

PROF. DR. PERETIATKOWICZ

**WSPÓŁCZESNA
ENCYKLOPEDJA
POLITYCZNA**

**PODRĘCZNY INFORMATOR
DLA CZYTELNIKÓW GAZET**

(POJĘCIA, PAŃSTWA, IMPORT, EKSPORT,
PARTJE, PRASA, PUBLICYSĆI, POLITYCY
WSPÓŁCZEŚNI)

WYDAŃ 1 E UZUPEŁNIONE

1927

SKŁAD GŁÓWNY: GEBETHNER I WOLFF
POZNAŃ — WARSZAWA

PRZEDMOWA.

Poprzednie wydanie tej książki składało się s 2 części, z których pierwsza (A— C) została doprowadzona w swej treści do listopada ię25, druga (H— Z) do sierpnia ię2Ó.

Obecne wydanie zachowuje tekst poprzedni, ale dodaje w końcu książki liczne uzupełnienia. doprowadzone do końca ię2Ó r.

Ażeby nic rozszerzać zbytnio rozmiarów' książki i nie utrudniać jej nabycia, ograniczyłem się do tych faktów politycznych i osób, które odegrały większą rolę od ię/14, czyli od wybuchu wojny światowej, stanowiącej punkt zwrotny w dziejach Europy współczesnej.

Part je polityczne polskie znajdzie czytelnik pod odnośnemi nazwami (np. Piast, Wyzwolenie). Part je polityczne w o b c y c h krajach znajdują się W ustępach, poświęconych obcym państwom (np. Francja, Niemcy).

Dane biograficzne, dotyczące publicystów, i polityków współczesnych, zwłaszcza polskich, opierają się przeważnie na materiale, dostarczonym przez odnojne osoby bezpośrednio. Przy wyborze polityków polskich kierowałem się, w celu większej bezstronności, przede wszystkim kryterjami formalnymi (teka ministerjalna, przewodniczenie w stronnictwach, w klubach i komisjach sejmowych, praca publicystyczna).

Za ztarócenie mi uwagi na ewent. luki lub niedokładności oraz za skierowane do mnie życzenia co do wydań następnych będę bardzo wdzięczny swoim czytelnikom.

*Antoni Peretiatkowicz
(Poznań, Uniwersytet).*

I stycznia 1927.

A

A. B. C. — nazwa używana dla oznaczenia trzech najsilniejszych państw Ameryki Południowej mianowicie Argentyny, Brazylii i Chili. Państwa te zawarły w 1915 związek przyjazny i zobowiązały się oddawać wszeikie spory wzajemne do decyzji sądu rozjemczego w Montevideo.

Abd-El-Krim — sułtan Ryfów w Marokku. Pochodzenia berberyjskiego, był zrazu szefem plemienia Beri Uwjagel. Potem przybrał tytuł sułtana Ryfów i zrobił z Ażdiru stolicę.. Uzyskał od doktorów prawa koranu stwierdzenie swego pochodzenia od Mahometa. Walczy od paru lat z Hiszpanią, u w kwietniu 1925 rozpoczął wojnę z Francją. W październiku 1925 wojska hiszpańskie zdobyły Ażdir.

Abdui Hamid II — sułtan turecki. Ur. 1842, wstąpił na tron w 1876, prowadził nieszczęśliwą wojnę z Rosją w 1877—78, ogłosił konstytucję w 1908. Ponieważ zamierzał usunąć konstytucję zapoinocą spisku wojskowego, został zdetronizowany przez Zgromadzenie Narodowe w 1909. Umarł w Konstantynopolu w 1918.

Abdykacja — rezygnacja czyli zr/ecznie się swojej władzy i godności- Wyraz ten stosuje się głównie do monarchów, którzy zrzekają się tronu. Np. podczas wojny światowej abdykowali: cesarz rosyjski Mikołaj II w marcu 1917, car bułgarski Ferdynand w październiku 1918, cesarz niemiecki w listopadzie 1918. Cesarz austriacki i król węgierski Karol nie abdykował formalnie, tylko zrzekł się wszelkiego udziału yv sprawach państwowyych. yv listopadzie 1918.

Abisynia — zwana oficjalnie Etjopją, jedyne istotnie niepodległe państwo afrykańskie, graniczące z Egiptem. Obszar: 1.ŻOO.OOO km. kw. Ludność: około 10 milionóyy. Skład yyyznaniowy: przeważnie chrześcijanie obrządku koptyckiego. Stolica: Addis Abc-ba (około 50.000 m.). Ustrój polityczny monarchia absolutna. Panująca: cesarzowa Uisero Zcoditu koronotwana w 1917. Eksport: głównie skóry - i kawa. Import: głóyyuic inatcrjały yylókniste. Waluta: talar (dolar).

Abolicja — zniesienie, skasowanie czegoś. Używa się najczęściej w procesie karnym i oznacza umorzenie śledztyya sądowego (przed wydaniem wyroku). Prawo abolicji

dochodzenia karnego przysługuje monarchom, nie przysługuje zaś prezydentom republik.

Abolicjotusumi nazywano dawniej w Ameryce Północnej zwolenników zniesienia niewolnictwa. Obecnie abolejouistarni nazywają zwolenników zniesienia reglamentacji prostytucji.

Abrahamowicz Dawid — ur. 1843 w Galicji, był posłem do Sejmu i do Rady Państwa, ministrem dla Galicji 1907—1909, członkiem Izby Panów 1912—1918. Należał do konserwatystów t. zw. podolaków. W latach 1919 do 1922 był posłem na Sejm Polski. Należał do Klubu Pracy Konstytucyjnej.

Abrogacja — zniesienie pewnej ustawy.

Absentelzm — nieobecność. Wyraz ten był często używany na terenie Irlandji w stosunku do właścicieli ziemskich (Anglików), przebywających stale poza sweimi majątkami.

Absolutna większość — większość bezwzględna (pewnego zgromadzenia lub grona wyborczego) czyli ilość głosów równa co najmniej połowie plus jeden głos. Natomiast przy większości względnej, czyli relatywnej chodzi o ilość głosów stosunkowo większą, aniżeli uzyskały inne ugrupowania.

Absolutorium — zwolnienie z odpowiedzialności, stwierdzenie władzy wyższej, że organy jej podwładne spełniły swój obowiązek. Np. walne zgromadzenie jakiegoś towarzystwa udziela zarządowi tego towarzystwa absolutorium za jego działalność roczną. Wyrazu „absolutorium” używa się także dla oznaczenia świadectwa z przesłuchania wszystkich wykładów przepisanych w wyższym zakładzie naukowym, np. w uniwersytecie.

Absolutyzm —• ustrój polityczny, w którym najwyższa władza państwowa jest nieograniczona. Stosuje się zwykle do monarchii absolutnej, która była rozpowszechniona w Europie w XVII i XVIII stuleciu. Teorię monarchii absolutnej sformułował Ludwik XIV w słynnym zdaniu: *L'Etat c'est moi*. Przeciwnieństwem absolutyzmu jest konstytucjonalizm, czyli ustrój konstytucyjny, w którym wszelka władza państwowa jest ograniczona.

Absolutyzm oświecony — teoria propagowana w XVIII wieku i reprezentowana przez wpływowych monarchów ówczesnych: Katarzynę II w Rosji, Fryderyka Wielkiego w Prusach, Józefa II w Austrii. Teoria ta opiera się na założeniu, że społeczeństwo, naród nie jest sam dostatecznie wykształcony i świadomy.

by swoje własne dobro zrozumieć. Dlatego decydować o różnych potrzebach i działaniach społecznych winna ta władza, która obejmuje szersze horyzonty, posiada szerszą orientację, lepszą znajomość spraw ogólnych, to znaczy monarcha absolutny.

Abstynencja — powściągliwość czyli wstrzymanie się od pewnych czynności. Abstynencja polityczna oznacza wstrzymanie się od udziału w życiu publicznym, np. w wyborach, w parlamencie etc. Ten środek stosuje się niekiedy jako rodzaj manifestacji politycznej. Np. w połowie 1924 r. opozycja przeciwko Mussolinemu usunęła się z parlamentu włoskiego i nie bierze udziału w obradach (opozycja awentyńska).

Ruchem abstynenckim nazywamy propagandę przeciwko używaniu alkoholu. W ostatnich czasach ruch ten jest szczególnie silny na terenie amerykańskim.

Achmed-Szach-Kadżar — szach perski ur. 1898, wstąpił na tron po abdykacji swego ojca w 1919, koronowany w 1914, zdetronizowany w 1925.

A conto — na rachunek.

Action Française — organ rójalistów francuskich, zgrupowanych w „Ligue d'Action

França'se". Założony w 1908. Występuj-,
nrzeciwko rządóm republikańskim, którym za-
rzuca słabość militarna i polityczna. Redak-
torzy: Charles Maurras i Léon Daudet. Na-
kład: kilkadziesiąt tysięcy egzemplarzy.

Act of settlement — akt ustawodawczy,
sankcjonowany pr-ez króla Williclma III (1700
przekazujący tron angielski dynastii hanower-
skiej. po śmierci królowej Anny. Akt ten za-
wiera zastrzeżenie, że król angielski powi
r.ien należeć do Kościoła anglikańskiego.

Ad acta — odłożenie pewnej sprawy „da
akt“ już załatwionych czyli¹ uznanie tej spra-
wy za zakończona.

Adam — Ernest Dr., działacz oświatowy[^]
i polityczny. Ur. 1868 we Lwowie, poseł do
Sejmu galicyjskiego 1908—1914, prezes Za-
rządu Głównego Towarzystwa Szkoły Ludo-
wej w Krakowie, poseł na Sejm Ustawodaw-
czy 1919—1922 (Zw. Lud. Nar.), senator od
1922. dyrektor Ziemskiego Banku Kredyto-
wego we Lwowie.

Adamski — Stanisław Ks., działacz spo-
łeczno-polityczny, jeden z przywódców stron
nictwa Chrześcijańskiej Demokracji. Ur. 1875,
ukończył Seminarium Duchownie w Poznaniu,

patron Związku Spółek Zarobkowy cł) od 1911, członek Komisariatu Naczelnej Rady Ludowej w 1919 r., profesor honorowy spółdzielczości Uniwersytetu Poznańskiego od 1921, poseł do Sejmu 1919- -1922, senator od 1922, prezes Chrześcijańskiego Narodowego Stronnictwa Pracy od 1923.

Ad calcndas graccas — odkładanie pewnej sprawy bez podania terminu, czyli odkładanie na zawsze.

Adept — przyjmujący czyjaś naukę lub czyjeś działanie, zwolennik, stronnik.

Adherent — zwolennik, stronnik.

Adjacent — leżący obok. W sprawach rolnych nazywają adjacencjami włościan, których grunta graniczą z wielką własnością ziemską.

Adjunkt — pomocnik przy pewnym urzędniku, np. adjunktami sądowymi nazywano w Galicji pomocników sędziów, którzy ukończyli już studia uniwersyteckie prawnicze, ale jeszcze nic złożyli przepisanego dla sędziów egzaminu.

Adiutant — oficer przydany do boku dowódcy wojskowemu dla pomocy w czynnościach służbowych.

Adler Fryderyk — polityk austriacki, dr. fil., ur. 1879 w Wiedniu, sekretarz partii socjalistycznej 1911—1916, zastrzelił w 1916 hr. Sttirgkha, ówczesnego premiera. Skazany na śmierć, zastąpioną w drodze łaski 18-letniem ciężkicrn więzieniem, w 1918 zwolniony, w 1919 poseł do Rady Narodowej, przywódca partii socjalistycznej. Wydal: „Die Erneuerung der Internationale" (1918), „Ernest Mach's Ueberwindung des mechanisclien Materialismus" (1918) etc.

Administracja - zarządzanie bądź sprawami osób prywatnych, bądź sprawami państwa lub ciał samorządowych. W pierwszym wypadku mówimy o administracji prywatnej, w drugim — o administracji publicznej.

W każdym państwie koustytucyjncm odróżniamy 3 kierunki władzy państwowej: 1) władzę ustawodawczą, 2) władzę wykonawczą i 3) władzę sądową. Władza wykonawcza nazywana bywa również władzą rządową lub władzą administracyjną, bo działalność jej polega nietylko na wykonywaniu ustaw, ale także na zarządzaniu, administrowaniu państwem na podstawie ustaw obowiązujących. Do władzy administracyjnej należy wszystko to, co nie jest ustawodawstwem, ani sądownictwem. Na

czele władzy administracyjnej stoi naczelnik państwa (monarcha lub prezydent) i ministrowie.

Działalność władzy administracyjnej odbywa się pod kątem widzenia celowości społecznej, czyli zmierza do decyzji najkorzystniejszej dla ogółu. podczas gdy władza sądowa ma przedewszystkiem za zadanie ściśle zastosowanie prawa. Władza administracyjna jest często upoważniona przez ustawę do działania w pewnych sprawach według „swobodnego uznania”, ponieważ ustawa nie może przewidzieć wszystkich okoliczności faktycznych, wymagających odpowiedniej decyzji. Dlatego mówimy, że władza administracyjna jest swobodniejsza, niż władza sądowa.

Według Konstytucji polskiej administracja państwowa powinna opierać się na zasadzie dekoncentracji, decentralizacji i zespolenia (p. te wyrazy).

Administracyjne kary — p. Kary administracyjne.

Administracyjne prawo — p. Prawo administracyjne.

Administracyjne sądy — p. Sądy administracyjne.

Admirał — najwyższy stopień oficerów marynarki wojennej.

Admiralicja — najwyższe kierownictwo marynarką wojenną. W Polsce niema admiralicji, ani ministerstwa marynarki, a najwyższy zarząd znajduje się w ręku departamentu kierownictwa marynarki wojennej przy Ministerstwie Spraw Wojskowych,

Ador Gustaw — polityk szwajcarski, prezydent Międzynarodowego Komitetu Czerwonego Krzyża. Ur. 1845 w Genewie, 1901 prezydent Rady Narodowej, 1919 prezydent związkowy.

Ad rem — do rzeczy.

Adres — w znaczeniu politycznym używa się najczęściej dla oznaczenia odpowiedzi parlamentu na mowę tronową. W odpowiedzi tej parlament zaznacza swoje stanowisko wobec zagadnień politycznych, poruszonych w mowie tronowej.

Ad usum Delpliini do użytku Delfina. Oznaczenie specjalnych cenzurowanych wydań klasyków łacińskich dokonanych dla Delfina, syna Ludwika XIV. Wyrazów tych używa się obecnie dla oznaczenia działalności lub publikacji tendencyjnych, specjalnie przystosowanych do pewnego celu.

Adwokat — doradca prawny, upoważniony przez pewną osobę do obrony jej interesów, zwłaszcza w sądach. W b. dzielnicy austriackiej i pruskiej istnieje t. zw. przymus adwokacki, to znaczy, iż w niektórych sprawach procesujących się strony muszą być zastąpione przez adwokata.

Aehrential Alojzy Hr. — polityk austriacki, ur. 1854 w Czechach, był posłem w Rumunii i w Rosji. 1906 ministrem spraw zagr., przeprowadził w 1908 aneksję Bułgarii i Hercegowiny, umr. 1912.

Acronautyka — żegluga powietrzna. Odegrała wielką rolę przy operacjach wojennych w wojnie światowej

W 1919 zawarta została w Paryżu przez 27 państw (także Polskę) międzynarodowa konwencja lotnicza, regulująca sprawy, związane z żegluga powietrzną. Konwencja ta opiera się na 2 zasadach: 1) że każde państwo ma całkowite i wyłączne zwierzchnictwo na przestrzeni powietrznej ponad swym terytorjum, 2) że powyższe państwa udzielają sobie wzajemnie swobody nieszkodliwego przelatywania ponad ich terytorjum, zastrzegają sobie jednak prawo zakazywania przelatywania przez pewne strefy, w celu bezpieczeństwa publicznego.

Afganistan — państwo w Azji środkowej. Obszar: około 710.000 km kw. Ludność: około 7 milionów. Skład wyznaniowy: przeważnie sunici. Stolica: Kabul (około 150 tys. rn.). Ustrój polityczny: monarchja dziedziczna (emirat) nieograniczona, jednakże ludność jest reprezentowana przez Wielką Radę. Obecny emir: Amanullali Chan, panuje od 1919. Eksport: drzewo, zboże, bydło etc. Import: bawełna, cukier etc.

Agencja prasowa lub telegraficzna — biuro rządowe lub przedsiębiorstwo prywatne, które ma zadanie dostarczenia wiadomości prasie w drodze telegraficznej, telefonicznej, radjo etc.

Agencja Havasa - agencja prasowa francuska, założona w 1835 w Paryżu; obecnie towarzystwo akcyjne, jednakże z zastrzeżeniem pewnego wpływu rządu francuskiego.

Agencja Stefani'cgo półrządowa agencja prasowa włoska, założona w 1854 w Turynie, obecnie siedziba w Rzymie.

^{&r}
Agenci dyplomatyczni — delegaci państw, sprawujący funkcje polityczne. Dziela się na 4 klasy: 1) ambasadorzy i nuncjusze papiescy. 2) posłowie nadzwyczajni i ministrowie peł-

uomocni, 3) ministrowie rezydenci i 4) charges d'affaires.

Od agentów dyplomatycznych odróżniać należy konsulów* którzy mają zadania gospodarcze, w szczególności handlowe.

Agent provocateur — osoba, upoważniona tajnie przez policję, zachęcająca do popełnienia pewnego przestępstwa w celu łatwiejszego wykrycia przestępców i udowodnienia im winy.

Agio (azio) — różnica pomiędzy nominalną sumą pewnej monety lub papieru wartościowego, a wartością rzeczywistą (różnica w górę). Np. dolar papierowy stoi nieraz wyżej, aniżeli dolar złoty. Jeżeli pewna moneta lub papier wartościowy stoi poniżej swej wartości nominalnej, mówimy o disagio.

Agitacja — działalność wśród szerokich kot ludności zapomocą zgromadzeń, gazet, broszur, w celu pozyskania opinii publicznej dla pewnej sprawy.

Agnatyczne następstwo tronu — p. Następstwo tronu.

Agrarjusz - w znaczeniu politycznym oznacza obrońcę interesów warstw rolniczych, szczególnie większych właścicieli ziemskich. W Niemczech w 1874 powstała partja „agrar-

juszy**, która broniła interesów rolnictwa przeciw kapitałowi pieniężnemu, żądając podniesienia ceł ochronnych na zboże, bydło etc.

Agrarna polityka — p. Polityka agrarna.

Agrarna reforma — p. Reforma rolna.

Agrément — zgoda, jaką pewne państwo uzyskuje w drodze pouitej od drugiego państwa, przy którym zamierza mianować posła.

Agresywny — zaczepny, napastliwy. ^J

A, 1. — ad interim, tymczasem, tymczasowy.

Alde-Memolre — oznacza w języku dyplomatycznym pisemne oświadczenie, wręczone przedstawicielom obcego państwa w celu uniknięcia nieporozumień przy' dalszych pertraktacjach.

Akademia — oznacza wyższy zakład naukowy (np. Akadcmja handlowa) albo też instytucję grupującą uczonych literatów lub artystów. Najsłynniejszą obecnie jest Akademia Francuska założona w XVII w. przez Richelieu i składająca się z 40 członków, zwanych „nieśmiertelnymi**. W Polsce najpoważniejszą jest Akademia Umiejętności w Krakowie, utworzona w 1873 z Towarzystwa Naukowego Krakowskiego i grupująca najwybitniejszych uczonych polskich.

Akatolik — oznacza ludzi oclirzconycli, a nie uależącycli do Kościoła rzymsko-katolickiego.

Akces — przystąpienie, przyłączenie się.

Akcja polityczna — działalność polityczna.

Akcyza — podatek konsuincyjny, pobierany np. przy wprowadzeniu do miast żywności, napojów etc.

Aklamacja — uznanie lub wybór jednomyślny, bez liczenia głosów.

Akord — zgodność. Akordowa praca oznacza taką robotę, przy której wynagrodzenie umówione jest nie według czasu zużytego, ale według ilości tego, co robotnik wykona.

Akredytować — uwierzytelniać; głowa państwa uwierzytelnia swoich posłów przy obcych rządach zapomocą t. zw. listów uwierzytelniających (lettres de creance), które są wręczane przez posłów osobiście obcemu monarsze lub prezydentowi.

Akredytywa — wyraz używany w stosunkach bankowych i oznaczający list kredytowy czyli dokument, w którym pewien bank poleca innemu bankowi wypłacić danej osobie określoną sumę.

Aksjomat — pewnik, prawda oczywista.

II)

Akt administracyjny — czynność władzy administracyjnej, w charakterze władzy publicznej, wywołująca skutki prawne. Akty administracyjne występują w formie „zarządzeń” (lip. udzielenie komuś koncesji przemysłowej, zamknięcie jakiegoś lokalu) lub „orzeczeń” czyli rozstrzygania pewnych kwestyj spornych (lip. jaka gmina ma obowiązek utrzymywać danego ubogiego, poprawiać daną drogę etc.).

Akt oskarżenia — pismo urzędowe, zawierające wykaz i dowody przestępstw, popełnionych przez oskarżonego.

Akt rządowy — decyzja rządu o charakterze politycznym. Istnieje na terenie francuskim tcorja (Dareste, Lafcrricrc), że akty te (actes de gouvcruement) nie podlegają kompetencji sądów administracyjnych czyli nic mogą być skasowane przez władzę sądową.

Aktualny — interesujący w chwili obecnej.

Aktywiści — grupy polityczne, które podczas wojny światowej dążyły do porozumienia z mocarstwami centralnemu Kiedy Niemcy i Austro-Węgry ogłosiły 5-go listopada 1916 akt niezawisłości Polski, aktywiści oparli się na tent w swej działalności, zmierzającej do budowania państwa polskiego, opartego o mo-

carstwa centralne. Za głównego nieprzyjaciela Polski uważali aktywiści Rosję. Do bardziej znanych aktywistów polskich należeli: Bobrzyński Michał, Jaworski Wł. L., Kucharzewski Jan, ks. Radziwiłł Janusz. Studnicki Władysław oraz członkowie Rady Regencyjnej (ks. Lubomirski Zdzisław, arcyb. Rakowski, hr. Ostrowski Józef).

Albania — państwo utworzone w 1912 pomiędzy Serbja i Grecją. Obszar: około 37 tys. km. kw. Ludność: około 800.000 m. Skład wyznaniowy: 80°/o mahometan, około 10°/o rz. katolików, około 10°/o obrządku wschodnio - greckiego. Stolica: Tiranę. Ustrój polityczny: republika, jednakże forma konkretna jeszcze nieustalona (na razie Rada Regencyjna). Eksport: oliwa, skóry, sery, tytoń etc. Import: zboże, cukier, nafta etc.

Albert I — król belgijski, ur. 1875, wstąpił na tron 1909, objął w 1914 dowództwo armji belgijskiej, ożeniony od 1900 z Elżbietą, księżniczką bawarską. Najstarszy syn: Leopold, książę trabancki, ur. 1901.

Albert — książę państewka Monaco (1848 do 1922), założył słynne muzeum oceanograficzne.

Albjon — starożytna nazwa dzisiejszej Anglii.

Aleksander 1 — król Serbów, Kroatów i Słowenów, ur. 1888, syn i następca tronu króla serbskiego Piotra I. Brał udział czynny w wojnie światowej, został regentem w 1918, królem w 1921.

Aleksandra Fiodorówna — cesarzowa rosyjska, ur. 1872, księżniczka heska, poślubiła Mikołaja II w 1894. Podczas wojny światowej zdradzała sympatyc gerinofilskie, ulegała wpływowi mnicha Rasputina; zamordowana przez bolszewików w 1918 w Jekaterinburgu.

Alfons XIII - - król hiszpański, z dynastji Burbouów, ur. 1886, jako pośmiertny syn Alfonsa XII. Do 1902 regencja w rękach matki Marji Krystyny z domu księżniczki austriackiej. Poślubił 1906 księżniczkę Filę Battenberg. Najstarszy syn Alfons, następca tronu, ur. 1907.

Alliance Franęalse — stowarzyszenie, założone w 1883 i mające na celu propagandę języka francuskiego zagranicą, jak również innych przejawów działalności francuskiej. Siedziba w Paryżu. Prezydent Raymond Poincaró.

Alliance Israelite Universelle — założona w 1860 w Paryżu i mająca na celu obronę interesów żydowskich na całym świecie.

Alibi — nieobecność w pewnym miejscu, udowodniona przez obecność w tym czasie w innym miejscu. Ma znaczenie przy procesach karnych.

A **limine** odrazu, np. odrzucić a priori pewną propozycję, nie wdając się w jej zbada-
nie bardziej szczegółowe.

Alianci — sojusznicy, nazwa używana dla oznaczenia państw sprzymierzonych, walczących podczas wojny światowej przeciw Niemcom (Anglia, Francja, Włochy, Rosja, Japonia, Belgia, Serbia i Rumunia). Inne państwa, walczące przeciw mocarstwom centralnym, były nazwane stowarzyszonymi (associates), np. Stany Zjednoczone.

Aljans — sojusz.

Allokucja ■ przemówienie, mowa.

Alma Mater nazwa nadawana najwyższym szkołom, czyli uniwersytetom.

Almanach kalendarz lub książka, wychodząca co roku, np. Almanach gotajski, wychodzący od 1703 w Göttingie i zawierający spis monarchów, książąt i osób utytułowanych.

Al parł - ■ oznacza taki kurs pieniądza papieru wartościowego, przy którym wartość giełdowa równa się wartości nominalnej.

Alternatywa — sytuacja, przy której trzeba wybierać między dwiema tylko rzeczami (albo —albo).

Ambasador — agent dyplomatyczny pierwszej klasy. Ambasadorowie reprezentują nie tylko państwo ich wysyłające, ale także są osobistymi reprezentantami swego monarchy, wzgl. prezydenta, z czego wypływają różne przywileje honorowe. Korzystają z prawa ekstrycytorjalności. Polska ustanowiła w 1924 ambasady w Paryżu i przy Watykanie.

Amnestja — akt państwowy, na podstawie którego ulaskawia się nie jedną osobę, ale całą katęgorję osób, skazanych za pewne przestępstwa. W państwach monarchicznych prawo amnestii przysługuje monarsze. W państwach republikańskich amnestia następuje w formie ustawy, ponieważ prezydentom republik nie przysługuje prawo amnestji, jakkolwiek przysługuje im zwykle prawo łaski, czyli darowanie kary osobie określonej.

Amortyzacja — umorzenie, spleta stopniowa. Wyraz ten ma różne znaczenia. Mówimy o „amortyzacji” kapitałów gospodarczych, gdy obliczamy koszt zużycia rzeczy, przy pomocy których osiągnęliśmy dochód np. koszt zużycia maszyn fabrycznych (czyli amortyzację

maszyn) obliczamy w pewnej kwocie. Mówimy również o „amortyzacji^{1*}” długu czyli stopniowym spłacaniu pewnego długu w ten sposób, że pewna część płaconego procentu przeznaczana się na spłatę kapitału.

Analfabeta — człowiek niepiśmienny, nie umiejący czytać. Ilość analfabetów w Polsce współczesnej nie jest dokładnie znana. W b. dzielnicy pruskiej analfabeci są rzadkimi wyjątkami. W b. dzielnicy austriackiej wynoszą zapewne około 10°/„, więcej w Galicji Wschodniej, mniej w Galicji Zachodniej, prawie wreal na Śląsku Cieszyńskim. W b. Królestwie analfabeci stanowią zapewne około 40°/«. W województwach wschodnich — więcej niż połowę ludności.

Anarchia—bezrząd, brak określonej władzy.

Anarchista — zwolennik anarchizmu czyli teorii politycznej, zmierzającej do usunięcia władzy jednych ludzi nad drugimi. Anarchizm głosi skrajną wolność indywidualną i występuje przeciwko władzy przymusowej, to znaczy przeciwko wszelkiej władzy państwowej. Dąży więc do obalenia państwa, a w jego miejsce projektuje tworzenie „dobrowolnych** związków” ludzkich, bez przymusu państwowego.

Na pytanie, w jaki sposób i przez kogo będą rozstrzygane spory i walki między ludźmi, anarchizm nic daje wyraźnej odpowiedzi. Przypuszcza on, że natura ludzka jest w istocie swą dobrą i nie potrzebuje władzy przymusowej. Jest to niewątpliwa u top ja polityczna.

Do wybitniejszych anarchistów zalicza się zwykle Proudhona (*Qu'est ce que la propriété?* 1840) i Stirriera (*Der Einzige und sein Eigentum*, 1845). Do teoretyków anarchizmu należał również Tołstoj. Praktyczną agitację anarchistyczną szerzyli: Bakunin, Nieczajew i Krapotkin. Pownę cechę anarchistyczną nosi również bolszewizm rosyjski, który uważa za swój cel ostateczny zupełne usunięcie władzy państwowej (art. 9-ty konstytucji rosyjskiej), podczas, gdy dyktatura proletariatu ma być jedynie okresem przejściowym.

Przeważna część anarchistów dąży do zrealizowania swojej doktryny politycznej zapomocą środków gwałtownych, zamachów, bomb etc. Zabici zostali przez anarchistów: cesarz rosyjski Aleksander II w 1881, prezydent francuski Carnot w 1894. cesarzowa austriacka Flźbicta w 1898, król włoski Hutnbert I w roku 1900. Skutkiem tego w końcu XIX w. niektóre państwa (Niemcy, Francja) wydały specjalne •stawy przeciwko anarchistom.

Ancien regime — często używana nazwa, oznacza ustrój polityczny monarchii absolutnej we Francji przed rewolucją 1789.

Andorra — mała republika o charakterze feudalnym, położona pomiędzy Francją a Hiszpanią i będąca pod protektorem Francji i biskupa hiszpańskiego Urgel. Płaci daninę roczną Francji 960 fr, a biskupowi 460 fr. Obszar: 452 km. kw. Ludność: około 5.000. Język: kataloński. Stolica: Andorra la Vieja.

Andrassy — stara i wpływowa rodzina węgierska. Hr. Juliusz Andrassy starszy (1823 — 1890) walczył przeciw Austrii podczas rewolucji węgierskiej 1848, potem brał czynny udział w zawarciu ugod w 1867, był długie lata ministrem spraw zagranicznych. Zawarł sojusz z Niemcami w 1879.

Jego syn Juliusz Andrassy młodszy, ur. 1860, stał na czele opozycji przeciw hr. Tiszy. Bronił praw węgierskich, wynikających z umowy 1867. Był ostatnim austro - węgierskim ministrem spraw zagranicznych w jesieni 1918

Aneks — załącznik, dodatek.

Aneksja — przyłączenie obcego terytorium do państwa własnego. Np. Austro-Węgry anektowały Bośnię i Hercegowinę w 1908, Włochy anektowały Tripolis w 1911.

Anglja — Imperjum (British Empire) składa się pod względem politycznym z dwóch części odmiennych: 1) Wielkiej Brytanii i północnej Irlandji wraz z wyspami otaczającymi; 2) Wolnego państwa irlandzkiego, Indyj, dominiów, kolonii, protektoratów i dependencyj. Pierwsza część nazywana bywa ogólnie *W i e l k ą B r y t a n j ą* (Great Britain) i reprezentuje te terytoria, które wybierają posłów do parlamentu angielskiego (do Izby gmin). W ten sposób Wielka Brytania składa się z właściwej Anglji, Walji, Szkocji i północnej Irlandii, wyspy Man i wysp kanałowych.

O b s z a r Wielkiej Brytanji: około 244.000 kim. kw., w tem Anglja i Walja 151.000. Szkocja 78.000, północna Irlandia 13.000. Man 580, wyspy kanałowe 195. *L u d n o ś ć* (1921): około 44.000.000, w tern Anglja i Walja 37.885.000. Szkocja: 4.882.000, północna Irlandia (1911): 1.251.000. Man: 60.000, wyspy kanałowe: 90.000. *Skład wyznaniowy*: najczęściej wyznawców kościoła anglikańskiego, po tem metodystów, rzymskich katolików około 2 milionów. *S t o l i c a* : Londyn (7.500.000 m. — okręg policyjny).

U s t r ó j polityczny: monarchia konstytucyjna. Panujący: król Jerzy V z domu Sachsen - Coburg i Gotha (od 1917 dom Wind-

sor), ur. 1865. Następca tronu Edward ks. Walijski, ur. 1894. Formalnie przysługują królowi bardzo znaczne prawa, faktycznie nie ma prawie żadnej władzy z powodu ustalonego od 200 lat systemu „rządów parlamentarnych”, opartych na większości w izbie gmin.

Parlament składa się z 2 izb: Izby lordów i Izby gmin. W skład Izby lordów wchodzi:

1) lordowie duchowni, a mianowicie 2 arcybiskupów i 24 biskupów, 2) angielscy lordowie świeccy dziedziczni, 3) 16 lordów szkockich, wybieranych na każdy okres ustawodawczy, 4) 28 lordów irlandzkich, wybranych dożywotnio *), 5) 4 lordów - prawników, powołanych przez patent królewski i korzystających z przywileju nieusuwalności- Królowi przysługuje prawo kreowania nowych lordów, ale tylko dziedzicznych, nie zaś dożywotnich. Izba lordów liczy obecnie około 650 członków.

Izba gmin składa się obecnie z 615 postów, wybranych na 5 lat w głosowaniu zbliżonym bardzo do powszechnego i równego głosowania. Prawo wyborcze przysługuje również kobietom, które skończyły 30 lat i są wyborcami w samorządzie lub żonami wyborców samorządowych.

*) Wybory nowe zaniechane od 1922.

Stanowisko' prawne Izby lordów uległo zmianie w 1911. Od tego czasu wszelki projekt ustawodawczy przyjęty w Izbie gmin w 3 następujących po sobie sesjach parlamentarnych (w okresie co najmniej 2 lat) jest przedłożony królowi do sankcji i staje się ustawą, bez względu na odrzucenie go przez Izbę lordów. Odnośnie do projektów finansowych, przyjętych przez Izbę gmin, nie przysługuje izbie wyższej prawo nawet czasowego ich wstrzymania. Decyduje tu wyłącznie uchwała Izby gmin.

Izba lordów zachowała także w dzisiejszych czasach szereg funkcji sądowych. Sądzi ministrów -oskarżonych przez Izbę gmin (impeachment). Jest najwyższą instancją rewizyjną w sprawach cywilnych i karnych.

W zakresie najwyższych władz rządowych należy odróżnić:: 1) Tajną Radę, 2) ministrów t. j. najwyższych kierowników pewnych działów administracyjnych. 3) członków gabinetu. Tylko niektórzy członkowie Tajnej Rady są ministrami i tylko niektórzy ministrowie są członkami gabinetu. Każdy następny stopień tych 3 kategorii jest selekcją stopnia poprzedniego.

Administracja lokalna jest wykonywana przeważnie przez czynniki samorządowe. Do

władz mianowanych przez króla należą szeryowie (dla każdego hrabstwa) i sędziowie pokoju, sprawujący głównie funkcje sądowe, częściowo administracyjne.

Partje polityczne. Współczesne życie polityczne angielskie rozwija się pod znakiem 3 stronnictw politycznych: 1) partji unjonistycznej czyli konserwatywnej, 2) partji liberalnej i 3) partji pracy.

Partja konserwatywna pochodzi od dawnych torysów. ^reprezentuje ideę zachowania instytucyj podstawowych, występuje przeciwko radykalizmowi społeczno-politycznemu, popiera kościół anglikański. Występuje przeciwko dalszej decentralizacji Imperjum, stąd opozycja przeciw wyodrębnieniu Irlandji. Dąży do utworzenia z kolonjami pewnej wspólności gospodarczej i do wspólnej ochrony celnej przed konkurencją innych państw. W polityce zagranicznej popiera Francję więcej od innych stronnictw, natomiast zdradza mniej entuzjazmu dla Ligi Narodów oraz idei rozbrojenia. Stronnictwo konserwatywne opiera się na warstwach rolnych, ale także ma licznych zwolenników wśród mieszczaństwa, urzędników, częściowo robotników. Nie ma wpływów w Szkocji i Walji. Przywódcy wybitniejsi Stan-

Iey Baldwin (obecny leader partii oraz premier gabinetu), Birkenhead, Chamberlain (minister spraw zagranicznych), Churchill (kanclerz skarbu), lord Cccii etc. Organy prasowe: Morning Post, Fortnightly Review etc.

Partja liberalna pochodzi od dawnych wigów. Reprezentuje dzisiaj środek, partję pośrednią między konserwatystami a partią pracy. Godzi się na dalszą decentralizację Imperium i popiera wyodrębnienie Irlandji. Popiera umiarkowane reformy społeczne. Występuje zdecydowanie przeciw cłom ochronnym. W polityce zagranicznej ma pewne tendencje filoniemieckie. Opiera się głównie na warstwach handlowo - przemysłowych. Ma największe wpływy w Szkocji i Walji. W partji liberalnej są 2 grupy: liberałów niezależnych (pod wodzą Asquitha) i liberałów narodowych (pod wodzą Lloyd'a George'a). Pierwsza grupa reprezentuje czysty liberalizm dawniejszy. Druga jest skłonna do kompromisów i bloków z innymi stronnictwami. Organy prasowe: Daily Chronicle, Glasgow Herald etc.

Partja Pracy (Labour Party) uzyskała większe wpływy dopiero w najnowszych czasach. Opiera się głównie na związkach zawodowych robotniczych (Trade Unions) oraz grupie inteligencji radykalnej (Fabian Society).

Ogólny kierunek idzie po linii umiarkowanego socjalizmu. Hasia nacjonalizacji kolei i kopalń oraz podatku majątkowego wysuwane są na plan pierwszy. Leader partji: Ramsay Mac-Donald. Leader skrzydła skrajnego w partji: Cook. Organ główny partji pracy: Daily Herald.

Rezultat ostatnich wyborów w Anglii w październiku 1924 był następujący: konserwatyści 413 mandatów, Partja Pracy 150 mandatów, Liberalowie 40 mandatów, Konstytucjonalniści 7 m., Niezależni 5 m.

Eksport Wielkiej Brytanji (1924): wyroby bawełniane (około 200 milionów funtów szterl.), wyroby żelazne i stalowe (około 75 milj.), węgiel (około 72 milj.), wyroby wełniane (około 0,6 milj.), maszyny (około 46 milionów), produkty żywnościowe i napoje (około 38 milj.), ubrania (około 30 milj.). środki lokomocji (około 26 milj.), wyroby chemiczne (około 25 milj.) etc. Import: zboże i mąka (około 121 milj.), mięso (około 106 milj.), inne produkty żywnościowe i napoje (około 296 milj.), bawełna (ok. 121 milj.), oliwa, tłuszcze i guma i odnośne wyroby fabryczne (około 91 milj.), wełna (około 75 milj.), drzewo (około 51 milj.), etc. W a l u t a : funt szterling (około 4,8 dok).

Kolonje angielskie można ogólnie podzielić na dwie kategorie: 1) kolonie koronne (crown colonies) i 2) kolonie autonomiczne (dominions).

Kolonje koronne (np. Gibraltar, Malta, Borneo, Cejlon etc.) nie mają ustroju parlamentarnego i są administrowane przez rząd angielski, a mianowicie przez sekretarza stanu (ministra) dla kolonii oraz lokalnych gubernatorów. Organizacja zarządu tych kolonii jest bardzo różnorodna, począwszy od zarządu wojskowego, a skończywszy na różnych radach, dodawanych gubernatorom i złożonych z żywiołów lokalnych (mianowanych lub obieranych).

Do kolonij autonomicznych należą: Kanada, Australia, Afryka południowa, Nowa Zelandia i Fundlandja. Kolonie te posiadają nie tylko ustrój parlamentarny, ale nawet rządy gabinetowe. Mają własnych miuistrów, mianowanych wprowadzić przez gubernatora danej kolonii, ale odpowiedzialnych prawnie i politycznie przed parlamentem kolonialnym. Kanada, Australia i Afryka południowa tworzą federacje, złożone z kilku prowincyj. Każda prowincja posiada swój rząd parlamentarny, podobnie jak cała federacja.

Odrębność i niezależność kolonii autonomicznych od Metropolii posunęła się bardzo daleko w ostatnich czasach. Kolonje te przybierają coraz bardziej charakter państw odrębnych, połączonych z Anglią przez osobę króla. Kolonje autonomiczne mają obecnie odrębne obywatelstwo, posiadają własne wojsko, własnych ministrów spraw zagranicznych. Traktat Wersalski został podpisany nietylko przez reprezentantów Wielkiej Brytanji, ale również przez reprezentantów Kanady, Afryki Południowej, Australii i Nowej Zelandji.

I r l a n d j a P o ł u d n i o w a tworzy na podstawie układu z Wielką Brytanią z 1921 wolne państwo Irlandzkie (Irisli Free State), wchodzące w skład Imperium Brytyjskiego. Stosunek Irlandji do parlamentu i rządu angielskiego będzie taki sam, jak kolonji autonomicznej Kanady.

i n d j e do czasu wojny światowej nie posiadały wcale autonomii. Podczas wojny zaczęto wprowadzać tam pewne zaczątki autonomji, która została wreszcie uregulowana aktem konstytucyjnym z 1919 (Government of India Act). Akt ten nie stawia jeszcze Indyj narówni z innymi koloniami autonomicznemu jednakże nadaje ternu krajowi uprawnienia poważne.

Anglikanizm — Kościół angielski utworzony w XVI w. przez króla Henryka VIII-go, który zerwał ze Stolicą Apostolską i sam stanął na czele Kościoła angielskiego. Za panowania Elżbiety ogłoszone zostało „Wyznanie wiary” (1571), złożone z 39 artykułów, stanowiących podstawę organizacji kościelnej. Kościół anglikański dominuje tylko we właściwej Anglii. W Szkocji przeważa presbiterjanizm, w Irlandji południowej — katolicyzm.

Anihilować, Anulować — unieważniać.

Ankieta — zebranie różnych opinij w pewnej sprawie w celu jej lepszego wyświetlenia.

Annuitety — roczne raty, płacone przez dłużnika, w których się mieści oprocentowanie oraz 'zęściowa spłata długu.

Annunzio Gabrjel — poeta, powieściopisarz i polityk włoski. Ur. 1863 w Pascara, 1888 — 1900 poseł do parlamentu, wystąpił w 1915 r. za udziałem Włoch w wojnie, brał udział w wielkiej wojnie w oddziałach lotniczych (wyprawa do Wiednia 1918), w 1919 z ochotnikami zajął Fiume, które musiał opuścić w 1920. W 1924 otrzymał tytuł księcia Monte Nevoso.

Antagonista — przeciwnik.

Antysemityzm — kierunek społeczno - polityczny, występujący przeciwko żydom lub też usposobienie społeczeństwa niechętnie żydom. W Polsce w zaborze pruskim antysemityzm rozwinął się w drugiej połowie XIX w. na tle walki z Niemcami, przeważnie wspieranymi przez żydów, którzy szybko ulegli germanizacji. W zaborze rosyjskim antysemityzm rozszerzył się na początku XX wieku, zwłaszcza od 1112 r. gdy Roman Dmowski, przywódca stronnictwa narodowo - demokratycznego, rzucił ■1 risło bojkotu ekonomicznego żydów. W Galicji antysemityzm jest najsłabszy, rozszerzył się dopiero po wojnie światowej.

Apanaże — roczne kwoty, przyznane członkom domu panującego. Stanowią one część listy cywilnej panującego, albo też są osobno ucliwalane.

Apelacja — odwołanie się. W sprawach sądowych można odwołać się od wyroku niższej instancji do wyższej instancji czyli sądu apelacyjnego, który może wyrok zmienić.

Aplikant — ten, kto przysposabia się do jakiegoś zawodu. Aplikantami sądowymi nazywają się w Polsce młodzi prawnicy, którzy ukończyli studja uniwersyteckie i odbywają praktykę sądową.

u

Apolityczność — brak zainteresowania i zrozumienia illa polityki.

Apolonia - obrona pewnej osoby lub pewnej teorii.

Apostata - • odstępcą od pewnej rcligji lip. chrześcijanin, który przyjmuje judaizm.

Apostolska stolica — p. Stolica Apostolska.

Apponyi Albert lir. — polityk węgierski, ur. 1846 w Wiedniu, przywódca węgierskiej parłji niepodległości przed wojna światową, obecnie przywódca legitymistów czyli zwolenników uiouurchji z dyuastja Habsburgów.

Aprobata uznanie, z.goda.

Aprowizacja zaopatrzenie w żywność, w prowianty.

Apuchtlu Aleksander — kurator okręgu naukowego warszawskiego, rusyfikator szkolnictwa, ura. 1903 r.

Arabja półwysep w Azji zachodniej podległy Turcji przed wojna światową, obecnie zaś złożony z szeregu krajów i plemion formalnie niepodległych, faktycznie jednak zależnych od Anglji. Traktat państw sprzymierzonych z Turcją, zawarły w Lozannie 1923 usankcjonował stan faktyczny istniejący od 1910, kiedy Emir

Hedżasu, wspierany przez Anglików, ogłosił swoją niepodległość i przyjął tytuł króla. Również inne emiraty ogłosiły się niezależnemu

Królestwo Hedżasu jest uajwiększym ze wszystkich krajów arabskich i uajważniejszym, gdyż mieści w sobie święte miasta maimelańskie Mekko i Mcdynę. **Obszar**: około 440 000 km. kw. **Ludność**: około 1 000 000 in. **Panuiay**: (do 1924) król tuscini Ali. **Stolica**: Mekka. W 1924 po zniesieniu przez rząd turecki kalifatu, tuscini ogłosił się kalifem. Przeciwko tej decyzji wystąpiło plemię Waliubitów (sultan Nejd: Ibn Suad), którzy zajęli Mekkę i ogłosili detronizację króla tuscina i anulowanie jego kalifatu. W 1925 Waliabici zajęli Medynę i Ilzedę i w ten sposób obalili królestwo Huscina. **Eksport**: skóry, wełna, guma. **Import**: żywność i materiały budowlane.

Inne emiraty w Arabii: Nejd i Hasa, Siamiriar, Asir, Jemen, Koweit etc.

Sultanat Oman był niepodległy już przed wojną światową. **Stolica**: Muscat. **Obszar**: około 192 000 km. kw. **Ludność**: około 500 000 m. **Panujący**: Sultan Scyid Faisal Itin Turni, ur. 1880, Wstąpił na tron 1912. **Ustrój polityczny**: absolutna monarchia dziedziczna. **Wpływy angielskie**.

Arbiter — sędzia polubowny, rozjemca.

Arbitraż — rozjemstwo, sąd polubowny. Ma on zastosowanie zarówno w sporach pomiędzy jednostkami prywatnymi, jak też w stosunkach międzynarodowych, czyli w sporach pomiędzy państwami. Na konferencjach pokojowych w Haadze (1899 i 1907) uchwalono utworzenie Stałego Trybunału Rozjemczego z siedzibą w Haadze. Do trybunału tego mogą (nie muszą) zwracać się państwa spór wiodące, jeżeli nie chodzi o kwestie dotyczące honoru lub żywotnych interesów państwa. Wyrok Trybunału jest obowiązujący dla obu stron.

Na terenie Ligi Narodów czynione są ze strony grup pacyfistycznych usiłowania, by uczynić arbitraż obowiązującym we wszystkich zatargach międzynarodowych (por. t. zw. protokół genewski z 1924 za czasu rządów Mac Donalda w Anglii i układ w Locarno z 1925).

W znaczeniu ekonomiezuem arbitraż oznacza czynność spekulacyjną, polegającą na wyzyskaniu różnicy kursu pewnych papierów pomiędzy różnymi miejscowościami.

Arcyksiążę tytuł używany przez członków panującej w dawnej Austrii dynastji Habsburgów.

Arena — w znaczeniu politycznym oznacza miejsce, w którym odbywają się walki polityczne, n. p. arena parlamentarna.

Areopag — zebranie mężów poważnych, radzących nad jakąś sprawą publiczną.

Areszt — pozbawienie kogoś wolności skutkiem decyzji władzy administracyjnej lub sądowej. Według Konstytucji polskiej rewizja osobista i aresztowanie dopuszczalne są tylko w wypadkach prawem przepisanych na podstawie polecenia władz sądowych.

Argentyna — republika w Ameryce południowej. **O b s z a r**: 2.790.000 km. kw. **L u d n o ś ć** (1923): około 9.500.000. Skład wyznaniowy: przeważnie katolicy. Skład narodowy (1914): Argentyńczyków 5.527.000, cudzoziemców 2.357.000 (Włochów 929.000, Hiszpanów 829.000). **Język urzęd.**: hiszpański. **Stolica*** Buenos - Aires (1.674.000 m.) **Ustrój polityczny**: republika związkowa, złożona z 14 prowincyj autonomicznych, 10 terytoriów i 1 obwodu federalnego. Prezydent wybierany na 6 lat przez specjalnych elektorów, stoi na czele władzy wykonawczej, mianuje ministrów i korzysta z wielkiej władzy faktycznej: niema rządów parlamentarnych. Władzę ustawodawczą i sprawuje Kongres, złożony z Izby poselskiej

i Senatu. Ohecný Prezydent (1922 — 1928): dr Marcelo F. de Alvear. K k s p o r t (1923): produkty rolne (około 414 milionów pesos), hodowla żywego inwentarza (około 323 mili.) etc. I m p o r t: wyroby włókniste (około 274 milj.), wyroby żelazne i stalowe (około 132 mili.), produkty żywnościowe (około 81 milj.) etc. W a ł u t a: pesos (około 0,32 doi.).

Arkana polityczne — tajemnice polityczne.

Armenia — kraj podzielony pomiędzy Rosję, Turcję i Persie. W 1918 część należąca do Rosji ogłosiła swą niepodległość i nawet została przyjęta do Ligi Narodów w 1920. Jednak w 1921 została zajęta przez bolszewików i dzisiaj wchodzi w skład Zakaukaskiej Socjalistycznej Federacyjnej Republiki Sowietów. O b s z a r: około 30000 km. kw. L u d n o ś ć (1916): około 1.200.000 m. S t o l i c a: Eriwan.

Armia — cała siła zbrojna lądową danego państwa. Od czasu Napoleona wyrazu „armja“ używa się również dla oznaczenia poszczególnych części operacyjnych wojska.

Armja polska — w stanie pokojowym wynosi dwieście siedemdziesiąt tysięcy. Składa się z .50 dywizyj piechoty. Każda dywizja składa się: 1) z trzech pułków piechoty, 2) jednego pułku: rtylerji polnej, 3) jednego pułku artylerii cięż-

kiej, 4) 2 szwadronów strzelców konnych i broni pomocniczej. Pułk dzieli się na 3 bataliony (i bataljon techniczny). Batalion dzieli się na 3 kompanie.

Każda dywizja kawalerii składa się z 2—3 brygad kawalerii. Każda brygada z 2—3 pułków kawalerii. Związane są z niemi dywizjony artylerii konnej i szwadrony techniczne. Obecnie są 4 dywizje kawalerii i 5 samodzielnych brygad.

Najwyższym zwierzchnikiem sił zbrojnych Państwa podczas pokoju jest Prezydent Rzeczypospolitej. Faktycznym kierownikiem, odpowiedzialnym przed Sejmem, jest Minister spraw wojskowych. Przy ministrze jest Sztab Generalny, z Szefem Sztabu Generalnego na czele (obecnie gen. Stanisław Haller).

Całe państwo podzielone jest na 10 okręgów korpuśnych (czyli okręgów generalnych). Na czele każdego z nich stoi Dowódca Okręgu Korpusu (D. O. K.). Każdy okręg korpuśny obejmuje 3 dywizje piechoty. Dwa korpusy są łączone w inspektoraty armji. Oprócz tego jest Generalny Inspektor Kawalerii (obecnie gen. Rozwadowski) i Generalny Inspektor Artylerii (obecnie gen. Józef Haller).

Na wypadek wojny Naczelnego Wodza sił zbrojnych Państwa mianuje Prezydent Rzeczy-

pospolitej na wniosek Rady Ministrów, przedstawiony przez Ministra Spraw Wojskowych. Za działalność Naczelnego Wodza odpowiada Minister Spraw Wojskowych przed Sejmem.

Armja zbawienia — Salyation Anny, organizacja religijna na wzór metodystów, założona przez Will. bootlia (1829 - 1912) w Londynie. Liczy około 20.000 oficerów i pracowników w całym świecie. Zwalcza alkohol, tytoń i nędzę. Obecnie generałem jest Bramwell Boo-ihha (syn poprzedniego) od 1912.

Arrogować — przyswajać sobie (jakieś prawa, które mi się nie nnleża).

Arsenał — zbrojownia, skład broni i amunicji.

Artykuł — mała część całości, n. p. część ustawy, traktatu.

Aryjczycy — nazwa jednego z najstarszych ludów, który zamieszkiwał Ittdje i Iran, a potem zaludnił Europę. Przeważna część narodów europejskich zalicza się do rasy aryjskiej. Nic uależa do rasy aryjskiej żydzi, gdyż są setni tami.

Arystokracja — wyraz grecki, oznaczający „rządy najlepszych” w pewnem społeczeństwie, czyli rządy sprawowane przez najzna-

komitszych obywateli. Przeciwnieństwem państwa rządzonego przez arystokrację były państwa demokratyczne (rządy ludowe).

Obecnie wyraz „arystokracja” oznacza przede wszystkim arystokrację rodową czyli warstwę, pochodzącą od dawnych ziemiańskich rodzin magnackich i szlacheckich.

Arystoteles filozof grecki (384 — 322), przytaczany często w naukach politycznych ze względu na swój traktat o „Polityce”, który odegrał wielką rolę w nauce o państwie. Jest to pierwszy systematyczny rozbiór różnych ustrojów państwowych, poparty ogromną ilością przykładów historycznych.

Asekuracja - ubezpieczenie.

Asenizacja — uzdrowotnienie pewnej miejscowości, pewnego miasta.

Asemityzm - - tendencja do obchodzenia się bez żydów w życiu społeczno - gospodarczym, bez wyrażania względem nich jakiegokolwiek nienawiści.

Asesor ten, kto zasiada z innymi w gronie sędziowskim lub innym gronie urzędowym.

Askenazy Szymon — historyk i polityk polski. Ur. 1867 w Sandomierskiem, docent (1897) później profesor Uniwersytetu Lwowskiego,

zrezygnował z katedry w 1919, pierwszy delegat Polski do LiKi Narodów 1921 — 22. Ogłosił: Przymierze polsko - pruskie (3 wyd. 1918). Książę Józef Poniatowski (1905), Łukasiński (1908), Napoleon a Polska (1918), fidańsk a Polska (1919), Uwagi (1923) etc.

Aspirant — człowiek starający się o pewną posadę lub pewne stanowisko.

\\$qiiifh - - Herbert Henryk, polityk angielski, przywódca dawnego klasycznego liberalizmu przeciwnik tencncyj kompromisowych Lloyd George'a w tonie partji liberalnej. Ur. 1852 w Morley, 1876 adwokat, 1886 poseł do Izby gmin, 1892 - 1895 minister snraw wewnętrznych, 1905 kanclerz skarbu. 1908 — 1916 prenijer. przepadł w wyborach 1924 r., mianowany parem (Earl of Oxford) i członkiem Izhy lordów w 1925 r.

Associated Press największa agencja telegraficzna w Stanach Zjednoczonych. Siedziba w New Yorkn.

Asygnata — przekaz czyli zlecenie wypłacenia komuś pewnej kwoty. Podczas rewolucji francuskiej asygnatami nazywano pieniądze papierowe, których kurs przymusowy był nstalony przez rząd rewolucyjny (1790 r.).

Asymilacja — w przyrodzie oznacza przy-
swajanie sobie obcych ciał przez pewien orga-
nizm. W znaczeniu politycznym mówimy o a-
symilacji narodowej i państwowej wówczas,
gdy pewne grupy etniczne poczuwają się do
wspólności i jedności z danym narodem i pań-
stwem. N. p. Bretonczycy we Francji ulegli a-
symilacji z narodem i państwem francuskim.
W Polsce najbardziej podatni do asymilacji są
Białorusini - katolicy.

Ataman — najwyższy dowódca wojskowy
kozaków. Po ustąpieniu Niemców z Ukrainy w
1918 roku atamanem wojsk ukraińskich został
Petlura. W 1920 r. zawarła z nim Polska układ,
który przyznawał Ukrainie obecną granicę z
Ukrainą Sowiecką.

Atentat — zamach.

Atrybucja — zakres działania, kompetencja,
prawo wykonywania jakichś czynności.

Attache — przydzielony. Oznacza niż.szych
urzędników dyplomatycznych, przydzielonych
do większych poselstw'. Obok nich widzimy
zwykle przy poselstwach attachés fachowych:
wojskowych, handlowych etc.

Attorney - General — pierwszy prokurator
w Anglii, doradca rządu w sprawach praw-

nych. Zwykle jest członkiem parlamentu i zmienia się z każdym gabinetem, jakkolwiek nie wchodzi w jego skład.

Audlatur et altcra pars — przysłowie łacińskie często używane dla oznaczenia, iż należy wysłuchać również druga stronę, zanim wydamy wyrok.

Audjenea - posłuchanie udzielane przez najwyższych dostojników państwowych.

Audytor — sędzia wojskowy.

Auffenberg — generał austro - węgierski, ur. 1852 w Troppau, zwyciężył w sierpniu 1914 wojska rosyjskie przy Komarowie, za co otrzymał tytuł „Freiherr von Komarów”. Ustąpił w październiku 1914.

Augiasza stajnia — podanie greckie głosi, że król Angjusz miał wielkie stajnie, które zaniedbano czyścić i nazbierało się tyle nawozu, iż nikt nic chciał podlać się jego uprzątnięcia. Dopiero Herkules dokonał tego trudnego dzieła przez skierowanie tam koryta rzeki. Stajnia Augiasza nazywają wszelka organizację, czy instytucję, która jest tak zaniedbana, iż wymaga gruntownej reformy.

Augsburskie wyznanie - najważniejsze wyznanie wiary kościoła luterańskiego, podane

przez protestantów cesarzowi Karolowi V do zatwierdzenia na sejmie w Augsburgu (1530).

Augustyn święty — jeden z najznakomitszych ojców kościoła (354 — 430). Jego traktat polityczny „De eivitate Dei“ (o Królestwie Bożem) głosi zupełne podporządkowanie państwa kościołowi.

Augusta Wiktorja - - cesarzowa niemiecka i królowa pruska, córka księcia Fryderyka Szlezwik - Holstein, nr. 1858, poślubiła przyszłego Wilhelma 11 w 1881, ztn. 1921 w Uolandji.

Aulard — Franciszek Wiktor, historyk i polityk iraticLiski, ur. 1849, od 1S86 profesor Sorbony, napisał „Distoirc politique de la revoltion française“ (1900), Le patriotisme français, de la Rcnaiissaiicc a la Rćvolutiou (1922) i wiele innych prac. Współpracownik pism radykalnych.

Aukcja — licytacja. W dawnej Polsce nazywano aukcją powiększenie czegoś II. p. aukcja wojska.

Auskiiltant — ten, który przysłuchuje się n. p. rozprawom sądowym. W Austrii nazywają a lis kult anta mi początkujących urzędników sądowych, czyli aplikantów sądowych. Termin ten był w użyciu również w Galicji.

Australja — kolonia autonomiczna angielska (domiiiiiii) zbliżona faktycznie do odrębnej państwowości. Obszar: 8,178,850 krn kw. L u n o ś ć: (1921): około 5.500.000. Skład wyznaniowy: przewaga protestantów wyznania anglikańskiego. Ustrój polityczny: Australia składa się z 6 kolonii (Nowa Południowa Walja, Wiktorja, Kinsland, Południowa Australja, Zachodnia Australja i Tasmanja), które utworzyły w 1901 r. Związek Australijski (The Coimnonwcalth of Australia). Parlament składa się z 2 izb: Senatu i Izby poselskiej. Prawo głosowania do obu izb jest powszechne bez różnicy płci. Przy wyborach do Senatu, każda kolonja wybiera równą ilość senatorów (o-ciu). Władza wykonawcza należy do króla, a wykonywana jest przez generalnego gubernatora z udziałem Rady Wykonawczej, złożonej z kilku ministrów odpowiedzialnych przed parlamentem (rządy parlamentarne). P a r t j e: Izba poselska składa się obecnie z następujących grup politycznych: Partja pracy 29, Nacjonalści 27, Liberalna i krajowa partja 19. S t o i i c a: Canborra (około 2,000 m.). E k s p o r t (1924): wełna (około 56 miljl funtów szt), pszenica (ok. 14 iriilj.), skóry (ok. 6 niij.) etc. I m p o r t: pojazdy motorowe (ok. 11 inilj.), wyroby bawełniane i płótno (ok. 10 milj.) etc.

Aastrja — O b s z a r: 83.833 kin kw. L u d -
 n o ś ć (1923): około 0.50U.0UU. Skład wyzna-
 niowy : katolików około 93 proc., protestantów
 około 3 proc., Żydów około 3 proc., inni 1 proc.
 S t o l i c a: Wiedeń (1.8G5.UU0 m.). U s t r ó j
 p o l i t y c z n y: republika związkowa, złożona
 z 9 krajów: Wiedeń, Dolna Austrja, Górna Au-
 strja, Salzburg, Styrja, Karynija, Tyrol, Voral-
 berg, Burgeiland. Według konstytucji z 192U
 roku Zgromadzenie Związkowe składa się z 2
 izb: 1) Rady Narodowej wybieranej w głoso-
 waniu powszeelniein i 2) Rady Związkowej,
 złożonej z reprezentantów sejmów krajo-
 wycli. Poza te m przewidziane jiest reieren*
 dum. Na czele władzy wykonawczej stoi
 prezydent związkowy o atrybucjach bardziej
 reprezentacyjnych, (wybierany na 4 lata przez
 Zgromadzenie Związkowe) i rząd związkowy,
 wybierany przez Radę Narodową, z kancle-
 rzem związkowym na czele. W 1924 nastąpiły,
 w związku z pożyczką międzynarodową, pe-
 wne modyfikacje w kierunku prowizorycznego
 wzmocnienia władzy rządowej w dziedzinie
 skarbowej. W poszczególnych krajach władzę
 ustawodawczą (w pewnym zakresie) sprawują
 sejmy, władzę wykonawczą — rządy krajowe
 z marszałkiem krajowym na czele (wybierani
 przez sejmy). Kontrolę nad legalnością władz

sprawują Trybunał Konstytucyjny i Trybunał Administracyjny. Stolica państwa Wiedeń stanowi „kraj“ oddzielny narowili z innemi. P a r i j e: wybory do Rady Narodowej w październiku 1923 dały rezultat następujący: chrześcijańscy demokraci 83, socjalni demokraci 08, wszeclmiemey 12, inni 2 mandaty. Prezydentem związkowym jest dr. Hainiseli, wybrany j onownie w grudniu 1924. E k s p o r t (1922): papier (około 77.000 kor. zł.), wyroby żelazne (ok. 75.000 kor.), wyroby bawełniane (ok. 06 tys. kor.) etc. I m p o r t: zboże (ok. 409.000 kor.), oliwa (ok. 154.000 kor.), wyroby bawełniane (135.000 kor.), wyroby lniane (97.000 kor) etc. W a l u t a : w czerwcu 1924 wprowadzony szyling srebrny, odpowiadający 10.000 koron papierowych (około C.14 doi.).

Aut-aut — albo-albo.

Autarkja — samowystarczalność, niezależność gospodarcza danego państwa od zagranicy.

Autentyczność — prawdziwość, dowolność, niewątpliwość.

Autochtoni - tubylcy.

Autograf — pismo własnoręczne.

Autokefalja — samodzielność, niezależność kościelna. We wrześniu 1925 proklamowana

została w Warszawie autokefalia kościoła prawosławnego w Polsce, czyli jego niezależność od patriarchy moskiewskiego.

Autokrata — monarcha absolutnie rządzący. W języku potocznym nazywają autokrata Lego, kto pragnie narzucać innym swoją wolę up. **w** stosunkach rodzinnych, w życiu organizacyjnym etc.

Autonomia — możliwość stanowienia własnych praw, rządzenia się własnymi ustawami (autos — sam i nomos - - ustawa). W ścisłym znaczeniu oznacza nadanie przez państwo pewnej prowincji, pewnemu krajowi własnej władzy ustawodawczej w pewnym zakresie. Na terenie polskim przed wojną światową autonomię miała Galicja, gdyż sejm galicyjski miał prawo tworzenia ustaw w pewnym zakresie, bardzo szczupłym. Obecnie w państwie polskim autonomię posiada województwo śląskie na podstawie statutu organicznego z 19⁰. Jest to autonomia b. obszerna. Władzę ustawodawczą sprawuje tam Sejm Śląski. Główny organ administracyjny stanowi Rada Wojewódzka, która składa się z wojewody i jego zastępcy oraz z 5 członków wybranych przez Sejm Śląski.

Autonomia różni się od samorządu tym, że przy autonomii pewnie terytorium otrzymuje

samodzielną władzę ustawodawczą w pewnym zakresie, przy samorządzie zaś tylko samodzielną władzę administracyjną (np. gminy wiejskie, miasta, powiaty) w granicach ustaw istniejących. Jednakże w prasie spotykamy nieraz nazwę „autonomja“ w znaczeniu obszerniejszeni, obejmującym również samorząd, np. autonomia gminna.

Autopsja — oglądanie własnetni oczami; w kryminalistyce oznacza sekcję pośmiertną ciała osoby zmarłej.

Autorytet — znaczenie, powaga, np. autorytet uczonego w kwestiach naukowych, autorytet władzy państwowej w życiu społecznem.

Autoryzacja - upoważnienie.

Ayanti — organ partji socjalistycznej we Włoszech. Wychodzi w Medjolanie. Tendencja skrajna, zbliżona do komunizmu. Redaktor: Nenni.

Aventyńska góra — jedno z siedmiu wzgórz starego Rzymu, dokąd schronili się plbcjusze podczas rewolucji przeciwko patrycjuszom. Stąd nazwa „opozycji awentyńskiej“ dla oznaczenia opozycji przeciw Mussoliniemu tych posłów, którzy usunęli się z parlamentu włoskiego w 1924.

Avere\$cu — rumuński generał i polityk ur. 1863, wielokrotnie minister i premier, zawarł z państwami centralnymi pokój w marcu 1918. W końcu tego roku założył „partję ludową” i propagował reformę rolną, opartą na wywłaszczeniu. Był premierem w 1920 i 1921. W wyborach 1922 uzyskał tylko 11 mandatów dla swego stronnictwa.

AW — Agencja Wschodnia, polska agencja prasowa, towarzystwo prywatne, subwencionowane przez rząd.

Awangarda — straż przednia.

Awans — posunięcie na wyższy stopień w urzędzie, w wojsku etc. Czasem „awansem” nazywają zaliczkę na pobory urzędnicze.

Akwizycja — sądowe wypowiedzenie komuś wynajętego mieszkania; wezwanie do stawienia się, pochodzące od pewnej władzy.

A wizo — doniesienie; pisemne zawiadomienie odbiorcy o wysłaniu mu towaru lub pieniędzy; oznacza również małe statki wojenne, służące do wywiadów morskich.

Awizować — zawiadomić, donosić.

Awjacja — lotnictwo.

Azerbejdżan — jedna z republik sowieckich na Kaukazie, wchodząca w skład Zakaukaskiej

Socjalistycznej Federacyjnej Republiki Sowie-
tów. Ludność składa się przeważnie z Tatarów.
Obfite źródła nafty. Obszar: około 90.000
km kw. L u d n o ś ć: około 2.000.000. S t o l i -
c a: J i a k u (około 250.000 m.).

Azyl — schronienie (łac. asyluni); w życiu
międzynarodowym prawo azylu, czyli pra-
wo schronienia się na obce terytorjum przysłu-
guje zwykle przestępcom politycznym, któ-
rych obce państwo do siebie przyjęło. Nie ule-
gają oni ekstradycji czyli wydaniu, w przeci-
wieństwie do przestępców zwykłych, którzy
su z reguły wydawani. Kwestje te są uregu-
lowane licznymi konwencjami.

B.

Bachem — Juljusz, polityk niemiecki, ur.
1845, jeden z przywódców stronnictwa kato-
lickiego „Centrum“^{4*}. Był posłem do parlamen-
tu i redaktorem „Kölnische Volkszeitung“. Re-
prezentował t. zw. kierunek koloński, który
chciał oprzeć działalność stronnictwa na szer-
szej podstawie, nie tylko wyznaniowej. Wydał
zbiorowe dzieło „Staatslexicon“ (3 wyd. w pię-
ciu tomach z 1911). Zm. w. 1918.

Badeni — Kazimierz hr., polityk galicyjski, ur. 1846 we Lwowie, 1888—95 namiestnik Galicji, 1895—1897 prezes ministrów w Austrii, ustąpił z powodu gwałtownej opozycji Niemców przeciwko rozporządzeniom językowym dla Czech, zm. 1909. Brat jego Stanisław hr. Badeni był marszałkiem Sejmu galicyjskiego przez długie lata, zm. 1913.

Batssa — spadek kursu papierów na giełdzie w przeciwieństwie do liaussy czyli wzrostu kursu.

Bajońskie sumy — wielkie sumy pieniędzy. Wyrażenie to stąd pochodzi, że cesarz Napoleon I zawarł z Polakami (z Księstwem Warszawskim) w 1808 r. układ w Bajonie, na podstawie którego kazał sobie zapłacić 20 milionów franków w gotówce.

Bakunin — Michał, anarchista rosyjski i zwolennik „propagandy czynu**”, ur. 1814, był oficerem rosyjskim do 1838, kierował rewolucją w Dreźnie w 1849. Założył w Szwajcarii w 1868 „Alliancc Internationale de la démocratie socialiste“\ zm. w 1876 w Bernie. Główne dzieło: „Dieu ct PEtat“.

Baldwin — Stanley, polityk angielski, ur. 1867, czynny w przemyśle stalowym, od 1908 poseł konserwatywny do Izby gmin, minister handlu 1921 — 22, kanclerz skarbu w gabinecie

Bonara Law w 1922, premier od maja 1923 do stycznia 1924. Po upadku rządu Mac Donalda znowu premier od listopada 1924.

Balfour — Artliur James, polityk angielski, jeden z przywódców partii konserwatywnej. Ur. 1848, od 1874 poseł do Izby gmin, premier 1902—1905, pierwszy lord admiralicji 1905. minister spraw zagranicznych 1916—1919. Od 1919 jest prezydentem Tajnej Rady. W 1922 został parem i członkiem Izby lordów, jako „Earl of Tarprain⁴⁴. Jako minister spraw zagranicznych Balfour złożył w 1917 zaaprobowane przez Entente oświadczenie (Balfour Declaration) o utworzeniu siedziby narodowej (national home) dla Żydów w Palestynie.

Balfour jest autorem wielu prac filozoficznych, z których najpopularniejsza jest „The Foundation of Belief⁴ 1895.

Balicki — Zygmunt, publicysta i polityk polski. jeden z twórców kierunku wszechpolskiego. Ur. 1858 w Lublinie, doktorat prawa w Genewie, przebywał przeważnie w Warszawie, zm. 1916 w Petersburgu. Ogłosił: Liberalizm i demokracji zm (1886), L'Etat comme organisation coercitive de la societés politique (1896). Hedonizm jako punkt wyjścia etyki (1900), Psychologia społeczna (1912), Egoizm narodowy wobec etyki (wyd. nowe 1914).

Baliński — Ignacy, prawnik i polityk polski. Ur. 1862, prezes rady miejskiej Warszawy od 1918, sędzia Sadu Najwyższego, senator od 1922 (Zw. Lud.-Nar.). Ogłosił: Popularny zarys prawa cywilnego etc.

Balotowatlie — głosowanie kartkami lub gałkami.

Balkanizacja — używa się w znaczeniu zamętu politycznego i stałych walk gwałtownych (jak na półwyspie bałkańskim).

Ban — stary tytuł naczelników okręgów granicznych Węgier. Banem nazywał się od 1868 namiestnik Kroacji i Sławonji. mianowany przez cesarza austriackiego i króla węgierskiego na wniosek rządu węgierskiego.

Bandera — flaga, chorągiew okrętowa, oznaczona godłem tego państwa, do którego okręt czy statek należy. Każdy okręt, wojenny czy handlowy, musi mieć banderę albo swego państwa, albo obcego, które udziela mu protekcji.

Banderia — orszak konny ludności miejscowej (zwykle włościan w stroju odświętnym)

Banderola — opaska stemplowana nakładana na towary, jako dowód pobranego podatku.

Banicja — wydalenie z własnego państwa. Kara ta była stosowana w dawnej Polsce.

Obecnie wyszła z użycia i nie jest uznawana przez państwa współczesne.

Bankiet polityczny — uczta połączona z mowami na temat polityczny.

Bank Polski — spółka akcyjna wyposażona przez państwo w przywilej emisji biletów bankowych. Założony w 1924 (Rozp. Prezydenta Rzeczyposp. z 20. 1. 1924). Kapitał zakładowy wynosi 100 milionów złotych, podzielonych na milion akcji po 100 zł. Akcje Banku są imienne.

Walne Zebranie akcjonariuszy wybiera członków Rady Banku i Komisji Rewizyjnej, zatwierdza sprawozdania roczne, bilans etc. Rada Banku kieruje działalnością Banku i nadzoruje organy wykonawcze. Rada składa się z Prezesa i wiceprez., mianowanych przez Prezydenta Rzeczyposp. oraz 12 członków wybieranych na 3 lata przez Walne Zebranie. Organem wykonawczym i administracyjnym jest Dyrekcja Banku, złożona z Naczeln. Dyrektora i dyrektorów, wybranych przez Radę, a zatwierdzonych przez ministra skarbu.

Prezes Banku (mianowany przez Prezydenta na 5 lat) ma zwierzchni nadzór nad całą działalnością Banku, przewodniczący w Radzie Banku i czuwa nad wykonaniem jej uchwał. Prezesowi przysługuje prawo zawieszenia uchwał Rady, która zdaniem jego wy-

kracza przeciw ustawom, statutowi Banku lub interesowi państwowemu. Zawieszoną uchwałę przedstawia Prezes Ministrowi Skarbu i w razie potwierdzenia przez niego sprzeciwu zawieszona uchwała nie podlega wykonaniu.

Najważniejszym przywilejem Banku jest wyłączny przywilej (przyznany do końca 1944) emisji biletów bankowych, będących prawnym środkiem płatniczym i posiadających nieograniczoną moc umarzania zobowiązań przez zapłatę. Bank będzie miał obowiązek wymiany wypuszczonych biletów bankowych na monety złote, jednakże moment rozpoczęcia wymiany biletów na złoto zostanie oznaczony rozporządzeniem Rady Ministrów, na wniosek ministra skarbu, opierający się na uchwale Rady Banku. Obieg biletów bankowych powinien być pokryty co najmniej w 30% zapasem złota, walut zagranicznych, dewiz i czeków w obcych walutach.

Wybijanie ni o u e t należy do praw zwierzchniczych Państwa i jest wyłącznym jego przywilejem. Państwo wybija monety złote w miarę potrzeby bez ograniczeń co do kwoty, monety srebrne — do kwoty 8 z? na każdego mieszkańca Rzeczypospolitej Polskiej, a monety niklowe i brązowe oraz monety tymczasowe ze specjalnego stopu — do kwoty

4 zł na każdego mieszkańca. W ten sposób Rząd ma prawo puszczania w obieg około 350 milionów monet srebrnych i bilonu.

W październ. 1925 było w obiegu monet srebrnych i bilonu około 300 milionów złotych, banknotów — około 400 tniljonów zł.

Prezesem Banku Jest Stanisław Karpiński, a Naczelnym Dyrektorem Dr. Władysław Mieczkowski.

Banknot — bilet bankowy czyli papier, za którego okazaniem bank zobowiązuje się wypłacić pewna oznaczona na banknocie sumę pieniędzy w monecie kruszcowej. Jeżeli banknoty przestają być wymienne tja pieniądź kruszcowy czyli uzyskują „kurs przymusowy”, a jednocześnie państwo uznaje je za „prawny środek płatniczy”, wówczas każdy musi je przyjmować przy zapłacie i wtedy banknot staje się pieniądzem papierowym.

W Polsce przywilej emisji biletów' bankowych czyli banknotów ma tylko Bank Polski. Bilety te, opiewające na złote, sa uznane za prawny środek płatniczy. Wprawdzie w przyszłości Bank Polski będzie miał obowiązek wymiany biletów bankowych na monety złote (na każde żądanie), ale moment rozpoczęcia tej wymiany zostanie oznaczony rozporządzeniem Rady Ministrów.

Bankructwo — niewypłacalność dłużnika. Jeżeli dłużnik taki nie zawrze ugody ze swymi wierzycielami, następuje sadowe otwarcie konkursu nad jego majątkiem.

Bankructwo zawinione jest przestępstwem, podlegającym ustawie karnej.

Barlicki — Norbert polityk polski, jeden z przywódców Polskiej Partji Socjalistycznej. Ur. 1880, studiował prawo na Uniwersytecie Warszawskim do 1904, potem nauczyciel szkół średnich, więziony przez Niemców w 1918, podsekretarz stanu Ministerstwa Spraw Wewnętrznych w gabinecie Moraczewskiego 1918/19. Poseł do Sejmu od 1919, prezes klubu sejmowego P. P. S-

Barrés — Maurycy, literat i polityk francuski. Ur. 1862 r., poseł do parlamentu od 1889, członek Akademii francuskiej 1906, prezes Ligi patriotów 1914, zm. 1923. W polityce reprezentował kierunek nacjonalizmu na podstawie republikańskiej. Pisywał wstępne artykuły w „Pcim de Paris“. Z jego pism politycznych na uwagę zasługują „Scènes et doctrines du nationalisme**“.

Bartol — Kazimierz Dr, polityk polski. Ur. 1882, inżynier, profesor politechniki lwowskiej, minister kolei 1919 — 21, poseł na Sejm od 1922

(Wyzwolenie), przewodniczący sejmowej Komisji komunikacyjnej. W kwietniu 1925 wystąpił z „Wyzwolenia^{1*} i założył wraz z 5 innymi posłami „Klub Pracy“.

Barthelemy — Józef, prawnik i polityk francuski. Ur. 1874, adwokat, profesor Uniwersytetu Paryskiego i Szkoły Nauk Polit. poseł do parlamentu od 1919 (grupa Poincarégo) autor licznych prac z zakresu parlamentaryzmu: *L'organisation du suffrage et l'organisation parlementaire en Belgique* (1912), *Le régime démocratique et politique de la Belgique* (1918), *Le vote des femmes* (1919), *Le gouvernement de la France* (1924), *Traité élémentaire de droit constitutionnel* (1920) etc.

Barthou — Jan Ludwik, polityk francuski, ur. 1862, adwokat w Pau, poseł do parlamentu od 1889, wielokrotny minister, jako premier 1913 przeprowadził 3-letnią służbę wojskową, minister wojny 1921, od 1922 przewodniczący Komisji Separacyjnej, od 1919 członek Akademii francuskiej. Napisał: „*L'action syndicale*” (1904), „*Mirabeau*” (1913), „*Le politique*” (1923) etc.

Bartoszewicz — Joachim dr., działacz społeczno-polityczny. Ur. 1807, redaktor „*Dziennika Kijowskiego*” 1906 — 1918, przewodniczący Polskiego Komitetu Wykonawczego na Ru-

si 1917, prezes Rady Międzypartyjnej na Rusi, senator od 1922 (Zw. Lud. Nar.) Ogłosił: *La Pologne, ce qu'elle a etc, ce qu'elle est actuellement, ce qu'elle devrait être* (1919), *Podręcznik słownik polityczny* (1922) etc.

Barwa narodowa — każdy naród ma swoje barwy narodowe. Barwa narodowa i państwa polska jest czerwona z białą.

Barykada przegroda na ulicach miasta, zbudowana naprędce z najrozmaitszych przedmiotów w celu obrony przed policją lub wojskiem podczas rozruchów ulicznych.

Basdevant — Juliusz, prawnik francuski. Ur. 1877 wykładał prawo międzynarodowe w uniwersytetach w Rennes i Grenoble, profesor w Paryżu od 1918. Radca prawny przy Min. Spraw Zagr. Wykładał również w krakowskiej Szkole Nauk Politycznych w 1925. Ogłosił: *Recueil international des traites du XIX siècle* (1914), *Traites et conventions en vigueur entre la France et les Puissances étrangères* (1918), *Jurisprudence britannique en matière de prises maritimes* (1922) etc.

Bassermann - Ernest, polityk meiningijski, ur. 1854, adwokat w Mannheimie, od 1893 poseł do parlamentu, przywódca stronnictwa narodowo-liberalnego, zm. 1917.

Bastylja — zamek obronny w stolicy Francji, który służył za więzienie dla przestępców politycznych. Podczas rewolucji w 1789 lud francuski zburzył bastylję (14 lipca). Od tego czasu francuskie święto narodowe obchodzi się 14 lipca.

Basza — czyli pasza; tytuł przysługujący wyższym urzędnikom cywilnym i wojskowym w Turcji.

Baszy-buzukl — nieregularne wojsko tureckie, które dopuszczało się często gwałtów.

Bateria — połączenie kilku armat dla celów wojennych.

Bauer — Gustaw, polityk niemiecki obozu socjalistycznego, ur. 1870, od 1912 poseł do parlamentu, 1919 preinjer (podpisał Traktat wersalski), 1920 —• 1923 minister skarbu.

Bauer — Otto, publicysta i polityk austriacki obozu socjalistycznego, ur. 1882 w Wiedniu. Napisał; „Das Nationalitätcnproblem und die Sozialdemokratie“, „Der Weg zum Sozialismus“ etc.

Bawaria — państwo wchodzące w skład Rzeszy Niemieckiej. Obszar (bez okręgu Saary): 75.981 km. kw. Ludność (1919): 7.054.000. Skład wyznaniowy: około 5 milionów katolików, około 2 iniljony protestantów,

około 50.000 żydów. Ustrój polityczny: Na podstawie konstytucji z 1919 r. władzę ustawodawczą krajową sprawuje sejm, wybrany w głosowaniu pięcioprzyiniotnikowcm i złożony ze 180 posłów. Na czele władzy wykonawczej stoi Miiiisterjum państwowe (Staats Ministerium), złożone z 8 ministrów wybieranych przez Sejm. Stolica: Monachium (650.000 mieszkańców).

W kwietniu 1919 została proklamowana w Bawarii republika rad (komunistyczna), jednakże obalona przez wojska Rzeszy w maju 1919 roku.

Bawarja utrzymuje poselstwa w Berlinie, Stuttgarcie i przy Watykanie. Pozatem ma liczne konsulaty. Wojsko bawarskie wchodzi w skład wojska niemieckiego, jednakże tworzy grupę oddzielną pod dowództwem koinendauta krajowego. W 1924 Bawarja zawarła konkordat ze Stolicą Apostolską.

Baza — podstawa.

Beati possidentes — szczęśliwi posiadający; wyrażenie przytaczane przez Bismarka dla oznaczenia, że dla lepszej obrony praw swego kraju należy najpierw rzecz sporną objąć w posiadanie.

Bebel — August, jeden z najsłynniejszych przywódców socjalistów niemieckich. Ur. 1840

w Kolonji, od 1807 poseł do parlamentu, 1872 skazany za zdradę stanu (opozycję przeciwko wojnie z Francją) na 2 lata twierdzy, zin. 1913. Napisał „Ilie Frañ und der Sozialisnuis” (1883), „Aus meinem Lcben” (1910) etc.

Beck — Max lir., polityk austriacki, nr. 1854, popierali.v przez następcę tronu Ferdynanda, prcmjer 1900 — 1908, przeprowadził reformę wyborczą i ugodę z Węgrami w 1907.

Beernaert — August (1829 1912), polityk belgijski i jeden z przywódców partji katolickiej, preinjer (1884—94), zwolennik pacyfizmu, jeden z twórców Unii międzyparlamentarnej, laureat Nobla 1910.

Belgia — O b s z a r: 30.488 kim. kw. L u d - n o ś ć: (1922) 7.539.000, prawie całkowicie katolicka, mówiąca w połowie po francusku (Waloni) na południu, a w połowie po flamandzki! (Flamaiidy), — na północy. Stolica: Bruksela 803.000 mieszkańców.

Ustrój polityczny: uionarclija konstytucyjna. Panujący: król Albert I-szy z domu Sachsen - Coburg - Gotba, urodz. 1876. Następca tronu: Leopold, książę brabaucki ur. 1901. Konstytucja belgijska z 1831 opiera się mi zasadzie zwierzchnictwa narodowego i pozostawia królowi tylko te uprawnienia, które zo-

stały wyraźnie przewidziane w konstytucji. Z powodu ustalenia się w Belgii rządów parlamentarnych, król ogranicza się do roli reprezentacyjnej i formalnej. Parlament składa się z 1 izb. Izba poselska ma 130 członków, wychodzi z powszechnego i proporcjonalnego głosowania (kobiety nie głosują), obecnie składa się ze 153 członków, wybieranych częściowo przez ciała samorządowe, a częściowo przez ludność bezpośrednio. Prowincje i gminy korzystają z szerokiego samorządu.

Partie polityczne: Główną rolę odgrywają 3 stronnictwa: 1) katolickie, 2) liberalne i 3) socjalistyczne. Przytem występują pewne różnice wewnętrzne na tle tendencji walońskich lub flamandzkich. W najnowszych czasach utworzyło się nawet specjalne stronnictwo flamandzkie (t. zw. aktywiści, zwolennicy autonomii dla Flandrii). Przy ostatnich wyborach do Izby poselskiej w kwietniu 1920 r. uzyskali: 1) katolicy 76 mandatów, 2) socjaliści 33 m., 3) liberałowie 33 m., 4) flamandzcy 5 m., 5) komuniści 2 m.

Eksport (1923): wyroby fabryczne (żelazne, włókniste etc) około 5 miliardów franków belg., surowce (węgiel, cukier etc.) około 2,0 miliardów. **Import:** surowce (zboże, bawełna, wełna, węgiel etc.) około 22 miliardów, ży-

wność i napoje około d miliardów etc. W a l u -
t a : frank (około u,05 doi.).

Belweder - • pałacyk cesarski, zbudowany w Warszawie w 1821 r. Mieszkał tani wielki książę Konstanty, na którego wykonali zamach akademicy polscy w listopadzie 1S.5U. Stąd zwano ich ISelwcderczykami. Po wskrzeszeniu Polski zamieszkiwał w Belwederze Naczelnik Państwa Piłsudski. Osoby otaczające i popierające go nazywano często Belwederczykanii.

Benedykt XV — papież 1.914 -1922. Ur. 1854 (Giacomo della Chicsa), arcybiskup boloński 1907, kardynał 1914, od września 1914 papież. Podczas wojny światowej zajmował stanowisko neutralne, jakkolwiek niekiedy posądzany był o sprzyjanie mocarstwom centralnym. Zainicjowana w roku 1915 przez papieża wymiana zdań co do zakończenia wojny nic dała rezultatu, jak również papieska nota pokojowa 1917. Za rządów Benedykta XV ogłoszony został nowy Kodeks Kanoniczny w 1917.

Benelicism — dobrodziejstwo. Tak nazywają się w prawic kościelnem dochody, związane z piastowaniem pewnego urzędu kościelnego (officium).

Benez -- Edward, polityk czeski, ur. 1884, profesor ekonomii politycznej w Akademii Han-

hilwald Benesz

dłowej w Pradze 1909, jednocześnie docent socjologii w Uniwersytecie, członek partji realistycznej, kierowanej przez Massaryka do 1914, sekretarz generalny Czeclio - słowackiej Rady Narodowej w Paryżu 1917, minister spraw zagranicznych od 1918 r. Ogłosił: „Rozwój nowoczesnego socjalizmu” i inne prace.

Benolst — Karol, polityk i publicysta francuski. Urodź, w 1861, poseł do parlamentu 1902. członek Akadcrnji Nauk Moralnych 1908, należał do partji umiarkowanej, zwalczał Cotnbesa. Ogłosił szereg prac historycznych i politycznych in. in.: „La Crise de l'Etat moderne” (1899).

Berchtold — Leopold hr. polityk austriacki, lir. 1863, ambasador w Petersburgu 1906 — 1911, minister spraw zagranicznych 1912 — 1915, naczelny ochmistrz dworu cesarza Karola 1916 — 1918.

Berliner Lokalanzeiger — rozpowszechniony dziennik berliński, założony w 1883 przez Scherla. Politycznie niewyraźny, związany jest z wielkim przemysłem niemieckim.

Berliner Tagblatt — najbardziej rozpowszechniony i wpływowy dziennik berliński założony 1872. organ partji demokratycznej, wydawany przez grupę Mosse'a.

Berło — krótka laska, stanowiąca godło monarchicznej władzy w państwie. Kiedy rektorowie uniwersytetów w wiekach średnich bywali wyposażeni w rozległą władzę, zaczęli wówczas używać berła, jako znaków swej godności. Tradycja ta utrzymała się po dziś dzień.

Bernstein Edward, polityk niemiecki obozu socjalistycznego (niezależny), dawniej zwolennik kierunku rewizjonistycznego. Ur. 1850, poseł do parlamentu od 1902. Ogłosił: *Die Voraussetzungen des Sozialismus* (1899), *Zur Geschichte und Theorie des Sozialismus* (1901), *Dokumente zum Weltkrieg* (1914—17) etc.

Bornstorff — Jan Henryk hr., dyplomata niemiecki, ur. 1802, ambasador w Waszyngtonie 1908—1917, w Konstantynopolu 1917—1918. Od czasu rewolucji należy do partji demokratycznej i wydaje tygodnik „*Das demokratische Deutschland*“. Został posłem do parlamentu w 1920. Ogłosił „*Deutschland u. Amerika*“ 1920.

Berthelemy — Henryk, prawnik francuski, profesor Uniwersytetu Paryskiego. Ur. 1857. członek Akademii Nauk Moralnych od 1919, ogłosił: „*Traité de droit administratif*“ (10-te wyd. 1923) etc

Beseler — Hans, generał pruski, ur. 1850, naczelny kwatermistrz 1899, generał piechoty

1907. /dolni Antwerpię 1914, Modlin 1915, generalia gubernator okupacji niemieckiej w h. Kongresówce w Warszawie 1915 — 1918, zm. 1921.

Beihmann - tlohweg — Tcobald. polityk niemiecki, ur. 1850, minister spraw wewnętrznych w Niemczech 1905, kanclerz Rzeszy 1909 — 1917, zm. 1921. Ogłosił: Betrachtungen zum Weltkrieg (1919) etc. Głośny z powodu nazwania traktatu gwarantującego neutralność Belgii „świszkiem papicru“.

Bezkrólewie czas, który upływa pomiędzy śmiercią czy ustąpieniem jednego króla a objęciem tronu przez drugiego (interregnum). W monarchiach dziedzicznych nie ma bezkrólewia, bo z chwilą śmierci króla obejmuje panowanie jego następcy (le roi est mort, vive le roi). W Polsce bywało bezkrólewie z powodu systemu elekcyjnego, i wówczas zastępował króla Prymas Rzeczypospolitej, którym był arcybiskup gnieźnieński.

Bezpartyjność menalczeńska do żadnej partji politycznej. Posłowie do parlamentu, którzy nie należą do żadnego stronnictwa, nazywają się często „dzikiemi“.

Bezpieczeństwo — utrzymanie bezpieczeństwa w państwie jest jednym z najważniejszych

obowiązków władz państwowych. Należy (o przcdcwszystkiem do policji państwowej, działającej według wskazówek władzy administracyjnej ogólnej (ministra spraw wewnętrznych, wojewodów i starostów) oraz prokuratury przy sądach karnych.

Bezprawie - - czynność przeciwna ustawom i sprzeczna z pojęciem prawa. W państwie praworządnetn wszelkie bezprawia popełniane przez władze lub ohywatcli są karane.

Bezrobocie — brak pracy.

W Polsce wydana /ostała w 1924 r. ustawa o ubezpieczeniu od bezrobocia. Ustawie podlegają robotnicy po ukończeniu 18 roku życia, którzy zatrudnieni byli w zakładach przemysłowych lub handlowych, zatrudniających powyżej 5 robotników co najmniej przez 20 tyg. w ciągu ostatniego roku czyli w ciągu 12 mieś przed dniem ogłoszenia swego bezrobocia.

Wykluczeni od świadczeń są robotnicy, którzy pobierają już świadczenia z tytułu innego typu ubezpieczeń, którzy są bezrobotnymi z powodu strajku lub na skutek okoliczności, które w myśl obowiązujących ustaw uprawniają do natychmiastowego wydalenia ich ze służby.

Świadczenia wynoszą 30 — 50"?. faktycznych ostatnio pobieranych zarobków', które jednak nic mogą przekroczyć 5 zł.

W październiku 1925 było zarejestrowanych około 20(1.0(10 bezrobotnych.

Bezrolny — człowiek pracujący na roli, a nie posiadający własnego gruntu, n. p. robotnik rolny.

Bezrząd — anarchja.

Bezstronność — kierowanie się w swoich zapatrywaniach i działaniach tylko prawdą i sprawiedliwością, nie zaś względami osobistymi i interesami własnymi.

Bezwyznaniowy — ten, który nie należy formalnie do żadnego wyznania. Ustawodawstwo cywilne b. dzielnicy pruskiej i austriackiej przewiduje kategorie bezwyznaniowych. Ustawodawstwo byłej dzielnicy rosyjskiej takiej kategorii ludzi nie przewiduje. Jednolitego polskiego ustawodawstwa w tej kwestii jeszcze nie mamy.

Białoruś — jedna z czterech republik, wchodzących w skład Związku republik sowieckich. O b s z a r: około 100.(100 km. kw. Lu d n o ś ć: (1920) około 4 milionów. S t o l i c a: Mińsk (około 100.000 m.).

Bifurkacja—rozgałęzienie, rozdział w dwóch kierunkach n. p. rzeki. Używa się w przenośnym znaczeniu, n. p. bifurkacja studjów wyższych.

Blgamja - dwużcfstwo; uważane jest przez kodeksy karne za przestępstwo.

Bilans — zamknięcie rachunków dla stwierdzenia stanu majątkowego danego przedsiębiorstwa w pewnej chwili.

Bilans handlowy danego kraju oznacza stosunek wartości wywozu do przywozu towarów z zagranicy.

Bilans płatniczy oznacza stosunek wszelkich wypłat czynionych z kraju za granicę, do kwot wpływających z zagranicy do kraju. Najważniejszym dla życia gospodarczego danego kraju jest bilans płatniczy.

Bilateralny — dwustronny.

Biliński Leon, polityk i finansista austriacki, później polski. Ur. 1846 r. w Galicji, profesor Uniwersytetu Lwowskiego 1871. austriacki minister skarbu 1895 — 1897, gubernator Banku austro - węgierskiego 1900, wspólny minister skarbu 1909 — 1911 i 1912 — 1915, polski minister skarbu od sierpnia do grudnia 1919. Zmarł 1923. Dokładny życiorys Bilińskiego znajduje się w wydanych „Wspomnieniach i dokumentach” (1923 — 24).

Bill — oznacza w Anglii i Stanach Zjednocz, projekt ustawy, wniesiony do parlamentu. Od różnić należy „bile publiczne” czyli zwykle

projekty ustaw I „bile prywatne”, które przedstawiają właściwie akty administracyjne i wyroki w sporach administracyjnych w formie ustawowej n. p. upoważnienie pewnej gminy do wywłaszczenia. Słynnym bilem historycznym był Bill of rights, bil o prawach (1689), w którym określony został stosunek parlamentu do korony i który został przyjęty przez Wilhelma III.

Bilon - drobna moneta zdawkowa, w której jest mato kruszcu szlachetn. (złota lub srebra), a wiele nieszlachetnego, n. p. grosze polskie.

Bimetallizm - podwójna waluta, system monetarny, przy którym prawnym środkiem płatniczym są zarówno monety złote, jak srebrne, przyczem wzajemny stosunek ich wartości jest z góry stale oznaczony. Przeciwnościem bimetalizmu jest monometatizm, czyli waluta pojedyncza, przeważnie złota, jak w Polsce.

Birkcnhad — Fryderyk, lord, polityk angielski kierunku konserwatywnego. Ur. 1872, profesor w kolegiach angielskich, poseł do parlamentu od 1903, minister skarbu 1917 — 1918, lord kanclerz 1919 — 22, rektor uniwersytetu w Glasgow 1922, sekretarz stanu dla Indji od 1924. Ogłosił: *International Law* (4 wyd. 1911) etc.

Biuletyn wiadomości podawane w pewnych odstępach czasu o przebiegu danej sprawy. 11. p. podczas wojny sztab generalny ogłasza biuletyny z przebiegu operacyj na froncie.

Biurokracja — władza urzędowa i urzędników: oznacza również ogół urzędników danego państwa.

Systemem biurokratycznym nazywamy zwykle taki system rządowy, który polega wyłącznie na urzędnikach, nie licząc się z opinią i życzeniami obywateli, np. w Rosji przedwojennej. W takim systemie sprawy rządowe są załatwiane zwykle biurowo, czyli formalistycznie, nie dbając o potrzeby życiowe i rezultaty praktyczne.

Biurokrata nazywamy urzędnika, który poza przepisami formalnymi nie interesuje się niczym, nie zna stosunków rzeczywistych i nie uwzględnia potrzeb społecznych.

Biurokracja — przepych zewnętrzny, otaczający reprezentantów władzy najwyższej, jak w dawnej Bizancji przy cesarstwie dworskim. Ojczyźnie również służalstwo wolności osóli wysoko postawionych, niekiedy również nieszczęść, obłudę.

Blanco — albo bianco: białe niezapisane miejsce. Jeżeli podpis został położony pod ak-

tern, którego treść cała lub częściowa ma być dopiero później wpisana, to taki podpis nazywamy podpisem „in blanco**.

Blankiet — druk, w którym pozostawione zostały próżne miejsca w celu wypełnienia ich konkretnymi danymi. „Ustawami blankietowemu" nazywają niekiedy ustawy sformułowane w sposób tak ogólny, iż właściwa treść konkretna pozostawiona jest decyzji innych czynników (np. władzy wykonawczej lub ciał samorządowych).

Blok — w znaczeniu politycznym oznacza pewną całość. Blok partyjny znaczy utworzenie z nich wspólnej całości w celu prowadzenia jednolitej akcji politycznej. Przyjąć ustawę en bloc, znaczy przyjąć ją w całości, nie badać poszczególnych artykułów.

Blok mniejszości narodowych — utworzony dla wyborów do Sejmu i Senatu w 1922 r. związek Niemców, Żydów, Ukraińców, Białorusinów i Rosjan (!6-ka). Uzyskał przy wyborach do Sejmu 1.401.000 głosów i 65 mandatów, a przy wyborach do Senatu 22 mandaty.

Blokada — zamknięcie, otoczenie siłą wojskową pewnej twierdzy, miasta, portu, wyspy, nawet całego kraju.

Blokada morska jest ze stanowiska prawa międzynarodowego dopuszczalną tylko wówczas, gdy jest efektywną (Deklaracja prawa morskiego 1850). Dany port czy wybrzeże musi być rzeczywiście odcięte od morza zapomocą dostatecznej floty.

Podczas wojny światowej widzieliśmy blokadę całych państw, mianowicie centralnych przez mocarstwa sprzymierzone.

Blondel — Jerzy, ur. 1856 w Dijon, profesor Szkoły Nauk politycznych w Paryżu, autor wielu prac opisujących życie ekonomiczne krajów europejskich, przedewszystkiem Niemiec.

Blum — Leon, przywódca partji socjalistycznej we Francji. Ur. 1872, adwokat, później referent w Radzie Stanu, poseł do parlamentu od 1910, należy do bardziej umiarkowanego odłamu socj. francuskich. Ogłosił: *Historique des Congres Socialistes, Pour etre socialiste etc.*

Bobrinskij Włodzimierz lir., polityk rosyjski obozu nacjonalistycznego. Ur. 1807, poseł do Dumy od 1900, rozwijał wielką propagandę za oderwaniem Chełmszczyzny od Królestwa i przyłączeniem Galicji do Rosji.

Bobrzyński — Michał, historyk i polityk polski, ur. 1849, profesor Uniwersytetu Jagiellońskiego.

skiego od 1676, długoletni poseł do sejmu galicyjskiego i parlamentu austriackiego, wiceprezydent Rady Szkolnej krajowej, namiestnik Galicji 1906 — 1915, podczas wojny światowej jeden z najwplywowszych aktywistów i członków N. K. N. w Krakowie. Ugłosił: „Dzieje Dolski w zarysie (kilka wydań), Wskreszenie Państwa Polskiego (2 tomy 1919—1925) etc.

Boche — wyraz pogardliwy, używany we Francji dla oznaczenia Niemca. Pochodzi od wyrazu „caboché”, używanego w gwarze popolitej dla oznaczenia „wielkiej czaszki”, stosowanego w końcu XIX w. do niemieckich zecerów, pracujących w Paryżu.

Bodley — Jan Edward, historyk i pisarz polityczny angielski, znawca stosunków społeczno - politycznych we Francji. Ur. 1653, adwokat, potem wyższy urzędnik administracyjny, przebywał długo we Francji, zm. 1923. Ogłosił: France (2 tomy, 1696), L Aiglomatie et les traditions frunaises (1699), The Cliureh iii France (1906), The Romance of Ihe Battlc-line in France (1920) etc.

Bóhm von Ba werk — ekouomista i polityk austriacki, ur. 1651 w Brunn, minister finansów 1697 — 96 i 1900 — 1904, potem proicсор Uniwersytetu Wiedeńskiego, prezydent Wiedeń-

skiej Akademii Umiejętności 1911, zm. 1914. Ogłosił: *Kapitał und Knpitalzius* (1884 — 89) etc. Współtwórca nowej teorii „wartości**.

Bojko — Jakub, działacz społeczno - polityczny, jeden z najbardziej poważanych włościan polskich. Ur. w Ls57 w (ialicji, nauczyciel wiejski 1877 — 1890, poseł na Sejm galicyjski (1895 - 1914) i do parlamentu austriackiego (1897 — 1918), senator od **1902** (Piast), wicemarszałek Senatu.

Bojkot — zmowa skierowana przeciw pewnej osobie, grupie osób i instytucji, a polegająca na tym, że się z temi osobami unika wszelkich stosunków i w ten sposób uniemożliwia ich działalność. N. p. bojkot szkół rosyjskich w Kongresówce w 1905 polegał na unikaniu szkół rosyjskich, które stały pustkami.

Wyraz „bojkot” pochodzi od kapitana angielskiego Boycoua, który jako administrator wielkich dóbr ziemskich w Irlandji swoją surowością tak bardzo dokuczył włościanom (drobnym dzierżawcom), że postanowili zerwać z nim wszelkie stosunki i w ten sposób zmusili go do opuszczenia ich kraju.

Boliwja — państwo w Ameryce południowej. Obszar: 1.884.000 km. kw. Ludność: (1912): 1.900.000. Połowę ludności stanowią umiarkowani kulturalni Indianie, druga połowę częściowo

wo rasa biała, częściowo mieszana. Religia państwowa katolicka. Stolica: Sucre 20.000 mieszkańców.

Ustrój polityczny: republika demokratyczna. Władzę ustawodawczą sprawuje Kongres Narodowy, złożony z 2 izb. Prawo wyborcze ma każdy obywatel umiejący czytać i pisać. Senatorowie są wybierani na 6 lat, posłowie na 4 lata. Obecny prezydent: Luis Paz.

Eksport: głównie cyna. Import: głównie wyroby fabryczne i żywność. Waluta: boliviano (około 0,3 doi.).

Bolszewizm — kierunek polityczny, który opauował władzę państwową w Rosji w 1917.

Nazwa „bolszewicy“ pochodzi z czasów zjazdu rosyjskiej parłji socjalno - demokratycznej w Londynie w 1903. Na zjeździe tym, z powodu różnicy poglądów na kwestje organizacyjne i taktyczne, nastąpił podział na radykalniejszą większość (bolszewicy) z Leninem na czele i na bardziej umiarkowaną mniejszość (mieiiszewicy). Podczas rewolucji rosyjskiej 1915 bolszewicy dążyli do bezzwłocznego przewrotu, nie tylko politycznego, ale także społeczno - gospodarczego w duchu socjalistycznym, podczas gdy rnieńszewicy chcieli jedynie zmian politycznych, uważając Rosję za niedojrzałą jeszcze do reform ostatecznych. W wyborach do Du-

my rosyjskiej bolszewicy zrazu nie brali udziału, gdyż są zasadniczymi przeciwnikami parlamentaryzmu, jednakże w 1912 wysłali 6 posłów w celach propagandy politycznej. Opanowali stolicę w 1917 głównie z powodu hasel pacyfistycznych (zakończenie wojny bez aneksyj i kontrybucyj!), które im zjednały licznych zwolenników w kołach żołnierskich. W styczniu 1918 bolszewicy rozpędzili zgromadzoną w Piotrogradzie konstytuante (Zgromadzenie Narodowe), przeciwstawiając jej hasło „dyktatury proletariatu”¹.

Istotę bolszewizmu stanowi oddanie całej władzy państwowej w ręce wyłącznie proletariatu miejskiego i wiejskiego, czyli w ręce Rad robotniczych i włościańskich. Następnie zniesienie własności prywatnej. Zasady te są przedstawione w dziele Lenina „Państwo i rewolucja”⁴ (polsk. tłum. z 1919) i w Konstytucji Rosyjskiej Socjalistycznej Federacyjnej Sowieckiej Republiki z 1918.

Obecnie partja bolszewicka w Rosji nazywa się partją komunistyczną i kieruje partjami komunistycznymi w innych krajach (t. zw. 3-cia międzynarodówka).

Bona fide — w dobrej wierze (działać),
w przeeciwiństwie do działania w złej wierze
(mała fide).

Bonapartyści — grupa polityczna we Francji, zmierzająca do powołania na tron francuski potomków Napoleona i do restauracji cesarstwa plebiscytowego. Pretendentem do tronu jest obecnie Wiktor Napoleon Bonaparte ur. 1862, ożeniony 1910 z księżniczką belgijską Klementyną, córką Leopolda II-go. Syn jego Ludwik ur. 1914.

Bonar Law — Andrzej, polityk angielski, jeden z przywódców obozu konserwatywnego. Ur. 1858, kupiec, poseł do Izby gmin od 1900, minister kolonij 1915, minister skarbu 1916, zarządca tajnej pieczęci 1919—1921, premier 1922 po upadku Lloyd-Georgea, zm. 1923.

Boniecki-Frcdro — Adam, heraldyk polski, ur. 1842 w ziemi kieleckiej, skończył szkołę prawa w Paryżu 1865, był urzędnikiem kancelarii Rady stanu Królestwa Polskiego, potem sędzia Trybunału Cywilnego, później osiadł w swych dobrach, zm. 1909. Ogłosił: *Poczet rodzin litewskich w XV i XVI stuleciu* (1883). *Herbarz szlachty polskiej* (1897, główne dzieło) etc.

Bonifikacja — wynagrodzenie, odszkodowanie.

Bonomi — Ivanoe, polityk włoski, reprezentant socjalizmu refonnistycznego, ur. 1873, adwokat, wielokrotny minister, premier 1921—22.

Bony skarbowe — papiery brzmiące na okaziciela, wystawione na krótki termin i oprocentowane. Są to pożyczki zaciągnięte przez państwo na krótki termin, np. bony zlotowe w Polsce w 1922.

Bornhak — Konrad, prawnik niemiecki, ur. 1861, profesor w Berlinie od 1896. Ogłosił: *Geschichte des preussischen Verwaltungsrechts* (1886), *Preussische Staats- und Rechtsgeschichte* (1903), *Deutsche Geschichte unter Wilhelm II* (1921), *Die Verfassung des deutschen Reiches* (2 wyd. 1921).

Borys III — król bułgarski, syn króla Ferdynanda I i Marii Luizy z domu księżniczki burbońskiej i Parma. Ur. 1874, objął tron po rezygnacji ojca w 1918 r.

Botha — Ludwik, przywódca Burów w Afryce Południowej. Ur. 1862, naczelny wódz wojsk Transwalu przeciw Anglii 1900, prezes ministrów kolonii Transwalu 1907, premier Unji Południowo-Afrykańskiej 1910, zm. 1919 w Pretorji.

Bourgeois — Emil, historyk francuski, ur. 1857, autor znanego „*Manuel historique de politique étrangère*“ (1905), członek Akademii Nauk Moralnych i Politycznych od 1920. Ogłosił nadto: *Le Grand Siècle* (1896). *La liberté d'enseignement* (1902) etc.

Bourgeois -Leon, polityk francuski, ur. 1851, wielokrotnie minister i premier (1905), prezydent Izby poselskiej (1902) i Senatu (1919), laureat nagrody pokojowej Nobla (1920). zm. 1925. Propagator pacyfizmu i Ligi Narodów. Ogłosił: *Essai d'une philosophie de la Solidarité* (1902), *La Déclaration des Droits de l'Homme* (1903), *Pour la Société des Nations* (1910) etc.

Boutigny — Emil, historyk francuski, ur. 1835, jeden z założycieli paryskiej „Ecole libre des Sciences politiques“, członek Akademii Nauk Moralnych od 1898, zm. 1906. Ogłosił: *Psychologie politique du peuple anglais*, *Psychologie politique du peuple américain*, *Développement de la Constitution en Angleterre* etc.

Branting — Hjalmar, polityk szwedzki, jeden z przywódców partji socjalistycznej, ur. 1860, redaktor pisma „Socialdemokrat” 1887—1892, poseł do parlamentu od 1897, minister skarbu 1917—1918, premier 1920—1925. uzyskał nagrodę pokojową Nobla w 1921, zm. w lutym 1925 r.

Braterstwo — jedno z haseł wielkiej Rewolucji Francuskiej (obok równości i wolności). Nie ma ono określonej treści politycznej lub

prawncji. oznacza jedynie tendencję ku współdziałaniu ludzi.

Bratianu — Jan, polityk rumuński, przywódca partji liberalnej". Ur. 1864 r.. inżynier, poseł do parlamentu od 1895. prcmjer 1910—1! i 1914- 18. jednocześnie minister spraw zagranicznych 1916—19. spowodował udział Rumunii w wojnie światowej, od 1922 ponownie premjer, przeprowadził zmianę konstytucji w 1923.

Braun — Otto, polityk niemiecki kierunku socjalistycznego, Ur. 1872. zecer. później redaktor, poseł do sejmu pruskiego 1912, poseł do parlamentu niemieckiego od 1918, pruski minister rolnictwa 1918 -1921, prcmjer pruski od 1920.

Brazylia — największe państwo Ameryki Południowej. O b s z a r : 8.520.000 klin. kw. L u d n o ś ć (1920): 30.036.000. Przeważa religja katolicka i język portugalski. Wśród emigrantów przeważają Włosi. S t o l i c a : Rio de Janeiro 1.158.000 m.

U s t r ó j p o l i t y c z n y : republika związkowa, złożona z 20 państw (oraz jednego terytorium narodowego i jednego okręgu federalnego). Każde z tych 20 państw posiada własną konstytucję i własną organizację ad-

ministracyjną i sądową. Według¹ konstytucji federalnej z 1891 r. władzę ustawodawczą sprawuje Kongres Narodowy, złożony z 2 izb, wybieranych bezpośrednio. Senatorowie są wybierani po trzech z każdego państwa, przy czym muszą mieć najmniej 35 lat. Prezydent republiki jest wybierany na 4 lata w głosowaniu bezpośrednim całego narodu. Niema rządów parlamentarnych. Obecny Prezydent: Artur Bernardes (1922- -1926).

Państwem składowem liczącem najwięcej emigrantów Polaków jest P a r a n a (obszar 240.000 klin. kw., ludność: 686.000 m. w tein Polaków około 60.000), ze stolicą Kurytybą (79.000 m.).

E k s p o r t (1922): kawa (około 1.500.000 milrejsów), cukier (ok. 115.000), skóry (około 105.000) etc. I m p o r t: maszyny i narzędzia (ok. 193.000), zboże (ok. 169.000), żelazo i stal (ok. 137.000) etc. W a l u t a: milrcjs (około 0,8 doi.).

Brentano — Lu jo, ekonomista niemiecki. Ur. 1844, prof. uniwersytetu wrocławskiego 1872 i monachijskiego od 1891, ustąpił z katedry w 1914. Zwolennik wolnego handlu z zagranicą i polityki socialnej miwewnątrz. Znacznik stosunków angielskich. Ogłosił: Die Arbei-

Aiistlde Briand
wSrócl dziennikarzy

tergilden der Oegenwart (1871), Theoretische Einleitung in die Agrarpolitik (1897) etc.

Brczkowska — Katarzyna, jedna z najgorliwszych działaczek rewolucyjnych w Rosji. Ur. 1845, skazana na katorgę 1878, uciekła za granicę, skąd niejednokrotnie wracała dla propagandy, zm. 1910.

Breve — pismo papieskie wydane w formie mniej uroczystej (w odróżnieniu od bulli).

Brevi manu — w krótkiej drodze, bez większych formalności (coś załatwić).

Briand — Aristide, polityk francuski. Ur. 1862, adwokat i wydawca dziennika „La Lanterne“, poseł do parlamentu od 1889, zrazu członek partji socjalistycznej, potem reprezentant umiarkowanej lewicy, obecnie, jako członek „groupe républicain et socialiste français“, popiera rządu radykałów (Herriot i Painlcyć). Wielokrotny minister oświaty, sprawiedliwości, spraw wewnętrznych i spraw zagranicznych, premier 1909—11, 1915—17 i 1920—22, delegat Francji do Ligi Narodów 1924, minister spraw zagr. 1925. Jeden z najlepszych mówców świata.

Brisson — Adolf, publicysta i krytyk dramatyczny francuski. Ur. 1860, ogłosił szereg prac i utworów; do najgłośniejszych zaliczyć nale-

ży sylwetki znakomitości współczesnych (Pro-
nicians et visites), od 1895 redaktor „Annales
politiques et littéraires”. ztn. 1925.

Brlsson Henryk, polityk francuski, jeden
z przywódców partji radykałów - socjalistów.
Ur. 1835, adwokat, wielokrotny prezydent izby
poselskiej i premjer w 1885, ztn. 1912.

Brownsford — Kazimierz, działacz społecz-
no - polityczny. Ur. 185C, rolnik, patron wielko-
polskich kółek rolniczych, redaktor „Poradnika
Gospodarskiego” 1893 — 1920, poseł do Sejmu
od 1919, zm. 1925.

Bruce — Stanley Melbourne, polityk austra-
lijski. Ur. 1884, adwokat, delegat Australii do
Ligi Narodów 1921, minister skarbu 1921 — 22,
premjer rządu federacyjnego Australii od 1923.

Brusiłow - Aleksy, generał rosyjski. Ur.
1853, podczas wojny światowej dowódca arniji
operujących w Galicji i Bukowinie; w 1916 od-
niósł zwycięstwo pod Łuckiem, w 1920 dorad-
ca naczelnego wodza arinji sowieckiej Kamic-
niewa, w 1921 głównodowodzący arinji so-
wieckiej.

Brutto — nieczysty, surowy. Pochód „brut-
to” oznacza dochód surowy, czyli bez potrą-
cenia kosztów. Dochód „netto” oznacza do-
chód czysty czyli po potrąceniu kosztów.

DO

Bryan — William Jannings, polityk amerykański, jeden z przywódców partji demokratycznej. Ur. 1860, adwokat, kandydat na Prezydenta w 1900 (przeciw Mac Kinley) i 1908 (przeciw Taftowi), występował przeciw trustom i imperializmowi, był apostołem prohibicji alkoholu, sekretarz stanu 1913 — 1915, ustąpił z powodu udziału Stanów Zjednoczonych w wojnie światowej, wydawał od 1900 pismo „Commoner”, zm. w 1925.

Bryce — James, publicysta i polityk angielski. Ur. 1838, prof. prawa cywilnego Uniwersytetu Oksfordzkiego 1870 — 93, poseł do Izby gmin 1880 — 1907, ambasador w Waszyngtonie 1907 — 13, zm. 1922. Ogłosił: *The holy Roman Empire* (1862), *The american commonwealth* (1888), *Modern democracies* (1921) etc.

Brygada — grupa wojskowa obejmująca parę wzgi. kilka pułków.

Bryl — Jan, polityk polski. Ur. 1885 w Galicji, inżynier, poseł na Sejm od 1919, należał do „Piasta”, ale wystąpił w grudniu 1923, obecnie jest przewodniczącym klubu sejmowego „Związek Chłopski”.

Brytania — starożytna nazwa Anglii i Szkocji. Obecnie „Wielką Brytanią” nazywają wła-

ściwą Anglię, Szkocję I Irlandię Północna wraz z wyspami otaczającymi.

Brzeski — Tadeusz, ekonomista polski. Ur. 1884 w Dębicy, uzyskał stopień doktora praw w Krakowie w 1907, pracował w galicyjskim Wydziale Krajowym 1909 — 19, docent ekonomii Uniwersytetu lwowskiego 1916 — 19, profesor Uniwersytetu poznańskiego 1919 — 22 i Uniwersytetu warszawskiego od 1922. Ogłosił: Prawne uregulowanie parcelacji (1911), O granicach ekonomji społecznej (1915), Psychologiczna teoria gospodarcza (1921) i inne prace oraz liczne artykuły o reformie rolnej.

Brzeski traktat traktaty pokoju zawarte w Brześcitt Litewskim przez mocarstwa centralne z Ukraina (luty 1918) i z Rosja bolszewicka (marzec 1918). Traktat pierwszy oddawał Ukrainie między iuicmi Wołyń i Chełmszczyznę i wywołał protesty opinii polskiej.

Buchanan ■— Jerzy Wilhelm, dyplomata angielski. Ur. 1854, ambasador w Petersburgu 1910—1917, ambasador w Rzymie 1919—1921, zm. 1924.

Biicher — Karol, ekonomista niemiecki. Ur. 1847, redaktor „Frankfurter Zeitung” 1878 — 80, profesor Uniwersytetu w Dorpacie 1882. w Lipsku 1892 — 1916. Założył instytut dzień-

nikarstwa przy Uniwersytecie lipskim. Ogłosił: Untstelmng der Volkswirtschaft (1893), Arbeit uud Rhythmus (1896) etc.

Budżet — wykaz spodziewanych dochodów i wydatków w pewnym okresie gospodarczym. Budżet państwowy układa corocznie minister skarbu, zatwierdza Rada ministrów, a potem Sejm i Senat w formie ustawy budżetowej. Uchwalenie budżetu przez parlament uważane jest zwykic za oznakę zaufania do rząd li. Nieuchwalenie budżetu oznacza votum nieufności dla rządu.

Budżet państwowy' dzieli się na zwyczajny i nadzwyczajny. Budżet zwyczajny obejmuje wydatki i dochody normalne czyli powtarzające się co roku. Budżet nadzwyczajny obejmuje te wydatki i dochody, które przychodzą wyjątkowo, np. wydatki na odbudowę kraju zniszczonego po wojnie, albo dochody z zaciągniętej pożyczki państwowej.

Jeżeli parlament nie zdąży uchwalić budżetu przed 1 stycznia nowego roku, wówczas uchwała zwykle t! zw. prowizorium budżetowe na krótki okres czasu. nn. na miesiąc.

Preliminarzem budżetowym nazywamy opracowany przez ministra skarbu projekt ustawy budżetowej.

Budżet państwa polskiego w 1925 był preliminowany w dochodach 2.157 milionów zł, w wydatkach 2.160 mili. zł. Wśród wydatków na pierwszym miejscu stało Min. Spraw Wojskowych (710 milionów), na drugim — Min. Oświaty (323 miliony).

Buforowe państwo — małe państwo, położone pomiędzy dwoma państwami wielkimi i zmniejszające w ten sposób możliwość wojny pomiędzy nimi. Podczas wojny światowej mocarstwa centralne zamierzały zrobić z Polski państwo buforowe, odgradzające Rosję od Niemiec.

Buisson — Ferdynand, pedagog i polityk francuski. Ur. 1841, inspektor generalny szkół ludowych 1877, profesor Sorbony 1896 — 1966, poseł do parlamentu 1902, należał do grupy radykałów - socjalistów i popierał antykościelną politykę Combesa. Ogłosił: *Dictionnaire de pedagogie*, 4 tomy (1882 — 93) etc.

Bulla — pismo papieskie, wydane w sprawach większej wagi w formie bardziej uroczystej, na grubym pergaminie z pieczęcią ołowianą. Na jednej stronie pieczęci jest imię papieża, na drugiej - • wizerunek św. Piotra i Pawła.

Bulów — Bernhard, ks., polityk niemiecki. Ur. 1849, ambasador w Rzymie 1893, sekre-

tarz stanu spraw zagranicznych 1897, kanclerz Rzeszy i premier pruski 1900 — 1909. Ugłosił: Deutsche Politik (191G) etc.

Bukareszteński pokój — traktat zawarty pomiędzy mocarstwami centralnymi a Rumunią w maju 1918, na podstawie którego Ruinunją została okrojona terytorialnie na korzyść Węgiei i Bułgarii i musiała poddać się okupacji tymczasowej.

Bułgaria. — Obszar: 103.000 kim. kw. Ludność (1932): 4.95U.UUU. Kościół państwowy prawosławny, rządzony przez Synod biskupów. W 1910 było 3.644.000 prawosławnych, 602.000 mahometan. 40.000 żydów, 32.000 katolików. Stolica: Sofja, 154.01)0 m.

Ustrój polityczny: monarchia konstytucyjna dziedziczna. Panujący: król Borys 111. z dynastji Sachscn - Coburg i Gotlia, ur. 1894, objął tron po abdykacji ojca (króla Ferdynanda) w październiku 1918. Następca tronu: Cyryl ur. 18y5. Panujący musi być wyznania prawosławnego. Parlament jest jednoizbowy (Sobranje) i składa się z 227 posłów, wybieranych na 4 lata. Ministrowie są mianowani przez króla, ale odpowiadają politycznie przed parlamentem. Po zamachu stanu i zabiciu premiera Stambulińskiego (partja ludowa) nastąpiły w listopadzie 1923 nowe wybory, które

przyniosły znaczną większość stronnictwom rządowym, a porażkę partii ludowej. Partia rządowa uzyskała 201 in., ludowcy i komuniści 39 m, narodowo - liberalni 7 m.

Eksport (1923): tytoń (około 1.064.000 lew), zboże (około 530.000), kukurydza (około 503.000) etc. **Import**: wyroby włókniste (około 2.239.000), metale (około 636.000), maszyny i narzędzia (około 393.000), skóry około 306.000)etc. **W a l u t a**: lewa (około 0,007 doi.)

Bund — partia polityczna żydowska, założona w 1897 pod nazwą „Powszechny żydowski związek robotniczy w Polsce, Litwie i Rosji”. Jako swój cel głosiła obronę proletariatu żydowskiego pod względem ekonomicznym i politycznym, na zasadach socjalistycznych. Łączyła się zwykle z socjalną demokracją Królestwa Polskiego i Rosji. Po wojnie światowej Bund zbliża się do partii komunistycznej, jednakże nie wchodzi w skład kom-internacjonalizmu (III-ciej Międzynarodówki).

Bunt — zorganizowany czynny opór przeciwko swojej władzy państwowej, n. p. bunt miasta Gdańska przeciw królowi Stefanowi Batoremu, bunt Chmielnickiego etc.

Burboni — dynastia panująca we Francji od 16 do 19 wieku, obecnie wygasła. Panuje w Hiszpanii od początku 18 wieku.

Burian — Stefan hr., polityk austro - węgierski. Ur. 1351, wspólny minister skarbu 1903—12 i 1916—1b, minister spraw zagranicznych od kwietnia do października 1918, zm. 1922.

Burmistrz — naczelnik samorządu miejskiego. Stoi na czele Magistratu. Wybierany jest zwykle przez Radę Miejską. W niektórych częściach Polski burmistrz jest przewodniczącym uietylko Magistratu, ale także Rady Miejskiej (n. p. w Galicji). W innych częściach Polski Rada miejska wybiera osobnego przewodniczącego (w b. dzielnicy rosyjskiej i pruskiej). W większych miastach Polski wydzielonych z powiatów burmistrze noszą tytuł Prezydentów (n. p. Warszawa, Łódź, Lublin. Wilno, Kraków, Lwów, Poznań, Bydgoszcz).

Burns — John, polityk angielski partji robotniczej. Ur. 1858, inżynier, prezydent najwyższego urzędu samorządowego (Local Government Board) 1905 — 1914, poseł do parlamentu 1892 — 1918, minister handlu 1914.

Burżuazja — mieszczaństwo. Przed rewolucją francuską z 1789 r. „burżuazją“ nazywano stan trzeci, w przeciwieństwie do szlachty i duchowieństwa. Obecnie partje socjalistyczne nazywają „hurżuazją**“ klasy posiadające w przeciwieństwie do klasy robotniczej.

Buzek — Józef dr., prawnik i polityk polski. Ur. 1873, prof. Uniwersytetu lwowskiego, poseł do parlamentu austriackiego 1907 — 18, poseł do Sejmu polskiego 1919 — 1922, senator od 1922, dyrektor Głównego Urzędu Statystycznego. Ogłosił: *Historja polityki narodowościowej rządu pruskiego wobec Polaków* (1909), *Administracja gospodarstwa społecznego* (1912) etc.

C.

Cachin — Marceli, polityk, przywódca komunistów francuskich. Ur. 1869, nauczyciel, radca miejski w Bordeaux, poseł do parlamentu od 1914 r.

Cadorna — Ludwik lir., generał włoski. Ur. 1850, szef sztabu generalnego 1914, naczelny wódz armji włoskiej 1915 — 1917, z powodu pomyślnej ofenzywy mocarstw centralnych usunięty, w 1918 przeszedł w stan spoczynku.

Caillaux — Józef, polityk francuski. Ur. 1863, inspektor podatkowy, poseł do parlamentu 1898 — 1919, członek partji radykalnej, minister skarbu 1899 — 1902, 1906 — 1909 i 1913—1914, premier 1911 — 1912, podczas wojny reprezen-

tum ugody z Niemcami, oskarżony o zdradę kraju 1918 i skazany 1920 na 3 lata więzienia i 5 lat wydalenia z Paryża, ułaskawiony na podstawie amnestii z listopada 1924, senator od 1925, minister skarbu od kwietnia do października 1925. Ogłosił: *Les impôts en Pologne* (2 wyd. 1911), *Mes prisons* (1920) etc.

Calonder — Feliks, polityk szwajcarski. Ur. 1863, adwokat, członek izby drugiej parlamentu szwajcarskiego 1899. członek Rady Związkowej 1913 — 1919, Prezydent Federacji 1918, przewodniczący Komisji mieszanej w Katowicach dla spraw (i)ó niego Śląska od 1922.

Camarilla — p. Kamaryla.

Gambo — Franciszek, przywódca regionalistów czyli autonomistów katalońskich w Hiszpanji, minister skarbu 1921.

Cambon — Juljusz, administrator i dyplomata francuski. Ur. 1845, generalny gubernator Algieru 1891, ambasador w Berlinie 1907 - 1914, członek Akadencji Francuskiej 1918, od 1920 członek Rady Nadzorczej Banque de Paris.

Cambon — Paweł, dyplomata francuski. Ur. 1843, ambasador w Konstantynopolu 1891, ambasador w Londynie 1898—1920, jeden z twórców Entente cordiale między Francją i Anglią, zm. 1924.

Camclots du Roi — organizacja bojowa młodzieży rojalistycznej francuskiej, związana z „Liguc d'Actiou Praiëaise“\

Campell - lianiermann - polityk angielski kierunku liberalnego. Lir. 1830, minister wojny 1893 - 95, przywódca liberałów w Izbie gmin 1899, premier 1900 — 08, zm. 1908. ;

Cankow — Aleksander, polityk bułgarski. Ur. 1879, rektor Uniwersytetu w Sofji, preinjer od 1923.

Cannes — Konferencja pomiędzy mocarstwami sprzymierzonymi, a Niemcami w sprawie długów niemieckich odbyła się w Cannes w styczniu 1922. Interesów niemieckich bronił z ręcznie dr. Ratheiiaw. Z powodu znacznych ustępstw poczynionych Niemcom parlament francuski obalił gabinet Br binda.

Canossa — miasto we Włoszech z zamkiem, przed którym cesarz niemiecki Henryk IV upokorzył się wobec papieża Grzegorza Xll w wieku XI-tytni. „Pójść do Canossy* oznacza w języku politycznym ustąpić, ukorzyć się.

Car — tytuł panujących w niektórych państwach słowiańskich, odpowiadający tytułowi „król. W Rosji panującej mieli tytuł „cara“ od Iwana Groźnego do Piotra Wielkiego, póź* i j

zachowany jako tytuł dodatkowy, n. p. Aleksander I. przybrał tytuł cara polskiego (obok głównego tytułu cesarza rosyjskiego). W Bułgarii ks. Ferdynand ogłosił się carem bułgarskim w 1908 r.

Carlos I. — król portugalski, syn Ludwika I. Dr. 1803, wstąpił na tron 1889, zamordowany w Lizbonie wraz ze starszym synem w 1908.

Caro — Leopold, ekonomista polski. Ur. 1804 we Lwowie, uzyskał stopień doktora praw we Lwowie 1887, adwokat w Krakowie, profesor ekonomii społecznej i nauk prawnych na Politechnice lwowskiej od 1930, wykłada jednocześnie w Uniwersytecie od 1933. Ogłosił: Studja społeczne (1908), Wstęp do socjologii (1913), Emigracja i polityka emigracyjna (1914), Problemy skarbowe państwa polskiego (1919), Ku nowej Polsce (1933), Zasady nauki ekonomii społecznej (1926) i wiele innych prac.

Carp — Piotr, polityk rumuński, jeden z przywódców partji konserwatywnej. Ur. 1837, minister spraw zagranicznych 1888, premier 1901 i 1911, występował przeciwko zacyzowaniu wojny z Niemcami, zni. 1919.

Casement — Roger, polityk irlandzki. Ur. 1804, konsul angielski w wielu miastach, podczas wojny światowej występował przeciwko

angielskiemu poborowi wojskowemu w Irlandii, oskarżony o zdradę kraju i powieszony w 19X6.

Casbnfr - Perter — Jan, polityk francuski. Ur. 1847, prezydent Republiki 1894, zrezygnował 1895, motywując swój krok brakiem istotnej władzy Prezydenta, zm. 1907.

Castctnau — Edouard de Curióres, generał i polityk francuski kierunku prawicowego. Ur. 1851, szef sztabu generalnego przed wojną światową, dowódca podczas wojny 2-giej armji zwycięskiej koło Nancy, poseł do parlamentu 1919 —• 1924, prezes Ligi Patriotów i Narodowej Federacji Katolickiej.

Casus belli! — powód do wojny. W stosunkach dyplomatycznych państwo czasem zastrzega się, że pewne działanie innego państwa będzie uważało za casus belli. N. p. w czasie wojny polsko - bolszewickiej rząd francuski uprzedził rząd niemiecki, iż wystąpienie zbrojne Niemiec przeciw Polsce uważałby za casus belli z Francją.

Casus foederis — wypadek sojuszu, czyli fakt, który według umowy sojuszniczej obowiązuje sojusznika do dostarczenia pomocy.

Cathrein - Wiktor, filozof katolicki i polityk socjalny. Ur. 1845, jezuita, prof. w Yalkenbm-

KU (Holandia) od 1882. Ogłosił: Filozof ja moralna (1890), Socjalizm (1890), Kwestja kobieca (1901), Wiedza i wiara (1903) etc.

Cechy — zawodowe związki rzemieślników, rozwinięte głównie w wiekach średnich.

Cocil — Robert lord, polityk angielski kieni: i¹ u konserwatywnego. Ur. 1864, adwokat, po.cł »o parlamentu od 1906, członek rządu koalicyjnego 1915 — 16, minister blokady 1916 — 18, "ord tajuci pieczęci 1923 — 24, osobisty nieprzyjaciel Llovd George'a, propagator Ligi Narodów. Ogłosił: „Onr National Church“ etc.

Celibat — bczzeństwo, obowiązujące duchowieństwo w Kościele rzymsko - katolickim.

Celna unja związek celny, czyli związek pańs' v, które znoszą granicę celną pomiędzy sobą i określają wspólna taryfę celną wobec państw innych, n. p. Francja i Monaco.

Cent»*alista zwolennik centralizacji.

Centralizacja laki ustrój państwowy, w którym punkt ciężkości i przeważna część spraw administracyjnych skupia się w jednym miejscu, mianowicie w rządzie centralnym. Centralizacji przeciwstawiamy z jednej strony d e c e n t r a l i z a c j ę (autonomię i samorząd), z drugiej d e k o n c e n t r a c j ę (szerszą kompetencję rządowych władz lokalnych).

Centralne mocarstwa - - Niemcy i Austro-Węgry nazywano podczas wojny światowej mocarstwami centralnymi w przeciwieństwie do koalicji państw zachodnich i Rosji.

Centrum — środek- W życiu parlamentarnej „centrum⁴⁴ nazywają się partje stojące w środku pomiędzy prawicą i lewicą. W Niemczech jednym z najsilniejszych stronnictw jest Centrum Katolickie, występujące w obronie praw Kościoła katolickiego w państwie niemieckim. W polskim Sejmie konstytucyjnym (1919 - **22**) rolę centrum odgrywał Klub Pracy Konstytucyjnej, złożony przeważnie z konserwatystów i demokratów galicyjskich.

Cenzor urzędnik, zajmujący się cenzurą pism i książek.

Cenzura - ocena pewnej osoby lub pewnej książki. Najczęściej używa się na oznaczenie kontroli pism i książek przez specjalnych urzędników państwowych (cenzorów), którzy mogą zakazać rozpowszechniania tych druków Cenzura bywa: 1) p r e w e n c y j n a (uprzedzenia), kiedy druki muszą być przedłożone władzy przed ich wydaniem, albo 2) r c p r c s y j u a (karząca), kiedy już po wydaniu druków władza zakazuje ich rozpowszechniania, a nadto wytacza autorom lub wydawcom postępo-

wanic sadowe. W państwach współczesnych przeważnie stosuje się cenzurę represyjną. Cenzura prewencyjna istniała w Rosji do 1905. Cenzura kościelna oznacza karę kościelną (kłątwa, suspenza, interdykt).

Cenzus — oszacowanie majątku obywateli, jako podstawa pewnych praw publicznych, np. cenzus majątkowy lub podatkowy jest często warunkiem prawa wyborczego. Mówimy także o cenzusie wyborczym wieku lub wykształcenia.

Ceremoniał — zbiór przepisów dotyczących zachowania się przy pewnych uroczystościach lub wystąpieniach publicznych. Mówimy o ceremonjalc dyplomatycznym, dworskim, kościelnym, wojskowym etc.

Ceretelli — Iraklij, polityk rosyjsko - gruziński, prezes klubu socjalnej demokracji w 2-giej Dumie rosyjskiej, minister spraw wewnętrznych w rządzie rewolucyjnym 1917, jeden z kierowników republiki gruzińskiej 1918 (niebolszewickiej), reprezentant socjalistów gruzińskie!! w Międzynarodówce.

Cerkiew — kościół obrządku greckiego.

Certyfikat — poświadczenie wystawione m piśmie.

Cesarz — tytuł władcy państwowego, pochodzący od Juliusza Cezara, który w republice rzymskiej zjednoczył całą władzę w swym ręku. Dzisiaj tytuł „cesarza” nosi król angielski (cesarz Indyj) oraz monarcha w Japonji i Abisynii.

Cesja — ustąpienie (pewnego prawa lub pewnego terytorium).

Cezaropapizm zasada jedności państwa i kościoła, czyli podporządkowanie kościoła naczelnemu władcy państwowemu (państwo rzymskie, bizantyńskie etc.).

Cezaryzm — system polityczny, polegający na połączeniu monarchii z zasadą zwierzchnictwa narodowego. Naród przelewa przysługująca mu w zasadzie władzę na monarchę. Skutkiem tego akty monarchy uważane są za przejaw woli narodowej. W celu potwierdzenia tej zasady monarcha odwołuje się często do plebiscytu, który jednak jest fikcją prawną wobec jawności głosowania i presji administracji państwowej. Wyraz „cezaryzm” pochodzi od Juliusza Cezara, w nowszych czasach wprowadzony został przez Napoleona I-go i III-go we Francji. Przeciwnieństwem „cezaryzmu” jest zasada legimistyczna monarchów „z łaski Bożej”, czyli z własnego prawa.

C. G. T. - p. Confederation générale du travail.

Chaciński — Józef, polityk polski. Ur. 1889, ukończył wydział prawny uuiw. w Kijowie, pracował w stowarzyszeniach kulturalno-oświatowych robotników chrześcijańskich, poseł do Sejmu od 1922, redaktor tygodnika „Hasło”, prezes Nar. Clirz. Stron. Pracy i klubu sejmowego.

Chądzyński — Adam, polityk polski. Urodz. 1882, inżynier, więziony przez Rosjan 1909 - 1911, poseł do Sejmu od 1920, prezes Narodowej Partii Robotniczej.

Chłapowski — Alfred dr., rolnik, przemysłowiec i polityk polski. Ur. 1874, doktora! nauk politycznych w Monachium 1899, poseł do parlamentu niemieckiego 1904 — 1919, prezes Zjednoczenia Producentów Rolnych, poseł do Sejmu 1922 - 24, minister rolnictwa 192.1. ambasador nolski w Paryżu od 1924.

Chamberlain -- Józef, polityk angielski, przywódca unjonistów. Ur. 1830, burmistrz Birminghamu 1874 — 76, poseł do parlamentu od 1876, minister kolonii] 1895 - 1903, reprezentant polityki imperialistycznej i cel ochronnych, zm. 1914. Ogłosił: Specchcs on the frishi

Austen Chamberlain

question (1891), Foreign and colonial speeches (1897) etc.

Chamberlain — Austeu, polityk angielski kierunku konserwatywnego, syn poprzedniego. Ur. 18G3, poseł do parlamentu od 1892, lord admiralicji 1895 — 1900, kanclerz skarbu 1903 — 1905 i 1919 — 21, minister spraw zagranicznych od 1924.

Chamberlain - - Houston Stewart, pisarz niemiecki, propagujący wyższość rasy aryjsko-germańskiej. Ur. 1855 w Portsmouth, poślubił córkę R. Wagnera 1908, mieszka w Beyreuth. Ogłosił: Richard Wagner (1896), Die Grundlagen des XIX Jalirh. (1899), Kant (1905), Goethe (1912) etc.

Chan — książę, władca Tatarów.

Chargé d'affaires — agent dyplomatyczny czwartej (najniższej) klasy. Sa oni akredytowani nie przez naczelnika danego państwa przy innym naczelniku państwa, tylko przez ministra spraw zagranicznych danego państwa przy innym ministrze spraw zagranicznych.

Charta — p. Karta.

Charybda — wir morski koło Włoch południowych naprzeciw skał podwodnych Scylli. Wyrażenie „między Scyllą a Charybdą”* ozna-

cza: między jedncm niebezpieczeństwem a drugim.

Chiesa libera in libero siato — wolny Kościół w wolnein państwie (zasada Cayoura).

Chili — republika w Ameryce Południowej. Obszar: około 750.000 km. kw. Ludność (1920): około 4 milionów, przeważnie pochodzenia hiszpańskiego, częściowo Indjanic. Religia państwowa: katolicka. Stolica: Santiago (około 500.000 mieszk.).

Ustrój polityczny: Według konstytucji z 1833 parokrotnie poprawianej, władza ustawodawcza jest dwuizbowa, przyczem senat jest wybierany również przez głosowanie powszechne. Prezydent jest wybierany na 5 lat przez specjalnych elektorów, wybieranych przez cały naród. Obok niego Rada Stanu, złożona z 11 członków (częściowo mianowanych, a częściowo wybranych przez parlament) o znacznych atrybucjach. Niema rządów parlamentarnych. Prezydent Arturo Alcassandri (1920 — 1925); zrezygnował we wrześniu 1924 r.

Eksport (1923): saletra (około 392 milionów pesów złotych), miedź (około 124 milj.) etc. Import: wyroby włókniste (około 65 milj.), maszyny (około 28 mii.), wyroby chemiczne (około 25 milj.), cukier (około 16 milj.)

etc. W a l u t a: pcso złote (= około 0,36 doi.), w praktyce miso papierowe (około 0,1 doi.).

Chiny — największe państwo azjatyckie. O b s z a r: około 11.130.000n kilometrów kw. L u d n o ś ć: około 430.000.000. Religją urzędowa jest konfucjanizm, który jednak w szerokich kołach pomieszany jest z buddyzmem i taoizmem. W Chinach znajduje się około 10 milionów mahometan i wiele misyj chrześcijańskich. S t o l i c a: Pekin (około 1.300.000 mieszk.).

U s t r ó j p o l i t y c z u y: Chiny składają się z 20 prowincyj i 2 terytoriów granicznych prawie niezależnych (Tybet i Mongolia). W 1912 pod wpływem akcji rewolucyjnej, kierowanej przez dr. Sun-jat-sena, nastąpiło obalenie dynastii mandżurskiej i ogłoszenie republiki. Jednakże spory pomiędzy poszczególnymi prowincjami z jednej strony, a kołami parlamentarnymi z drugiej, podtrzymywały zamieszanie w całym kraju. W 1923 uchwalona została konstytucja według wzoru francuskiego. Prezydent republiki jest wybierany przez Zgromadzenie Narodowe, parlament jest dwuizbowy, senat składa się przeważnie z reprezentantów sejmów prowincjonalnych. Gubernatorzy wojskowi w prowincjach są mianowani przez Prezydenta.

Rząd pekiński został uznany przez inne państwa, jednakże w rzeczywistości gubernatorzy wojskowi poszczególnych prowincyj pozostali niezależni. W 1924 zaczęła się wojna domowa pomiędzy gubernatorami niektórych prowincyj, przyczepi marszałek Wu-pcj-fu z Chin środkowych, stojący po stronie rządu pekińskiego, został pobity przez gubernatora mandżurskiego Tsan-tsao-lin, który zajął Pekin i usunął dra Sun-jat-scna. Sytuacja prawno-polityczna nic jest dotychczas wyjaśniona.

Na razie prowincje przymorskie Chin do Szanghaju włącznie podlegają władzy generała Tsan-tsao-lina, rezydującego w Mukdeuie. Wewnętrzna Mongolja, Pekin i prowincje położone na zachód i południe od Pekinu są w rękach generała Fcn-ju-sena, wyznającego wiarę chrześcijańską. Południowe Chiny z Kantonem, jako centrum, są terenem wpływów rewolucyjnej partji chińskiej Hoinlndan, której przywódca dr. Sun-jat-sen zmarł w marcu 1925. Rząd chiński obecny, rezydujący w Pekinie, jest powołany na podstawie porozumienia Tsan-tsao-lina, Fen-ju-scna i Sun-jat-sena. Naczelnikiem władzy wykonawczej jest marszałek Tuan-tsi-żucj, który w maju 1925 zawiesił konstytucję z 1923 a w lipcu 1925 utworzył radę opiniodawczą w celu opracowania nowej

konstytucji. W październiku 1925 wysunął się znowu u pierwszy plan konflikt pomiędzy marszałkiem Wu-pcj-fu (Chiny środkowe), a gubernatorem mandżurskim Tsan-tsao-lincm.

Eksport (1923): jedwab (około 139 milionów hajkuan-tael), ciasta (około 57 milj.), bób (około 52 milj.), oliwa (około 43 milj.) etc. **Import**: wyroby bawełniane (około 174 milj.), ryż (około 98 milj.), metale (około 45 milj.) etc. **Waluta**: hajkuan - tael (około 0,7 doi.).

Chiński mur—długi mur umieszczony na północnej granicy Chin w celu oddzielenia ich od reszty świata. Wyrażenie „oddzielony chińskim murein” oznacza: odgrodzony, odcięty od całego świata.

Chłopskie Stronnictwo Radykalne — założone w 1918 przez ks. Okonia w Tarnobrzegu w Małopolsce. Najbardziej lewicowe stronnictwo włościańskie. Opiera się na włościanach bezrolnych. Domaga się bezwzględnie oddania ziemi dworskiej w ręce chłopskie bez odszkodowania. Ma w Sejmie 4-ele posłów. W Senacie — żadnego. Organem stronnictwa jest tygodnik „Chłopska Sprawa” (Warszawa).

Chomiakow — Mikołaj, polityk rosyjski. Ur. 1850, gubernjalny prezes szlachty smoleńskiej.

poseł do Dumy od 1906, członek partii październikowców, przewodniczący trzeciej Dumy 1910. Zm. w 1925.

Christcusen — .lens Christicn, polityk duński, przywódca stronnictwa liberalnego. Ur. 1556, minister oświaty 1901—1905, premier 1905 do 1908, minister wojny 1909, minister spraw kościelnych 1920.

Chrystian X — król duński. Ur. 1870, ożeniony z księżniczką Mecklenburg 1898, objął tron 1912. Następcą tronu: Fryderyk, ur. 1899.

Chrześcijańska Demokracja — stronnictwo polityczne, działające w duchu katolickim i opierające się przeważnie na drobnomieszczanstwie, robotnikach i inteligencji. W Polsce występuje w 1905 na terenie Kongresówki na razie jako ugrupowanie etyczno-kulturalne (ks. (iodlewski). W 1918 grupuje się głównie w Poznańskietn i w Westfalii. W 1920 następuje w Poznaniu rozłam w partji, mianowicie występują posłowie: Hcrz, Nader etc. i przechodzą do Narodowej Partji Robotniczej (N. P. R.).

W pierwszym Sejmie Chrześcijańska Demokracja zorganizowana jako „Chrzcszejjańsko-Narodowe Stronnictwo Pracy" liczyła 28 posłów. W obecnym Sejmie liczy 43 posłów

(prezes Józef Cluieiii.sk i), w Senacie 7 (prezes Stanisław Nowodworski). Do stronnictwa należą również: ks. senator Adamski (prezes stronnictwa), poseł Korfanty, poseł Czarniewski etc. Stronnictwo to reprezentuje centrum naszego Sejmu. W zakresie polityki zagranicznej i spraw wewnętrznych politycznych idzie razem z prawica, natomiast w dziedzinie ochrony pracy, opieki społecznej i interesów klasy robotniczej głasze nieraz z lewica.

Program Chrześcijańskiej Demokracji wysuwa na plan pierwszy popieranie religji, domaga się szkoły wyznaniowej oraz tego, by duchowieństwo posiadało w działalności państwowej przedstawicielstwo, odpowiadające jego powadze i znaczeniu w społeczeństwie. W dziedzinie społecznej Chrz. Dem. zwalcza zarówno kapitalizm jak socjalizm i dąży do przebudowy całej ludzkości pod względem ekonomicznym i moralnym według programu Leona XIII (encyklika „Rerum Novarum“ z ltiPl). Własność prywatna, zdaniem Chrz. Dem., nie jest sprzeczna ani ze sprawiedliwością, ani z prawem przyrodzonym, jest ona bezpośrednim materialuyin wynikiem pracy ludzkiej. Rozwiązanie kwestji społecznej leży nie w przeciwnym naturze odosobnieniu własności i pracy, a przeciwnie w połączeniu ich w jednym reku. Uwła-

szczeni \acute{c} pracuj \acute{a} cego — oto hasło Chrz. Dem. Wypowiada ona walkę nie własności, jak to czyni socjalizm, lecz najemnictwu. W zakresie sprawy rolnej Chrz. Dem. stoi na gruncie uchwalonej ustawy o wykonaniu reformy rolnej i pragnie szybkiego jej realizowania, jednakże w ten sposób, aby to nie obniżało produkcji rolnej państwa.

W prasie kierunek Chrześcijańskiej Demokracji reprezentują: Głos Narodu (Kraków), Polonja (Katowice), Postęp (Poznań). Dziennik Bydgoski (Bydgoszcz), Głos Pomorski (Gruzdziadz) etc.

Chrześcijańsko - Narodowe Stronnictwo partja polityczna, utworzona w 1925, na skutek połączenia stronnictwa Chrześcijańsko - Narodowo - Rolniczego (działającego głównie w Wielkopolsce) i Chrześcijańsko - Narodowego (grupa Dubanowicza i Strońskiego).

Stronnictwo nosi charakter konserwatywny i opiera się głównie na ziemianach, zamożnych włościanach i części inteligencji miejskiej. Wysiada na pierwszy plan obronę interesów gospodarczych ze szczególnem uwzględnieniem interesów rolniczych. W sprawie reformy rolnej zwalcza zasadę wywłaszczenia, broni natomiast parcelacji dobrowolnej, której poparcia domaga się od państwa. W stosunku

państwa do życia gospodarczego przychyła się raczej do liberalizmu ekonomicznego i pragnie jaknajbardziej ograniczyć wkraczanie państwa w stosunki gospodarcze. W dziedzinie ustawodawstwa socjalnego występuje przeciwko daleko idącym reformom socjalnym, wysuwając na pierwszy plan potrzeby produkcji. W dziedzinie podatkowej głosi zasadę równomierności opodatkowania wszystkich klas społecznych i występuje przeciwko silnemu obciążaniu podatkami warstwy ziemiańskiej. W stosunku do mniejszości narodowych stronnictwo żąda pozostawienia im pełnej swobody zachowania swych właściwości. Jednakże występuje przeciwko wmawianiu odrębnej świadomości narodowej szczepom, które jej nie posiadają. W dziedzinie wyznaniowej stronnictwo popiera silnie religję i Kościół katolicki.

Prezesem stronnictwa i Rady Naczelnej jest senator Szuldrzyński. Prezesem zarządu głównego i wydziału wykonawczego jest senator prof. Kasznica. Klub parlamentarny liczy 22 posłów i 8 senatorów. Prezesem klubu parlamentarnego jest poseł prof. Dubauowicz.

W prasie stronnictwo nie ma organu oficjalnego. Jednakże kierunek ten reprezentuje „Warszawianka” (Warszawa), „Dzień Polski” (Warszawa), „Dziennik Poznański” (Poznań),

„Gazeta Powszechna" (Poznań), „Słowo" (Wilno) oraz pisma ludowe: „Wieś Polska" (Warszawa) i „Tygodnik Narodowy" (Lwów).

Chrześcijańsko-Narodowe Stronnictwo Pracy — p. Chrześcijańska Demokracja.

Chrześcijański socjalizm — p. Chrześcijańska Demokracja.

Chuligan — awanturnik, włóczęga. Nazwa awanturników rosyjskich, przekupywanych przez żywioły reakcyjne w Rosji przedwojennej dla walki z żywiołami liberalnymi.

Chunchuzl - rozbójnicy chińscy, którzy tworzą liczne bandy, zwłaszcza w okresie zamieszek wojennych.

Churchill - Wiuston, polityk angielski kierunku konserwatywnego. Ur. 1874, poseł do Izby gmin od 1900. minister handlu 1905- 1909. minister kolonii 1921 -22, kanclerz skarbu od 1924.

Ciało dyplomatyczne — ogół reprezentantów dyplomatycznych, akredytowanych w danym państwie. Występuje zwykle na uroczystościach i przyjęciach publicznych. Dziekanem ciała dyplomatycznego jest poseł najstarszy ranga i najdłużej urzędujący w danym państwie.

Ciało prawodawcze - ciało posiadające władze ustawodawcza (parlament, sejm).

Cicero — Marek Tuljusz, słynny mówca i polityk rzymski z I-go wieku przed Chr. Z jego pism politycznych do najznakomitszych należą: *De republica* i *De legibus*.

C. I. E. — Confederation Internationale des Etudiants, międzynarodowa organizacja studentów, założona w 1919 z inicjatywy francuskiej młodzieży akademickiej. Pierwszy Zjazd ogólny odbył się w Pradze w 1919, drugi — w Warszawie w 1924. Na tym ostatnim Zjeździe prezesem konfederacji został wybrany Piłak (Jan Baliński).

Cieński — Tadeusz, działacz społeczno-polityczny. Ur. 1856, poseł na sejm galicyjski, przewodniczący stronnictwa Centrum w b. sejmie galicyjskim, prezes Rady Narodowej we Lwowie od 1906. senator od 1922. zm. w 1925.

Cieplak — Jan, arcybiskup moliwowski. Ur. 1846, święcenia kapłańskie 1881, był profesorem teologii dogmatycznej w Akademii Duchownej w Petersburgu, uwięziony przez bolszewików i skazany na śmierć 1924, potem uwolniony i wydany Polsce w drodze wymiany, mieszka w Rzymie.

Cieszkowski — August, filozof polski, piszący w duchu chrześcijańskim i narodowym. Ur. 1814 na Podlasiu, należał do założycieli Towarzystwa Przyjaciół Nauk w Poznaniu, był posłem do sejmu praskiego, zm. 1894 w Poznaniu. Najważniejszą jego dziełem jest „Ojciec Nasz“ (ostatnie wyd. w 3 tomach 1923/231.

Cik — centralny komitet wykonawczy republiki sowieckiej. Składa się z paru set członków, wybieranych przez Ogólny Zjazd Sowietów (delegatów rad robotniczych i włościańskich). Cik jest najważniejszym ustawodawczym, administracyjnym i kontrolującym organem władzy sowieckiej, w okresach pomiędzy Zjazdami Sowietów.

Claparède — Alfred, dyplomata szwajcarski. Ur. 1842, poseł w Waszyngtonie 1888. w Wiedniu 1894, w Berlinie 1904 -1917,

Clara pacta — jasna ugoda. Wyrażenie „clara pacta, boni amici” oznacza, że jasne i wyraźne umowy nie wywołują sporów i pozwalają na utrzymanie przyjaźni między ludźmi.

Clemenceau — Jerzy, polityk francuski, jeden z przywódców partji radykalnej w okresie przedwojennym. Ur. 1841. lekarz, poseł od 1876, senator od 1902, redaktor „Justice“

i „Aurore”, premjer 1006—1909 i 1917—1920. przewodniczący pokojowej konferencji w Wersalu. członek Akadcmji Francuskiej od 1913. Zwany „tygrysem” z powodu swego dowcipu ciętego i złośliwego, który obalił nie Jednego ministra francuskiego.

Cleveland — Grovcr. polityk amerykanki z partii demokratycznej. Ur. 1837, adwokat, gubernator stanu New-Yorku, prezydent Stanów Zjedn. 1885—89 i 1893—97, zm. 1908.

Cło — opłata pobierana od towaru przy wprowadzeniu go w granice danego państwa. Cła bywała: Importowe, tranzytowe i eksportowe. W obecnych czasach stosują się z reguły cła importowe. Odróżniamy dalej: 1. cła finansowe czyli fiskalne i 2. cła ochronne czyli protekcyjne. Pierwsze są podatkiem nałożonym na towar zagraniczny i mają na celu dostarczenie skarbowi¹ pewne; sumy dochodów. Drugie mają głównie na celu ochronę produkcji krajowej przed konkurencją zagraniczną. System opłat celnych, obowiązujący w danym państwie, nazywa się taryfą celną.

Polska taryfa celna nic Jest jeszcze ustalona i ulega częstym zmianom przez rozporządzeni ministra skarbu.

Combes — Emil, polityk francuski, Jeden z przywódców partji radykalnej i kierownik polityki antykościelnej. Ur. 1835, lekarz, senator od 1885, premier 1902—1905, minister bez teki 1915, zm. 1921.

Comité des Forges — związek francuskiego przemysłu żelaznego, posiadający również wpływy polityczne.

Comité des Houillères — związek francuskich producentów węgla, posiadający również wpływy polityczne.

Comte — August, filozof francuski (1798 do 1857), twórca pozytywizmu, uznającego tylko doświadczenie i występującego przeciwko wszelkiej religji i metafizyce. Wywarł wielki wpływ na nowoczesne prądy antyreligijne we Francji.

Comtesse — Robert, polityk szwajcarski. Ur. 1847, członek Rady związkowej 1899, prezydent Szwajcarji 1904 i 1909.

Conclave — zebranie kardynałów w celu wyboru nowego papieża.

Confédération Générale du Travail — (C. G. T.), centralna organizacja syndykatów robotniczych we Francji, kierowana przez socjalistów, jednakże formalnie oddzielona od

partii socjalistycznej. Ma kilkaset tysięcy członków. Organ: dziennik „Lc Peiipic”.

Confédératlon Generale du Trayall linlaire — (C. O. T. U.), organizacja syndykatów robotniczyli francuskicli. kierowana przez komunistów. Oddzieliła się od C. O. T. w 1921 po kongresie w Lille. Uczy paret tysięcy członków.

Conrad — Franciszek lir. vnu Hótzendorf, marszałek austriacki. Ur. 1852, popierany przez arcyksięcia Franciszka Ferdynanda został szefem sztabu generalnego i pozostał nim podczas wojny światowej. W 1917 z powodu tarć z cesarzem Karolem ustąpił i ohjął kierownictwo wojsk w Tyrolu. W czerwcu 1918 został usunięty, zm. w 1925. Ogłosił: Ans meiner Dienstzcit (1921).

Constant — Benjamin, pisarz polityczny francuski (1767 1830). Jeden z najwybitniejszych reprezentantów liberalizmu politycznego. Rozwinał i dokładniej uzasadnił poszczególne kierunki praw wolnościowych (zwłaszcza wolność prasy). Uzupełnił teorię Montesquieu'a o podziale władz, zwracając uwagę na władze monarchy, która ma odrębny charakter od władzy ustawodawczej, wykonawczej i sądowej, mianowicie charakter kontrolujący i pośredniczący (pouyoir inodórarcur).

Calvin Coolidge

Conto — rachunek.

Contra — przeciw.

Coolidge — Calvin, Prezydent Stanów Zjednoczonych (partja republikańska). Ur. 1872, prawnik, dyrektor banku, burmistrz w Northampton 1910—U, senator w Massachusetts 1912—15, gubernator tegoż stanu 1919—20, wiceprezydent Stanów Zjedn. 1920—24, Prezydent od 1925.

Corpus delicti — przedmiot, który stanowi dowód rzeczowy popełnionego przestępstwa, np. nóż zakrwawiony lub kapelus, zostawio- przez zbrodniarza.

Corpus iuris — zbiór praw. Najslawniejszy w historii jest „Corpus iuris civilis“, czyli zbiór prawa cywilnego rzymskiego, ułożony z rozkazu Cesarza Justyniana w VI w. po Chr. W średnich wiekach wydany został „Corpus iuris canonici“, czyli zbiór praw kanonicznych.

Correspondant — Le, jedno z najstarszych czasopism francuskich, założone w 1828. Obecnie dwutygodnik o kierunku prawniczym. Nakład: kilkanaście tysięcy. Redaktor: II, Trogan.

Corriere della Sera — jeden z najbardziej rozpowszechnionych i najlepiej redagowanych dzienników włoskich kierunku liberalnego.

Wychodzi w Mediolanie. Jest w opozycji do Mussolini'ego. Nakład: kilkaset tysięcy. Redaktor: senator Albertini.

Cosgrave — William, polityk irlandzki. Ur. 1880, pracował w samorządzie w Dublinie, członek Dail Eireanu od 1911, premier rządu irlandzkiego od 1922.

Costarica — republika w Środkowej Ameryce. Obszar: około 50.000 km. kw. Ludność (1921): około 470.000 m. Religja państwowa: katolicka. Język: hiszpański. Stolica: San José (około 52.000 m.).

Ustrój polityczny: republika bez rządów parlamentarnych. Władzę ustawodawczą sprawuje parlament jednoizbowy, wybierany co 4 lata, odnawiany w połowie co 2 lata. Władza wykonawcza znajduje się w ręku prezydenta, wybieranego na 4 lata w głosowaniu bezpośrednim.

Eksport (1922): Kawa (około 14 mfljónów colonów), banany (ok. 10 milj.) etc. Import: bawełna, mąka, maszyny etc. Waluta: colon (ok. 0.25 dok).

Coup d'état — zamach stanu, obalenie rządu w drodze nielegalnej.

Credo polityczne — polityczne wyznanie wiary czyli wyrażenie swoich przekonań politycznych.

Croce — Benedetto, filozof i polityk włoski. Ur. 1860. profesor w Neapolu, senator 1910. minister oświaty 1920. Jest w opozycji do Mussoliniego. Reprezentant filozofii idealistycznej, pod wpływem Hegla. Ogłosił: *Estetica* (1902), *Cio che è vivo e ciò che è morte di filosofi di Hegel* (1907) etc. Wydaje czasopismo „*Le Critica*“.

Croix - (La) dziennik paryski kierunku katolickiego. Założony w 1880. Redaktorzy: Bertoy i Ouiraud.

Cudzoziemiec — obywatel obcego państwa. Cudzoziemcy nie mają praw politycznych (prawa wyborczego, prawa obejmowania urzędów publicznych etc.), natomiast korzystają zwykle z praw wolnościowych i praw cywilnych, pod warunkiem wzajemności tego państwa, z którego pochodzą. Niektóre państwa utrudniają dopływ cudzoziemców (np. Stany Zjednoczone).

Cuno ■- Wilhelm, polityk niemiecki. Ur. 1876, urzędnik administracyjny, należał do niemieckiej partji ludowej, jako kanclerz Rzeszy stał na czele gabinetu fachowego 1922 do 1923. Po okupacji Rury przez Francuzów ogłosił Cuno bierny opór.

Curriculum vitae — krótki życiorys.

Curzon — George Nathaniel, Karl von Ledebur, polityk angielski kierunku konserwatywnego. I. IN59, poseł do parlamentu 1886, wicekról Indji 1898—1905, prezydent Tajnej Rady 1916, minister spraw zagr. 1919—19. (był przeciwnikiem obecnej granicy wschodniej Polski, a zwolennikiem granicy etnograficznej — granicy Bugu), zin. 1925. Ogłosił: *Russia and Central Asia* (1892). *Problems of the Far East* (1894) etc.

Cybichowski — Zygmunt [br.], prawnik polski. Urodzony 1879 w Poznaniu, referendarz 1902—1905, asesor sądowy LOU-11. duceul prawa narodów i międzynarodowego prawa prywatnego we Fryburgu szwajcarskim 1911—12, profesor Uniwersytetu Lwowskiego 1912—10. profesor prawa państwowego i międzynarodowego w Uniwersytecie Warszawskim od 1910, sędzia Międzynarodowego Trybunatu Rozjemczego w Genewie od 1923. Ogłosił: *Artikel 70 der Reichsverfassung* (1902). *Das antike Völkerrecht* (1907), *Studien zum internationalen Recht* (1912), *Międzynarodowe prawo wojenne* (1914), *O pojęciu i istocie przynależności państwowej* (1920), *System prawa międzynarodowego* (1923), *Polskie prawo państwowe* (tom 1-szy 1925) i szereg prac w czasopiśmie naukowych.

Cyfrowe depesze — depesze szyfrowane, czyli depesze dyplomatyczne zapoinoęą umó-wionych cyfr zamiast liter abecadłowych.

Cyrkularz — okólnik wydany przez pewna władzę (np. ministra do podwładnych urzędów) zawierający pewne zawiadomienie lut instrukcję służbową. Wyraz „cyrkularz” pochodzi od francuskiego „circulaire”, a używany był głównie na terenie rosyjskim.

Cyrkuł — obwód, okręg, część kraju lub miasta.

Cytadela — twierdza zbudowana obok pewnego miasta w ten sposób, by mogła bronić miasta przed nieprzyjacielem lub też opanować rozruchy w samem mieście.

Cywilna lista — roczna kwota przeznaczona na utrzymanie panującego i jego dworu, a uchwalana corocznie przez parlament, jako część budżetu.

Cywilna śmierć — kara za niektóre zbrodnie, polegająca na tern, że przestępca traci! swą „zdolność prawną”, czyli uważany był pod względem prawa cywilnego za osobę zmarłą (majątek jego dziedziczyli spadkobiercy, małżeństwo było rozwiązane etc.). Kara ta stosowana była w Rzymie, a w nowszych czasach w Rosji przedwojennej. Państwa współczesne cywilizowane kary tej nie znają.

Cywilne prawo — p. Prawo.

Cywilny ślub — p. Ślub cywilny.

Cywilny stan - stan ludzi prywatnych
 \i przeciwieństwie do stanu wojskowego lub
 • : ucho wneg-o.

Czarna sotnia nazwa reakcjonistów rosyjskich, kLórzy w początku XX wieku występowali przeciwko tendencjom liberalnym j demokratycznym, stosując przy tein środki gwałtowne.

Czas ■ dziennik krakowski, założony w 1849. Kierunek konserwatywny, jednakże popiera taktykę kompromisową. Podczas wielkiej wojny popierał politykę N. K. N. w Krakowie. Pismo jest wspierane przez grupę wielkich właścicieli ziemskich i niektórych pruiesorów Uniwersytetu Jagiellońskiego (Dąbrowski, Estreicher, Jaworski etc.). Redaktor: Antoni Beaupre. Nakład: kilka tys.

Czasopismo prawnicze I ekonomiczne — czasopismu naukowe, wychodzi nieregularnie w Krakowie od 1904. Redaktor: Prof. Wł. L. Jaworski. Nakład: kilkaset egz.

Czechosłowacja — O b s z a r : ok. 140.000 km. kw. L u d n o ś ć (1921): około 13.600.000.

Z tego Czechosłowaków około 65%, Niemców około 247., Węgrów około 67», Rusinów około 3%, Żydów około 1%, Polaków około 0.6%. Pod względem wyznaniowym katolików około 10.40n.iniu. protestantów około 990.000, bezwyznaniowych około 725.000. grekokatolików i ormian około 530.000, kościoł narodowy 525.000, żydów 335.000. Stolica : Praga (około 676.000 m.j.

Ustrój polityczny: republika z rządami parlamentarnemu Według konstytucji z 1920 parlament jest dwuizbowy. Izba poselska składa się z 300 postów, wybieranych w głosowaniu 5-cio przymiotnikowym na 6 lat. Senat składa się ze 150 senatorów', wybieranych na 8 lat. Prawo wyborcze do Senatu różni się od prawa w yborczego do Izby poselskiej cenzusem wieku. Prezydent jest wybierany na 7 lat przez Zgromadzenie Narodowe. Ma prawo rozwiązania obu Izb. Ma prawo „veto“ wobec projektów ustawodawczych przez izby uchwalonych, jednakże w razie ponownego przyjęcia projektu przez parlament obowiązany jest ustawę ogłosić. Ministrowie sa odpowiedzialni konstytucyjnie i politycznie przed izbą poselską. Obecny prezydent: dr. T. G. Masaryk (1920 1927). Podkarpacka Ruś posiada autonomię z własnym Sejmem,

który może uchwalać ustawy w pewnym zakresie (języka, religii, nauczania etc.). Ustawy te wymagają zgody Prezydenta Republiki. Na czele Rusi Podkarpackiej stoi Namiestnik, mianowany przez Prezydenta.

Czechosłowacja dzieli się na 5 prowincyj: 1) Boliemja (około >70.000 ni.). 2) Morawja (około >220.000 ni.), 3) Śląsk (około 70.000 m.). 4) Słowacja (około $3.000.000$ lii.i. 5) Ruś Podkarpacka (około >100.000 m.).

Partje polityczne. Na podstawie ostatnich wyborów do Izby poselskiej w 1920 oraz późniejszych zmian wewnętrznych, skład obecny Izby poselskiej jest następujący: 1) socjalni demokraci 50 mandatów. 2) stronnictwo republikańskie ziemiańskiego i małorolnego ludu (agrarjuszc) 41 m., 3) czechosłowaccy socjaliści 25 m., 4) komuniści 24 m., 5) stronnictwo ludowe (katolickm) 22 m., 6) narodowi demokraci 19 m., 7) słowackie stronnictwo ludowe 11 m. Niemieckie stronnictwa mają 70 m. Madziarskie — 10 ni.

Większość rządową w ostatnim parlamencie tworzyło 5 stronnictw czechosłowackich (rząd koalicyjny): 1) socjalni demokraci (przywódcy: Dr. Winter i Dr.Meisner), 2) agrarjuszc (Syelila - - prenijcr), 3) czechosłowaccy

socjaliści (Benesz), 4) katolicy (Smutek) i 5) narodowi demokraci (przywódca Kramarza).

We wrześniu 1925 nastąpiła secesja ze stronnictwa narodowo-demokratycznego I pod wodzą Stranskiego, utworzyło się nowe „Narodowe Stronnictwo o Pracy*“, które w dziedzinie polityki zagranicznej oświadczyło się za Beneszem.

W październiku 1925 parlament czeski został rozwiązany i rozpisane nowe wybory.

h k s p o r t (1924): wyroby bawełniane (około 2.500.000 koron czeskich), cukier (ok. 2.400 000), drzewo i węgiel (ok. 2.200.000), wyrob j wełniane (ok. 1.700.000), szkła (ok. 1.200.000), wyroby żelazne (ok. 1.000.000) etc. Im li o r t : bawełna i wyroby bawełniane (ok. 2.800.000). zboże i mąka (ok. 2.300.000), wełna (ok. 1.700.000), bydło (ok. 820.000), .tłuszcze (ok. 800.000) etc. W a l u t a : ko- rona czeska (ok. <1,03 doi.).

Cze-ka — Cz er czwy czajka czyli Komisja Nadzwyczajna dla walki z kontrrewolucją, spekulacją i przestępstwami urzędowymi w Rosji Sowieckiej. Została skasowana w 1922, a jej iunkcję przekazano specjalnemu „Państwowemu Zarządowi Politycznemu** przy Komisariacie Spraw Wewnętrznych.

Czernin — Oltukar. polityk austriacki. Ur. 1872, poseł w Bukareszcie, minister spraw zagr. 1915—1918, po wojnie poseł do parlamentu austriackiego.

Czernow — Wktor, polityk rosyjski, przywódca partji snyjalistów rewolucjonistów i autor wielu prac / teorji i praktyki socjalizmu. Był ministrem rolnictwa w 1917.

Czerwoni — nazwa radykalnych patriotów polskich, którzy wywołali powstanie 180.1 w przeciwieństwie do patriotów umiarkowanych (biali). Obecnie „czerwonymi**” nazywa się często ludzi politycznie zbliżonych do socjalizmu.

Czerwony Krzyż — znak? neutralność: przyjęta przez państwa współczesne w konwencjach genewskich z 1864 i 1906 r. dla oznaczenia personelu sanitarnego i urządzeń sanitarnych przeznaczonych dla rannych i chorych podczas wojny. Jednocześnie nazwa stowarzyszeń, roztaczających opiekę nad żołnierzami i przygotowujących się do pomocy podczas wojny.

Czternaście punktów — prezydenta Wilsona, ogłoszone w orędziu do Kongresu w styczniu

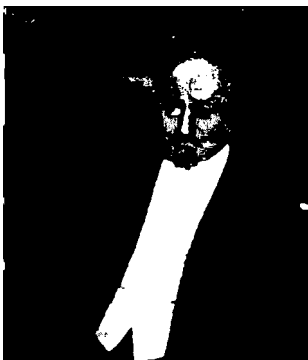
1918 i stanowiące program wojny światowej. Z tych punktów 13-ty mówił o niepodległości Polski zjednoczonej z wolnym dostępem do morza.

Cziczerin — Jerzy, komunista rosyjski, nr. 1872, pochodzi ze starej rodziny rosyjskiej, skończył prawo i był przed 1905 urzędnikiem w ministerstwie spraw **zagr.** potem przebywał na emigracji, gdzie wstąpił do partji socjalistycznej, był mieńszewikiem do 1917, potem przeszedł do bolszewików, od 1918 sowiecki Komisarz dla spraw zagranicznych.

Czynne prawo wyborcze — prawo wybierania członków ciał reprezentacyjnych (posłów, senatorów, radnych samorządowych etc.). Natomiast bierne prawo wyborcze oznacza prawo wybieralności, czyli możliwość być wybranym.

Czynownik — nazwa rosyjska urzędnika.

Czynsz — wynagrodzenie za używanie rzeczy cudzej. Czynsz dzierżawny jest wynagrodzeniem za używanie cudzej ziemi. Czynsz najmu jest wynagrodzeniem za używanie domu. „Czynszowuikami^{1*} nazywają niekiedy chłopów, którzy posiadają na stałe ziemię, ale t płacają pewien czynsz właścicielowi.

Georgij Człczerin
podczas pobytu w Polsce w 1925.

(Światowid)

D.

Dąbski lim, polityk polski obozu lewicowego. Ur. w 1880 w Kukizowic, studiował chemię w Uniwersytecie Lwowskim, dziennikarz, poseł na Sejm od 1919 (Piast), podsekretarz stanu Min. spraw zagr. (1,919—21), prezes delegacji pokojowej w Rydze w 1920, referent ustawy o reformie rolnej z 1920, wystąpił z parji „Piast” w czerwcu 1923 i utworzył wraz z 11 innymi posłami klub „Jedności Ludowej” (połączony we wrześniu tegoż roku z klubem „Wyzwolenia”), przewodniczący komisji spraw zagranicznych.

Dail Elreanu - nazwa parlamentu irlandzkiego. isfpiejącego od 1918 r.

Daily Chronicle — dziennik angielski kierunku liberalnego, założony w 1855 r. Orgar. Lloyd George’a. Redaktor: Filip Kerr, były sekretarz prywatny Lloyd Cicorge’a.

Daily Express — dziennik angielski bczpa¹, tyjny, założony w 1900. Redaktor: Ralph Hlumenfeld. Nakład: około miliona egz.

Daily Herald — dziennik angielski, organ główny Partji Pracy. Założony w 1911, uznany w 1922 za organ oficjalny Labour Party i Tradc-Uilions. Nakład: około 400.000 egz. Wydawca: G. Lansbury.

Daily Mail — dziennik angielski, założony w 1896 r. przez A. C. Harmswortha, późniejszego lorda Northcliffea. Najbardziej poczytny dziennik angielski, zwłaszcza wśród drobnej burżuazji. Nakład: powyżej miliona egz. Broni cel w polityce wewnętrznej, antymonopolu ecd w polityce zagranicznej.

Daily News — angielski di lennik liberalny, założony przez Karola Dickensa 1846. Organ t. zw. prasy „Kakao**”. Wydawca: A. O. Gardiner.

Daily Telegraph — dziennik angielski konserwatywny popierany przez zamożne kupiectwo i przemysł angielski. Założony w 1855, zrazu liberalny, od 1886 unjouistycziy, występował w obronie Józefa Chamberlaina.

Dalajj-Lama — biskup buddyjski, a jednocześnie władca świecki Tybetu. Rezyduje w zamku Fota la w Lhassic.

Dalbor — Edmund, Prymas Polski. Ur. 1869 w Ostrowie, odbywał studja teologiczne w Monasterze, Poznaniu i Gnieźnie, następnie uzyskał doktorat prawa kanonicznego w Rzymie. Wyświęcony na kapłana 1893, profeso; seminarium duchownego w Gnieźnie 1900, wikarjusz generalny diecezji poznańskiej 1909, arcybiskup gnieźn.-poznański 1915, kardynał

1919. Ogłosił dw ic serjc kazań w Bibliotece Kaznodziejskiej i za«i.ał artykułami czasopi-
sma teologiczne.

Danald praca - praca bezskuteczna.

Danina — wszelkie świadczenie w naturze lub w pieniądzech, które się komuś należy z tytułu jego zwierzchności (państwu, miastu, dawniej panu lennemu).

Dzisiaj przeważnie nosi nazwę podatku. W 1921 uchwalona została przez Sejm polski na wniosek ministra skarbu Michalskiego nadzwyczajna danina państwowa w celu przywrócenia równowagi budżetowej.

Danja — Obszar 149.000 km kw. Lud-
ność (1921) około 3.4UU.000. Z tego w Danj'
właściwej około 3.285.000, w Islandii: około
100.000, w Grenlandii: około 15.000. Rciigja
panująca: lutcraiiiska. Stolica: Kopen-
haga (około 710.000 ntieszk.).

Ustrój p o l i t y c z u y : monarchia kon-
stytucyjna, dziedziczna w iinji Szleswig-tloł-
stein. Panujący Clirystjau X, ur. 1870, objął
tron 1912. Następca tronu Chrystian Fryde-
ryk. tir. 1899. Parlament dwuizbowy. Izba
poselska wybierana na 4 lata w głosowaniu
powszccliucm, bezpośredniem i proporcjoiiial-
nem. Senatorowie wybierani na 8 lat przez

obywateli(ki) mających 35 lat. Rządy parlamentarne. Islandia od 1918 połączona z Danią
nją personalna. Wybory do Izby poselskiej w kwietniu 1924 r. dały rezultat następujący: socjaliści 55 mandatów, lewe centrum 45, konserwatyści 28, radykali 20, Niemcy 1.

Export: (1923): nabiał (około 500 milionów koron duńskich), mięso i słonina (ok. 480 mil.), jaja (ok. 120 milj.) etc. Import: produkty żywnościowe (ok. 280 milj.), żelazo (ok. 210 milj.), wyroby włókniste (ok. 180 milj.) żelazo i stal (ok. 170 milj.) etc. Waluta korona duńska (ok. 0,17 dok).

Danziger Neueste Nachrichten — najhardziej i rozpowszechniony w Gdańsku dziennik niemiecki, założony w 1894 r., kierunek nacjonalistyczny.

Daszyńska - Gulińska - Zofja, ekonomistka polska, ur. 1887 w Warszawie, uzyskała tytuł doktora filozofii za granicą, docentka Akademii Humboldta w Berlinie 1918—1928, obecnie profesor ekonomii społecznej w Wolnej Wszechnicy Polskiej w Warszawie. Ogłosiła: Zarys ekonomii społecznej (1898), Teoretyczne podstawy polityki społecznej w XIX w. (1906), Spółki rolnicze i handlowe (1909) i wiele innych prac.

Daszyński Ignacy. polityk polski obozu socjalistycznego. Urodz. 1847, studiował filozofię na uniwersytecie w Krakowie i Zurychu, prawo na uniwersytecie we Lwowie, w 1890 założyciel i kierownik (już w 1891) soc.-demokratycznej partii robotniczej. (późniejsza P. P. S. D. (Galicja i Śląska), poseł do parlamentu austriackiego 1897—1918, wiceprezes N. K. N., poseł do Sejmu polskiego od 1919, wiceprezes Rady Ministrów 1920 -21, prezes Rady Naczelnej P. P. S.

Daudet — Leon, pisarz i polityk francuski obozu republikańskiego. Urodz. 1868, współredaktor „Action Française”, członek Académie Goncourt, autor wielu powieści, poseł do parlamentu 1919- -24. Głosi program „nacjonalizmu integralnego”.

David — Edward, polityk niemiecki obozu socjalistycznego. Urodz. 1863, kupiec, nauczyciel gimnazjalny, redaktor pisma do parlamentu od 1903, w latach 1919-20 specjalista od spraw agrarnych. Opublikował: „Sozialismus und Landwirtschaft” (1903), „Die Sozialdemokratie im Weltkrieg” (1915) etc.

Dawes — Karol, finansista i polityk amerykański. Urodz. 1865 w stanie Ohio, ukończył szkołę inżynierów, potem wydział prawny 1886. Za rządów Hardinga stał się twórcą

i kierownikiem nowego systemu budżetowego Stan. Zjedn. W listopadzie 1924 został wybrany na wiceprezydenta Stan. Zjedn. (partja republikańska). Ogłosił: O systemie bankowym Stanów Zjedli, etc.

Daty osa plan — opracowany przez Uawcsa i przyjęty przez Komisje Reparacyjną plan sanacji gospodarczej Niemiec dla umożliwienia im wykonania zobowiązań finansowych Traktatu Wersalskiego.

W celu stworzenia stałej wanny w Niemczech Komisja proponowała utworzenie nowego banku emisyjnego, z wyłącznieni prawem emisji pieniędzy papierowych na okres 50 lat, przyc/em bank miałby charakter agencji rządu niemieckiego. ihiiulnsze (rakietowe zebrane w Niemczech byłyby deponowane w nowym banku im rachunek specjalny, z którego korzystałyby państwa będące wierzycielami, pod warunkami i gwarancjami chrouiąceini rynek pieniężny niemiecki, życie gospodnreze Niemiec i interesy puństw-wierzjc.ch.

Bank ma być kierowany' przez prezydenta-Nicmca i Dyрекcję (iciicralmi. złożoną z 7 Niemców i 7 cudzoziemców. Decyzje Dyrekcji Umieralnej wymagają zgody 9 głosów i.a 14.

Bank będzie posiadał kapitał 400.000 marek złotych, uzyskanych w drodze subskrypcji. Cała suma pożyczki zagranicznej ma wynosić SIKUMIII inar. zł. i będzie zdeponowana w nowym banku, jako udział w rezerwach złota i dla finansowania zasadniczych świadczeń w okresie przejściowym.

Jako źródła normalne, z których Niemcy mają pokrywać swoje zobowiązania traktatowe, komisja proponowała: 1) budżet zwyczajny, 2) obligacje kolejowe i opłaty transportowe, 3) obligacje przemysłowe. Niemcy mają zapłacić: w 1924/25 roku 1 miliard marek złotych, w 1925/26 roku 1220 milionów, w 1926/27 1200 milj., w 1927,28 1750 m'lj.. w 1928/29 2500 milionów, lila lat następnych kwota będzie później ustalona. Rząd niemiecki oddaje w zastaw dochody z ceł oraz ze spirytusu, tytoniu, piwa i cukru. Podlegają one kontroli komisarza, mianowanego przez Komisję Reparaeyjną.

Powyższy pian został przyjęty w kwietniu 1924 przez Niemcy oraz przez rządy Anglii, Belgii, Francji i Włoch. W lipcu i sierpniu 1924 odbyła się w Londynie konferencja rządów powyższych, dotycząca wykonania planu Dawcsa. W rezultacie długich dyskusyj pomiędzy Francją, Anglią i delegacją niemiec-

ką ustalono, że Komisja Reparacyjna zachowuje jurysdykcję w sprawach uchybień traktatowych z Niemcami, ale delegat Ameryki będzie wchodził w skład Komisji, gdy będzie chodziło o kwestie związane z planem Dawesa. Francja zobowiązała się do zupełnej ewakuacji Rury w ciągu 1 roku, jeżeli układ londyński będzie wykonany przez Niemcy w dobrej wierze.

Układ londyński został przyjęty przez parlament niemiecki. W drugiej połowie sierpnia Francja ewakuowała Dortmund i Hordę. We wrześniu Niemcy zapłaciły jako pierwszą ratę 20.000.000 mar. zł. na ręce Owena Younga, agenta generalnego dla spłat reparacyjnych. 9 września 1924 została zniesiona granica celna pomiędzy Niemcami okupowanymi i nieokupowanymi. Pożyczka zagraniczna dla Niemiec (800 milj. marek zł.) została pokryta w październiku 1924 z wielkim powodzeniem. Nowy Reichsbank zaczął funkcjonować w październiku 1924. Rura została ewakuowana w czerwcu 1925. Niemcy zapłaciły w 1925 całą przewidzianą kwotę.

Debatować — rozprawiać.

Debet — winien.

Debit — odbył, dozwoleń sprzedaży czegoś, np. pism zagranicznych.

Decentralizacja — przeciwieństwo centralizacji, czyli oparcie ustroju państwowego na zasadzie *autonomji i samorządu*, kiedy liczne sprawy administracyjne są pozostawione samodzielnemu regulowaniu przez lokalne związki samorządowe (gminy, powiaty, województwa). Przykładem decentralizacji może być Anglja.

Decyfrowae — odczytywać depesze cyfrowe.

De facto — w rzeczywistości, faktycznie, np. może ktoś posiadać jakąś rzecz de facto, jakkolwiek nic należy do niego de iure (prawnie).

Defenzywa — przeciwieństwo ofensywy przy operacjach wojennych. Defensywą nazywa się również urząd w wojsku, zajmujący się działalnością kontr-szpiegowską i wywiadowczą, związaną z przygotowaniem lub prowadzeniem wojny, np. uzyskiwanie wiadomości o szpiegostwie nicprzyjacielskiem. o usposobieniu politycznem we własnem wojsku etc.

Defetyzm -- kierunek polityczny we Francji, który podczas wielkiej wojny nie wierzył w zwycięstwo Francji i dążył do porozumienia z Niemcami (Caillaux, Malvy), Wyrazu

tego używa się w znaczeniu braku wiary w zwycięstwo.

Deficyt — przewyżka rozchodów nad dochodami.

Deflacja — zmniejszanie ilości będącego w obiegu pieniądza papierowego w celu zwiększenia jego wartości. Przeciwieństwo inflacji.

Degoutte — Jan, generał francuski. Ur. 1806, podczas wojny światowej kierownik dywizji marokańskiej od października 1919 dowódca okupacyjnych wojsk w Nadrenji, w 1923 dowódca okupacji Rury.

Degradacja - przeniesienie kogoś z wyższego stanowiska na niższe. Stosuje się niekiedy, jako kara, do urzędników lub wojskowych.

Del gratia — z łaski Bożej. Formuła używana często przez monarchów przed swymi tytułami dla oznaczenia, iż władza a ich pochodzi od Boga, nie zaś z tytułu decyzji narodu. Monarchje takie nazywają się monarchiami „z własnego prawa” w przeciwieństwie do monarchji „z woli narodu”^{1*}, gdzie panująca dynastia została powołana przez decyzję narodu, np. w Belgji lub Rumunii.

De **iure** — prawnie, na podstawie prawa. Przeciwieństwo: „de facto”^{**}.

Deklaracja — oświadczenie. Deklaracja pedałowa oznacza pisemne oświadczenie «ii» tych danych, które stanowią podstawę do wymiaru podatku. Deklaracja celna oznacza pisemne podanie przedmiotów przewożonych przez granicę w celu ich ocenia. Słynnym aktem historycznym była uroczysta „Deklaracja praw człowieka i obywatela”, uchwalona podczas rewolucji francuskiej w 1789.

Dekoncentracja — szeroka kompetencja władz rządowych lokalnych, np. szeroka kompetencja wojewody lub starosty w załatwianiu różnych spraw, bez potrzeby zwracania się do ministra. Przeciwnieństwo do centralizacji.

Dekret — nazwa pochodzenia rzymskiego (decretum) stosowana do aktów publicznych różnych władz państwowych. W obecnych czasach najczęściej używa się do oznaczenia aktów rządowych najwyższej władzy wykonawczej. We Francji akty rządowe Prezydenta Republiki noszą nazwę „dekretów”. Również w Rosji decyzje naczelnych władz rządowych noszą nazwę „dekretów”. W Polsce dekret Rady Regencyjnej o tymczasowej organizacji władz naczelnych w Królestwie Polskiem (z stycznia 1918 r.) głosił w art. 3-cinr. „Dekrety, nie mając charakteru ustaw’,

normować będą stosunki w sposób ogólny**. Akty rządowe Naczelnika Państwa Józefa Piłsudskiego nosiły przeważnie nazwę „dekretów**”. Konstytucja polska z 1921 nie przewiduje tej nazwy.

Dclacja — tajne oskarżenie, doniesienie do sądu lub wogóle do władzy.

Delacroix — Leon, polityk belgijski. Ur. 1865, poseł do parlamentu obozu katolickiego, premier 1918, brał udział w 'układaniu Traktatu Wersalskiego.

Delater - - donosiciel, oskarżyciel.

Delbrück Hans, uczony i publicysta niemiecki. Ur. 1848, profesor historii Uniwersytetu berlińskiego od 1885, poseł do' parlamentu 1884—1890, kierownik 1885—1920 czasopisma „Preussische Jahrbücher” o kierunku konserwatywnym, aczkolwiek niezależnym. Występował Często w obronie Polaków. Po rewolucji Delbrück przerzucił się do obozu demokratycznego i atakował Ludendorffa i Tiritza.

Delcassé — Teofil, polityk francuski. Ur. 1855, dziennikarz, poseł do parlamentu 1889 do 1919 (partja radykalna), minister spraw zagranicznych 1898 -1905, ambasador w Petersburgu 1913 —14, popierał Entente cordiale

Francji z Rosją, minister wojny 1914, minister spraw zagr. 1914 1915, zm. 1923.

Delegacja — upoważnienie kogoś do załatwienia pewnych spraw. Na konferencji międzynarodowej rządy wysyłają swoich delegatów.

Deliberować — zastanawiać się, rozważać.

Delikwent — przestępca, zbrodniarz.

Deliimitacja — rozgraniczenie. Dokładne określenie linii granicznej pomiędzy dwoma państwami powierza się zwykle komisjom delimitacyjnym.

Demagogia — polityka, polegająca na schlebaniu tłumowi i obiecywaniu mu różnych korzyści nierealnych, ażeby pozyskać jego sympatię i poparcie.

Demarche — w języku dyplomatycznym oznacza pewną czynność (notę, ustne oświadczenie etc.) dla osiągnięcia określonego celu.

Demarkacyjna linja — granica prowizoryczna, oznaczona przez dwa sąsiadujące państwa lub dwa walczące wojska, której żadna »ze stron nie może przekroczyć. Taką linję demarkacyjną pomiędzy Polską a Litwą ustanowiły wielkie mocarstwa sprzymierzone w 1919.

Dementi — zaprzeczenie.

Dementować — zaprzeczać.

Demobilizacja — redukcja armji do stanu przedwojennego, czyli pokojowego.

Demokracja — ludowładztwo, czyli taki ustrój polityczny, w którym cały naród decyduje o najwyższej władzy państwowej. Teorię demokratyczną rozwinął najskrajnie Jan Jakób Rousseau w swem słynnym dziele „Contrat social“ w 17(52*). Głosił on zasadę, iż cały naród powinien brać udział w uchwalaniu każdej ustawy. Zasada ta była stosowana w dawnej Grecji i dzisiaj w niektórych małych kantonach szwajcarskich. Taki udział bezpośredni całego narodu we władzy ustawodawczej nazywamy demokracją bezpośrednią, w udrożnieniu od demokracji pośredniej, czyli reprezentacyjnej, kiedy naród wybiera tylko swoich reprezentantów, a ci już sprawują władzę ustawodawczą. Współczesne parlamenty są wyrazem demokracji pośredniej.

Demokracja od czasów Arystotelesa jest często przeciwstawiana dwom innym formom ustroju politycznego, mianowicie monarchji i arystokracji. Jednakże rządy arystokratycz-

*) Najnowsze tłumaczenie polskie p. t. „(niema społeczna“ wyszło w 1920 r. (Gebethner, cena 3 zł.)

ne dziś już prawie nie istnieją, a monarchia w połączeniu z rządami parlamentarnymi nie może być przeciwstawiana demokracji. Właściwym przeciwstawieniem demokracji jest monarchja absolutna.

Ideą przewodnią demokracji jest idea równości, tak, jak przewodnią ideą liberalizmu jest idea wolności. Demokracja polityczna dąży do równego udziału wszystkich obywateli we władzy politycznej. Demokracja społeczna, czyli socjalna demokracja, dąży do wyowadzenia równości wszystkich także w życiu społeczno-gospodarczym.

Demokracja chrześcijańska — p. Chrześcijańska demokracja.

Demokracja narodowa — p. Narodowa demokracja.

Demokracja socjalna — p. Socjalna demokracja.

Demokratyzacja — wprowadzenie w życie zasad demokracji.

Demonstracja — w znaczeniu politycznym oznacza czynność pewnej grupy lub jednostki, mającą na celu manifestacyjne zaznaczenie swoich przekonań, nastrojów lub życzeń, np. pochód demonstracyjny lub demonstracyjne oklaskiwanie mówcy.

Denfkin — Antoni, generał rosyjski. Ur. 1872, w 1917 głównodowodzący frontem południowo-zachodnim. Po śmierci generała Kornilowa stał na czele akcji wojennej przeciw bolszewikom, lecz został rozbity w 1920 i przekazał kierownictwo gen. Wranglowi.

Denuncjacja — doniesienie, tajne oskarżenie.

Departament — nazwa oznaczająca pewien oddział jakiegoś urzędu lub jakiejś władzy, np. Ministerstwo Spraw Zagranicznych w Warszawie dzieli się na 3 departamenty: 1) ogólny, 2) polityczno-ekonomiczny I 3) konsularny. Departamenty dzielą się na wydziały.

Departamentem nazywa się również pewien terytorialny okręg administracyjny, np. Francja podzielona jest na 90 departamentów. Dawniej Księstwo Warszawskie dzieliło się na departamenty.

Dépêche de Toulouse — najbardziej rozpowszechniony w południowej Francji dziennik prowincjonalny. Kierunek radykalny. Założony w 1870. Redaktorzy: Hue i Sarraut. Nakład: kilkaset tysięcy.

Depopulation — zmniejszanie się ludności w pewnym kraju. Może nastąpić skutkiem zwiększonej śmiertelności lub zmniejszenia

liczby urodzeń, albo wreszcie skutkiem emigracji.

Deportacji — zesłanie, jako kara za ciężkie przestępstwa. Stosowana w Rosji (zesłanie na Sybir) i w niektórych państwach zachodnich (zesłanie do kolonji).

Deprecjacja — zmniejszenie wartości, np. deprecjacja pieniądza.

Deputacja — grono osób wysłanych przez jakąś grupę zawodową (np. robotników), czy polityczną (np. stronnictwo) w celu przedstawienia jej życzeń pewnej osobie, czy pewnej władzy.

Deputowany - poseł.

Derby — Edward, polityk angielski. Ur. 1865, poseł do parlamentu od 1892, kierunku konserwatywnego, ambasador w Paryżu 1918 do 1920. jeden z największych właścicieli ziemskich w Lancashire.

Dernburg — Bernhard, publicysta i polityk niemiecki. Ur. 1804 w Darmstacie, bankowiec i przemysłowiec, sekretarz stanu dla kolonii 1907—1910, poseł do parlamentu od 1919 (partja demokratyczna), minister skarbu 1919.

Derogacja — zmiana pewnej ustawy przez ustawę późniejszą.

Deroulede — polityk i poeta francuski. Ur. 1846, prezes Ligi Patriotów, zwolennik Bonlanger¹a, jeden z przywódców partji nacjonalistycznej. Wydalony z Francji 1899. powrócił na podstawie amnestji 1905. Zm. 1914. Wydał: Chants du soldat etc.

Deschanel — Paul, polityk francuski. Ur. 1857, urzędnik administracyjny, poseł do parlamentu od 1885, prezydent Izby poselskiej 1898 1902 i 1912—1919, prezydent republiki od styczni>a do września 1920. członek Akademii Francuskiej od 1899, zin. 1922.

Despotyzm — spotęgowany absotyzm, kiedy monarcha nie tylko sam o wszystkim decyduje, ale przytem nie liczy się zupełnie z prawami obowiązującymi, przez siebie lub przez poprzedników wydanymi. Despota nie uznaje żadne";; prawa, jak tylko swoją wolę. Stąd nazywają często „despotami" ludzi narzucających swą wolę całemu otoczeniu.

Desygnować — przeznaczyć kogoś na pewne stanowisko, które mu w rzeczywistości będzie później przekazane.

Deszyfrować — odczytywać depesze szyfrowe.

Detaszowany — odłączony, oddzielony.

Detronizacja — złożenie panującego z tronu
np. detronizacja Mikołaja I-go. jako króla polskiego, przez sejm rewolucyjny 1831.

Deutsche Allgemeine Zeitung — dziennik niemiecki wychodzący do 1918 pod nazwą „Norddeutsche Allg. Zeitung” w Berlinie, jako organ rządu niemieckiego. Po wojnie kupiony przez Stinnesa i niezależny od rządu. W 1925 r. kupiony od Stinnesa przez konsorcjum o podobnym kierunku politycznym.

Deutsche Tageszeitung - dziennik berliński założony przez „Bund der Landwirte” i broniący interesów agrarnych. Jest zwykle w opozycji do rządu.

Deutsch Oesterreich - nazwa oficjalna Austrii od 1918 do 1919, kiedy na podstawie traktatu w Saint-Germain mocarstwa sprzymierzone zażądały utrzymania dawnej nazwy „Oesterreich”.

Dewaluacja — obniżenie nominalnej wartości pieniądza w drodze prawnej.

Dewastacja - zrujnowanie, zniszczenie.

Dewiza — w znaczu politycznym oznacza krótkie zdania, zawierające pewne hasło lub pewien program działania. W znaczeniu ekonomicznym oznacza weksel wystawiony na zagranicę.

Dezawuować — nie uznać czegoś, zaprzeczyć czemuś, np. partja nie uznała oświadczenia swego przedstawiciela, albo premier zaprzecza oświadczeniu któregokolwiek ministra.

Dezercja — ucieczka z wojska.

Dezorganizacja — zniszczenie, uszkodzenie podstaw pewnej organizacji.

Dezyderat — życzenie, postulat.

Dialektyka — sztuka rozmawiania, umiejętność zręcznego rozprawiania, przy którćni argumenty przytaczane są pozornie słuszne, w rzeczywistości zaś polegają na zręcznej grze wyrazów.

Dlaz — Armando, generał włoski. Ur. 1861, został w 1917 naczelnym wodzem wojsk włoskich (w miejsce Cadorny) aż do końca wojny. Uzyskał w' 1921 tytuł księcia Vittoria (Zwycięstwa).

Dicey — prawnik angielski, znawca prawa konstytucyjnego. Ur. 1835, profesor Uniwersytetu Oksfordzkiego. Ogłosił: *Introduction to the study of the law of the Constitution* (z 1885 r., jest polskie tłumaczenie z 1909 r.), *Law and Public Opinion in England during the 19th Century* (1905) etc.

Diety wynagrodzenie *iu* pracę dzienną (dics dzień), także wynagrodzenie dzienne za pewną czynność lub wydatki z tą czynnością związane, n. p. urzędnicy, wyjeżdżający w sprawach urzędowych, pobierają diety na koszt podróży. Diety poselskie oznaczają wynagrodzenie posłów za ich pracę w okresie kadencji parlamentarnej. W Polsce diety posłów i senatorów równają się najniższemu szczeblowa III-ciej grupy płacy (stopień podsekretarzy stanu, około 80n zł mieś.).

Dletarjusz — funkcjonariusz nie mający stałego etatu, tylko pobierający wynagrodzenie od dnia pracy. Nazywają ich czasem *d i u r n i s t a m i*.

Diecezja — okręg administracji kościelnej zarządzany przez biskupa. Kilka diecezji tworzy arcybiskupstwo czyli prowincję kościelną. Na podstawie konkordatu ze Stolicą Apostolską 7. 1925 będzie w Polsce 5 prowincyj kościelnych i 15 diecezji.

Dllo najbardziej rozpowszechniony dziennik ukraiński, wychodzi we Lwowie od 1872. Kierunek nacjonalistyczny.

Dittmann — Wilhelm, polityk niemiecki obozu socjalistycznego. Ur. 1874, stolarz, redaktor, poseł do parlamentu od 1912, jeden z przywódców niezawisłych socjalistów.

Divide et impera — dziel i rządź, czyli powoduj rozłamy u innych, ażeby samemu rządzić. Zasadę tę stosowała często polityka austriacka przed wojną.

Długosz — Władysław, jeden z założycieli dzisiejszego stronnictwa „Piasta”. Ur. 1864, przemysłowiec naftowy i ziemianin, poseł na Sejm galicyjski (1908—14) i do parlamentu austr. (1911—18). B. minister dla Galicji. Marszałek pow. Gorlice, przewodniczący Państwowej Rady Naftowej, senator od 1922.

Dług państwowy — dług zaciągnięty przez państwo. Może być długoterminowy (np. pożyczka amerykańska, zaciągnięta przez Polskę w 1925 r.) lub krótkoterminowy (n. p. bony skarbowe). Może być zewnętrzny, gdy państwo zaciąga pożyczkę w innych krajach lub wewnętrzny, gdy zaciąga ją u własnych obywateli (n. p. pożyczka złota z 1922 r.).

Dmitrjew — Radko, generał rosyjski pochodzenia bułgarskiego. Ur. 1859, dowodził w 1914 — 15 trzecią armją rosyjską i zdobył Przemyśl. Zamordowany przez bolszewików w 1919.

Dmowski — Roman, polityk polski. Ur. 1864 w Warszawie, ukończył wydział przyrodniczy

Uniwersytetu Warszawskiego w 1890, więziony w Cytadeli za udział w manifestacji narodowej 1891, osiadł we Lwowie 1894 i założył tam „Przegląd Wszechpolski”, prowadzony w duchu niepodległościowym i nacjonalistycznym. W 1905 wrócił do Warszawy i wziął czynny udział w życiu politycznym, jako przywódca Narodowej Demokracji i prezes Koła polskiego w drugiej i trzeciej Dumie państwowej. W 1909 złożył mandat i osiadł w Warszawie, gdzie brał udział w wydawnictwie „Gazety Warszawskiej”. Ugłosił: Wychodźstwo i osadnictwo (1898), Myśli nowoczesnego Polaka (1903), Niemcy, Rosja i kwestja polska (1908), Separatyzm żydów i jego źródła (1910), Upadek myśli konserwatywnej w Polsce (1914).

Po wybuchu wojny Dmowski utworzył 1915 Komitet Narodowy w Warszawie, a potem we wrześniu 1917 w Paryżu Polski Komitet Narodowy, który został uznany przez rządy koalicyjne za oficjalną reprezentację Polski. Był delegatem Polski na konferencji pokojowej w Wersalu i podpisał Traktat Wersalski 1919. Minister spraw zagranicznych od października do grudnia 1923. Ogłosił: Polityka polska i odbudowanie państwa (1925), Anglja powojenna i jej polityka (1925).

Roman Dmowski

Dochodowy podatek — p. Podatek dochodowy.

Dogmat polityczni — zasada polityczna niepodlegająca dyskusji.

Doktryna — zasady oparte na rozumowaniu teoretycznym, związanem z pewnym zakresem postępowania ludzkiego, n. p. doktryna polityczna oznacza zasady i rozumowania teoretyczne, związane z zagadnieniami państwowemu. Doktryna charakteryzuje się przewagą teorii oderwanej od życia nad doświadczeniem. *Doktrynerem* nazywamy człowieka, który głosi pewną doktrynę.

Dokument — pismo urzędowe, stwierdzające pewien stan prawny lub faktyczny.

Domeny — dobra ziemskie, stanowiące własność państwa.

Domicilium — miejsce stałego zamieszkania.

Dominicits — Aleksander, polityk niemiecki obozu demokratycznego. Ur. 1873, urzędnik administracyjny, poseł do Zgromadzenia Narodowego 1919 i Sejmu pruskiego 1921, minister spraw wewnętrznych w Prusach 1921.

Dominika — mała republika w Ameryce Środkowej, zajmująca wschodnią część wyspy Haiti. *O b s z a r*: około 50.000 km. kw. *L u d* -

n o ś ć (1921): około 900.000. Religia państwa: katolicka. S t o l i c a : Santo Domingo.

U s t r ó l p o l i t y c z n y : republika bez rządów parlamentarnych. Parlament dwuizbowy. Prezydent wybierany na 0 lat przez ludność w głosowaniu pośrednim. Obecny prezydent: Horacio Vasquez (1924 — 1930).

E k s p o r t : cukier, kakao etc. I m p o r t : żywność, wyroby bawełniane etc. W a l u t a : peso (1 doi.).

Dominion — nazwa stosowana do kolonii autonomicznych Wielkiej Brytanii (p. Anglja).

Dominium — panowanie, władza, także większa własność ziemska w przeciwieństwie do posiadłości włościańskich. W zaborze pruskim i austriackim dominja nie podlegały samorządowi gminnemu, tylko miały własny samorząd (obszaru dworskiego).

Donacja — darowizna. Donacjami nazywano majątki polskie skonfiskowane przez rząd rosyjski i darowane pewnym osobom dla rządu zasłużonym.

Don Sturzo — Ludwik, ksiądz i polityk włoski. Utalentowany organizator wielkiej partji katolickiej „Partito Popolare”. Przeciwnik Mussolini'ego. Przebywa obecnie poza Włochami.

Doraźne sądy — p. Sądy doraźne.

Dossier — zbiór wszelkich pism i wiadomości, dotyczącycli pewnej sprawy, czy pewnej osoby.

Dotacja — kwota pieniężna przeznaczona na pewien cel z funduszków publicznych u. p. szkoły państwowe mają stałą dotację roczną przewidzianą w budżecie.

Doumer — Paweł, polityk i administrator francuski. Ur. 1857, poseł do parlamentu 1888, minister finansów 1895, gubernator generalny w Indo-Chinach, prezydent Izby poselskiej 1904, senator i minister skarbu 1921.

Doumergue — Gaston, polityk francuski obozu radykalnego. Ur. 1863, adwokat, poseł do parlamentu 1893, minister kolonij w gabinecie Combesa 1902 — 1905, minister handlu 1906 — 1907, minister oświaty 1909 — 1910, senator od 1910, premier 1913 — 14, minister kolonij 1914 — 21, prezydent republiki od czerwca 1924.

Dowbór Muściicki — Józef, generał polski. Ur. w 1867 w Sandomierskiem, skończył gimnazjum w Radomiu, korpus kadetów i akadcmję sztabu generalnego w Petersburgu (1902). Brał udział w wojnie rosyjsko-japońskiej przy sztabie I-go korpusu syberyjskiego. Wojnę światową zaczął w 7-mej dywizji piechoty, ra-

niony w bitwie pod Prasnyszczm 1915, a potem pod Rygą. Pod Krewo dowodził 38-myrm rosyjskim korpusem. Po rewolucji rosyjskiej wybrany przez Zjazd Polaków wojskowych na dowódcę I-go polskiego korpusu, który zorganizował. Na życzenie Rady Regencyjnej poddał się Niemcom w 1918. W 1919 dowódca wojsk wielkopolskich, wystąpił z wojska w 1920. Mieszka w Lusowic pod Poznaniem.

Downing Street — nazwa ulicy w Londynie, gdzie mieszczą się biura premiera i ministra spraw zagranicznych; używa się dla oznaczenia dyplomacji angielskiej.

Drago — argentyński minister spraw zagranicznych. który w 1902 głosił zasadę, że długi państwowe nie mogą być powodem interwencji zbrojnej państw europejskich w Ameryce, zm. 1921.

Dragoman - urzędowy tłumacz przy poselstwach i konsulatach na Wschodzie.

Drakońskie prawo - prawo niezwykle surowe. Wyrażenie to pochodzi od niezwykle surowego ustawodawcy ateńskiego Prakona z VII-go wieku przed Clir.

Drang nach Oslcn parcie na wschód. Tendencja Niemców do ekspansji politycznej i ekonomicznej poza swoje właściwe granice wschodnie.

Drews — Bill, administrator pruski. Ur. 187G, urzędnik administracyjny, minister spraw wewnętrznych w Prusach 1917 — 1918, prezydent Najw. Trybunału Administracyjnego 1921, profesor honorowy Uniwersytetu Berlińskiego 1922 r.

Droga — miesięcznik polityczny bezpartyjny o zabarwieniu lewieowem, wydawany w Warszawie od 1922. Redaktor: Adam Skwarczyński. Nakład: kilkaset egz.

Droga administracyjna — przechodzenie pewnej sprawy i jej załatwienie przez władze administracyjne, w przeciwieństwie do drogi sądowej, kiedy pewne sprawy są decydowane przez sady.

Druga Międzynarodówka — p. Międzynarodówka.

Drugie czytanie — według zwyczajów parlamentarnych każda ustawa przed jej uchwaleniem przechodzi przez *i* czytania. W pierwszym czytaniu projekt odsyła się do odpowiedniej komisji dla zbadania. Drugie czytanie polega na kolejnem omawianiu i głosowaniu nad każdym artykułem projektu, przedłożonego przez komisję. Trzecie czytanie polega na przyjęciu lub odrzuceniu całej ustawy en bloc.

Drumont — Edward, publicysta i polityk francuski. Ur. 1841, jeden z przywódców partji

antysemickiej, założyciel „La libre parole**”, zm. 1917.

Drzwi otwarte — w znaczeniu międzynarodowem „polityka drzwi otwartych**” oznacza dopuszczenie do swego państwa obcokrajowców i zagranicznego handlu. „Polityki drzwi otwartych**” nie przyjęły dotychczas Chiny, z wyjątkiem kilku portów nadmorskich, otwartych dla międzynarodowego handlu.

D. U. — Dziennik Ustaw.

Dualizm — dwoistość. W znaczeniu politycznym używa się dla oznaczenia 2 władz równorzędnych, n. p. Austro - Węgry przed wojną przedstawiały dwie władze państwowe równorzędne (władze austriackie i władze węgierskie).

Dubail — August, generał francuski. Ur. 1851, dowodził t-szą arinją podczas wielkiej wojny, był gubernatorem Paryża w 1916, po wojnie dowódcą wojsk w Alzacji i Lotaryngii.

Dubanowicz — Edward, prawnik i polityk polski obozu prawicowego. Ur. 1881, ukończył wydział filozoficzny i prawny, profesor Uniwersytetu Lwowskiego, poseł na Sejm od 1919, referent generalny ustawy konstytucyjnej z 17 marca 1921, prezes klubu Sejmowego Chrześcijańsko - Narodowego. Ogłosił: Wywłaszcze-

nie w ustawodawstwie angielskim (1912), Kaster narodowościowy i jego następstwa prawne i polityczne (1912), Rządy gabinetu (1917) etc.

Dubrowin — Dr., jeden z przywódców „Związku Narodu Rosyjskiego”, organizacji reakcjonistów rosyjskich przed wojną, wydawca „Russkoje Znarnia”.

Dugult — Leon, prawnik francuski, główny przedstawiciel socjologicznej teorii państwowej opartej na zasadzie solidarności społecznej. Ur. 1859, profesor prawa konstytucyjnego i administracyjnego w Uniwersytecie w Bordeaux od 1892, dziekan Wydziału prawnego. Główne dzieła: *L'Etat, le droit, objectif et la loi positive* (1901), *L'Etat, les gouvernants et les agents* (1908), *Les transformations du droit public* (2 wyd. 1922), *Souverainete et liberte* (1922), *Le droit social, le droit individuel et les transformations des l'Etat* (3 wyd. 1922), *Traite de droit constitutionnel*, 5 tomów (2 wyd. 1921 — 25), *Les constitutions de la France* (4 wyd. 1925).

Duma — Dumą Państwową nazywano w Rosji izbę poselską, ustanowioną w 1905 r. i trwającą do 1917 r. Kompetencja tej izby była znacznie mniejsza, aniżeli w innych krajach europejskich.

Dumping — sprzedawanie pewnych produktów po niższej cenie za granicą, aniżeli w kraju.

Duplikat — pismo podwójne, czyli drugi egzemplarz pewnego dokumentu lub kwitu.

Dupuls — Karol, prawnik francuski. Ur. 1863, adwokat, profesor prawa międzynarodowego Szkoły Nauk Politycznych w Paryżu od 1899, członek Instytutu Francji od 1921. Ogłosił: *Le Droit de la guerre maritime d'après les doctrines anglaises contemporaines* (1899), *T.c Principe d'équilibre et le concert européen* (1909), *Le droit des gens et les rapports entre les grandes Puissances et les autres Etats* (1921), *Liberty des voix de Communications* (1924) etc.

Dupuy — Karol, polityk francuski. Ur. 1851, profesor gimnazjalny, poseł do parlamentu od 1885, premier 1894—95 i 1898—99, senator od 1900, minister pracy 1912 — 14.

Dura lex sed lex — surowe prawo, ale prawo. Oznacza to, że każda ustawa winna być szanowaną, choćby się nam wydawała zbyt surowa i niesłuszną.

Durkheim — Emil, socjolog francuski, jeden z twórców doktryny społeczno - politycznej solidaryzmu. Ur. 1858, profesor Sorbony, wydawca „*Année sociologique*“, zm. 1917. Ogłosił: *Division du travail social*, *Règles de la méthode sociologique*, *Suicide* etc.

Durnowo — Piotr, administrator i polityk rosyjski kierunku prawicowego. Pr. 1840, urzędnik policyjny, minister spraw wewnętrznych w gabinecie Wittego 1905, członek Rady Państwa z nominacji.

Dwór — Dworem panującego (cesarza lub króla) nazywamy ogół osób go otaczających, a więc rodzinę panującego, dygnitarzy dworskich, urzędników i służbę. Urzędy dworskie są odrębno od urzędów państwowych.

Dwuzimność — podział parlamentu na 2 izby, np. w Polsce władzą ustawodawczą jest Sejm i Senat. Dwuzimność jest popierana przez stronnictwa prawicowe, a zwalczana przez stronnictwa lewicowe.

Dwużeństwo -■ p. Bigamja.

Dygnitarz ■ - człowiek piastujący wysokie stanowisko urzędowe lub społeczne.

Dykasterja — pewien oddział władz państwowych np. mówimy, że ministerstwo dzieli się na szereg dykasteryj (departamentów, wydziałów).

Dyktator — ten, który w pewnych okresach wyjątkowych uzyskał władzę nieograniczoną, np. Chłopicki podczas powstania 1830 r. Władza Józefa Piłsudskiego w końcu 1918 r. miała również pewne cechy dyktatury.

Dyktatura proletariatu - hasło partji komunistycznej, zrealizowane w Rosji bolszewickiej. Komuniści występują przeciwko demokracji i parlamentaryzmowi, domagając się oddania całej władzy państwowej w ręce proletariatu (rad robotniczych i włościańskich).

Dyletant — amator, który zna pewne rzeczy tylko powierzchownie, w przeciwieństwie do fachowca, który posiada znajomość rzeczy zawodową.

Dymisja — usunięcie z urzędu, odwołanie z pewnego stanowiska. Na zadanie Sejmu rząd i każdy minister z osobna powinien podać się do dymisji (art. 58 Konstytucji polskiej).

Dynastia - rodzina panująca dziedzicznie (królewska lub cesarska).

Dyplom — dokument, świadectwo, np. dyplom ukończonych studjów w pewnym zakładzie naukowym.

Dyplomacja — sztuka prowadzenia polityki zagranicznej, czyli sztuka uzyskania jak największych korzyści dla swego państwa w drodze pokojowej. Oznacza również ogół osób, prowadzących politykę danego państwa, np. mówimy o dyplomacji angielskiej.

Dyrekcja - urząd kierowniczy, np. dyrekcja kolei żelaznych.

Dyrektywa - ogólna linia wytyczna, według której pewna sprawa ma być załatwiona.

Dyscyplina - karność czyli posłuszeństwo swoim przełożonym.

Dyscyplinarna władza — władza, która przysługuje przełożonym (i trybunałom specjalnym) nad swoimi podwładnymi, a która polega na wymierzaniu kar za naruszenia obowiązków służbowych. W Polsce organizacja władz dyscyplinarnych w stosunku do urzędników i niższych funkcjonariuszów cywilnych uregulowana została ustawą z 17 lutego 1922.

Dyskont - procent, który się potrąca przy wypłacie weksla przed terminem jego płatności. Jedną z głównych czynności banków jest dyskontowanie weksli.

Dyskrecjonalna władza — pozostawiona władzy możliwość decydowania w pewnych wypadkach według własnego swobodnego uznania (z upoważnienia ustawy).

Dyskusja roztrząsanie pewnego zagadnienia w ten sposób, że poszczególni członkowie grona dyskutującego zabierają głos kolejno i oświetlają dane zagadnienie ze swego punktu widzenia.

Dyspozycja — zarządzenie.

Dyspozycyjny fundusz — pewna kwota przewidziana w budżecie, której użycie pozostawione jest swobodnemu uznaniu danej władzy.

Dysputa — dyskusja ożywiona, w której są zasadnicze różnice zdań: dyskusja publiczna.

Dystrybucja rozdawanie, rozdzielanie.

Dywersja - niespodziewany ruch wojska w celu odwrócenia uwagi nieprzyjaciela od właściwego miejsca operacji wojennej.

Dywidenda - roczny zysk spółki lub przedsiębiorstwa akcyjnego, rozdzielany pomiędzy spółników lub akcjonariuszów.

Dywizja - - grupa wojskowa, złożona z kilku pułków i różnych rodzajów hroni.

Dzicdiiszycki - Wojciech, pisarz i polityk. Ur. 1848, profesor Uniwersytetu Lwowskiego. IKisł do Sejmu i Rady Państwa, prezes Koła polskiego 1004, minister dla tialicji 1906—1907, zm. 1909.

Dziekan nazwa kierowników Wydziałów poszczególnych w wyższych zakładach naukowych. Dziekan przewodniczy Radzie Wydziałowej tudzież sprawuje pewne funkcje administracyjne. Również ciału dyplomatycznemu w danej stolicy przewodniczy „dziekan”^{*1} (poseł najstarszy ranga i najdłużej urzędujący w danem państwie).

Dziennik Poznański — pismo bezpartyjne o charakterze konserwatywnym, zbliżone do stronnictwa chrześcijańsko-narodowego. Założone w 1858 r. Redaktor: Dr. Brzeg. Nakład : kilka tysięcy.

Dziennik Ustaw — wydawnictwo urzędowe, wydawane od 1918 r. przez Ministra Sprawiedliwości i zawierające: 1) ustawy sejmowe, 2) umowy międzynarodowe, ratyfikowane przez Sejm, 3) powszechnie obowiązujące rozporządzenia rządu. Ustawy podpisuje Prezydent Rzeczypospolitej i zarządza ogłoszenie ich w Dzienniku Ustaw.

Dziennik Wileński — założony w 1917 r., organ Związku Lud-Nar. Redaktor obecny: Piotr Kownacki. Nakład: kilka tysięcy.

Dzień Polski — organ ziemian polskich i stronnictwa chrześcijańsko-narodowego, założony w Warszawie w 1924 r. Nakład: kilka tysięcy.

Dzierżyński — Feliks, polityk rosyjski, pochodzenia polskiego, należący do bolszewików, przewodniczący Cze-Ka, komisarz spraw wewnętrznych, jeden z przywódców partji komunistycznej.

Dziewicza mowa — pierwsza mowa wygłoszona, np. w parlamencie przez nowowybranego posła.

Dziki poseł — poseł, który nie wstąpił do żadnego klubu politycznego.

E.

Ebert — Fryderyk, polityk niemiecki, jeden z przywódców partji socjalistycznej. Ur. 1871, siodlarz, redaktor, poseł do parlamentu od 1912, wybrany w 1919 przez Zgromadzenie Narodowe na prezydenta Rzeszy niemieckiej, zm. w lutym 1925.

Echo de Paris — dziennik paryski kierunku narodowego i katolickiego. Redaktor: Henry Simond. Nakład: kilkaset tysięcy.

Echo Warszawskie — założone w 1924, dziennik bezpartyjny, jednakże zbliżony do stronnictwa „Piast”. Redaktor: Dr. Włoch. Nakład: kilka tysięcy.

Ecuador — mała republika w Ameryce Południowej. U b s z a r: około 400.000 km kw. L u d n o ś ć: około 2 milj., przeważnie Indianie i Hiszpanie. S t o l i c a: Quito (około 80.000 m.).

U s t r ó j p o l i t y c z n y: Według konstytucji z 1906 władza ustawodawcza jest dwu-

izbowa, przyczem Senat jest wybierany również przez całą ludność. Prawo wyborcze do izby poselskiej i Senatu nic przysługuje analfabetom. Prezydent jest wybierany na 4 lata przez ludność bezpośrednio. Niema rządów parlamentarnych. Obecny prezydent: Dr. Unzalo S. Cordoya (1924 1928).

Eksport (iy22): kakao (około 30 milj. sucrów), kawa (ok. 3,5 milj.) etc. **Import**: tkaniny (ok. 10 milj.), produkty żywnościowe (ok. 4 inilj.), przedmioty metalów c (ok. 3 milj.) etc. **Waluta**: sucre (ok. 0,25 doi.).

Edward VII — król Wielkiej Brytanii i Irlandji, cesarz ludyj. Ur. 1841, objął tron 1901, ztn. 1910. Wywierał wielki wpływ na angielską politykę zagraniczną i przygotował koalicję Anglii, Brancji i Rosji przeciwko Niemcom.

Edykt — obwieszczenie, rozporządzenie władzy.

Efekty — oznacza zwykle papiery, posiadające wartość pieniężną: listy zastawne, akcje etc.

Egipt — państwo w Afryce północnej, dawniej należało do Turcji, w 1914 ogłoszone pod protektoratem angielskim, w 1922 uznane za państwo niepodległe, w rzeczywistości zależne od Anglii. **Obszar**: około 900.(10 km kw.

Ludność (1923): około 14 raii, przeważnie Egipcjanie wyznania mahometańskiego, język urzędowy arabski. **Stolica**: Kair (około StKl.OtJO ni.).

Ustrój polityczny : władzę ustawodawczą sprawuje król wraz z Senatem i Izba poselską. Posłowie są wybierani w głosowaniu powszechnym na 5 lat. Senatorowie są częściowo wybierani (Cis), a częściowo mianowani przez króla (*In*). Ministrowie są mianowani przez króla i są odpowiedzialni wobec Izby. Obecny król Euad I panuje od 1917.

Eksport (1924): bawełna (ok. 57 milj. funtów egipskich), zboże i rośliny (ok. 6 milj.) etc. **Import**: wyroby włókniste (ok. 17 milj.), metale i maszyny (ok. 7 milj.) etc. **W a ł u t a**: funt egipski (ok. 4,5 dok).

Egzarcha — tytuł niektórych biskupów na wschodzie, zajmujących stanowisko pośrednie między patriarchą a metropolitą, np. w Bułgarii na czele św. Synodu stoi egzarcha.

Egzekucja —• wykonanie, np. wykonanie przymusowe wyroku sądowego lub zarządzenia władzy administracyjnej.

Egzekutywa — władza wykonawcza w odroźnieniu od legislatywy (władzy ustawodawczej) i jurysdykcji (sądownictwa).

Eichhorn — Herman, generał pruski. Ur. 1848, generał 19U4, dowódca 10-cj armii w 1915, naczelny dowódca wojsk na Ukrainie, zamordowany w Kijowie w lipcu 1918.

Elsner — Kurt, polityk niemiecki kierunku skrajnie socjalistycznego. Ur. 18C7, dziennikarz, przywódca rewolucji komunistycznej bawarskiej w 1918, premier republiki rad w Bawarii, zastrzelony w 1919.

Ekonomista — czasopismo naukowe wychodzące w Warszawie od 1899 (kwartalnik). Redaktorzy: Stefan Dziewulski i Tadeusz Szturm de Sztrem. Nakład: tysiąc egz.

Ekonomia polityczna — zwana ekonomia społeczną czyli nauką gospodarstwa społecznego, bada zjawiska życia gospodarczego. Do najlepszych podręczników ekonomii politycznej zaliczają zwykle O i d e ' a „Zasady ekonomii politycznej” (polskie tłum. C-tc wydanie, 1925) i M a r s h a l l a „Zasady ekonomii” (polskie tłum. 1925).

Ekonomja polityczna jest przede wszystkim nauką teoretyczną, bo zmierza do wykrycia praw rządzących życiem gospodarczym. Natomiast polityka ekonomiczna jest nauką praktyczną, bo wskazuje najlepsze środki i sposoby osiągnięcia dobrobytu społecznego.

Ekskomunika — czyli kłątwa, jedna z najcięższych kar kościelnych, wykluczająca ze społeczności wiernych.

Ekstradycja — wydanie, w szczególności wydanie przestępców przez jedno państwo władzom drugiego państwa. Ekstradycja opiera się na specjalnych umowach, zawieranych przez poszczególne państwa. Przestępcy polityczni z reguły nie są wydawani.

Ekumeniczny — powszechny, np. Sobór ekumeniczny.

Ekscelencja tytuł nadawany dygnitarzom państwowym i kościelnym. Na ziemiach polskich przed wojną był najczęściej używany w Galicji, gdzie był związany z godnością rzeczywistego tajnego radcy. Obecnie, jako tytuł urzędowy polski, formalnie nie istnieje.

Ekscesy — zaburzenia, naruszenia porządku publicznego.

Eksmisja - przymusowe wyrugowanie lokatora lub dzierżawcy, na podstawie wyroku sądowego.

Ekspansja rozszerzanie się. Ekspansja polityczna oznacza rozszerzanie władzy lub wpływów politycznych. Ekspansja gospodarcza oznacza opanowanie rynków zbytu w obcych krajach.

Ekspatriacja - porzucenie swej ojczyzny na stale.

Ekspedycja — wyprawa, wyprawianie, np. ekspedycja wojskowa czyli wyprawianie wojska, ekspedycja w biurach czyli wyprawianie różnych pism.

Ekspert — rzeczoznawca, fachowy znawca pewnej rzeczy. Ekspertyza oznacza zbadanie jakiejś sprawy przez znawców.

Eksport - - wywóz, w przeciwieństwie do importu czyli przywozu. Stosunek eksportu towarów zagranicę do importu decyduje o bilansie handlowym danego państwa.

Eksproprijacja — wywłaszczenie.

Ekspulsja — usunięcie, wydalenie.

Eksterytorjalność - zwolnienie pewnych osób z normalnego podlegania władzom państwowym danego terytorium czyli danego państwa. Nie mogą być aresztowani, nie podlegają sądom danego kraju, ani podatkom osobistym etc. Z przywileju eksterytorjalności korzystają obcy panujący, posłowie, statki wojenne etc.

Ekwador — p. Ecuador.

Ekwiwalent równa wartość, równe znaczenie.

Elaborat — wypracowanie pisemne.

Elekcja — wybór, np. elekcja królów w dawnej Polsce.

Elita — doborowe grono, doborowe towarzystwo.

Elokwencja — wymowa.

Elster — Ludwik, ekonomista niemiecki. Ur. 1856, prof. uniwersytetu od 1883, radca w pruskim ministerstwie oświaty 1897—1915, mieszka w Jenie. Wydawca „Wörterbuch für Volkswirtschaft“ (3 wyd. 1911) i współwydawca „Handwörterbuch der Staatswissenschaften“ (4 wyd. 1923).

Emancypacja — wyzwolenie, np. emancypacja murzynów nastąpiła przez zniesienie niewolnictwa, emancypacja włościan — przez zniesienie poddaństwa, emancypacja kobiet — przez równouprawnienie etc.

Emanuel H — król portugalski. Ur. 1889, jako syn Karola I, objął tron w 1908, usunięty przez rewolucję 1910, mieszka w Anglii.

Embargo — oznacza w prawie międzynarodowym gwałtowne zatrzymanie obcego okrętu i ładunku w porcie lub na morzu podczas wojny lub też jako represalja.

Emblemat - godło, znak wyrażający pewien przedmiot i lub pewną ideę, np. emblema-

tem będzie herb państwa lub sztandar pewnego stowarzyszenia.

Emerytura — stata pensja pobierana za dłuższy okres pracy w służbie państwowej lub prywatnej. W Polsce kwestię emerytury funkcjonariuszów państwowych i wojskowych reguluje ustawa z grudnia 1923.

Emfaza — zapał, polot.

Emigracja — wywędrowanie, opuszczenie własnego kraju. Emigracja polska była przed wojną najliczniejsza do Ameryki. Obecnie najliczniejsza jest do Francji. Przeciwnościem emigracji jest i m m i g r a c j a, czyli przybycie do danego kraju z zamiarem osiedlenia się.

Eminencja — tytuł przysługujący kardynałom.

Emir — tytuł niektórych władców niezależnych, zwłaszcza w Azji.

Emisariusz — tajny wysłaniec. Podczas powstań i rewolucyj wysyłani są często emisariusze w różnych celach politycznych.

Emisja — puszczenie w obieg papierów wartościowych: banknotów, akcji, listów zastawnych, obligacyj.

En Moc — w całości, ryczałem. Przyjąć ustawę en bloc oznacza uchwalić ją w całości, nie badając poszczególnych artykułów.

Encyklika — pismo papieskie skierowane w uroczystej formie do biskupów całego świata, np. encyklika Leona XIII „Rerum Novarum“ (1891) w kwestji socjalnej, która wpłynęła silnie na ruch robotniczy chrześcijańsko - społeczny.

Encyklopedia — zbiór różnych wiadomości.

Endek — członek lub zwolennik Narodowej Demokracji (obecnie Związku Ludowo-Narodowego).

Enfant terrible — w przenośnym sensie oznacza osobę, która przez nieogłędne i niedyskretne słowa wprawia w zakłopotanie swoje koło, np. swoją partję.

Enklawa — pewne terytorium odrębne, otoczone naokoło przez inne państwo.

Enquête — p. Ankieta.

Entente — porozumienie. Przed wojną światową nazywano Entente'ą trójporozumienie Anglii, Francji i Rosji w przeciwieństwie do trójprzymierza Niemiec, Austrii i Włoch.

Enuncjacja — ważne oświadczenie, np. ministra lub partji politycznej.

Enver Pasza — generał i polityk turecki. Ur. 1881, jeden z przywódców młodoturckich, organizował w 1911 w Tripolisie wojnę przeciw Włochom, minister wojny 1914—1918, przyja-

ciel Niemców, no rozbiciu Turcji \t 1918 opuścił Turcję, w 1910 skazany zaocznie na śmierć, zm. 1922.

E. O. - - cx oficio.

Eparclija — okręg administracyjny w kościele wschodnim (diecezja).

Epigoni potomkowie, którzy nie dorównują swoim poprzednikom (w zakresie jakiegoś prądu literackiego, artystycznego, politycznego).

Episkopat — ogół biskupów danego państwa, np. episkopat polski.

Erekcja ■ wzniesienie, ustanowienie, np. erekcja nowego biskupstwa.

Erenberg Kazimierz, dziennikarz i publicysta polski. Ur. 1870 w Warszawie, studiował na wydziale filozoficznym Uniwersytetu Jagiellońskiego, należał do redakcji „Czasu” w Krakowie 1891 -95, do „Głosu Narodu” 1895—1901, do „Wieku” w Warszawie 1901 do 1905, do „Kurjera Porannego” 1905—1915 i „Dziennika Polskiego” w Petersburgu 1910 do 1918. Obecnie redaktor polityczny „Kurjera Porannego” w Warszawie od 1918. Ogłosił: *Czasy terażniejsze* (1913).

Ere Nouyelle - dziennik paryski kierunku radykalnego, związany z Caillaux i z „I-gue

des droits de riionnic", założony w 1919 r. Redaktor: M. Dclbos. Nakład: kilkadziesiąt tysięcy.

Erfurcki program - uchwalony w 1891 na Zjeździe socjalistów niemieckich w Erfurcie program, oparty na doktrynie Mar. i obowiązujący socjalistów niemieckich do czasu wojny światowej.

Ergo przeto, a w iec.

Erzberger Matthias, polityk niemiecki, jeden z przywódców katolickiego Centrum. Ur. 1878 w Wirtembergii, nauczyciel, redaktor, poseł do parlamentu od 1903, minister skarbu 1919-1920, zamordowany w 1921. Ogłosił: Zcutrimispolitik im Reichstag (1904-1914), Erlebnisse im Weltkrieg (1920) etc.

Eskadra oddział okrętów wojennych zwykle pod dowództwem wiceadmirała.

Eskont — P. Dyskont.

Eskorta — orszak zbrojny, towarzyszący komuś np. przy uroczystościach, albo też przy odprowadzaniu więźniów.

Esmeil — .lan, prawnik francuski. Ur. 1848, profesor Uniwersytetu Paryskiego, członek Akademii Nauk Moralnych od 1904, zm. 1913. Ogłosił: Histoire de la proceduro criminelle en France (1881), Cours élémentaire d'histoire du

droit français (14-te wyd. 1921), Eléments de droit constitutionnel (7-me wyd. 1921 — jest tłum. eolskie) etc.

Espinas — Alfred, socjolog francuski. Ur. 1844, profesor Sorbony, członek Akademii Nauk Moralnych od 1915, zm. 1922. Ogłosił: Les sociétés animales (1877) etc.

Essad Pasza — polityk albański. Ur. 1863, oficer turecki, po utworzeniu Albanii minister wojny 1914, po usunięciu ks. Wieda prezydent Albanii, pobity przez Austriaków w 1916, przewodniczący Komisji Albańskiej w Paryżu 1920, zamordowany w tymże roku.

Estonia - małe państwo nadbałtyckie, powstałe w 1918. Obszar: około 48.000 km kw. Ludność (1922): około 1.100.000. Przeważnie Estończycy (88%), częściowo Rosjanie (8%), Niemcy (2%), Szwedzi (1%) i Żydzi (0,5%). Skład wyznaniowy: 78% luteran, 19% prawosławnych etc. Stolica: Rewel czyli Tallin (około 120.000 m).

Ustrój polityczny: republika demokratyczna z rządami parlamentarnymi. Konstytucja z 1920 nie zna prezydenta republiki. Premier wybierany przez parlament jest jednocześnie naczelnikiem państwa. Władzę ustawodawczą sprawuje parlament jednoizbowy

(Riigikogu), złożony ze stu członków, wybieranych w głosowaniu pięcioprzymiotnikowym na 3 lata. Istnieje referendum fakultatywne na wzór szwajcarski. Rządy są przeważnie w ręku najliczniejszej partji agrarnej (przywódca Pats — premier).

Eksport: głównie drzewo, także papier, cement etc. **Import:** oliwa, materje palne, zboże, produkty spożywcze etc. **Waluta:** marka estońska (ok. 0,002 dok).

Estournelles de Constant — Paul, polityk francuski, apostoł pacyfizmu. Ur. 1852, poseł do parlamentu 1895, senator 1904, otrzymał 1909 nagrodę pokojową Nobla razem z Beer-naertem.

Estreicher — Stanisław, prawnik i publicysta polski. Ur. 1869, profesor Uniwersytetu Jagiellońskiego od 1906. współredaktor „Czasu” od wojny światowej. Ogłosił: Początki prawa umownego (1892), Przewodnia myśl Konstytucji polskiej (Nasza Konstytucja — 1922) etc. Objął po swym ojcu redakcję Bibliografii Polskiej.

Etapy — przystanki w podróży lub w pochodzie, np. przedstawiane niejednokrotnie przez malarzy polskich etapy powstańców, wysyłanych na sybir przez rząd rosyjski.

Etat—budżet. Etat urzędniczy oznacza przewidziany w budżecie wykaz urzędników. Urzędu i ketatowy znaczy urzędnik stały, otrzymujący pobory przewidziane w budżecie.

Etatyzm — wkraczanie państwa we wszystkie dziedziny życia społecznego, w szczególności regulowanie przez państwo życia gospodarczego. np. monopol tytoniowy, spirytusowy, reforma rolna etc. Etatyzm jest popierany przez kierunki socjalistyczne, natomiast zwalczany przez kierunki liberalne, częściowo przez kierunki konserwatywne.

Etienne — Eugeniusz, polityk francuski. Ur. 1844, poseł do parlamentu od 1881, przywódca partii kolonialnej, parokrotnie minister, zin. 1921.

Etjopja — p. Abisynia.

Etykieta dworska — ogół przepisów i form stosowanych na dworach panujących.

Eugen — arcyksiążę austriacki Eugeniusz, syn arcyksięcia Karola Ferdynanda. Ur. 1863, generał w 1900, naczelny wódz w' 1914 na froncie serbskim, naczelny wódz w 1915 na froncie włoskim, ustąpił w 1917.

Ewakuacja - opuszczenie pewnego terytorium, u. p. ewakuacja Rury przez Erancuzów w 1925 r.

Ewangelicy — czyli protestanci, nazwa zwolenników Reformacji od XVI wieku, o ile opierają swoją naukę jedynie na Biblii. Ilość ewangelików w Polsce wynosi 3,7°/...

Ewidencja — oznacza w ścisłym znaczeniu pewność, niewatplliwość; Jednakże w mowie potocznej używa się przeważnie w znaczeniu „wykazu szczegółowego” pewnych rzeczy, lip. ewidencja pewnych aktów, dokumentów etc.

Ewolucja — stopniowy rozwój, stopniowe przekształcanie, w przeciwieństwie do rewolucji. czyli zmiany gwałtownej.

Ex — używa się w znaczeniu „były”, n. p. exprezydent oznacza byłý prezydent.

Ex cathedra - publiczne gloszenie czegoś ze strony pewnego autorytetu (religijnego, naukowego, politycznego); gdy Papież ogłasza pewien artykuł wiary uroczyście, mówimy, że czyni to „ex cathedra” czyli nieomylnie.

Excelsior —• dziennik paryski ilustrowany kierunku prawicowego. Założony 1910 r. Redaktor: H. de Weindel. Nakład: około 1(10.000.

Excquatur ■ - zezwolenie rządu danego państwa na urzędowanie nowomianowanego na jego terytorium konsula. Dopiero po otrzymaniu excquatur od miejscowego rządu konsul może wykonywać swe czynności.

Ex lex — stanem ex lex nazywa się sytuacja, gdy rząd musi czynić pewne działania bez podstawy legalnej, n. p. czynić wydatki państwowe, Jakkolwiek ustawa budżetowa jeszcze nie została przez parlament uchwalona.

Exodus — wyjście, n. p. opuszczenie parlamentu przez pewną partję.

Ex officio — z urzędu, na mocy władzy urzędowej.

Ex orlente lux — wyrażenie, które ma oznaczać, iż kolebką wszelkiej kultury jest Wschód.

Extradycja — p. Ekstradycja.

Exposć — wyłożenie, przedstawienie pewnej sprawy. Używa się najczęściej dla oznaczenia ważniejszych przemówień ministrów.

F.

fabian Society — towarzystwo założone w 1884 w Londynie przez grupę inteligencji (Bernard Shaw etc.) w celu propagandy umiarkowanego socjalizmu. Popiera stronnictwo Labour Party.

Fachowiec — człowiek, który posiada gruntowną znajomość rzeczy w pewnej dziedzinie.

Facia — Ludwik, polityk wioski. Ur. 1861, adwokat, poseł do parlamentu od 1892, minister skarbu 1910 — 14 i 1920—21, premier 1922.

Faguët — Emil, publicysta francuski i krytyk literacki. Ur. 1847, profesor Sorbony od 1890, członek Akademii Francuskiej 1901, zm. 1916. Ogłosił: *Folitiques et moralites du XIX siecle*, *Politique comparée de Montesquieu, Rousseau et Voltaire*, *Liberalisme* etc.

Fakcja — grupa polityczna, kierująca się względami osobistymi, nie zaś interesem państwowym.

Fakt dokonany — *fait accompli*, odgrywa wielką rolę w życiu politycznym, zwłaszcza w prawie międzynarodowym i państwowym. Fakt dokonany bowiem (zamach stanu, rewolucja, powstanie zbrojne) choćby nielegalny, staje się często podstawą nowego prawa i zostaje przez wszystkich uznany.

Faktorje — osady handlowe, założone w obcych krajach, zwłaszcza w krajach niecywilizowanych. Łączą się nieraz z dużymi wpływami politycznymi.

Fakultatywny — pozostawiony do wyboru, nie przymusowy.

Fakultet — wydział uniwersytecki, obejmujący pewną grupę nauk, n. p. wydział teologiczny, prawny, medyczny lub filozoficzny.

Falanga — zwarty zastęp, idący jedna lawa.

Fallières — Armand, polityk francuski kierunku umiarkowanie lewicowego. Ur. 1841, adwokat, poseł od 1876, senator od 1889, wielokrotny minister, preinjr 1883, prezydent republiki 1906 — 1913.

Falkenhayn — Erich, generał pruski. Ur. 1861, minister wojny 1913 — 15, naczelny wódz korpusu azjatyckiego na Wschodzie 1917 — 18, zrn. 1922.

Fanatyzm — głoszenie pewnych przekonań w sposób namiętny, bezkrytyczny, nie znoszący sprzeciwu, zwłaszcza w dziedzinie politycznej i religijnej. Fanatyzm prowadzi do nietolerancji. Przeciwnością fanatyzmu jest indyferentyzm.

Faryzeizm — obłuda.

Faszyzm — (od włoskiego wyrazu fascio — splot, związek) organizacja polityczna stworzona we Włoszech przez Mussolini'ego w 1919 jako reakcja przeciw prądom socjalistycznym i komunistycznym, które panowały we Włoszech po skończeniu wojny światowej. W 1920 faszyci wspierali d'Audmnia w walce o Fiume. W 1921 nastąpiła wewnętrzna reorganizacja faszyzmu i utworzenie wielkiego stronnictwa „II Partito Nazionale Fascista”. W maju 1922 faszyci nie dopuścili do generał-

nego strajku, proklamowanego przez socjalistów i komunistów. W październiku 1922 nastąpiło opanowanie Rzymu i powierzenie przez króla Mussolini'emu władzy premiera. W 1923 została uchwalona przez parlament reforma prawa wyborczego, a w kwietniu 1924 odbyły się wybory do Izby poselskiej, które przyniosły większość mandatów liście rządowej faszystowskiej.

Faszyzm odznacza się taktyką gwałtownych metod rewolucyjnych, które jednak złagodniały z chwilą dojścia do władzy. Ideologia faszystów idzie po linii nacjonalizmu. Faszyzm występuje przeciw socjalizmowi i przeciw walce klas, głosząc podporządkowanie interesów klasowych interesowi narodowemu. Faszyzm pozostawia nadal w życiu gospodarczym kapitał prywatny i inicjatywę prywatną, ale bierze w swoje ręce wymiar sprawiedliwości między klasami. Faszyzm występuje przeciw liberalizmowi, gdyż wysuwa na pierwszy plan nie prawa wolnościowe jednostek, ale prawa państwa i narodu, którym jednostki winny służyć i być w zupełności im podporządkowane. Z tegoż względu faszyzm zwalcza masonerię, jak wogóle wszelkie tajne organizacje, któreby się mogły państwu przeciwstawić. Do demokracji w znaczeniu władzy ludu również

odnosi się? faszyzm krytycznie, uważając, że rządy państwowe winny być w rękach ludzi, zdolnych do wzniesienia się ponad interesy własne i do realizowania interesów narodu, pojętego jako nieskończony szereg pokoleń. Zasady „równości⁴¹ przeciwstawia faszyzm zasadę „hierarchii^{4*}.

Do organizacji faszystowskich należy obecnie około 3 milionów członków.

Głównymi organami faszyzmu są: „Il Popolo d'Italia“, założony w 1917 w Mediolanie przez Mussolini'ego oraz miesięcznik „Gerard iia“\ założony w Mediolanie w 1922 i kierowany osobiście przez Mussolini'ego.

Opozycję przeciw faszyzmowi stanowią socjaliści, liberałowie (Giolitti, Orlando, Salandra) i partja ludowo - katolicka (Don Siurzo). Zarzucają one Mussolini'emu ograniczenie swobód obywatelskich oraz samowolę organizacji faszystowskich. W jesieni 1924 opozycja usunęła się z parlamentu włoskiego (opozycja awenturyńska), jednakże w końcu 1925 zdradza tendencję do powrotu). * i

1) Działalność rewolucyjną uświadomi, zdaniem władzy i reformy późniejsze przedstawia najlepiej książka Bernharda „System Mussolini'ego“ (tłum. polskie pod redakcją Prof. Perctiatkowicza, 1925 Poznań, Księgarnia Rzepeckiego, cemi 4 zł).

Federacja — czyli państwu z w i a z k o - we, oznacza konstytucyjne połączenie pewnej ilości państw w ten sposób, że poszczególne państwa, w skład federacji wchodzące, zrzekają się swej suwerenności na rzecz władzy federacyjnej, ale zachowują samodzielną władzę państwową w pewnych granicach. Przykładem federacji są Niemcy, Stany Zjednoczone, Szwajcaria, gdzie poszczególne kraje (stany, kantony) zachowują pewne cechy państwowe.

Od federacji czyli państwa związkowego odróżnić należy k o n f e d e r a c j ę czyli z w i ą z e k p a ń s t w, który nie narusza w meżem suwerenności każdego z państw poszczególnych, nie tworzy wspólnej władzy wykonawczej i wymaga dla przeprowadzenia wspólnej uchwały odpowiedniego aktu zwierzchniczego każdego z państw z osobna. Przykładem Związek Niemiecki (Deutscher Bund) 1815 — 1806 lub Szwajcarski Związek 1815 1848.

Federalizm kierunek polityczny zmierzający do tworzenia federacji. W Polsce powojennej „federalistami”¹ nazywano polityków, grupujących się naokoło marszałka Piłsudskiego i zmierzających do związania Polski z Ukrainą, Białorusią i Litwą węzłami federacji.

Fehrenbacli Konstanty, polityk niemiecki, jeden z przywódców Centrum katolickiego. Ur. 1852, adwokat, poseł do parlamentu od 1903. prezydent Zgromadzenia Narodowego 1919. kanclerz Rzeszy 1920 - 21.

Feldmarszałek - marszałek polny, najwyższa godność wojskowa w Niemczech, Austrii i Anglii.

Ferdynand — poprzedni król bułgarski. Ur. 1801, jako syn ks. Augusta Saeliseu - Colmrg, księżę bułgarski od 1887, ogłosił niepodległość królestwa bułgarskiego w 1878, zrezygnował z tronu na rzecz synu Borysa podczas rewolucji w 1878.

Ferdynand I. — król rumuński. Ur. 1809, jako drugi syn ks. Leopolda Hohenzollern, wstąpił na tron w październiku 1914. Następca tronu: Ks. Karol, ur. 1893.

Ferrer — Franciszek, pedagog i rewolucjonista hiszpański. Ur. 1859, stworzył instytut pedagogiczny w Barcelonie w duchu radykalnym, za udział w powstaniu w 1909 został rozstrzelany, co wywołało protesty stronnictw radykalnych także w innych krajach.

Ferrl — Hcut.yk, prawnik i polityk włoski. Ur. 1850, adwokat, poseł socjalistyczny do parlamentu od 1886, profesor Uniwersytetu rzym-

skiego od 1*Fl. Ogłosił: La scuola posiliya di diritiu ciiniialc 1883), Antropologia criminalc (1893), Socialisuii. c sciczna positiva (1894) eto.

Fiasco • niepowodzenie.

Fldac — Fcderatioii Internationale des Au-ciens CombalUuns. Wiceprezesem Federacji (ze strony polskiej) jest gen. Rodziewicz. Najbliższy kongres (łyż(i) odbędzie się w Polsce.

Fideikoiuis familijny — p. Ordynacja.

Figaro — (Le), dziennik paryski prawicowy, z powodu dobrego działu literacko - artystycznego nazywany często pismem salonowcm. Założony w lt>5-1. Obecny wtaiciiciel:-poseł Coty-Nakład kilkadziesiąt tysięcy.

Fikcja — rzecz zmyślona. Fikcja prawna oznacza uznanie _zcego za rzecz istniejąca, chociaż w rzeczywistości nic istnieje.

Filantropia dobroczynność.

Fiiiplka - mowa zwalczająca ostro przeciwnika.

Filosemityzm — sprzyjanie, popieranie żydów.

Finanse — dochody i wydatki państwa lub ciał autonomicznych i samorządowych.

Finlandia — Obszar: 388.000 km. kw. L u d n o ś ć (1930): 3.367.000. Z tego Fumów

89% Szwedów 1 %/.,>. Pod względem wyznaniowym : luteranie 98%/, l<atolicv Stolica: Helsingfors (200.000 m).

U s t r ó j p o l i t y c z u y: republika z rządami parlamentarnemu Prezydent Republiki, wybierany na < lat przez cały naród, jest naczelnym wodzeni, mianuje ministrów odpowiedzialnych przed parlamentem. Parlament jednoizbowy wybierany na 3 lata, w głosowaniu pięcioprzymiotuikowcm. Może być rozwiązany przez Prezydenta. Obecny prezydent: Dr. Latiri Relander (1925 — 1931). Rezultat ostatnich wyborów do parlamentu w kwietniu 1924: Socjaliści 00 mand., partia chłopska 44, prawica fińska (konserwatyści) 38, partja szwedzka 23, komuniści 18, postępowcy 17.

E k s p o r t (1923): drzewo i \vroby drzewne (około 2.000.000 marek finlandzkich), papier (około t.200.000), produkty rolne (ok. 300.000), etc. I m p o r t: zboże (około 750.000), produkty kolonialne (około 550.000), metale (ok. 500.000) etc. W a l u t a: marka finlandzka (około 0,025 doi).

Firma — nazwa, pod która kupiec lub spółka handlowa prowadzi swe interesy.

Fisher — John Arbnthuot, admirał, organizator współczesnej marynarki angielskiej. Ur. 1841, lord admiralicji 1892 97. pierwszy lord

morski 1904 — 09 i 1914 — 19, zm. 1920. Ogłosił: Wspomnienia (1919).

Fiskalizm — działalność mająca na względzie jedynie interesy skarbu, nie uwzględniając położenia gospodarczego kraju.

Fiskus - skarb państwowy.

Fiuuuu — czyli k'jcka. miasto włoskie, które stanowiło przedmiot sporu między Włochami a Jugosławia. Okupowane we wrześniu przez d'Annunzia, uznane za wolne miasto w 1920, potem okupowane przez faszystów 1922, przyznane ostatecznie Włochom na podstawie umowy Jugosławii z rządem Mussoliniego, Mieszkańców około 50.000. Wielki port.

Flaga chorągiew zawieszana na okrętach celem oznaczenia ich przynależności państwowej albo też celem porozumienia się na odległość. W pierwszym wypadku taka flaga nazywa się b a n d e r a.

Flota — ogół okrętów pewnego państwa. Dzieli się na flotę w o j e n n a i flotę l i a n d I o w a. Na czele floty wojennej stoi zwykle admirał. W Polsce niema admirała.

Flota wojenna polska — Polska marynarka wojenna składa się z następujących części: 1) floty morskiej, 2) flotyli rzecznej, 3) kadry marynarki wojennej, 4) szkoły oficerskiej w To-

rimiu, 5) szkoły specjalistów morskich w Świecili.

Flota morska składa się: 1) z dywizjonu ćwiczebnego (2 kanonierki i 4 trawlerzy), 2) z dywizjonu torpedowców (5 torped.), 3) z trzech okrętów detaszowanych. Bazami floty morskiej są: port wojenny Buck i Gdynia. (Dowódca floty obecnie: komandor porucznik Józef Uilrug).

Flotylla rzeczna składa się z 4 monitorów, 6 statków pomocniczych i 10 motorówek. Bazą flotylli jest port rzeczny Pińsk i Modlila.

Kadra marynarki wojennej w Świeciu ma za zadanie wyćwiczenie rekruckiego personelu, przydzielonego do służby w marynarce wojennej.

Na czele marynarki wojennej stoi szef kierownictwa marynarki wojennej (przy Ministerstwie spraw wojsku w., obecnie komandor Jerzy Świrski).

Foch Ferdynand, marszałek Francji, Anglii i Polski. Ur. 1851, generał brygady 1907, podczas bitwy nad Marna (1914) dowódca 9-tej armji, szef sztabu generalnego. 1917 (jako następcą Petaina), naczelny wódz wojsk sprzymierzonych od kwietnia 1913, marszałek Francji od sierpnia 1913, prezydent Najwyższej Rady Wojennej od 1919 Ogłosił: *Lcs principes de*

la guerre (1903), De la conduite de la guerre (1904) etc.

Foerster — Fryderyk Wilhelm, filozof, pedagog i pacyfista niemiecki. Ur. 1869, profesor Uniwersytetu w Monachium 1914 — 20, przez pewien czas poseł bawarski w Bernie. Ogłosił: *Autoritat und Freiheit* (1910), *Staatsbürgerliche Erziehung* (2 wyd. 1914), *Politische Ethik* (3 wyd. 1918) etc. Uważa za swój cel urnormalnienie polityki.

Foreign Office — nazwa angielskiego ministerstwa spraw zagranicznych.

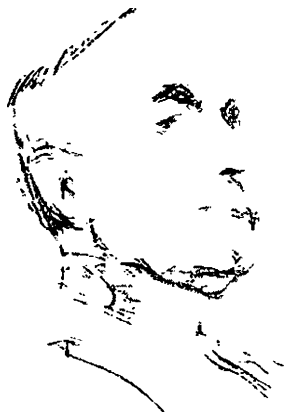
Formalizm — traktowanie spraw z punktu widzenia formalnego czyli zwracanie uwagi tylko na przepisy prawne, a nie na znaczenie faktyczne danej sprawy.

Fortyfikacja — warownia, miejsce obronne.

Forum — w znaczeniu politycznym oznacza miejsce, teren, na którym coś się dzieje, n. p. forum parlamentarne, forum publiczne etc.

Fracja — część całości. Frakcją parlamentarną nazywa się ogół posłów parlamentarnych, należących do pewnego stronnictwa (klub parlamentarny).

Franchet d'Esperay — Ludwik Feliks, marszałek Francji. Ur. 1856, generał brygady 1908, w bitwie pod Marną w 1914 dowódca 5-tej

fft

Ferdinand Foch

(Rysowa! Słotrzencewicz podczas przyjazdu Focha do Polski w 1028)

annji, naczelny wódz wojsk sprzymierzonych w Macedonii w 1918, zawierał zawieszenie broni z Węgrami. Bułgarią i Turcją, członek Najwyższej Rady Wojennej 1919, marszałek Francji 1921.

Franciszek Ferdynand arcyksiążę austriacki i następca tronu. Ur. 1863, jako syn arc. Karola Ludwika, ożeniony morganatycznie z lir. Zofia Clotek 19(K), generalny inspektor annji 191.1, zamordowany w Sarajewie 1914 przez Serb; i Principa.

Franciszek Józef — cesarz austriacki, lir. 183(1, jako syn arc. Franciszka Karola, objął tron 1848, koronowany na króla Węgier 1867, ożeniony z ks. Flżbieta 1854, zm. 1916.

Francja Obszar (bez kolonii): 550.986 km. kw. Ludność (1921): 39.400.000; z tego ludność wiejska: około 21.000.000, ludność miejska: około 18.000.000. Cudzoziemców: około 1 miliona. W ostatnich paru latach zwiększyła się bardzo imigracja robotników włoskich (przeszło milion) i polskich (przeszło pół miliona). Stolica: Paryż (2.906.000 m.).

Ustrój polityczny: republika z rządami parlamentarnymi. Według Konstytucji z 1875 władza ustawodawcza znajduje się w ręku parlamentu złożonego z Izby poselskiej (584 członków) i Senatu (314). Prezydent Republiki ma

prawo „veto“ zawieszającego jednakże projekt ponownie przyjęty przez obie izby staje się ustawą.

Prawo wyborcze do Izby poselskiej jest powszednie i równe, przyczera w 1919 nastąpiło połączenie systemu proporcjonalnego z zasadą większości. Senatorowie wybierani są na 9 lat w każdym departamencie przez specjalne kolegia wyborcze złożone: 1- z posłów parlamentarnych danego departamentu, 2. z radców generalnych, 3. z radców okręgowych, 4. z delegatów rad gminnych. Senat odnawia się co 3 lata w jednej trzeciej. Prawo wybieralności do Senatu wymaga ukończenia 4(1 lat (jak w Polsce).

Władza Senatu jest w zasadzie równorzędna z władzą Izby poselskiej. Senat ma pozatem pewne funkcje sądowe, a mianowicie sądzi:

1. Prezydenta lub ministrów oskarżonych przez Izbę poselską (odpowiedzialność konstytucyjna),
2. Każdą osobę oskarżoną przez dekret Prezydenta o zamach na bezpieczeństwo państwa. Izba poselska może być rozwiązana przez Prezydenta za zgodą Senatu.

Prezydent jest wybierany na 7 lat przez Zgromadzenie Narodowe, złożone z Izby poselskiej i Senatu. Prezydent mianuje ministrów, którzy są odpowiedzialni przed parlamentem

zarównic konstytucyjnie (za naruszenie ustawy), jak politycznie (za kierunek polityki).

Rada Ministrów obraduje pod przewodnictwem Prezydenta Republiki; zapadnia na niej uchwały w ważniejszych sprawach politycznych i administracyjnych. Rada gabinetowa natomiast obraduje pod przewodnictwem Prezesa gabinetu, ma charakter mniej oficjalny i zajmuje się załatwianiem spraw bieżących.

Obok ministrów istnieją we Francji, podobnie jak w Anglii, podsekretarze stanu, którzy pomagają niektórym ministrom w ich działalności. Są oni odpowiedzialni politycznie, jakkolwiek konstytucja tego nie wymaga.

Pod względem administracyjnym Francja podzielona jest na departamenty, a te ostatnie na okręgi, kantony i gminy. Na czele departamentu stoi prefekt, który posiada wielką władzę, a jednocześnie ma charakter polityczny.

Ważną rolę odgrywa we Francji Rada Stanu (Couscil d'Etat), mianowana przez Prezydenta. Posiada uprawnienia ustawodawcze, administracyjne i sadowe. Wyraża opinię o projektach ustawowych, które jej zostaną przedłożone przez Rząd. Wypowiada opinie co do rozporządzeń administracyjnych, projektów dekretów oraz co do wszystkich spraw, które jej zostaną przedłożone przez Prezydenta

lub ministrów. Sprawnie wreszcie sadownictwu administracyjne.

Obecny Prezydent: Gaston Loutmerguc (1924 — 31).

Partie u o l i t i c z a e. Nie widzimy we Francji stronnictw politycznych w znaczeniu zwartykli obozów, posiadających określam program, określony oficjalny organ prasowy i mocna dyscyplinę partyjna. Poza komunistami i lojalistami, którzy dysponują dobra organizacja partyjną i mają wyraźny program, pozostałe stronnictwa przedstawiają ugrupowania dość elastyczne, tworzone przeważnie dla wyborów parlamentarnych i zmieniające często swą taktykę polityczną. Niektóre ugrupowania istnieją tylko na terenie parlamentu i opierają sie na łączności z Jakimś wybitnym parlamentarzystą.

Na podstawie ostatnich wyborów do Izby poselskiej w maju 1924 i uwzględniając zmiany w 1925 skład Izby jest następujący:

1. komuniści (Caciiin) 26 mandatów,
2. Lewoca: Socjaliści (Blum, Paul-Boncour, Rcnttudul) 104 ni.. Grupa radykalna i radykalno - socjalistyczna (Herriot. Malvy, Franklin-Bouillun, Nogaro, w Senacie Caillaus) 140 m.
3. Centrum: Grupa republikanów socjalistów (Uriand, Paiuleye, w Senacie de Monziej

4i m.. Grupa lewicy radykalnej (Louchcur, Pcret) 41 ni.

4. Prawica: Grupa lewicy republikańskiej demokratycznej (Bartliclemy, Berard, Bokaiowski, Maginot, w Senacie Poincarc) 44 m., grupa republikanów lewicy (dawniej Tardieu, a za kulisami Clemenceau, Leygues, Dariac) 36 maud., grupa uuji republikańskiej dcmokratycz. (Perry, Marin, Taittinger, w Senacie Millerand) 104 m, demokraci 14 m, poslowie nie nalezacy do zadnej grupy (wśród nich wielu rojalistów) 31 lii.

Komuniści stoją w opozycji do każdego rządu, zarówno prawcowego (Poilicarego), jak lewicowego (Herriota). Rozporządzają poczytym wśród robotników dziennikiem „Humanite. Maja swoje syndykaty robotnicze (C. G. T. U.) Należą do międzynarodowej partji komunistycznej (S. F. I. C., Section Francaise de l'Internationale Ctiinmiiiste) czyli do 111-ciej Międzynarodówki.

Partja socjalistyczna francuska należy do Il-giej Międzynarodówki (S. F. 1. O.) i składa się z różnych odcieni, bardziej radykalnych i bardziej oportunistycznych. Popierała rząd Herriota, natomiast do rządu Paiulewego odnosi się z pewną rezerwą (była przeciwko wojnie marokańskiej). Nic ma na razie dziennika, jako

organu oficjaln. partii, natomiast ma w swoim ręku największą organizację syndykatów robotniczych francuskich (C. O. 1.), wydającą dziennik „La: Pcimie”. Największe wpływy w partii ma obecnie Leon Bluin. W programie swym partja wysuwa na pierwszy plan: zmniejszenie podatków pośrednich i wprowadzenie podatku majątkowego, zmniejszenie czasu służby wojskowej i ograniczenie zbrojeń, rozszerzenie ubezpieczeń społecznych i poparcie Ligi Narodów, pod opiekę której powinny być oddane wszystkie kolonie.

Podstawę rządów lewicowych stanowi partja „radykałów” z Herriofem na czele. Opiera się głównie na burżuazji i na niższych urzędnikach. Nie ma organu oficjalnego, jednakże najbliższym polityki Herriota jest dziennik „Le Ouotidieu”, założony w 1903. Natomiast dziennik „L Ere Nouvelle” zbliżony jest raczej do Caillaux’a, a L’Oeuvre do Painlevégo. Program społeczny radykałów jest niewyraźny. Nie wszyscy są zwolennikami podatku majątkowego, jakkolwiek wszyscy są zwolennikami większego (progresywnego) opodatkowania klas zamożniejszych. Na ostatnim Kongresie w Nicei w październiku 1925 stronnictwo uchwaliło następujące zasady podatkowe: 1. przewagę podatków bezpośred-

nich IKUI podatkami pośredniczymi, 2. progresjwność podatków, 3. konieczność daniny nadzwyczajnej na wszystkie formy majątku i kapitału w celu sanacji skarbu. Cecha charakterystyczna stronnictwa radykałów stanowi walka z wpływami Kościoła katolickiego w życiu społeczno - politycznym i kulturalnym. polityka ugodowa w stosunku do Niemców oraz popieranie pacyfizmu i Ligi Narodów (protokół genewski z 1024). Wreszcie rząd radykalny, w przeciwieństwie do rządów L'aincaręgo, uznał prawo tworzenia „syndykatów urzędniczych”. Radykałowie wysuwają hasło szkoły jednolitej i rozszerzenia ubezpieczeń społecznych. W stronnictwie tem są największe wpływy łóż masońskich.

Stronnictwa prawicowe również z reguły nie mają swoich organów oficjalnych z wyjątkiem rojalistów, którzy wydają dziennik „L'Action Francaise”. Do najbardziej wpływowych pism prawicowych należą: Temps, L'Echo de Paris i Pigaro. Wspólna cecha stronnictw prawicowych stanowi nieprzejednane stanowisko w stosunku do Niemiec, pewien krytycyzm w stosunku do Ligi Narodów, dążenie do zgody z Kościołem, zwalczanie komunizmu, popieranie oszczędności budżetowych (z wyjątkiem

wydatków wojskowych) i nieuznawanie syndykatów urzędniczych.

Rząd Herrioui utworzony w czerwcu 1924 opierał się głównie na stronnictwie radykalnej n przy stałym poparciu socjalistów i centrum. Został obalony w kwietniu 1925 przez Senat, który był przeciwny zniesieniu ambasady przy Watykanie oraz polityce skarbowej rządu. Nowy rząd Painlevé⁴go (z Cailiaux jako ministrem skarbu i Briandem, jako ministrem spraw zagranicznych) opierał się na grupie radykalnej oraz grupach centrowych, przy częściowej u poparciu niektórych grup prawicowych. Ponieważ socjaliści zapowiedzieli wystąpienie z bloku lewicowego, przeto sytuacja parlamentarna nowego rządu nie była wyraźna. W październiku 1925 Cailiaioc ustąpił z powodu odmiennych od lewicy poglądów na podatek majątkowy i nastąpiła rekonstrukcja gabinetu, opartego na grupach lewicy i centrum.

R k s p o r t F r a n c j i (1923): wyroby jedwabne (około 2 miliardów franków frane.), ubrania i bielizna (około 2 miliardów), wyroby bawełniane (około 1*/» miljarda), żelazo i stal (około 1*/* milajrda), wyroby wełniane (około 1.300 mil jonów), wełna i odpadki (około 1 miljarda), narzędzia i wyroby metalowe (około

851) milionów). autonionilo (około 801) milionów), produkty chemiczni: (około 750 milionów), wina (około 000 milionów) etc. Import: węgiel (około 37* miliarda), bawełna (około 3 miliardów), wełna (około 27: miliardów), zboże (około 17: miliarda), olejne ziarna i owoce (około 1.300 milionów), jedwab (około 1.31K) milionów), cukier (około 1 miliarda), oleje mineralne i esencje (około 1 miliarda) etc. W a l u t a : frank francuski (około 0,04 duł.).

Frankfurter Zeitung — główny organ zachodnio - niemieckiej demokracji, doskonale redagowany. Założony 1850 przez Sonnemanna. Nakład: kilkaset tysięcy.

Franklin - iouillon — Henryk, polityk francuski kierunku radykalnego. Ur. 1870, dziennikarz, poseł do parlamentu 1910 - - 1919 i od 1924, specjalista do spraw bałkańskich i tureckich. Zawierał urnowe z Turcją w Angorze 1921.

Frazeologia — w języku politycznym oznacza zbiór frazesów, czyli sposobów wyrażania się górnolotnego, ale bez poważnej treści.

Fregata — okręt wojenny lekki i szybko poruszający się.

Frekwencja — uczęszczanie (do szkoły, na odczyty, do parlamentu etc.).

French - John, feldmarszałek angielski. Ur. 1852, generalny inspektor arinji 1907 — 1911, szef sztalni generalnego 1911 — 14, naczelny wódz armji angielskiej w wojnie z Niemcami 1914 — 18, stłumił powstanie irlandzkie 1916, został wicekrólem Irlandii 1919, zm. 1925.

Fried - Alfred, znany pacyfista austriacki. Ur. 1864, założył czasopismo „Dic Fridenswarte“ 1899 i wiele organizaeyj pacyfistycznych, zm. 1921. Ogłosił; Haridbuch der Fridensbewegung (1911) etc.

Friedrich — Stefan, polityk węgierski kierunku chrześcijańskiego. Ur. 1883, inżynier, premier i założyciel chrześcijańsko - narodowej partji 1919.

Fronda grupa niezadowolonych w pewnej organizacji, w pewnej partji.

Fundacja — przeznaczenie pewnego majątku na cel określony, n. p. na zbudowanie kościoła, na stypendia etc. F u n d u s z e m nazywa się majątek lub suma pieniężna przeznaczona na pewien cel (n. p. fundusz rezerwowy banku).

Funkcja — czynność, działalność, u. p. funkcja ministra, funkcja wojewody.

Fuzja — połączenie, zlanie sic, np. fuzja dwóch stronnictw.

G.

Gabinet — w znaczeniu politycznym oznacza rząd parlamentarny czyli ogół ministrów rządzących państwem w danej chwili. Rządami gabinetowymi czyli parlamentarnymi nazywamy rządy oparte na określonej większości parlamentarnej. Charakteryzują się one solidarną odpowiedzialnością polityczną wszystkich ministrów oraz jednolitością poglądów w zasadniczych zagadnieniach państwowych. Tam, gdzie niemożliwe są rządy parlamentarne z powodu braku stałej większości parlamentarnej, tworzą się rządy fachowe czyli urzędnicze (n. p. rząd Grabskiego).

Gadzinowy Fundusz — sumy uchwalone przez parlament rządowi do jego dyspozycji i do tajnego działania, używane często na przekupywanie prasy. Stąd prasą gadziową nazywa się prasa utrzymywana głównie z takich funduszków.

Galimatias - mowa bezładna, bez wyraźnej treści.

Gallieni — Józef, generał francuski. Dr. 1849, gubernator Madagaskaru 18% — 1905, gubernator wojskowy Paryża 1914 — 15, przyczynił się znacznie do „Cudu nad Marną”⁴, minister wojny 1915 — 16, zm. 1916.

Galówka — nazwa używana przed wojną w Królestwie i oznaczająca uroczysty obchód imienin cara lub rodziny panującej.

Gandhi — Mohandas, polityk induski. Ur. 1869, studiował prawo w Anglii, adwokat w Bombaju, od 1920 przywódca nacjonalistów induskich, głoszących bojkot udzielonej im przez Anglię szczupłej autonomii.

Gargas — Zygmunt, prawnik, ekonomista i statystyk polski. Ur. 1876 w Rumunji, profesor Akademii handlowej we Lwowie, później adwokat w Wiedniu. Ogłosił: Poglądy ekonomiczne w Polsce XVII w. (1897), Studja z zakresu teorii statystyki (1901), Stosunki polskie 7Ameryką (1909) etc.

Gasparri — Piotr, kardynał włoski, sekretarz stanu Benedykta XV i Piusa **XI**. Ur. 1852, profesor w Instytucie Katolickim w Paryżu, później przewodniczący Komisji, która opracowała nowy kodeks kanoniczny z 1917.

Gaulois — (Le), dziennik paryski konserwatywny. Założony w 1868. Redaktor: Rcne Lara (współpracuje Cl a u dc Farrere, Henri Bordcaux etc.) Nakład: kilkadziesiąt tysięcy.

Gautsch — Paweł, baron, polityk austriacki. Ur. 1851, minister oświaty 1885 - 93 i 1895 - 97, premier 1905 -- P>06 i 1911. zm. 1918.

Gazeta Administracji i Policji Państwowej — tygodnik naukowo - publicystyczny wychodzący w Warszawie od 1917 pod redakcją Edwarda Grabowieckiego. Nakład: około 10 tysięcy.

Gazeta Poranna dziennik warszawski, organ Związku Ludowo - Narodowego, wychodzi od 1913. Wydawca: M. Niklewicz. Nakład: kilkadziesiąt tysięcy.

Gazeta Sadowa tygodnik naukowy prawniczy, założony w Warszawie w 1872. Redaktor: Henryk Konic. Nakład: półtora tys. egz.

Gazeta Warszawska — dziennik warszawski, wychodzący od 1774, ostatnio organ Związku Ludowo - Narodowego pod redakcją St. Kozickiego. W październiku 1925 połączony z Gazetą Poranną w jedno pismo p. n. Gazeta Poranna Warszawska.

Gdańsk - Wolne Miasto utworzone przez Traktat Wersalski w 1919. Obszar: 1 1/4 km. kw. Ludność (1924): 384.000. W tein ewangelików około 220.000, katolików około 140.000, żydów około 9.000. Polaków (według źródeł niemieckich) około 5°/n. W skład Wolnego Miasta wchodzi: 1) miasto Gdańsk, 2) Sopoty, 3) Gdańskie Wyżyny, 4) Gdańskie Niziny, 5) Wielkie Żuławy.

Ustrój polityczny. Charakter prawno-państwowy Gdańska nie został w **Traktacie** Wersalskim wyraźnie określony, co stało się źródłem sporów późniejszych. Gdańsk jest tworem politycznym zbliżonym do „państwa”, jednakże to quasi - państwo zostało pozbawione suwerenności i ograniczone co do swej władzy w wiciu kierunkach, na rzecz Polski. Ograniczenia te dotyczą przedewszystkiem stosunków zagranicznych Wolnego Miasta, których kierownictwo wraz z opieką nad obywatelami polskimi zagranicą należy do Polski. Wolne Miasto stanowi część polskiego terytorium celnego. Koleje, znajdujące się na jego terytorium — z małemi wyjątkami - są w rękach rządu polskiego, który utrzymuje tam niezbędne dla Polski komunikacje pocztowe, telegraficzne i telefoniczne. Do Polski należy, według traktatu, zarząd całej Wisły i portu gdańskiego wraz z prawem nabywania terenów niezbędnych dla rozwoju i udoskonalenia kierowanych przez nią gałęzi administracji. Wreszcie Traktat przepisuje zupełne równouprawnienie obywateli polskich i Polaków, obywateli gdańskich z obywatelami gdańskimi — Niemcami.

Na podstawie konwencji polsko - gdańskiej, zawartej pod naciskiem Rady Najwyższej w Paryżu w 192H, utworzona została dla za-

ządu portem Radu Portowa, złożona w równej liczbie z przedstawicieli Polski i Gdańska, pod przewodnictwem osoby wyznaczonej przez Ligę Narodów. Wszelkie spory między Polską a Gdańskiem muszą być poddane decyzji Wysokiego Komisarza, mianowanego przez Ligę Narodów, jako jedynie właściwego sędziego (obecnie Anglik Mac Donell). Od decyzji Wysokiego Komisarza można odwołać się do Rady Ligi Narodów.

Ustrój wewnętrzny Gdańska. Władzę ustawodawczą stanowi Sejm, złożony ze 120 posłów, wybranych na 4 lata w głosowaniu pięcioprzymiotnikowym. Najwyższą władzą rządową jest Senat, złożony z Prezydenta i 20 członków wybranych przez Sejm. Prezydent obecny: Dr. Sabm (1924 — 28).

Przy wyborach do Sejmu gdańskiego w 1923 najwięcej mandatów otrzymali nacjonałiści niemieccy (34), potem socjaliści (30), centrum katolickie (15), komuniści (11), inne partie niemieckie 25 m., Polacy 5 m.

Ruch statków morskich. W 1924 wpłynęło do portu gdańskiego 3.312 okrętów (niemieckich 1.550, gdańskich 474, duńskich 415, szwedzkich 226, angielskich 217 etc.), netto regtonu 1.634.970.

W a l u t a: gulden gdański (około 0,17 dok).

Generalny — ogólny, powszechny. Mówcą generalnym nazywają tego, kto przemawia w imieniu kilku ugrupowań.

General — wyższy stopień wojskowy. W Polsce odróżniamy generałów broni (Haller, Szeptycki, Rozwadowski i Żeligowski), generałów dywizji (około 80) i generałów brygady (około 80).

General - gubernator — tytuł wojskowego i cywilnego naczelnika pewnej prowincji w Rosji przedwojennej, n. p. generał - gubernator Królestwa Polskiego. W wielkich koloniach angielskich (Australia, Kanada, Afryka Południowa) na czele władzy rządowej w federacji stoi gubernator generalny, mianowany przez króla angielskiego.

Genewska konwencja - umowa międzynarodowa zawarta w 1864 w Genewie i mająca na celu opiekę nad rannymi i chorymi podczas wojny. Dotyczy głównie nietykalności personelu i urządzeń sanitarnych podczas wojny. Ustanowiła odznakę Czerwonego Krzyża. Rozszerzenie tych postanowień nastąpiło w drugiej konwencji genewskiej z 1906.

Geneza - - pochodzenie, powstanie.

Genro — (po japońsku „weterani”), tajna rada sędziwych dawnych mężów stanu, mająca

wielkie wpływy polityczne. Obecnie pozostali tylko: markiz Matsukata i Saionji.

Genua — miejsce konferencji gospodarczej rządów 28 państw, z udziałem Niemiec i Rosji, w kwietniu **1922**.

Gerlach — Helmuth, publicysta i pacyfista niemiecki. Ur. 1806, wydawca „Welt ani Montag“ przewodniczący „Deutsche Friedensgesellschaft“. Ogłosił: Der Zisamineubruch der deutscheii Polenpolitik (1919) etc.

Germanizacja — zniemczenie.

Germania — dziennik berliński, organ naczelny stronnictwa katolickiego „Centrum¹¹. Założony w 1871.

Germanofil — ten, kto sympatyzuje z Niemcami i dąży do pogodzenia interesów niemieckich z interesami polskiemu

Gessler - Otto, minister obrony krajowej w Niemczech. Ur. 1875, sędzia w Monachjuin 1905 — 1910, burmistrz w Regensburgu 1910 — 14. w Norymbergii 1914 — 19, minister obrony Rzeszy od 1920. Przeprowadził przez parlament szereg ustaw wojskowych i głosił zasadę usunięcia polityki z wojska.

Ghetto — włoska nazwa dzielnicy zamieszkałej przez żydów i oddzielonej od innych dzielnic.

Gide — Karol, ekonomista francuski. Ur. 1847, profesor Uniwersytetu w Bordeaux 1874 — 80, w Montpellier 1880 — 98, w Paryżu od 1898, obecnie wykłada w College de France. Ogłosił: *Principes d'économie politique* (1883 jest tłum. polskie), *La Cooperation* (1900), *Les sociétés coopératives de consommation* (1904), *Histoire des doctrines économiques* (razem z Ristem, 1911). Założył czasopismo „*Revue d'économie politique*“ (1887). Apostoł ruchu współzależnego.

Giełda — miejsce, w którym zbierają się kupcy i bankowcy w celu zawierania interesów kupna i sprzedaży. Odróżniamy giełdę pieniężną, gdzie odbywa się kupowanie i sprzedawanie walut, akcji, listów zastawowych, obligacji etc. i giełdę towarową, gdzie odbywa się kupowanie i sprzedawanie zboża, węgla, bydła etc.

Giełdy pracy — tak nazywają się w Francji instytucje, mające na celu pośrednictwo w znalezieniu pracy oraz utrzymanie łączności pomiędzy syndykatami robotniczymi. Przeważnie w ręku socjalistów lub komunistów.

Giolitti * - Giovanni, polityk włoski kierunku liberalnego. Ur. 1842, dyrektor izby rachunkowej 1877, poseł do parlamentu od 1882, minister

skarbu 1890, premier 1892 — 93, minister spraw wewnętrznych 1901 - 1903, premier 1903 — 1905, 1900 — 1909, 1911 - 14, 1920 — 21. Był przeciwnikiem wojny Włoch z Niemcami.

Giornale d⁴ Italia — dziennik rzymski kierunku prawicowego. Założony w 1901 przez Sonnino i Salandra. Kierownik: senator Bergamini.

Gladstone - - Herbert (syn wielkiego Williama Gladstone'a), polityk angielski obozu liberalnego. Ur. 1854, poseł do parlamentu 1880 — 1910, minister spraw wewnętrznych 1910, członek Izby lordów od 1910, generalny gubernator Unii Południowo - Afrykańskiej 1910- - 14.

Głębiński — Stanisław Dr., ekonomista i polityk polski. Ur. 1862 w Skolem, profesor ekonomii społecznej w Uniwersytecie lwowskim od 1895, pierwszy prezes stronnictwa narodo-wo - demokratycznego w Galicji, poseł do parlamentu austriackiego (1902 — 18) i do Sejmu galicyjskiego, minister kolei w 1911, poseł na Sejm polski od 1919. minister oświaty w 1923, prezes klubu sejmowego Związku Ludowo-Narodowego i prezes sejmowej Komisji konstytucyjnej.

Ogłosił: System ekonomii politycznej (1893), Nauka skarbowości (2 wyd. 1925) etc.

Głos Lubelski dziennik prowadzony w duchu Związku Ludowo - Narodowego. Założony w 19M. Nakład kilka tysięcy.

Głos Narodu dziennik krakowski, organ Chrześcijańskiej Demokracji. Założony w 1892. Nakład: kilkanaście tysięcy.

Głosowanie czynność, przez którą członkowie pewnego zebrania dają wyraz swej **< iA**-niji i swej woli. Głosowanie może być j a w n e (przez podniesienie ręki, przez powstanie etc.) lub t a j n e (kartkami, gałkami etc.).

G ł o s o w a n i e w S e j m i e p o l s k i m jest jawne i odbywa się z reguły przez powstanie z miejsc. W pewnych wypadkach stosuje się głosowanie imienne, które polega na wrzucaniu do urny kartek, zawierających nazwisko głosującego posła oraz wyrazy „tak^M lub „nie^{**}. Do prawomocności uchwał konieczna jest obecność w sali posiedzeń przynajmniej 148 posłów (na **444**). Decyduje zwykła większość głosów, o ile przepisy Konstytucji nic zawierają odmiennych postanowień.

Głowa państwa - naczelnik władzy rządowej, to znaczy monarcha lub prezydent.

Gmina najniższy terytorialny związek administracyjny, utworzony z jednej lub kilku osad, położonych w nicwielkiem od siebie od-

(.Utlenili. Odróżniamy g n i i n e m i e j s k ą , obejmującą pewne miasto i gminę wiejską, obejmującą jedną lub więcej wsi. W byłem Królestwie Kongresowem gmina wiejska jest gminą „zbiorową“, bo składa się z większej ilości wsi, z których każda tworzy dla siebie oddzielną „gromadę“, posiadającą również ustrój samorządowy.

Org a n a m i gminy miejskiej są: rada miejska i magistrat z burmistrzem (względnie prezydentem) na czele. Organy gminy wiejskiej noszą różne nazwy w poszczególnych dzielnicach. Na czele gminy wiejskiej stoi wójt (względnie sołtys).

Gmina zwykle posiada zakres działania i a podwójny: własny i poruczony czyli zlecony. „Własny“ zakres działania obejmuje sprawy miejscowe, leżące w interesie samej gminy, jak n. p. zarząd swym majątkiem, drogi, szpitale, opieka nad ubogimi etc. Zakres działania „poruczony“ obejmuje czynności, leżące w interesie państwowym i wykonywane przez gminy na polecenie władz rządowych u. p. ewidencja osób obowiązanych do służby wojskowej, sporządzanie spisu wyborców do parlamentu, spisy osób opodatkowanych etc.

Godność — stanowisko lub urząd wyższego stopnia, z którym łączą się pewne szczegóły;

prawa lub przywileje. Ludzi, zajmujących takie stanowiska, nazywamy dygnitarzami.

Goltz - Riidiger (von der), generał pruski. Ur. 1865, w 1918 niemiecki generał w Finlandii, która obronił przed bolszewikami, w 1919 stanął na czele wojsk niemieckich i łotewskich w Kurlandii i odebrał bolszewikom Rygę. Ogłosił: *Meine Scuduug im Finland uud im Haltikuin* (1920).

Gołuchowski — Ageuor lir., dyplomata austriacki. Ur. 1839, poseł w Bukareszcie 1887 - 94, minister spraw zagranicznych 1895 — 1906, zm. 1921.

Goremykin — Iwan, polityk rosyjski. Ur. 1839, minister spraw wewnętrznych 1895 — 99, premier 1906 oraz 1914 — 16, zamordowany w 1917.

Gothcin — Jerzy, polityk niemiecki kierunku demokratycznego. Ur. 1857, radca górniczy, poseł do Sejmu pruskiego od 1893, poseł do parlamentu od 1901, sekretarz stanu skarbu 1919, zdecydowany zwolennik wolnego handlu. Ogłosił: *Warum yerloren wir den Krieg?* (2 wyd. 1920).

Grabski — Stanisław, ekonomista, socjolog i polityk polski. Ur. 1871 pod Łowiczem, złożył doktorat filozofii w Bernie szwajc. w 1894, na-

leżał przez pewien czas do 1'. P. S., został docentem, potem profesorem ekonomii społecznej w Uniwer. lwowskim w 1910. Poseł na Sejm od 1919 (Zw. Lud.-Narod.) Był członkiem delegacji do zawarcia preliminarjów pokojowycli z Rosja w 1920. Redaktor „Słowa Polskiego” w 1923—25. Upracował konkordat z Rzymem, uchwalony w 1925. Minister oświaty w 1923 i 1925.

Ogłosił: Zur Erkeiuitnislchrc der Volkswirtschaftliclicn Ersehcinungen (1900), Zarys rozwoju idei społeczno - gospodarczych w Polsce od pierwszego rozbioru do roku 1831 (1904), Istota wartości jako zjawiska społ. - gospodarczego (1905), Rewolucja (1921), Z zagadnień polityki narodowo-paustwowej (1925). etc.

Grabski — Władysław, ekonomista i polityk polski, brat poprzedniego. Ur. 1874 w Borowie pod Łowiczem, ukończył z odznaczeniem Szkołę Nauk Politycznych w Paryżu w 1894, następnie stitdja historyczne w Sorbonie (dyplom Certificat d'étudcs superieures) w 1894, był posłem ziemi warszawskiej do I, ii i III Durny rosyjskiej, gdzie był referentem budżetowym Ministerstwa rolnictwa, w 1918 więziony w ciągu 6 mieś. przez władze okupacyjne niemieckie. Poseł na Sejm 1919 — 22 (zrazu Zw. Lud.-Nar.,

Władysław Grabski

W otoczeniu swych najbliższych współpracowników Ministerstwa Skarbu
 Od lewej strony: pp. Kauzik, Markowski, GiOwacki, Dzierzgcwskr. Widomski, Klamer,
 Kubala i Żaczek. (Naokoło św lata)

z którego potem wystąpił!)- Minister skarbu 1919 — 20 i od 1923. Premier w 1920 i od 1923.

Ogłosił: Historia Towarzystwa Rolniczego (2 tomy, 1904), Materiały w sprawie włościańskiej (1907), Bilans Królestwa Polskiego w finansach państwa rosyjskiego (1909) etc.

Grando Revue — (La), miesięcznik francuski kierunku radykalnego. Założony w 1897. Redaktor: Paul Crouzet.

Granica państwowa — linia oddzielająca terytorium danego państwa od państw sąsiednich. Może być naturalna (rzeki, góry, morze) lub sztuczna czyli wytknięta za pomocą pewnych znaków. Polska ma granice naturalne tylko nad morzem bałtyckim i w Karpatach. Dlatego mówimy, że Polska ma bardzo niekorzystne granice strategiczne. Granica Polski z Niemcami wynosi 1.305 km., z Rosją — 1.407 km.

Grecja — Obszar: około 130.000 km. kw. Ludność: około 5.800.000.

Ustrój polityczny: W 1923 rewolucja wojskowa odebrała władzę królowi Jerzemu II-niu, a wybrane Zgromadzenie Narodowe uchwaliło w 1924 utworzenie republiki. Prezydentem republiki został admirał Konduriotis. We wrześniu 1925 została ogłoszona nowa

Konstytucja, puczem Zgromadzenie Narodowe zostało rozwiązane przez rząd Pangalosa.

Eksport (1923): produkty rolne (około 2 miliardów drachm), oliwa (około 130 niiljonów) etc. **Import**: produkty rolne (około 2.000 milionów), wyroby włókniste (około t miliarda), metale i produkty mineralne (około 420 milionów), cukier i produkty żywnościowe (około 320 milionów) etc. **W a I u t a**: drachma (około 0,017 doi).

Grecko - Unicki Kościół — p. Kościół.

Gremium grono, zespół osób związanych wspólnością zawodu lub pewnego celu, n. p.

gremium posłów, gremjum kupców, (i r e m j a l n i e oznacza: wspólnie, w całym zespole).

Grey - Edward, polityk angielski obozu liberalnego. Ur. 1KU2, poseł do parlamentu 1885 — 191 ó, minister spraw zagranicznych 1905 — 191C, członek Izby lordów od 1916 (Lord of Fallondon).

Gromada p. Gmina.

Groner — Wilhelm, generał niemiecki. Ur. 1867, podczas mobilizacji w 1914 szef kolejnictwa, szel sztabu generalnego armji Linsingena, potem Eichliorna, pierwszy kwatermistrz w 1918, minister komunikacyj w 1920. Ogłosił: *Der Weltkrieg und seine Probleme* (1920).

Grosz — jedna setna złotego, czyli polskiej jednostki monetarnej, zawierającej $\frac{1}{100}$ grama czystego złota. Grosze są wybijane w formie •monety zdawkowej, przeważnie w formie biłonu.

Grosz publiczny majątek publiczny.

Grotius - Hugo, uczony prawnik holenderski, uważany za ojca nauki prawa międzynarodowego. Główne dzieło: *De iure belli ac pacis* (1625).

Griinbaum — Icek Izaak, polityk żydowski obozu sjonistycznego. Lir. 1879 w Warszawie, adwokat, członek Rady miejskiej, poseł na Sejm od 1919, przewodniczący komisji parlamentarnej Koła żydowskiego, redaktor naczelny „Ncucr Hajut”.

Grupa zbiór, zespół osób albo rzeczy.

Gruzja - - kaukaska republika sowiecka, wchodząca w skład Zakaukaskiej Socjalistycznej Federacyjnej Republiki Sowieców. O b s z a r: około 70.000 km. kw. L u d n o ś ć: około 2.500.000. S t o l i c a: Ty flis: (około 250.000 mieszkańców).

Gubernator — naczelnik większego okręgu administracyjnego, zwanego g u b e r n J a. Przed wojną światową Królestwo Polskie było podzielone na 10 guberni] z gubernatorami na czele.

Guesdc — Juliusz, polityk francuski obozu socjalistycznego (skrzydło skrajne zwalczające oportunizm Jauresa). Ur. 1845, poseł do parlamentu, minister bez teki 1914 — 16, zni. 1922. Ogłosił: *Le Socialisme au jour le jour* (1899), *Christianisme et socialisme* (1905) etc.

Grzywna — kara pieniężna nakładana przez sądy za występki i wykroczenia.

Guczkow — Aleksander, polityk rosyjski. Ur. 1862, założył w 1905 partję październikowców (umiarkowanie prawicową), poseł do Dumy 1907, przewodniczący Dumy 1910 — 11, minister wojny 1917.

Gumplowicz — Ludwik, prawnik i socjolog polsko - austriacki. Ur. w 1838 w Krakowie, profesor Uniwersytetu w Grazu 1882 — 1908, zm. 1909. Ogłosił: *Allgemeines Staatsrecht* (1877), *Der Rassenkampf* (1883), *Geschichte der Staatstheorie* (1905), *System der Soziologie* (1885), *Filozofia społeczna* etc. Osiągnął pogląd, że walka grup społecznych jest źródłem, z którego wpływają najważniejsze zjawiska życia zbiorowego.

Gunaris — Demetrios, polityk grecki. Ur. 1864, premier 1915 i 1921 — 22, z powodu porażki Greków w Małej Azji w 1922 oskarżony o zdradę kraju i rozstrzelany.

Gustaw V — (Adolf), król szwedzki. Ur. 1858, objął tron w 1907. Następca tronu: ks. Gustaw Adolf, ur. 1882.

Gwarancja — rękojma, poręka. Zachodzi często w umowach międzynarodowych, n. p. w październiku 1925 w Locarno Polska zawarła z Francją układ gwarancyjny, zapewniający wzajemną pomoc na wypadek zbrojnego, niesprowokowanego zaatakowania przez Niemcy.

Gwatemala — mała republika w Ameryce środkowej. Obszar: około 110.000 km. kw. Ludność (1924): około 2.000.000 m. Składa się z ludjan, Hiszpanów i mieszańców. Religja panująca: katolicka. Stolica: Gwatemala (około 100.000).

Ustrój polityczny: republika bez rządów parlamentarnych. Władza ustawodawcza (Kongres) dwuizbowa, oparta na głosowaniu powszechnem i bezpośrednio. Prezydent wybierany na 6 lat przez naród bezpośrednio. Obecny Prezydent: generał Orellana (1922 — 28).

Eksport (1922): kawa (około 9.200.000 dolarów), banany (około 1.200.000 doi.) etc. Import: bawełna (około 2.700.000 dok), zboże i mąka (około 600.000 doi.) etc. Waluta: peso (około 0,015 doi.).

H.

Haakon VII — król norweski. Ur. 1872, jako drugi syn króla duńskiego Fryderyka VIII-go z dynastii Szleswig-Holstein. Wybrany na króla norweskiego w 1905. Nastcoca tronu: ks. Olaf, ur. w 1903.

Haase Hugo, polityk niemiecki kierunku socjalistycznego. Ur. 1863, adwokat, poseł do parlamentu, przewodniczący frakcji parlamentarnej socjalistów. W 1916 zaczął występować przeciw dalszej wojnie i zorganizował grupę poselską „Sozialistisclie A rbeitsgemeinschaft”, która potem utworzyła „Niezależną Partję Socjalistyczną”. Brał czynny udział w rewolucji z listopada 1918. Zm. skutkiem zamachu na niego w 1919.

Habeas corpus — akt ustawodawczy angielski, wydany w 1679 r. dla ochrony wolności indywidualnej. Głosi on, że żaden obywatel angielski nie może być więziony bez sądowego zbadania sprawy. Akt ten miał wielki wpływ na wprowadzoną w konstytucjach współczesnych zasadę nietykalności osobistej.

W Polsce już w XV wieku szlachta uzyskała od króla Władysława Jagiełły przywilej, zwany „Neminem captivabimus“, który orzekał, że

szlachcic nie będzie więziony, ani karany konfiskatą majątków, chyba na podstawie wyroku sądowego. ^

Zasada „Habeas corpus” została zrealizowana w naszej Konstytucji, uznającej t. zw. nietykalność osobistą (art. 97).

liabemus Papam — tnatny Papieża, początkowe słowa ogłoszenia ludowi rzymskiemu 11 o w owy branego przez Conclave papieża. Ogłoszenie następuje z Gran-Loggia kościoła św. Piotra.

Habsburgowie — ród panujących w Austrii, a jednocześnie cesarzy Rzeszy niemieckiej do 1740, kiedy zmarł ostatni potomek męski Karol VI. Córka jego Maria Teresa poślubiła Franciszka I z domu lotaryńskiego i założyła habsbursko - lotaryńską dynastję cesarzy austriackich, panującą w Austrii i na Węgrzech do 1918 r. Ostatni cesarz Karol I zmarł w 1922. Jego syn najstarszy, Franciszek Józef Otto, ur. w 1912, jest kandydatem do tronu węgierskiego.

liainisch — Michał, Prezydent republiki austriackiej. Ur. 1858, urzędnik w Miii. oświaty, potem rolnik i publicysta. Wybrany na Prezydenta w grudniu 1920, ponownie w 1924. Ogłosił: Die Berechtigung des Kapitalismus

(1919), Voraussetzungen und Berechtigung des Sozialismus (1919) etc.

Haiti — mała republika w Ameryce Środkowej, zajmująca zachodnią część wyspy Haiti. Obszar: około 29 000 km. kw. Ludność (1923): około 2 000 000, przeważnie murzyni. Religia panująca: katolicka. Stolica: Port-au-Prince (ok. 120 000 m.).

Ustrój polityczny: parlament dwuizbowy; prezydent wybierany na 4 lata przez Zgromadzenie Narodowe, złożone z obu izb. Obecny prezydent: Louis Borno (1922—26). Od 1915 republika jest pod kontrolą Stanów Zjednoczonych, które tam są reprezentowane przez Wysokiego Komisarza.

Eksport : głównie kawa. Import: wyroby bawełniane, mąka etc. Waluta: gourdo. (ok. 0,2 doi.).

Hajdamacy — kozackie bandy rozbójnicze w XVIII w. na Ukrainie, Podolu i Wołyniu. Nazwa ta stosuje się obecnie niekiedy do wykroczeń i rozruchów ludności ukraińskiej w Galicji Wschodniej.

Hakata — potoczna nazwa założonego przez Niemców w 1894 w Poznaniu związku kresów wschodnich (Ostmarkenverein), dążącego do zupełnego zniemczenia b. dzielnicy pruskiej.

m

Nazwa ta pochodzi od początkowych liter założycieli związku, właścicieli ziemskich Hansemanna, Kenncinanna i Tiedemanna.

Hakaty — nazywano członka hakaty lub zwolennika antypolskiej polityki.

Haldane — Ryszard, polityk angielski i organizator armii angielskiej. Ur. 185G, adwokat, poseł do parlamentu 1885 (partia liberalna), minister wojny 1905—1911, lord kanclerz 1912—15, później przeciwnik Lloyda Qeorge'a, wstąpił do Independent Labour Party.

Haller — Józef, generał polski. Ur. 1873 w Jurczycach (Małopolska), ukończył gimnazjum we Lwowie i wojskową Akademię techniczną w Wiedniu; organizator drużyn „Sokoła” 1912—14, dowódca 11-giej brygady Legionów 1914—18, dowódca polskiej armji we Francji 1918, organizator armji ochotniczej 1920, prezes Polskiego Czerwonego Krzyża i Naczelnej Rady Harcerstwa polskiego od 1920, poseł na Sejm 1922—23 (Zw. Lud.-Nar.), generalny Inspektor Artylercji w 1923, członek Rady Wojennej, przeszedł w stan spoczynku w czerwcu 1926.

Haller — Stanisław, generał polski. Ur. 1872 w Polance (Małopolska), skończył gimnazjum w Bielsku i Akademie sztabu-generalnego

w Wiedniu, oficer armii austriackiej, od 1918 armii polskiej, podczas wojny polsko-bolszewickiej dowódca 13-tej dywizji piechoty i grupy pościgowej za Budiennym, inspektor armji we Lwowie 1921—23, szef sztabu generalnego 1923—25, szef sztabu wojsk rządowych 12 15 maja 1926, przeszedł w stan spoczynku w czerwcu 1926,

Handlowy bilans — p. Bilans.

Hanoiaux — Gabriel, dyplomata i historyk francuski. Ur. 1853, radca legacyjny w Konstantynopolu 1885, wyższy urzędnik w Ministerstwie spraw zagr. 1892—94, minister spraw zagr. 1894—95 i 1896—98, członek Akademii Francuskiej od 1897. Ogłosił: *Histoire de la France contemporaine* (4 tomy 1903—1910) etc.

Hansabund — założony w 1909 w Niemczech. li związek przemysłu, handlu i rzemiosła, jako przeciwwaga związku „Bund der Landwirte”.

Hapon — Jerzy, pop i agitator rosyjski. Ur. 1873, uległ wpływom Tołstoja, tworzył związki robotnicze, prowadził w 1905 wielką manifestację do pałacu cesarskiego, poczem uciekł do Paryża. Po powrocie do Petersburga nawiązał stosunki z policją polityczną i został w 1906 zabity przez socjalistów-rewolucjonistów.

liarden — Maksymilian, publicysta niemiecki. Ur. 1861, autor, potem współpracownik czasopisma „Oegenwart”, wydawca czasopisma „Die Zukunft” 1892—1923, wslawił się procesem przeciw Eulenburgowi, posądzonemu o homoseksualizm. Podczas wojny światowej atakował rząd i naczelne dowództwo. Ogłosił: *Apostata* (1892, szkice polityczne), *Köpfe* (1912, szkice biograficzne), *Krieg und I'riede* (1918) etc.

Harding — Warren, polityk amerykański. Ur. 1855, nauczyciel, potem wydawca dziennika „Siar”, senator 1900 (partia republikańska). Prezydent Stanów Zjedn. 1920, zm. 1923.

ffartmann — Ludo, historyk i polityk austriacki, kierunku socjalistycznego. Ur. 1865, profesor Uniwersytetu Wiedeńskiego, poseł w Berlinie 1918—19, członek Rady Związkowej austriackiej. Ogłosił: *Geschichte Italiens im Mittelalter* (1897), *Der Krieg in der Weltgeschichte* (1915), wydaje od 1919 „Weltgeschichte“.

Ilasbach — Erwin, polityk niemiecki w Polsce. Ur. 1876, ziemianin na Pomorzu, poseł na Sejm Konstytucyjny 1920—22, senator od 1922, prezes senackiego Klubu Zjednoczenia Niemieckiego.

Haska Konferencja - p. Konferencja pokojowa.

Haski Trybunał p. Trybunał rozjemczy.

Haurion - - Maurycy, prawnik francuski. Ur. 1856, profesor i dziekan Uniwersytetu Tuluńskiego, członek-korespondent Instytutu Francuskiego. Ogłosił: *La science sociale traditionnelle* (1896), *Precis de droit administratif* (1892, II-te wydanie 1926), *Principes de droit Public* (1910, 2-gie wyd. 1916), *Precis de droit constitutionnel* (1923), *Précis élémentaire de droit administratif* (1926), *Annotations mensuelles au périodique Sirey* (od 1912) etc.

Haussa — wzrost kursu papierów na giełdzie w przeciwieństwie do baissy czyli spadku kursu.

Havasa agencja — p. Agencja Havasa.

Hayashi - Gonsukc, dyplomata japoński. Ur. 1860, długoletni poseł w Pekinie, od 1920 ambasador w Londynie. Brał udział w wiciu konferencjach międzynarodowych i przewodniczył delegacji japońskiej w Genewie w 1922.

Hearst — William, amerykański wydawca pism i polityk (partia demokratyczna). Ur. 1863, członek Kongresu 1903—07, wydawca

szeregu dzienników w Nowym Jorku, Bostonie i Chicago, zwalczających trusty i korupcję polityczną.

fiedias — p. Arabja.

liegel — Jerzy, jeden z najbardziej wpływowych filozofów niemieckich (1770—1831). Doktryna polityczna Hegla charakteryzuje się kultem dla państwa, które Hegel uważa za urzeczywistnienie idei moralnej. Państwo Jest celem samo w sobie, celem bezwzględnym, absolutnym. Państwo posiada wszelkie prawa nad jednostką, która w państwie dopiero osiąga swoje najwyższe przeznaczenie. Najwyższym obowiązkiem człowieka jest służba państwu (*Grundrissen der Philosophie des Rechts*, 1821).

Hegemonia — pierwszeństwo, przewaga jednych państw nad drugimi. Mówimy np. o hegemonji Anglii wśród państw współczesnych.

Helfferrich — Karol, niemiecki ekonomista i mąż stanu. Ur. 1872, profesor w Berlinie 1901, Dyrektor Banku Niemieckiego 1908, minister skarbu 1915, min. spraw wewn. 1916—17, reprezentant Niemiec w Moskwie 1918, zm. 1924. Ogłosił: *Geld und Banken* (1903, 4-te wyd. 1919), *Der Weltkrieg* (1919), etc.

Helweckie wyznanie — zasady wiary, oparte na nauce Zwingli'ego i Kalwina i rozpowszechnione głównie w Szwajcarii.

Henderson — Artur, polityk angielski, jeden z głównych organizatorów Laboar Party. l)r 1803, robotnik, poseł do parlamentu 1903, minister oświaty w 1915, minister spraw wewn. w 1924, zwolennik pacyfizmu.

• Herkner — Henryk, ekonomista niemiecki. Ur. 1863, profesor w Karlsruhe 1892, w Berlinie 1913. Ogłosił: Die Arbeiterfrage (1894, 7-me wyd. 1925), Die Bedeutung der Arbeiterfreude (1905) etc.

Herrlot — Edward, polityk francuski i przywódca partii radykalnej. Ur. 1872, skończył „Ecole normale”, nauczyciel retoryki, mer Lioim od 1905, senator 1912 19, poseł do parlamentu od 1919, premjcr 1924 -25, zwolennik zupełnego rozdziału Kościoła od państwa i zniesienia ambasady przy Watykanie, przewodniczący Izby poselskiej 1925--26, minister oświaty w 192G. Ogłosił: Agir (19)7), Crćcr (1919), La Russie Nouyelle (1922) etc.

Hertling — Jerzy hr., filozof i polityk niemiecki kierunku katolickiego (Centrum). Ur. 1843, profesor w Uniwersytecie Monachijskim od 1882, poseł do parlamentu od 1875, premjer

bawarski 1912, kanclerz Rzeszy 1917—18, zin 1919. Był kierownikiem Görresgesellschaft. Ogłosił: *Naturrecht und Sozialpolitik* (1893), *Recht, Staat und Gesellschaft* (1906, 4-te wyd. 1917), *Eriinerungen* (wydane przez syn. 1919—20).

Hervé — Gustaw, dziennikarz i polityk francuski. Ur. 1871, nauczyciel, adwokat, zakłada w 1906 dziennik „La gum ę socialc“ kierunku socjalistycznego i antymilitarnego. Podczas wojny przechodzi do obozu narodowego i nazywa w 1916 swój dziennik „La Victoire“. Obecnie propaguje idee dyktatury we Francji i występuje przeciw porozumieniu z Niemcami. Ogłosił: *La grande guerre* (10 tomów, 1920).

Hessen — Józef, prawnik i polityk rosyjski. Ur. 1866. sędzia, potem adwokat, założył w 1898 czasopismo „Prawo“, był członkiem Dumy (partja kadetów) i redaktorem dziennika „Riccz“ w 1905. Autor prac o historii pałestry rosyjskiej i reformie sadowej.

Hetmaniec — zwolennik ukraińskiego kierunku politycznego, dążącego do stworzenia na Ukrainie niepodległego państwa o ustroju monarchicznym, z hetmanem dziedzicznym na czele. Kierunek ten głosi zasadę konserwa-

tyzmu i tradycjonalizmu społecznego w przeciwieństwie do społecznego rewolucjonizmu, zasadę współpracy klas w przeciwieństwie do walki klasowej oraz zasadę terytorjalizmu w przeciwieństwie do nacjonalizmu. W polityce zewnętrznej skłania się do sojuszu niepodległej hetmańskiej Ukrainy z Rosją monarchiczną. Ideologię hetmańską reprezentuje obecnie wydawnictwo „Ctiliborobaska Ukraina“, wychodząca na emigracji w Wiedniu od 15)20 (główny współpracownik Waclaw Lipiński, b. poseł ukraiński w Wiedniu w 15)18).

Hierarchia — porządek władz, zorganizowanie władzy w stopnie wyższe i niższe. Wyraz ten używany był przedcwszystkiein w organizacji kościelnej (trzy stopnie duchownych: biskupi, kapłani i djakoni). Obecnie stosuje się również do hierarchii wojskowej, sądowej, urzędniczej (np. minister, wojewoda, starosta).

Kilarowicz — Tadeusz, prawnik polski. Ur. 1887 w Warszawie, wydział prawny we Lwowie, urzędnik Prokuratorii Skarbu, a następnie Namiestnictwa i Starostwa lwowskiego. Od 15)21 docent, a następnie profesor prawa administracyjnego w Wolnej Wszechnicy Polskiej w Warszawie, radca ministerialny Ministerstwa spraw wewn. Ogłosił: Zasada swobodnego ocenienia w prawic administracyjnem

(1917). Pojęcie administracji, nauki administracji i nrawa administracyjnego (1917), Środki prawne w polskim postępowaniu administracyjno-politycznym (1920). Najwyższy Trybunał Administracyjny (1925) etc.

Hilferding — Rudolf, polityk niemiecki kierunku socjalistycznego. Ur. 1877, lekarz, redaktor głównego organu socjalistów „Vorwärts“ 1906—15, redaktor głównego organu niezależnych socjalistów „Freiheit“ w 1918, minister skarbu w 1923. Ogłosił: Das Finanzkapital (1910, 2-gie wyd. 1920).

Hindenburg — Paweł, feldmarszałek i Prezydent republiki niemieckiej. Ur. 1847 w Poznaniu, brał udział w wojnie prusko-austriackiej 1866 i prusko-francuskiej 1870. W 1914 jako dowódca 8-mej armii wschodniej wygrał bitwę nad jeziorami mazurskimi za co otrzymał tytuł feldmarszałka, dowódca armij wschodnich 1914—16, szef sztabu generalnego 1916—18, wystąpił z wojska w 1919. Wybrany na Prezydenta w głosowaniu powszechnym w kwietniu 1925. Ogłosił: Aus meinem Leben (1920).

Hiperinflacja — p. liyperinflacja.

Hipoteka - prawo zastawu na nieruchomościach, które mają urządzoną księgę gruntową

(np. grunty, domy). Nieruchomość pozostaje w posiadaniu i użytkowaniu dłużnika, wierzyciel jednak nabywa przez wpis do księgi grunтовой prawo do żądania — w razie niespłacenia długu — sprzedaży tej nieruchomości i zaspokojenia go z uzyskanej ceny kupna przed innymi wierzycielami.

H. K. T. — p. Hakata.

Hiszpanja — Obszar: około 500 000 km. kw. L u d n o ś ć (1924): ok. 22 000 000, z tego około 50% analfabetów. Rcligja państwowa: katolicka, wyznawana przez całą niemal ludność. Pod względem narodowym i językowym odróżniać należy od Hiszpanów właściwych ludność katalońską (ok. 2 500 000; główne miasto Barcelona) i basków (ok. 500 000, na granicy Francji). Kolonie hiszpańskie w Afryce (Marokko, Rio de Gro i Gwineja hiszp.) mają ok. 1000 000 m. Stolica Hiszpanji: Madryt (ok. 800 000 m.).

Ustrój polityczny: monarchja konstytucyjna z rządami parlamentarneimi (do 1923). Panujący: Alfons XIII z dynas'ji Bourbon-Aniou, ur. 1886. Następca tronu: Alfons ks. Asturii ur. 1907.

We wrześniu 1923 wojskowy zamach stanu usunął rząd parlamentarny i na czele rządtt

państwowego stana} Dyrektoriat wojskowy z generałem Primo de Rivera na czelc (mianowany przez króla). W grudniu 1925 Dyrektoriat wojskowy ustąpił, a Primo de Rivera został mianowany premierem rządu, obejmującego również osoby cywilne.

Wśród wewnętrznych trudności Hiszpanii wysuwają się na pierwszy plan: utrzymanie Marokka i ruch narodowy Katalończyków, którzy domagają się autonomii i uznania swego języka za urzędowy. Na czele tego ruchu stoi polityk Cambo.

E k s p o r t (1923): 1.592 milionów pesetów; z tego produkty żywnościowe i napoje ok. 878 milionów, wyroby metalowe ok. 161 milj., produkty mineralne ok. 140 milj., produkty chemiczne ok. 120 milj. etc. I m p o r t : 3.060 milionów; z tego produkty żywnościowe i napoje ok. 442 milj., maszyny i narzędzia ok. 424 milj., bawełna i wyroby bawełniane ok. 374 milj., produkty mineralne ok. 360 milj., tytoń ok. 351 mili. etc. W a l u t a : peseta (około 0,14 doi.).

Hitler — Adolf, polityk niemiecki i przywódca narodowych socjalistów. Ur. w Linzu, rysownik, zorganizował partję narodowych socjalistów systemem wojskowym. Zwolennik

dyktatury. W listopadzie 1923 usiłował dokonać zamachu stanu w Monachium (bezskutecznie).

Hlond — Augusty u, Arcybiskup Gnicznicko-Poznański, Prymas Polski. Ur. 1881 na Górnym Śląsku, wstąpił do zakonu Sclczjanów, studja gregoriańskie w Rzymie, biskup śląski w 1925, arcybiskup w Poznaniu od czerwca 1926 roku.

Hobbes — filozof angielski, najwybitniejszy w historii przedstawiciel doktryny absolutyzmu państwowego. Główne dzieło: De cive (1642).

Hobson — John Atkinson, publicysta i socjolog angielski. Ur. 1858, wykłada w Uniwersytecie Oksfordzkim. Ogłosił: The Social Problem (1901), Imperialism (1902), Democracy after the War (1917), Economics of Unemployment (1922) etc.

Hoffmann — Max, generał pruski. Ur. 1869, przydzielony do armii japońskiej podczas wojny z Rosją w 1904, szef sztabu generalnego dowództwa wschodniego w r. 1916, brał udział w rokowaniach pokojowych w Brześciu Litewskim w 1918. Ogłosił: Der Krieg der gesamten Gclegcnhciten (1923).

Hohenzollern — niemiecka dynastia panująca ci. Pochodzi ze Szwabii. W XIII w. dzieli się na dwie linje: 1. frankońską, z której pochodzi b. cesarz niemiecki Wilhelm II-g? i 2. szwabską, z której pochodzi obecny król rumuński Ferdynand I-szv.

Holandja o b s z a r: około 34.000 km kw. L u d n o ś ć (1924): ok. 7.200.000. Wyznanie reformowane: ok. 3.500.000, katolicy: około 2.300.000. (iłówną kolunję holenderską stanowi wyspa Jawa w Azji (ok. 34 milionów mieszkańców). S t o l i c a: Amsterdam (ok. 700.000 mieszkańców).

U s t r ó j p o l i t y c z n y: monarchia konstytucyjna z rządami parlamentarnemu Panująca: królowa Wilhelmina, z domu Nassau-Orańskiego, ur. 1880. Poślubiła w 1901 księcia Henryka Mecklclmburg, któremu jednak nie przysługują prawa panującego. Parlament dwuizbowy. Izba poselska wybierana na 4 lata w głosowaniu ii powszcchnem, równem i proporcjonalncm. Senai składa się z reprezentantów sejmów prowii-ciouahwch wybieranych na 9 lat. Przy wyborach do Izby poselskiej, w lipcu 1922, otrzymali: part ja katolicka 32 mand.. socjaliści 20 mand., antyrewolucjoniści (kalwini) 16 mand., chrześc.-histor. 11 mand., libera-

łowie 10 inand., demokraci 5 mand., komuniści ? mand.. Inni 4 mand.

e k s p o r t (1924): ok. 1.600 milionów guldenów; z tego wyroby wiekuiste 155 inili., zioło i srebro 141 mili., cukier 8u mili., sery 74 mili., masło 09 milj., węgiel 65 milj. etc. I m p o r t : ok. 2.360 milj., z tego zboże i maku 304 mili. , wyroby włókniste 294 mili-, węgiel 127 milj. , drzewo 126 milj. etc. W a l u t a : gulden (ok. 0,4 doi.).

Holland — Thomas Lrskine, prawnik angielski. Ur. 1835, adwokat, profesor prawa międzynarodowego i dyplomacji w Oksfordzie 1874—1910, uczcstmk wielu koniaencyj międzynarodowych, występował w 1911 silnie przeciw ratyfikacji Deklaracji Londyńskiej, zm. w 1926. Ogłosił: Elcments of Jurisprudencc (1880, 13-te wydanie w 1924), Studies in International Law (1898), The Laws and Customs of War on Land (1904), Ncntral Duties in a Maritime War (1905) etc.

Home-rule — rządy miejscowe, czyli autonomia krajowa. Hasło Irlandczyków domagających się od Anglii szerokiej autonomii dla swego kraju. Popierane bezskutecznie przez Gladstone'a w 1893 i Asquitira w 1912, zrealizowane dopiero no wojnie w 1922, kiedy Irlan-

dja otrzymała taką samą autonomię, jak Kanada.

Homme libre — dziennik paryski założony przez Clemenceau a w 1913 tpodczas zawieszenia go przez rząd we wrześniu 1914, z powodu krytyki kierownictwa wojskowego, wychodził pod tytułem „Hutiune eiicliainó“). Kierunek radykalny. Redaktor: Lautier.

Homo novus — nowy człowiek, człowiek dotychczas nieznanym w pewnej dziedzinie, np. w życiu politycznym.

Honduras — mała republika w Ameryce Środkowej. Obszar: 100.248 km. kw. Ludność (1924): około 670.000 (bez dzikich Indian). Religja panująca: katolicka. Stolica: Tegucigalpa (ok. 40.000 m.).

Ustrój polityczny: republika bez rządów parlamentarnych. Parlament jednoizbowy, wybierany na 4 lata w głosowaniu powszechnym. Prezydent wybierany na 4 lata przez ludność w głosowaniu bezpośrednim.

Eksport: głównie banany. Import: głównie wyroby fabryczne. Waluta: peso (ok. 0,5 dol.).

Honorowy urząd — urząd sprawowany bezpłatnie, iako funkcja honorowa.

Hoover — Herbert, finansista i polityk amerykański. Ur. 1874, przemysłowiec, podczas wojny światowej „dyrektor żywnościowy” amerykański, po wojnie organizował energicznie pomoc żywnościową dla krajów środkowo-europejskich, w szczególności dla Polski. Doradca gospodarczy Wilsona podczas konferencji pokojowej w 1919. Minister handlu Stanów Zjedn. od 1921.

Horthy — Mikołaj, regent państwa węgierskiego. Ur. 1808, oficer marynarki, admirał floty austro-węgierskiej w 1918, minister wojny 1919, organizator nowej armii węgierskiej, wybrany w 1926 na regeuta korony węgierskiej przez Zgromadzenie Narodowe.

Hospitant — biorący udział w pewnej organizacji w charakterze gościa, nic zaś członka.

House — Edward, dyplomata amerykański, przyjaciel Polski. Ur. 1858, pułkownik, mąż zaufania Wilsona, reprezentował rząd Stanów Zjednoczonych w Europie podczas wojny światowej.

Hrabia - pochodzi od niemieckiego wyrazu „Graf\ tytuł niektórych rodzin szlacheckich nadawany przez monarchów obcych. W Polsce nie było tytułów', jednakże niektóre rodziny polskie otrzymały tytuł hrabiowski od cesarzy

niemieckich, a później po rozbiorach od panujących w Austrii, Prusach i Rosji. Także Papież nadaje tytuł hrabiego papieskiego.

Według Konstytucji z 1921 Rzeczpospolita Polska nie uznaje „żadnych herbów, tytułów rodowych i innych z wyjątkiem naukowych, urzędowych i zawodowych. Obywatelowi Rzeczypospolitej nie wolno przyjmować bez zezwolenia Prezydenta Rzeczypospolitej tytułów ani orderów cudzoziemskich" (art. 96). Przepisy te przeważnie nie weszły jeszcze w życie z powodu braku ustawy wykonawczej.

Kruszewski Michał, uczonek i polityk ukraiński obozu lewicowego. Ur. 1866 w Chełmie, skończył wydział historyczny Uniwersytetu Kijowskiego, profesor historii na Uniwersytecie Lwowskim od 1894, prezes Towarzystwa im. Szewczenki, jeden z przywódców nacjonalno-demokratycznej partji ukraińskiej w Galicji, autor wielotomowej pracy „Historia Ukrainy-Rusi“\

Po wybuchu wojny Hruszewski, jako przeciwnik orientacji austriackiej, wyjechał do Kiowa, gdzie w 1917 został prezesem ukraińskiej Centralnej Rady. Po zwycięstwie komunistów Hruszewski przebywał na emigracji, <gdzie w końcu zadeklarował się jako komunista

i wrócił w 1924 do Kijowa. Obecnie pracuje w Ukraińskiej Akademji Umiejętności.

tluber — Max, prawnik szwajcarski, doradca fachowy Ligi Narodów. Ur. 1874, profesor Uniwersytetu Ziirich.skiego od 1902, prezes Międzynarodowego Trybunału Sprawiedliwości w Hadze.

Hughes — Karol, prawnik i polityk amerykański. Ur. 1862, adwokat, burmistrz New Yorku 1907, kontrkandydat Wilsona przy wyborach w 1916 (partja republikańska), minister spraw zagr. 1921—25, popierał plan Dawcsa.

Humanité — dziennik paryski. Założony przez Jaures'a w 1904, był centralnym organem partji socjalistycznej do 1920. Po rozłączeniu partji na kongresie w Tours stał się centralnym organem partji komunistycznej. Redaktor naczelny: Marcel Cachin. Nakład: około 100.000.

Hymans — Paweł, polityk belgijski kierunku liberalnego. Ur. 1865, adwokat, profesor Uniwersytetu Brukselskiego, poseł do parlamentu od 1900, minister spraw wewn. 1915, spraw zagr. 1918—21 i 1923—24.

Hymn narodowy — polskim hymnem narodowym pozostała pieśń „leszcze Polska nie zginęła”⁴, ułożona w 1797 przez Józefa Wybickiego.

Hyperinflacja — nadiuflacja, połączona ze spadkiem wartości pieniądza papicrowcg; większym, aniżeli by to wynikało z ilości drukowanych banknotów w obiegu. Jest to rezultat czynnika psychologicznego, polegającego na przewidywaniu dalszej inflacji i dalszej zwyczajki cen.

1.

Idea polityczna — myśl polityczna.

Idealizm — wiara w możliwość zrealizowania pewnych ideałów oraz dążenie do ich zastosowania w życiu. Przeciwnieństwem idealizmu jest realizm, który zadawała się rzeczywistością i z nią tylko się liczy.

Znaczenie pośrednie ma wyraz „i d e o - w o ś ć” która oznacza dążenie do pewnego ideału, jednakże w sposób liczący się z rzeczywistością. Polityków, którym przyświeca pewien ideał, nie zaś tylko korzyść osobista, nazywamy „ludźmi ideowymi**.

Ideologia -- system zasad politycznych, całokształt poglądów politycznych pewnego kierunku.

Ilustrowany Kurier Codzienny — najbardziej rozpowszechniony w Polsce dziennik o zabarwieniu sensacyjnym. Założony w 1910 przez Marjana Dąbrowskiego, posła na Sejm (Piast) od 1922. Jedno z najbogatszych pism w Polsce.

Immigracja — przybywanie z innych krajów celem osiedlenia się, przeciwieństwo emigracji.

Imperium — wielkie mocarstwo, np. dawne imperium rzymskie lub obecne imperium angielskie.

Imperializm - tendencja polityczna zmierzająca do rozciągnięcia panowania, wzgl. wpływów swego państwa na inne kraje i narody, np. przedwojenny imperializm rosyjski w stosunku do państw bałkańskich albo imperializm angielski w stosunku do posiadłości zamorskich.

Incognito — W niepozmini, nie jawnie, np. panujący często podróżują incognito, bez przyjęć oficjalnych.

. In corpore — w całości, w pełnym składzie, np. udział Rady Ministrów in corpore w pewnej uroczystości.

Indagacja — badanie, np. badanie oskarżonego w procesie karnym.

Indeks — wskaźnik, spis pewnych rzeczy, np. *index librorum prohibitorum* czyli spis książek zakazanych przez Kościół, wychodzi w Rzymie od XVI wieku.

Indemnizacja — odszkodowanie, wynagrodzenie szkody.

Indépendance Belge — główny dziennik liberalny w Belgji. Założony w 1829. Redaktor: Dons.

Indje — wielki kraj w Azji Południowej należący do Anglii. Obszar: około 4.735.000 km kw. Ludność (1921): ok. 319.000.000. Z tego w prowincjach angielskich ok. 247 milj., w księstewkach lokalnych ok. 72.000.000. Pod względem wyznaniowym najbardziej rozpowszechniony jest brahinizm (ok. 210 milionów), potem islamizm (ok. 69 milj.). Stolica: Delhi (ok. 300.000 mieszk.).

Ustrój polityczny: Ogólny zarząd Indiami znajduje się w ręku Sekretarza Stanu dla Indyj, który przebywa w Londynie i jest z reguły członkiem gabinetu angielskiego. Na terenie Indyj najwyższa władza wykonawcza znajduje się w ręku gubernatora generalnego czyli wicekróla mianowanego przez króla angielskiego (obecnie lord Irvin). Podczas wojny światowej zaczęto wprowadzać w Indjach

pewne zaczątki autonomii, która została wreszcie uregulowana aktem konstytucyjnym z 1919 (Government of India Act). Akt ten nie stawia jeszcze Indji pa równi z innymi koloniami autonomicznymi, jednakże nadaje temu krajowi uprawnienia poważne.

Obok Indji angielskich istnieją na terenie Indji jeszcze państwka indyjskie (Native States, około 700), na czele których stoją książęta miejscowi. Są to państwka ze zwierzchnictwem ograniczonym na rzecz Anglii w pewnych kierunkach.

E k s p o r t (1923/24): 3.490 mil jonów rupij. Z tego: bawełna około 984 milj., juta przerobiona ok. 422 milj., ryż ok. 349 milj., herbata ok. 316 milj. etc. **I m p o r t**: 2.276 milionów. Z tego: wyroby bawełniane ok. 676 milj., metale i minerały ok. 244 milj., maszyny i narzędzia ok. 191 milj. etc. **W a l u t a**: rupia (ok. 0,3 doi.).

Industryjalizm dążenie do uprzemysłowienia kraju.

Indywidualizm — oznacza w polityce dążenie do pozostawienia jednostkom jaknajwiększej swobody w działaniu, sprzyjając w ten sposób rozwojowi ich właściwości i zdolności. Tendencja ta jest popierana przez kierunki liberalne.

In extens[®] — w całej rozciągłości, UD. pewne **oświadczenie ministra może być podane w pismach w pełnym brzmieniu, czyli in extenso.**

Infant - tytuł książąt domu panującego w Hiszpanii.

Inflacja puszczanie w obieg nadmiernej ilości pieniędzy papierowych, powodujące spadek ich wartości i wzrost wszystkich cen za towary i usługi. Przeciwnością inflacji jest deflacja.

In flagranti - na gorącym uczynku, np. przestępca może być złapany w chwili popełnienia czynu karygodnego.

Ingerencja — wkraczanie, mieszanie się do pewnych spraw, np. socjalizm domaga się ingerencji państwa w sprawy gospodarcze.

Inicjatywa — zrobienie początku, zapoczątkowanie pewnej czynności. Inicjatywą ustawodawczą nazywa się prawo oficjalnego przedkładania parlamentowi **projektów** ustaw. Według Konstytucji Polskiej prawo inicjatywy ustawodawczej przysługuje Rządowi i Sejmowi. Nie ma jej Senat, ani Prezydent Rzeczypospolitej.

Inkorporacja — włączenie, wcielenie, np. inkorporacja Ziemi Wileńskiej do Państwa Polskiego w 1922.

In medias res — w środek rzeczy, do właściwej rzeczy (przystąpić).

Inspekcja — obejrzenie, nadzór ze strony pewnych władz. Osoby wykonujące ten nadzór nazywają się inspektorami, np. inspektorzy pracy i opieki społecznej.

Instancja - stopień w hierarchii władz, mających prawo decydowania i orzekania. Mówimy np. o władzy administracyjnej 1-szej instancji (starostwo) i 2-giej instancji (województwo), również o władzy sądowej różnych instancji (sąd powiatowy, okręgowy, apelacyjny, Sąd Najwyższy).

Instrukcja — wskazówka, polecenie. Instrukcje daje władza przełożona swoim podwładnym.

Instytucja — oznacza ustanowienie, urządzenie, ogół przepisów dotyczących pewnego przedmiotu, np. parlament jest instytucją polityczną, bank — instytucją ekonomiczną, własność — instytucją prawną.

Instytut prawa międzynarodowego — Institut de droit International, założony w 1873 w Gent, obecnie siedziba Sekretariatu Generalnego jest Bruksela. Stała instytucja naukowa o charakterze międzynarodowym, ma-

jąca na celu popieranie rozwoju prawa narodów pod kastami sprawiedliwości i pokoju. Składa się z 60 stałych członków, powołanych z różnych krajów w drodze kooptacji. Ostatni Zjazd członków Instytutu odbył się w sierpniu 1925 w Hadze.

Integralny - całkowity, należący do całości, np. Ziemia Wileńska stanowi integralną część Rzeczypospolitej.

Intendentura — administracja armji pod względem zaopatrzenia jej w żywność, odzież etc. Na czele intendentury w Polsce stoi szef departamentu intendentury, podległy szefowi administracji wojskowej i Ministrowi Spraw Wojskowych.

Internacjonalizm — międzynarodowość.

Internować — zakazywać komuś opuszczenia pewnego miejsca. Środek ten stosowany często podczas wojny wobec obywateli państwa nieprzyjacielskiego.

Interparlamentarna Unia - P. Unja międzyparlamentarna.

Interpelacja — zapytanie skierowane do Rządu przez grupę posłów parlamentarny cli. Według Konstytucji Polskiej i regulaminu sejmowego . interpelacje, skierowane do Rządu,

powinny być podpisane przynajmniej przez 15 posłów. Minister ma obowiązek udzielić odpowiedzi ustnie lub pisemnie w terminie nie dłuższym, niż 6 tygodni, albo w umotywowanym oświadczeniu usprawiedliwić brak rzeczowej odpowiedzi. Sejm może odpowiedź Rządu uczynić przedmiotem dyskusji i uchwały.

Interpretacja — wykładnia, wyjaśnienie niejasności pewnego tekstu, np. tekstu ustawy.

Interwju — wywiad dziennikarski u jakiej osoby wybitnej, w celu ogłoszenia tej rozmowy w niśmie.

Interwencja — mieszanie się do spraw cudzych, w szczególności wkraczanie pewnego państwa w sprawę innego państwa. Interwencja ma charakter przymusu w stosunku do innego państwa. Może być dyplomatyczna albo zbrojna.

Intransigeant — dziennik paryski kierunku prawicowego. Wychodzi od 1880. Redaktor: Jean Fabry.

Intronizacja — objęcie tronu. Stosuje się często do objęcia swego stanowiska przez biskupa.

Inwestycja — wkład w majątek, wydatek na cele produkcyjne, np. dla ulepszenia warsztatu pracy, nowe budynki, nowe maszyny etc.

Ipsa lura — z samego prawa.

Irlandia Południowa — kraj należący do korony angielskiej, lecz korzystający z szerokiej autonomii. Obszar: ok. 69.000 km kw. Ludność (1923): ok. 3.170.000, przeważnie katolicka. Stolica: Dublin (ok. 430.000 in.).

Ustrój polityczny: Na podstawie układu z 1922 Irlandja Południowa tworzy Wolne Państwo Irlandzkie (Irisli Pree State), wchodzące w skład Imperjum Brytyjskiego. Stosunek Irlandii do parlamentu i rządu angielskiego będzie taki sam, jak kolonji autonomicznej Kandy. Irlandja może utworzyć obronną siłę zbrojna odpowiednią do jej zaludnienia.

Władzę ustawodawczą sprawuje parlament złożony z Sejmu (Dail Eireanu) i Senatu. Senat składa się z 60 członków wybieranych w połowie przez Sejm, a w połowie mianowanych przez premiera. Rząd jest mianowany przez gubernatora generalnego Irlandii, który jest powoływany przez króla angielskiego. Premier od 1923: William Cosgrave.

Irlandja północna (Ulster), zamieszkała przez większą protestancką (ok. 1.300.000), nie chciała wejść w skład Wolnego Państwa Irlandzkiego i posiada od 1920 własną autonomję, znacznie szczuplejszą. Kraj ten wysyła nadal do angielskiej Izby gmin swych reprezentantów.

Import w Irlandji Południowej: głównie wyroby fabryczne: Eksport: głównie żywnościowe produkty. Waluta: funt sztycyng (ok. 4,8 doi).

Irredenta — dążenie do połączenia się ze swem państwem tyca¹ części narodu, które pozostały poza swem państwem narodowem. Pod nazwą „Italia irredenta” powstał w 1878 we Włoszech związek polityczny, mający na celu włączenie wszystkich terytoriów zamieszkałych przez Włochów do królestwa włoskiego.

Isfiii — Kikujiro, dyplomata japoński. Ur. 1858, ambasador w Paryżu 1912—15, minister spraw zagr. 1915—16, ambasador w Washingtonie 1917—20, znowu w Paryżu 1920—22, delegat Japonji do Ligi Narodów. Uważany za frankofila.

Islam — religia zaprowadzona w VII w. przez Mahometa i oparta na Koranie. Wyznawców islamu jest obecnie około 230 milionów. Z tego w Azji ok. 172 mili., w Afryce ok. 48 milionów, w Europie bałkańskiej ok. 3 mili., w Polsce kilka tysięcy¹).

¹) Dokładne dane dotyczące islamu zawiera „\imiiaire du monde musulian”, Paris, 1923. Leroux.

Islandią— wyspa położona na północ i zachód od Anglii, od 1918 niezależne państwo, połączone unją personalną (przez osobę króla) z Danją. **O b s z a r** : ok. 102000 km. kw. **L u d - n o ś ć** (1924): ok. 100000, przeważnie ewangelicy. **S t o l i c a** : Reykjavik (ok. 20 000 m.).

U s t r ó j p o l i t y c z n y: monarchia konstytucyjna, dziedziczna w linii Szlczwig-Holstein. **P a n u j ą c y**: Chrystian X, ur. 1870, objął tron islandzki w 1918 (poprzednio panował tam jako król duński). **P a r l a m e n t** dwuizbowy.

i m p o r t: głównie wyroby fabryczne.

Ł k s p o r t: głównie ryby, mięso, skóry. **W a - l u t a**: korona islandzka (ok. 0,17 dok).

Italja - p. Włochy.

Izba — grono osób obradujące stale lub periodically według pewnych przepisów organizacji, np. Izba poselska, Izba adwokacka, Izba handlowa, Izba rolnicza. **P a r l a m e n t** zwykle się składa z izb} wyższej (Senat) i izby niższej (Sejm).

Izraelici — wyznawcy religii mojżeszowej.

I z w i e ś t j a — pismo rosyjskie wychodzące w Moskwie od 1918. **O r g a n** oficjalny rządu bolszewickiego, publikujący dekrety Centralnego Komitetu Wykonawczego. **R e d a k t o r**: Stieklow. **N a k ł a d**: około 500 000 egz.

Izwolskij - Aleksander, dyplomata rosyjski. Ur. 1856, poseł przy Watykanie, w Japonji i Danji, minister spraw zagr. 1906—10, ambasador w Paryżu 1910—17, przyczynił się do wzmocnienia Ententy, zm. 1919.

Izzet Pasza —• Achmed, generał i polityk turecki. Ur. 1864, po rewolucji z 1908 został szefem sztabu generalnego, w wojnie bałkańskiej 1913 był naczelnym wodzem wojsk tureckich, potem ministrem wojny, w wojnie światowej był dowódca frontu kaukaskiego, minister spraw zagranicz. rządu konstantynopolskiego w 1921.

J.

Jagow — Traugut, polityk niemiecki, Ur. 1865, landrat 1895, prezydent policji berlińskiej 1909—16, za udział w monarchistycznym zamachu Kappa 1921 skazany na 5 lat więzienia.

Japonja — cesarstwo azjatyckie. O b s z a r :
 ck. 390.000 km. kw. (bez Korei i kolonii). L u d n o ś ć (1920): ok. 56 milionów. Razem z Koreą i koloniami ok. 78 milj. Niema rcligji państwowej. Najbardziej rozpowszechniony jest szintoizm i buddyzm. S t o l i c a : Tokio (ok. 2.300.000).

Ustrój polityczny: dziedziczna monarchia konstytucyjna bez rządów parlamentarnych. Cesarz (Mikado): Joshihito nr. 1879, panuje od 1912. Następca tronu: Hirolito, ur. 1901. Według konstytucji z 1889 parlament jest dwuizbowy. Izba panów częściowo mianowana przez cesarza, a częściowo wybierana przez hrabiów i baronów oraz przez wysoko opodatkowanych. Izba poselska wybić rana na 4 lata przez wyborców opłacających pewien podatek. Przewodniczący obu izb są mianowani przez cesarza. Ministrowie są mianowani przez cesarza i odpowiedzialni tylko przed nim. Ciałem doradczem dla cesarza jest Rada Tajna, złożona z ministrów i 24 dygnitarzy mianowanych przez cesarza. Wici kii wpływy polityczne miała „genro“, czyli tajna rada dawnych mężów stanu, obecnie pozostało tylko 2 członków.

Przy ostatnich wyborach w maju 1924 najwięcej głosów otrzymała liberalna i filoangielska parlja Kcuseika (140 mand.), z wicehrabią Kato na czele.

Import (1924): ok. 2,5 miliardów jen.
 Z tego bawełna ok. 605 mil jon ów, produkty żelazne ok. 170 milj., maszyny ok. 120 rnlj. i t. d. Eksport: ok. 1,8 miliardów jen.
 Z tego jedwab surowy ok. 685 milionów, tka-

niny bawełniane 320 milj., tkaniny jedwabne ok. 125 milj., nici uk. 110 milj. i t. d. W a l u t a : jen. (ok. 0.4 dok).

Jarres - Karol, polityk niemiecki. Ur. 1874, prawnik, burmistrz Duisbutgu od 1914, kandydat prawicy przy wyborze prezydenta Rzeszy w 1925, ustąpił przy powtórnej głosowaniu na rzecz Hindenburga.

Jaspar — Henryk, polityk belgijski kierunku katolickiego (odłam antyflamandzki). Aliuister spraw zagr. w gabinecie Theunisa 1920—24 i premier od maja 1926.

Jatircs Jan, polityk francuski, przywódca partji socjalistycznej. Ur. 1859, profesor filozofii w Tuluzie 1883, poseł do parlamentu od 1885, zamordowany przez nacjonalistę Yiluin w lipcu 1914. Był jednym z najlepszych mówców świata. Założył dziennik „Humanite“ w 1904. Ogłosił: Histoire socialiste (1901—8), Discours parlementaires (1904) i t. d.

Jaworski — Władysław Leopold, prawnik i polityk polski. Ur. 1855 w Karsach (Kongresówka), skończył gimnazjum i Uniwersytet w Krakowie, doktor praw w 1889, profesor prawa cywilnego Uniwersytetu Jagiellońskiego od 1898, współredaktor „Czasu** od 1900, poseł

na Sejm galicyjski 1911-18 i do parlamentu austriackiego 1911-18 (konserwatysta), jeden z najwplywowszych aktywistów w czasie wojny swiatowej, prezes N. K. N. w Krakowie 1914-18, redaktor „Czasopisma prawniczego i ekonomicznego”⁴. Ogłosil: Prawo hipoteczne (1903), Kodeks cywilny austriacki (1903-05), Mowy Dunajewskiego (1908), Prawa Państwa Polskiego (5 tomów, od 1919), Prawo cywilne na ziemiach polskich (1920), Nauka prawa administracyjnego (1924) i t. d.

Jednoizbowość — ustrój polityczny, w którym parlament składa się tylko z jednej izby (lip. w Jugosławii, w Bułgarii). Przeciwnieństwo dwuizbowości.

Jedność Ludowa — grupa 12 posłów i 3 senatorów, utworzona w czerwcu 1923, jako secesja z „Piasta”⁴, z powodu połączenia się „Piasta”⁴ z prawicą dla wytworzenia większości sejmowej. W jesieni 1924 nastąpiło połączenie klubów „Wyzwolenia”⁴ i „Jedności Ludowej”⁴ w jeden „Klub Związku Polskich Stronnictw Ludowych”⁴ (Wyzwolenie i Jedność Ludowa). Klub ten był reprezentowany w Sejmie w 1925 przez 47 posłów, a w Senacie przez 8 senatorów. Na początku 1926 nastąpił w Klubie nowy rozłam i utworzenie nowego

„Stronnictwa Chłopskiego”. Kłui) „Wyzwolenia” usunął dodatkową nazw ę „i Jedności Ludowej”.

JelHnck — Jerzy, prawnik niemiecki, jeden z najbardziej wpływowych prawników nowoczesnych w dziedzinie nauki o państwie. Ur. 1851, profesor Uniwersytetu w Wiedniu od 1883, w Bazylei od 1889, w Heidelbergu od 1891, zm. 1911. Ogłosił: *Die Lehre von den Staatenverbindungen* (1887), *System der subjektiven öffentlichen Rechte* (1892, 2-gie wyd. 1905). *Erklärung der Menschen und Bürgerrechte* (1905), *Allgemeine Staatslehre* (1900, 3 wyd. 1914 — jest tłum. polskie z 1921).

Jeniec wojenny osoba należąca do wojska nieprzyjacielskiego, ujęta na wojnie. Przepisy międzynarodowe, dotyczące traktowania jeńców wojennych zawarte są w konwencjach haskich z 1899 i 1907.

Jerzy V — król Wielkiej Brytanii i Irlandii, cesarz Indyj. Ur. 1865, jako syn Edwarda VII, objął tron w 1910. przybrał dla swego rodu nazwisko Windsor w 1917..

Joffe — Adolf, komunista rosyjski Ur. 1883, dziennikarz, członek delegacji pokojowej w Brześciu Lit. w 1918, ambasador sowiecki

w Berlinie 1919—20, przewodniczący delegacji pokojowej w Rydze w 1920, poseł w Wiedniu od 1924.

Joffre — Józef, marszałek Francji. Ur. 1852, był przy¹ wybuchu wojny światowej szefem sztabu generalnego, został mianowany wodzem naczelnym i wygrał bitwę nad Marną w jesieni 1914, w grudniu 1916 ustąpił (zastąpiony przez Nivelle'a), przyczem został mianowany marszałkiem Francji w 1917, był czynny przy formowaniu wojska amerykańskiego w Stanach Zjednoczonych, członek Akademii Francuskiej od 1918.

John Bull - - żartobliwa nazwa narodu angielskiego, pochodzi od napisanej przez Arbuthnotsa w 1712 satyry „The history of John Bull“.

Jonescu — Takac, polityk rumuński, kierunku konserwatywnego. Ur. 1858, adwokat, występował za udziałem Rumunii w wojnie światowej, minister spraw zagr. 1917—18, premier 1920—22, zm. 1922.

Jonnart — Karol, administrator i polityk francuski kierunku prawicowego. Ur. 1857, poseł do parlamentu od 1889, senator od 1917, generalny gubernator Algieru 1900--1911, wie-

lokrotaic minister, ambasador przy Watykanie od 1921.

Journal — jeden z najbardziej poczytnych dzienników paryskich, kierunku umiarkowanego. Założony w 1892. Redaktor: Henri Letellier. Nakład: około miliona egz.

Journal des Débats —• dziennik paryski, kierunku prawicowo-republikańskiego. Założony w 1789. Redaktor: M. de Nalèche. Nakład: kilkadziesiąt tysięcy egz.

Judaizm — kultura żydowska.

Judenicz — generał rosyjski. Ur. 1862, dowódca armii kaukaskiej w 1916, dowódca armii antybołszewickiej w Inflantach 1919, poniósł porażkę.

Judeo-Polska — hasło stronnictw antysemitycznych, oznaczające dążności Żydów w Polsce. Dążności te mają polegać na uczynieniu Żydów gospodarzami kraju, narówni z Polakami, by tych ostatnich łatwiej opanować.

Judofil — usposobiony życzliwie dla Żydów.

Jugosławia — czyli królestwo Serbów, Kroatów i Słoweńców, największe państwo bałkańskie. O b s z a r : ok. 249.000 km. kw.
L u d n o ś ć (1921): ok. 12.000.000. Z tego

w Serbji ok. 4.100.000, w Kroacji ok. 2.700.000, w Bośni i Hercegowinie ok. 1.900.000, w Słowenii ok. 1.000.000. Ludność serbska jest z reguły prawosławna, ludność kroacka i słoweńska — z reguły katolicka. Różnice kulturalno-polityczne pomiędzy poszczególnymi dzielnicami są znaczne. Stolica: Belgrad (112.000 mieszkańców).

Ustrój polityczny: konstytucyjna monarchja dziedziczna z rządami parlamentarnymi. Panujący: Aleksander I, z domu Karageorgewicz, ur. 1888. Następca tronu: ks. Piotr, ur. 1923. Parlament jednoizbowy, czyli Zgromadzenie Narodowe, wybierane na 4 lata w głosowaniu powszechnem i równem. Ministrowie są odpowiedzialni przed królem i przed Zgromadzeniem Narodowem.

Partje polityczne. W życiu politycznem Jugosławii w latach ostatnich wysuwała się na pierwszy plan walka pomiędzy partją radykałów serbskich (z Pasiczem na czele), o tendencjach centralistycznych i monarchicznych, a partją ludową kroacką (z Radiczem na czele), o tendencjach federacyjnych i republikańskich. W jesieni 1925 nastąpiła ugoda pomiędzy temi grupami, oznaczająca w swej treści zwycięstwo programu serbskiego.

Przy ostatnich wyborach do Zgromadzenia Narodowego w lutym 1925 otrzymali: radykałowie serbscy 140 m., federaliści kroaccy 67, demokraci 37, demokraci niezależni 22, ludowcy słoweńscy 20, mahometanie bośniaccy 15, Niemcy 5 i inne partje 9.

I m p o r t (1924): ok. 8 miliardów dinarów
 Z tego wyroby włókniste ok. 2.000 milionów,
 metale i wyroby' odnośne ok. 500 milionów
 i t. d. **E k s p o r t**: ok. 9,5 miliardów dina-
 rów; z tego drzewo 1.800 milionów, bydło
 745 mili., pszenica 680 mili., jaja 618 milj. etc.
W a l u t a: dinar (ok. 0,02).

Junctim — razem, w związku. Rozstrzy-
 ganie pewnych spraw junctim oznacza równo-
 czesne uwzględnienie obu spraw.

Junkier — oznacza po niemiecku młodego
 szlachcica. Stąd **j u n k r a m i p r u s k i c m i**
 nazywano ikon serw atywnych polityków pru-
 skich pochodzenia szlacheckiego.

Jurysdykcja prawo sądenia, zakres dzia-
 łania sądów. **J u r y s d y k c j a k o n s u l a r -**
n a oznacza przysługujące konsulom praw 3
 sprawowania sądownictwa w niektórych pań-
 stwach niechrześcijańskich (Egipt. Persja.
 Chiny, Abisynja).

Kacyk — władca szczepu Indjan w Ameryce; w znaczeniu przenośnym oznacza nieograniczonego władcę niewielkiego kraju.

Kadeci — wychowankowie szkół wojskowych. W Rosji przedwojennej kadetami nazywano liberalne stronnictwo konstytucyjno* demokratyczne (K. D.), posiadające wielu wybitnych reprezentantów (Milukow, Lwów, Slruc, Lednicki etc.) i traktujące kwestie autonomii Królestwa życzliwiej od innych stronnictw.

Kadencja — okres trwania czynności pewnej władzy, np. kadencja sądów przysięgłych, kadencja parlamentarna. Kadencja Sejmu (i Senatu) w Polsce trwa 5 lat. Kadencja Sejmu dzieli się na sesje, przyczem Konstytucja odróżnia sesje zwyczajne i sesje nadzwyczajne.

Kahał — zarząd gminy wyznaniowej żydowskiej.

Kału* — Gustaw, administrator i polityk bawarski. Ur. 1862, premier bawarski 1920-24, walczył z rządem niemieckim o większą samodzielność Bawarii, udaremnił monachijski

zamach stanu Ludendorffa w list. 1923. Od 1924 prezes Trybunału Administracyjnego.

Rakowski — Aleksander, Arcybiskup, Kardynał i Prymas ~ Królestwa- Polskiego. Ur. 1862, regens Seminarium Duchownego w Warszawie, rektor Akademii Duchownej w Petersburgu 1910, arcybiskup warszawski od 1913, członek Rady Regencyjnej 1917—18. Kardynał od 1919.

Kalif — książę stojący na czele Islamu, jatko prawny następca Mahometa. Był nim do 1922 sułtan turecki. Nowa Turcja zniosła zarówno sułtanat, jak też kalifat.

Kalinin — Michał, komunista rosyjski. Ur. 1875, włościanin, potem robotnik metalurgiczny, burmistrz Petrogradu 1917, przewodniczący Wcika 1919, przewodniczący Cika związkowego od 1923, członek Politbiura.

Kalinowski — Stanisław, fizyk i polityk polski. Ur. 1873 na Ukrainie, profesor fizyki na politechnice ryskiej, rektor Wolnej Wszehnicy Polskiej 1919 -23, radny m. Warszctwy, b. redaktor „Nowych Torów'*, „Wektora** i „Przeglądu Naukowego i Pedagogicznego”, senator od 1922 (Wyzwolenie).

Karna ryła — od hiszpańskiego wyrazu „caminarilla“, oznaczającego otaczających króla intrygujących dworaków.

Kameralne — związane z dobrami państwowymi lub królewskiemu. W Niemczech nazywano dawniej „naukami kameralnymi“ nauki związane z administracją tych dóbr, a więc nauki ekonomiczne i administracyjne.

Kamieniew — (dawniej Rosenfeld Leon) komunista rosyjski. Ur. 1883, po rewolucji z paźdz. 1917 był przewodniczącym Wcika, brał udział w delegacji pokojowej w Brześciu Lit. w 1918, przewodniczący Sowietu moskiewskiego, członek Politbiura.

Kanada —• kolonja autonomiczna angielska (dominion), zbliżona faktycznie do odrębnej państwowości. **O b s z a r:** o k . 9.600.000 km. kw. **L u d n o ś ć** (1921): ok. 8.800.000. Z tego Anglików i Szkotów ok. 3.700.000, Francuzów ok. 2.500.000, Irlandczyków o*k. 1.100.000, Niemców ok. 300.000 etc. **Stolica:** Ottawa (ok. 108.000).

Ustrój polityczny: Kanada składa się z 9 prowincyj i 2 terytoriów. Każda prowincja ma własny parlament i własną administrację. Na podstawie aktu konstytucyjnego

z 1867 utworzona / .ostała federacja kanadyjska. Parlament federacyjny składa się / 2 izb: Senatu i l/.by poselskiej. Senatorowie są mianowani dożywotnio przez gubernatora generalnego. Posłowie wybierani w głosowaniu powszeebnetn. Władza wykonawcza należy do króla angielskiego, a sprawowana jest przez gubernatora generalnego i mianowanych przez niego ministrów odpowiedzialnych przed parlamentem (rządy parlamentarne).

Wybory ostatnie w paźdz.. 1925 dały rezultat następujący: konserwatyści 116, liberałowie 100, postępowcy 23. partja pracy 2, niezależni 1.

Import (1924—25): ok. 797 milionów dolarów; z tego produkty rolne ok. 174 mili., produkty mineralne 172 tnilj., wyroby włókniste 165 milj., żelazo i wyroby żelazne 135 tnilj. etc. Eksport: produkty rolne 443 tnilj., drzewo i papier 254 mili., produkty zwierzęce 163 mili., produkty mineralne 111 milj. etc. W a l u t a : dolar.

Kanclerz — dawniej tytuł niektórych wysokich dygnitarzy. Obecnie tytuł premjera w Niemczech (Rcichskaiizler) i Austrii (Bundcskauzler).

Kapcrstwo — p. Korsarstwo.

Kapitulacje - układy międzynarodowo zawarte pomiędzy państwami chrześcijańskimi a mało cywilizowanymi państwami wschodnimi (Persja, Egipt, Abisynia, Chiny), nadające konsulom europejskim szczególne uprawnienia w dziedzinie sądownictwa (jurysdykcja konsularna) i opieki nad swymi obywatelami.

Kapp—Wolfgang, polityk niemiecki. Ur. 1858. landrat 1891, podczas wojny zwalczał politykę Bethmanna Hollwega, poseł do parlamentu 1918 (konserwatysta), urządził w marcu 1920 z generałem Liittwitzem zamach stanu nacjonalistyczny (nieudały). W kilka dni później uciekł do Szwecji, zm. 1922.

Kara — w znaczeniu prawnym odróżniamy kary: 1. sądowe nakładane przez sądy; 2. administracyjne nakładane na obywateli przez władze administracyjne, np. kary policyjne; 3. dyscyplinarne nakładane przez władze przełożoną za różne przekroczenia, np. kary szkolne, kary wojskowe lub urzędnicze.

Karachan — Leon, komunista rosyjski Ur. 1889. studja ekonomiczne, współpracownik komisariatu spraw zagr., poseł w Warszawie, od 1923 ambasador w Pekinie.

Kardynał - najwyższy no papieżu dygiiitai z kościelny. Kardynałowie maja wyłączne prawo wybierania Papieża. Liczba Kardynałów wynosi 70, z tego C kard.-bisknpów, 50 kard.-kapłanów i 14 kard.-djakonów. Polacy mieli w i925 r. 2 kardynałów (Arc, poznański i Arc. warszawski).

Karne prawo — p. Prawo.

Karci I. - - cesarz austriacki i król węgierski. Ur. 1887, objął tron w 1 'JIG, po przegranej wojnie w list. 1918 zrzekł się „wszelkiego udziału w sprawacli państwowych"* i zamieszkał w Szwajcarii. W 1921 po iiiieudalej próbie objęcia tronu węgierskiego został przez Zgromadzenie Narodowe węgierskie zdeponowany i wywieziony przez Luter]te na wyspę Maderę, gdzie zmarł w 1922. .lego najstarszy syn Franciszek Józef Otto, ur. 1912, jest kandydatem do tronu węgierskiego.

Karol Stefan — arcyksiążę austriacki, ur. 1860, wysuwany był podczas wojny światowej jako kandydat do tronu polskiego. Mieszka w Żywcu pod Krakowem.

Karolyi — Michał lir., polityk węgierski. Ur. 1875, jeden z najbogatszych magnatów, poseł do parlamentu, podczas wojny zwolennik Eitenty, premier rządu rewolucyjnego w paż-

dzienniku 1918, prezydent republiki węgierskiej w styczniu 1919, oddał władzę komunistom (Bela Kłliui) w marcu 1919. Obecnie przebywa na wygnaniu.

Karierowicz — oznacza w życiu politycznym człowieka, który nic ma istotnych przekonań politycznych, tylko wygłasza poglądy, mogące mu przysporzyć w danej chwili największej korzyści.

Karpiński — Stanisław, Prezes Banku Polskiego. Ur. 1870 w Raduczu (Kongr.), studiował nauki ekonomiczne w Lipsku, zorganizował wspólnie z Dr. Rządem Bank Towarzystw Spółdzielczych w Warszawie, naczelny dyrektor P. K. K. P. 1918—19, minister skarbu w 1919, prezes Związku banków w Polsce, senator od 1922, prezes Banku Polskiego od 1924. Ogłosił: Zasady działalności banków (1898), Wykłady o bankowości (1916), Projekt ustawy Banku Polskiego (1918) etc.

Karśnicki — Józef. Ur. 1878, inżynier, brał czynny udział w organizowaniu życia polskiego w Rosji, w 1918 wstąpił do głównego Urzędu Likwidacyjnego, którego prezesem został niebawem. Wiceminister skarbu 1925—1920.

Karta — w znaczu, politycznej oznacza dokument, przywileje, up. Wielka Karta Wolności w Anglii w 1215. Konstytucje nadane przez monarchów, nazywano niekiedy karta konstytucyjna, np. karta konstytucyjna Ludwika XVIII we Francji w 1791.

Kartel — porozumienie pewnych organizacji w celu wspólnego działania. Kartel gospodarczy polega na umowie producentów w celu usunięcia wolnej konkurencji i wpływa na ceny zapomocą wspólnego uregulowania rozmiarów produkcji i zbytu towarów. Kartel polityczny oznacza porozumienie stronnictw politycznych dla wspólnej akcji, up. kartel polityczny lewicowych we Francji w 1924.

Kary administracyjne kary nakładane przez władze administracyjne, np. kary za przekroczenia policyjne.

Kasacja — uchylenie, zniesienie, np. kasacja wydanego wyroku sądowego przez Sąd Najwyższy lub kasacja zarządzenia administracyjnego przez Najwyższy Trybunał Administracyjny.

Kasta — warstwa społeczna oddzielona zupełnie od innych warstw pod względem praw-

i:ym i towarzyskim, im. w Indiach współczesnych.

Kasznlca — Stanisław, prawnik i polityk polski. Ur. 1875 w Warszawie, wydział prawny w Warszawie, doktorat we Lwowie, pracował w Namiestnictwie i Wydziale Krajowym we Lwowie, profesor Szkoły Rolniczej w Dublanach, poseł na Sejm galicyjski 1913—14, szef departamentu w Ministerstwie spraw wewn. 1919—20, profesor prawa administracyjnego w Uniwersytecie Poznańskim, senator od 1922, prezes Zarządu Głównego stronnictwa Chrześcijańsko-Narodowcgo. Ogłasza od 1921 przegląd polskiego prawa administracyjnego w „Ruchu prawniczym i ekonomicznym”.

Kataster — wykaz osób lub rzeczy, sporządzany w różnych celach, np. kataster gruntowy polega na spisie wszystkich gruntów i ich oszacowaniu dla celów podatkowych, kataster narodowościowy spisuje osoby należące do pewnej narodowości dla celów prawnohistorycznych etc.

Katollcko-Ludowc Stronnictwo — powstałe w 1913 w Małopolsce, opiera się na włościach zamożniejszych, usposobionych narodowo i religijnie. Posiada w Sejmie 5 posłów,

wszyscy z województwa krakowskiego. Prezesem Klum hvl przez dłuższy czas poseł Matakiewicz.

Przy wyborach do Sejmu w 1922 Katolickoludowi utworzyli razem z Nar. Zjedli. Ludoweui (.Skulski) jedna listy (Nr. 12) pod nazwi Polskie Centrum.

Kaucja — rzecz, dana w celu zabezpieczenia jakiego zobowiązania. Kaucja hipoteczna polega na tern, że właściciel pewnej nieruchomości (ziemi, domu) gwarantuje swoją nieruchomością, iż pewne zobowiązanie zostanie dotrzymane (p. Hipoteka).

Kautsky — Karol, jeden z najwybitniejszych teoretyków socjalizmu niemieckiego. Ur. 1854, publicysta, zwolennik marksizmu, redagował „Die neuc Zeit" 1883'—1917, podczas wojny zbliżył się do „Niezależnych Socjalistów", obecnie należy znowu do partji socjalno-demokratycznej. Ogłosił: Die Agrarfrage (1899) Karl Marx ókonomische Leliren (16 wyd. w 1919), Das Erfurter Programm (14 wyd. w 1919, polsk. tłum. z 190C), Ethik und niaterialitische Geschiclitssaufassung (9-te wyd. w 1919), Die deutschen Dokumente zum Kriegsausbruch (4 tomy, 1919), Passe und Judentum (2 wyd. w 1921), Parlamentarismus und Dcmokratie (4 wyd. w 1922) etc

Kawaleria polska — składa się z 4 dywizyj kawalerii i 5 sarmidzicznych brygad. Każda dywizja składa się z 2—3 brygad. Każda brygada i 3 pułków. Związane są z nimi dywizjony artylerii konnej i szwadrony techniczne.

Kelsen — Hans, prawnik austriacki. Ur. 1881 w Pradze, doktorat prawa w Wiedniu 1906. profesor prawa państwowego Uniwersytetu Wiedeńskiego od 1915, członek Trybunału Konstytucyjnego od 1919. Ogłosił: Hauptprobleme der Staatsrechtslehre (1911, i wyd. 1923), Das Problem der Souveranität (1920), Vom Wesen und Wert der Demokratie (1920), Sozialismus und Staat (1920, 2 wyd. 1923), Kommentar zu den Verfassungsgesetzen der Republik Oesterreich (1919 -1921), Der soziologische und der juristische Staatsbegriff (1922), Rechtswissenschaft und Recht (1922), Oesterreichisches Staatsrecht (1923), Marx oder Lassalle? (1924), Das Problem des Parlamentarismus (1925), Allgemeine Staatslehre (1925) etc. Wydaje „Zeitschrift für öffentliches Recht“.

Keinal Pasza - - Mustafa, prezydent republiki tureckiej. Ur. 1881 w Anatolii, brał udział w ruchu młodotureckim, generał w wojnie światowej, zorganizował narodowe po-

wstanie przeciw traktatowi w Sóvrcs i utworzył własny rząd w Angorze. Pobił Greków w 1922 i utworzył republikę, której prezydentem został w 1923.

Kemraerer — Edwin Walter, ekonomista amerykański. Ur. 1875, studia ekonomiczne, pracował w przemyśle, doradca rządu amerykańskiego w sprawach finansowych wysp Filipińskich, profesor ekonomii i skarbowości na Uniwersytecie Princeton, przyjechał w 1926 na zaproszenie Rządu do Polski w celu zbadania sytuacji finansowej. Ogłosił: *Money and Credit Instruments in Their Relation to (icner-d Prices* (1917), *Modern Currency Reform* (1918) etc.

Kempner — Stanisław, ekonomista polski. Ur. 1857 w Kaliszu, wydział prawny Uniwersytetu Warszawskiego, długoletni kierownik „Gazety Handlowej”, w 1905 założył „Nową Gazetę” (Postępowa Demokracja), która trwała do wojny światowej, zin. 1924. Ogłosił „Zasady ekonomii społecznej (1991), *I lando! w przeszłości i stanie dzisiejszym świata* (1901, z Korzonem), *Badania i szkice ekonomiczne* (1902), *Giełda* (1908), *Stosunki społeczne i ekonomiczne w Polsce po rozbiorach* (1909). *Rozwój gospodarczy Polski* (1924) etc.

Keynes — Jolm, ekonomista angielski. Ur. 1883, profesor w Cambridge, brał udział w Konferencji Paryskiej, jako delegat Ministra skarbu. Ogłosił: *Rconomic Conseciuen-ees of tlie Ppace* (1919 — głośna książka), *A reyision of tlie treaty* (1922) etc. Reprezentuje tendencję gerrrianofilską i jest zwolennikiem rewizji Traktatu Wersalskiego.

Kędzior — Andrzej, polityk polski, (Piastowiec). Ur. 1851 w Mieleckim, inżynier, poset do Sejmu galicyjskiego 1908—14 i parlamentu unstrjackiego (1911—18), prezes Koła Polskiego w Wiedniu w 1918,, poseł na Sejm polski 1919—22, minister robót publicznych 1919—20 senator od 1922.

Klerenski — Aleksander, polityk rosyjski. Ur. 1881, adwokat, poseł do Duni 1912, (trudownik, potem socjalista rewolucjonista), po rewolucji z marca 1917 minister sprawiedliwości, potem prcmjcr. propagował dalsza wojnę z Niemcami, obalony przez bolszewików w paźdz. 1917 uciekł z granicę, przebywa w Paryżu jako dziennikarz. Świetny mówca.

Kiernik — Władysław, polityk polski (Piastowiec). Ur. 1879 w Bochni adwokat, poseł na Sejm od 1919, prezes Głównego Urzędu

Ziemskiego 1921—22, minister spraw wewn. w gabinecie Witosa w 1923 i minister rolnictwa w gabinecie Skrzyńskiego 1925—26.

Kierski — Kazimierz, prawnik i publicysta polski, zbliżony do Związku Lud.-Nar. Ur. 1873 w Lubelskiem, adwokat przysięgły w Warszawie, podczas wojny sędzia sądu okręgowego, przeszedł w 1919 do Oddziału poznańskiej Prokuraturii Generalnej, którego prezesem został w 1926. Znamca spraw związanych z Traktatem Wersalskim i stanem prawnym mniejszości niemieckiej. Ogłosił: *Zdobycz wojenna i pretensje do niej osób prywatnych* (1920). *Likwidacja majątków niemieckich według traktatu pokoju* (1921), *Stan prawny walki o ziemię w b. dzielnicy pruskiej* (1922), *Prawa mniejszości niemieckiej w Polsce* (1923), *Mieszany Trybunał Rozjemczy wobec likwidacji majątków niemieckich* (1924), *Zbiór ustaw i rozporządzeń o obywatelstwie polskim według traktatów wersalskich* (1925).

Kiniorski — Marjan, ekonomista i polityk polski. Ur. 1868 w Radomskiem, studiował w Dublanach i paryskiej Szkole nauk politycznych, redaktor „*Ekonomisty*” 1901—03, poseł do I. I III. Dumy, członek Rady Stanu w 1918, senator od 1922 (Zw. Lud.-Nar.), b. prezes

Centr. Towarzystwa Rolniczego. Ogłosił: Ziemia I wola, Zasada wywłaszczenia w programie agrarnym, Państwo i rolnictwo etc.

Kitchener — Herbert, feldmarszałek angielski. Ur. 1850, dowódca armii egipskiej 1802, naczelny wódz w wojnie angielsko-burskiej 1900—02, minister wojny 1914—16, utonął 1916.

Klamer — Czesław, ekonomista polski. Ur. 1872 w Płońsku, instytut technologiczny w Petersburgu, pracował w przemyśle, dyrektor departamentu w Ministerstwie Przemysłu i Handlu 1918—20, Wiceminister Skarbu 1924—25, Minister Prz. i H. od maja do list. 1925, Minister skarbu od czerwca 1926.

Klasa — w znaczeniu politycznym oznacza grupę ludzi, związanych wspólnością zajęć i stanowiska społecznego np. klasa robotnicza, klasa ziemian, klasa kupców, klasa przemysłowców, klasa włościańska. Socjaliści widzą w społeczeństwie tylko 2 klasy: burżuazji i robotników.

Klauzula — zastrzeżenie, warunek. Klauzula największego uprzywilejowania jest często umieszczana w traktatach handlowych i oznacza, że wszelkie korzyści i przywileje handlowe, przyznane w przy-

szłości jakimukolwiek państwu, będą się odnosiły również do państwa zawierającego obecny traktat.

Klerykalizm — nazwa używana często przez obóz liberalny i socjalistyczny w znaczeniu tendencji do nadania duchowieństwu decydującego wpływu w życiu snołccznem, kulturalncm i politycznem oraz do uzależnienia w ten sposób wszystkiego od Kościoła.

Klika — grupa ludzi związana wspólnym interesem i działająca w sposób szkodliwy dla ogółu.

Klub parlamentarny — związek posłów i senatorów należących do tego samego stronnictwa (cwent. paru stronnictw złączonych na terenie parlamentarnym). Klub parlamentarny dzieli się na klub sejmowy i klub senacki, z których każdy ma swego prezesa.

Klub Pracy — klub parlamentarny utworzony w połowie 1925 na skutek secesji z Wy Zwolenia. Do klubu należy 6 posłów (wśród nich Thugutt) i 4 senatorów (wśród nich Wysłouch). Prezesem klubu był poseł Bartcl Po powołaniu tego ostatniego na pretujera w maju 1926 prezesem klubu został poseł Kościałkowski.

Klub stoi na stanowisku deniokratycznrcrn i radykalncm, sprzeciwia się jednak tworzeniu chłopskiego stronnictwa stanowego. Jest zwolennikiem reformy rolnej, ale za odszkodowaniem.

Koalicja — połączenie się, zespolenie. Podczas wojny światowej „koalicją” nazywano porozumienie Francji, Anglii i Rosji (do którego przyłączyły się inne państwa) prowadzenia wspólnie wojny z Niemcami. Rząd koalicyjnym nazywa się rząd parlamentarny, złożony z przedstawicieli wszystkich większych stronnictw.

Koch — Erich, polityk niemiecki, przywódca partji demokratycznej. Ur. 1875, prawnik, burmistrz w Cassei 1913, poseł do parlamentu od 1919, minister spraw wewn. 1919—21.

Kodeks — wielka ustawa tern się odznaczająca, że zmierza do wyczerpującego uregulowania pewnej dziedziny stosunków ludzkich. Kodeksami uregulowane są zwykle dziedziny prawa karnego, cywilnego, handlowego i procedury sądowej. W Polsce nie mamy jeszcze wspólnych kodeksów, tylko pozostałe różne kodeksy w poszczególnych dzielnicach. Najstarszym jest k o d e k s N a p o l e o n a, czyli kodeks cywilny, obowiązujący w Kongresów-

cc od 1808. W 1919 utworzona została Komisja kodyfikacyjna, której zadaniem jest opracować nowe kodeksy jednolite dla całej Polski.

Kolegium —■ grono osób, złączonych wspólnym urzędem lub wspólnymi czynnościami ni, np. kolegium kardynalskie, kolegium profesorskie, kolegium wyborcze etc.

Koleje żelazne — Długość normalnotorowych państwowych linii kolejowych w Polsce w 1924 wynosiła ok. 17.000 km., czyli na 1 km. kw. przypada linii kolejowych ok. 4 km. (podczas gdy w Belgii ok. 29 km., w Szwajcarii ok. 13, w Anglii ok. 12, w Niemczech ok. 12, w Danii ok. 12, w Czechosłowacji ok. 10, w Holandii ok. 10, na Węgrzech ok. 8, we Francji ok. 8, we Włoszech ok. 7, w Austrii ok. 5). Czynnym przeciętnie dziennie było ok. 2.800 parowozów i ok. 100.000 wagonów.

Kolektywizm — p. Socjalizm.

Kölnsche Volkszeitung — obctk „Germania” najbardziej wpływowy organ katolickiej partii „Centrum”. Rozchodzi się najwięcej .w Niemczech zachodnich. Redaktor: Dr. Karl Hocber.

Kölnische Zeitung — jeden z najbardziej wpływowych liberalnych dzienników Niemiec

zachodnich. Niezależny, lecz zbliżony do Niemieckiej Partji Ludowej i Stresemanna.

Kolonizacja — osadnictwo. Odróżniamy kolonizację zewnętrzną na terenach odległych, zamorskich, czyli tworzenie kolonii zamorskich oraz kolonizację wewnętrzną, n. p. kolonizacja b. dzielnic pruskiej przez Niemców zapomocą t. zw. komisji kolonizacyjnej, utworzonej przez Bismarcka w 1886.

Kolumbia — republika w Ameryce Południowej. Obszar: ok. 1.200.000 km kw. Ludność (1924): ok. 6.000.000. Religia panująca: katolicka. Stolica : Bogota (ok. 140.000 m.).

Ustrój polityczny: republika bez rządów parlamentarnych. Prezydent wybierany na 4 lata bezpośrednio przez ludność. Parlament dwuizbowy. Prezydent obecny: generał Pedro Nel Ospina (1922—26).

Eksport (1924): ok. 80 iniljonów pesos; z tego najwięcej kawy. Import: ok. 52 milj.; z tego najwięcej wyrobów bawełnianych. Waluta : peso (ck. 1 dolara).

Kołczak — Aleksander, admirał rosyjski. Ur. 1870, podczas wojny światowej dowódca floty bałtyckiej, potem czarnomorskiej. W 1919

stal na czele antybolszewickiej akcji wojennej na Sybcrji, zamordowany przez bolszewików w 1920.

Kolo — grono ludzi zgromadzających Sie w pewnym celu, np. kolo towarzyskie, kolo naukowe etc. Koł e m P o l s k i e m nazywał się związek posłów polskich w parlamencie austriackim, niemieckim i rosyjskim.

Kolo Żydowskie — p. Żydowskie Koło.

Komarnlcki — Waclaw, prawnik polski. Ur. 1891, studja w Dorpacie, Paryżu i Lwowie, naczelnik wydziału w Minist. spraw wewn. 1918—20, profesor prawa państwowego i międzynarodowego Uniwersytetu Wileńskiego od 1920. Ogłosił: Powstawanie państw (1916), O prawach i zobowiązaniach nowopowstałego państwa (1918), Polskie prawo polityczne (1922), Ordynacje wyborcze do Sejmu i Senatu (1922), Le droit politique de la Pdogne de 1869 a 1919 (1923), Likwidacja mienia niemieckiego w Polsce (1925) etc. Redaktor naczelny „Rocznika prawniczego wileńskiego” od 1925.

Komasacja — zcalanie gruntów, wzajemna zamiana gruntów w ten sposób, by każdy właściciel otrzymał grunty, o ile możliwości, w jednym kawałku.

Komintern — sowiecka nazwa międzynarodowej partji komunistycznej (p. Międzynaródówka).

Komisarz — urzędnik, któremu władza publiczna poleciła wykonać jakąś czynność, np. komisarz oszczędnościowy, komisarz dla zwalczania lichwy etc.

Komisja — grono osób wybranych przez jakieś liczniejsze zebranie w celu zbadania pewnych spraw, np. Sejm wybiera około 20 komisyj, które rozpatrują różne projekty ustaw przed ich uchwaleniem przez Sejm.

Komitet Narodowy Polski — p. Polski Komitet Narodowy.

Kompetencja — zakres działania, właściwość. Państwo praworządne wymaga, by kompetencja każdej z władz była wyraźnie określona.

Komuna — gmina. Samorządem komunalnym nazywamy niekiedy samorząd gminny.

Komunistyczna Partja Polski (K. P. P.) — utworzona w końcu 1918 z połączenia Socjalnej Demokracji Królestwa Polskiego i Litwy, oraz Lewicy Polskiej Partji Socjalistycznej. Przy wyborach do Sejmu w 1922 występowała pod nazwą „Komunistyczny Związek Pro-

letarjatu Miast i Wsi“ i uzyskała w całym państwie około 120.000 głosów i 2 mandaty. W wyborach do Senatu partja nie brała udziału.

Obecnie komuniści mają w Sejmie 6 posłów, ponieważ „Związek Proletarjatu Miast i Wsi“ połączył się z klubem „Ukraińskiej Socjał-Demokratycznej Partji“ w jedną Komunistyczną Frakcję Poselską. Prezesem tej Frakcji jest poseł Wojtiuk,

Organem stronnictwa jest „Czerwony Sztandar**“, wydawany tajnie w Warszawie.

Komunistyczna Partja Polski jest ściśle uzależniona od t. zw. Trzeciej Międzynarodówki (Moskiewskiej).

Komunizm — kierunek społeczno-polityczny, który zmierza do obalenia ustroju kapitalistycznego i własności prywatnej i oparcia życia gospodarczego na wspólności dóbr. Komunizm jest kierunkiem skrajniejszym od socjalizmu. Podczas gdy socjalizm dąży do uspołecznienia środków produkcji (ziemi, domów, fabryk etc.), komunizm propaguje uspołecznienie również przedmiotów użytkowych. Podczas gdy socjalizm stoi na stanowisku parlamentaryzmu i demokracji, komunizm zwalcza te zasady, propagując ideę dyktatury

proletariatu w formie oddania całej władzy państwowej w ręce rad robotniczych i włościańskich. Na stanowisku komunistycznym stoi rosyjski rząd sowiecki, który jednak ze względu na względy taktycznych czyni różne ustępstwa chwilowe ze swych zasad właściwych (Nep).

Partje komunistyczne różnych krajów tworzą t. zw. Trzecią Międzynarodówkę, która znajduje się pod kierunkiem rosyjskiej partji komunistycznej czyli bolszewickiej.¹⁾

Koncern — organizacja pewnej łączności finansowej pomiędzy samodzielnymi przedsiębiorstwami. Szczególnie skuteczną działalność w tym kierunku — okazał Hugo Stinnes na terenie niemieckim po wojnie światowej.

Koncentracja — skupienie, ześrodkowanie; przeciwieństwo dekoncentracji.

Konfederacja — p. Federacja.

Konferencja Pokojowa Paryska — odbyła się w 1919 i opracowała Traktat Wersalski z Niemcami oraz traktaty pokojowe z Austrią, Węgrami, Bułgarią i Turcją. *)

*) Zasady komunizmu przedstawia książka Lenina „Państwo i rewolucja” (polsk. tłum. z 1919), także Prot. Rist „Doktryna bolszewicka” (polsk. tłum. z 1920).

Glówny wpływ na rezultat konferencji miała Rada Najwyższa (Conseil Supreme), złożona z reprezentantów Anglii, Francji. Stanów Zjedn. i Włoch (Lloyd-George, Clemenceau, Wilson i Orlando).

Delegatami pełnomocnymi Polski byli: Roman Dmowski, prezes Komitetu Narodowego i Ignacy Paderewski, ówczesny premier i minister spraw zagr.

Konferencje Pokojowe Haskie — odbyły się w Haadze w 1899 i 1907 i zakończyły się zawarciem szeregu konwencyj międzynarodowych dotyczących prawa wojennego oraz pokojowego załatwiania sporów międzynarodowych. W pierwszej konferencji brało udział 26 państw, w drugiej — 44 państwa. Na konferencjach tych został ustanowiony Międzynarodowy Trybunał Rozjemczy z siedzibą w Hadze (p. Trybunał Rozjemczy).

Konfiskata — przymusowe zabranie pewnych przedmiotów z polecenia sądu lub władz administracyjnych.

Kongres — zjazd, zgromadzenie większe. W Stanach Zjedn. parlament federacyjny nazywa się Kongresem.

Konkordat — umowa pomiędzy Papieżem, jako głową Kościoła katolickiego, a pewnein

państwem w celu uregulowania stosunków kościelnych. Konkordat taki zawarła Polska z Rzymem w 1925¹⁾. Na podstawie tego konkordatu terytorium Polski zostało podzielone na 5 prowincyj obrządku łacińskiego z arcybiskupami na czele (gnieźnieńsko - poznańska, warszawska, wileńska, lwowska i krakowska). Ponadto jest prowincja lwowska obrządku grecko-rosińskiego i ormiańskiego. Uprawnienia Nuncjusza Apostolskiego w Polsce rozciągają się będą na terytorium Wolnego Miasta Gdańsika.

Wybór Arcybiskupów i Biskupów należy do Stolicy Świętej. Jednakże Prezydent Rzeczypospolitej może podnieść przeciw wyborowi względy natury politycznej.

We wszystkich szkołach publicznych, za wyjątkiem szkół wyższych, nauka religii jest obowiązkową.

Konopczyński — Władysław, historyk i polityk polski (Zw. Lud. Nar.). Ur. 1880 w Warszawie, wydział prawny w Uniwersytecie Warsz., doktorat filozofii w Uniwersytecie Lwowskim, profesor historii polskiej Uniwer- *)

*) Tekst konkordatu p. w mojej książeczce „Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej i ważniejsze ustawy polityczne i administracyjne” (1924, uzupełnienie 1925).

sytetu Jagiellońskiego od 1917, poseł na Sejm od 1922. Ogłosił: Polska w dobie wojny siedmioletniej, Mrok i Świt, Geneza i ustanowienie Rady Nieustającej, Liberum veto, Od Sobieskiego do Kościuszki etc.

Konserwatyzm — dążenie do zachowania tego, co istniało dotychczas. Kierunek polityczny zmierzający do utrzymania tradycyjnych form prawno-politycznych, a więc ustroju monarchicznego, ograniczonych praw parlamentu, cenzusu wyborczego, popierania przez państwo religii, własności prywatnej i rodziny. Konserwatyzm podkreśla często, że nie jest przeciwnikiem ewolucji, tylko rewolucji. Zwolennicy konserwatyizmu rekrutują się głównie z klas posiadających lub o bycie ustalonym. W Polsce tendencje konserwatywne reprezentowane są przez Stronnictwo Prawicy Narodowej w Krakowie (Czas), przez Stronnictwo Chrześcijańsko-Narodowe (Dzień Polski, Warszawianka) i Organizację Zachowawczą Pracy Państwowej¹ w Wilnie (Słowo). Przeciwnostwem konserwatyizmu jest r a d y - k a l i z m .

Konsolidacja długów — przemiana wielu długów różnych rodzajów na jeden dług większy określonego rodzaju.

Konstantyn — “król Kręcki. Ur. 1868, objął tron w 1913, zachował podczas wojny światowej neutralność (życzliwą dla Niemców), zmuszony w 1917 przez Kntente do abdykacji i opuszczenia kraju, powołany znowu na podstawie plebiscytu w 1920, abdykował na rzecz swego syna Jerzego w 1922, zm. w 1923 w Palermo.

Konstytuanta — Zgromadzenie Narodowe, którego celem jest opracowanie i uchwalenie konstytucji. Konstytuanta był polski Sejm Ustawodawczy 1919—**22**.

Konstytucja — w znaczeniu politycznem oznacza podstawy prawne ustroju politycznego. Podstawy te zwykle zawarte sa w akcie konstytucyjnym, który określa najwyższe władze państwowe i ich stosunek wzajemny oraz stosunek państwa do obywateli (prawa wolnościowe). W Polsce obowiązuje konstytucja z 17. marca 1921, zmieniona 2. sierpnia 1920 ¹⁾.

Państwem konstytucyjnym nazywamy taki ustrój polityczny, w którym społeczeństwo ma stanowczy udział we władzy

¹⁾ Por. wydany przeze mnie „Nowy tekst Konstytucji Polskiej i ustawa o pełnomocnictwach”, Poznań, 1926, Fiszler i Majewski.

ustawodawczej, w którym zabezpieczone s *
 prawa wolnościowe i przeprowadzony podział
 władz.

Konstytucyjna odpowiedzialność — odpowie *
 działalność ministrów za naruszenie konstytucji
 lub ustaw zwykłych (naruszenie w formie
 czynności urzędowej). W tym wypadku Oskar-
 ża ministrów Sejm (większością ^ głosów),
 a rozpoznaje sprawę i wydaje wyrok specjał
 ny Trybunał Stanu.

Polska ustawa o Trybunale Stanu z 192 S
 powiada: „Minister odpowiada konstytucyjni.
 przed Trybunałem Stanu za działania i zanic
 chania, wynikłe z winy umyślnej lub nie •
 umyślnej, któremi w zakresie swojego urzęd-
 dowania, lub też w zakresie ogólnego kierun-
 ku działalności i polityki Rządu, naruszył Kon-
 stytucję lub inną ustawę, naraził Państwo ir;
 niebezpieczeństwo lub interesom Państwa
 oczywistą i znaczną wyrządził szkodę“.

Od odpowiedzialności konstytucyjnej odróż-
 niać należy odpowiedzialność poli-
 tyczną czyli parlamentarną ministrów, któ •
 ra polega na odpowiedzialności za kierunek
 polityczny Rządu. Rezultatem tej odpowie-
 dzialności (przed Sejmem) może być votum
 nieufności Sejmu i dymisja Rządu (nie zaś pro •
 ces karny).

Konsul — urzędnik wysłany do obcego państwa w celu obrony interesów gospodarczych państwa wysyłającego, opieki nad swoimi obywatelami zagranicą i czuwania nad wykonaniem umów międzynarodowych. Nie mają oni charakteru dyplomatycznego i nie korzystają z eksterytorjalności; tylko archiwum konsLiRitu jest nietykalne. Konsulów mianuje Minister spraw zagr. (lettres de provision), przyczem musi nastąpić zezwolenie rządu państwa przyjmującego na urzędowanie nowo-mianowanego na jego terytorjum konsula (exequatur). Organizacja i czynności konsulów polskich uregulowane są ustawą z 11. listopada 1924 *).

Kcnsimicyjne podatki — podatki spożywcze, (np. na cukier, alkohol, ty roń. herbatę etc.).

Konsument — ten, kto wyprodukowane rzeczy konsumuje, zużywa.

P o l i t y k ą k o n s u m e n t a nazywamy politykę, która mniej zwraca uwagi na interesy produkcji, niż na interesy konsumentów, czyli dąży do obniżenia cen przez obniżanie

A) Tekst tej ustawy znajdzie czytelnik w mojej książeczce „Konstytucja Rzpltej Pol. i ważniejsze ustawy polityczne i administracyjne” (1924, uzupełnienie 1925).

ceł importowych, wprowadzanie ceł eksportowych, obciążanie wielkimi podatkami bezpośrednimi producentów etc. Polityka gospodarcza Wł. Grabskiego w 1924—25 roku uważana była za politykę konsumenta.

Kontrasygnować — podpisać akt urzędowy już przez kogoś podpisany. Według Konstytucji polskiej „każdy akt rządowy Prezydenta Rzeczypospolitej wymaga dla swej ważności podpisu Prezesa Rady Ministrów i odpowiedniego Ministra, którzy przez podpisanie aktu biorą zań odpowiedzialność*¹.

Kontrola —■ nadzór, sprawdzanie. W 1921 ustanowiona została w Polsce Najwyższa Izba Kontroli, której zadaniem jest kontrola całej administracji państwowej pod względem finansowym, badanie zamknięć rachunków Państwa i przedstawianie corocznie Sejmowi wniosku o udzielenie lub odmówienie Rządowi absolutorium. Prezes Najwyższej Izby Kontroli jest równorzędny Ministrowi i odpowiada bezpośrednio przed Sejmem.

Kontrrewolucja — akcja rewolucyjna przeciwko ustrojowi politycznemu wynikłemu z rewolucji poprzedniej. Celem kontrrewolucji jest przywrócenie poprzedniego ustroju politycznego.

Kontrybucja — danina pieniężna, nałożona na kraj lub miasto przez armję okupacyjną.

Kontyngens — określona ilość czegoś, która ma być dostarczona, np. kontyngens rekrutów, kontyngens podatkowy etc.

Konwent Senjorów — wydział złożony z reprezentantów klubów sejmowych (wzgl. senackich), który pod przewodnictwem Marszałka Sejmu (wzgl. Senatu) rozważa różne sprawy bieżące związane z działalnością Sejmu (wzgl. Senatu). Instytucja Konwentu Senjorów opiera się bardziej na zwyczajach parlamentarnych, aniżeli na przepisach prawnych.

Konwersja — zamiana jednego długu na inny, zwykle niżej oprocentowany.

Korfanty — Wojciech, polityk polski. Ur. 1873 na Śląsku, studiował nauki ekonomiczne w Berlinie, pracował w kopalniach Śląsk.cłi, założył „Górnoślązaka” w 1902 i „Polaka” w 1905, połączył się w 1910 z Napieralskim, wydawcą „Katolika”, poseł do Sejmu pruskiego (1903—18) i parlamentu niemieckiego (1902—12), członek Komisariatu N. R. L. w Poznaniu w 1919, poseł na Sejm od 1919 (Chrz. Dem.), organizował powstania podczas plebiscytu na Śląsku, wicepremier 1923, wydawca

„Rzeczypospolitej” w Warszawie i „Polonii” w Katowicach.

Korniłow — Laurencjusz, generał rosyjski. Ur. 1870, w sierpniu 1917 naczelny wódz frontu zachodniego, próbował obalić rząd Kierońskiego, ale został aresztowany. Później walczył z bolszewikami, raimy pod Charkowem W grudniu 1917, zm. w kwietniu 1918.

Korsarstwo — czyli kaperstwo, chwywanie podczas wojny nieprzyjacielskich statków handlowych przez statki prywatne upoważnione do tego przez państwo wojujące. Korsarstwo jest zakazane przez prawo międzynarodowe (Deklaracja prawa morskiego na Kongresie Paryskim w 1856). Od korsarstwa odróżniać należy piractwo czyli rozhójnictwo morskie, które nie ma prawa do ochrony państwa ojczystego.

Korytowski —• Witold, administrator polsko-austrjacki. Ur. 1850 w Wielkopolsce, Wydział prawny w Wiedniu, urzędnik Ministerstwa Skarbu 1880—1891, kierownik galicyjskiej Dyrekcji Skarbu 1891- -1906, minister skarbu w gabinecie Becka 1906—08, poseł do wiedeńskiej Rady Państwa i Sejmu galicyjskiego. Namiestnik Galicji 1913—15, prezes poznańskiej Spółki Okowicianej 1920—1922, zm. w Poznaniu w 1922.

Kotkowski — Bolesław, publicysta polski. Ur. 1870 w Lubelskiem, doktorat nauk ekonomicznych w Brukseli, współpracownik „Głosu“, „Przeglądu Tygodniowego**“, „Gazety Polskiej“, a od 1903 „Kurjera Warszawskiego“ (B. K.), senator od 1922 (Zw. Lud. Nar.). Ogłosił: Gmina wiejska (1899), O reformie gruntowej (1905), Jak wychowywać demokrację (1906), Niebezpieczeństwo niemieckie (1907), Polityka gminna (1907) etc.

Kosmopolityzm — uwzględnianie spraw i interesów całej ludzkości oraz obojętność dla interesów swego narodu.

Kostanecki — Antoni, ekonomista polski. Ur. 1866 w Słupskiem, doktorat filozofji uniwersytetu berlińskiego 1889, profesor ekonomii społecznej uniwersytetu fryburskiego, politechniki lwowskiej, a od 1915 Uniwersytetu warszawskiego, rektor tegoż Uniwersytetu 1917—20. Ogłosił: Der öffentliche Kredit im Mittelalter (1889), Der wirtschaftliche Wert (1900), Das Aktienindossament (1900), Der Lagerschein als Traditionspapier (1902), Arbeit und Armut (1907), Dantes Philosophie des Eigentums (1910), Boska i Niebieska Komedia (1912).

Kościół grecko-katolicki — czyli grecko* unicki, jest rezultatem częściowej unji kościoła

greckiego z rzymskim. Utworzony w Polsce w 1596 (Unja Brzeska) utrzymał się obecnie w galicji wschodniej wśród Rusinów. Ludność grecko-katolicka wynosi w Polsce ok. 3 milionów. Na czele Kościoła grecko-katolickiego w Polsce stoi metropolita lwowski Andrzej lir. Szeptycki.

Kościół katolicki p. Konkordat.

Kościół prawosławny — we wrześniu 1925 proklamowana została autokcefalja Kościoła Prawosławnego w Polsce, czyli jego niezależność od patriarchy moskiewskiego. Głową Kościoła jest Metropolita Dyonizy (Walc-dyński), noszący tytuł Metropolity Warszawskiego i całej Polski. Metropolita zarządza sprawami Kościoła wraz ze św. Synodem, złożonym ze wszystkich biskupów diecezjalnych i zwoływanym kilka razy do roku. Obecnie Kościół liczy 5 diecezji: Warszawsko-Chelmska, Wołyńska, Wileńska, Poleska i Grodzieńska, około 1400 parafii i 15 klasztorów męskich i żeńskich.

Ustrój wewnętrzny Kościoła opiera się na Statucie Kanonicznym, uchwalonym przez św. Synod w 1925. Stosunek Państwa do Kościoła regulowany jest przez „Przepisy tymczasowe” wydane przez Rząd polski w styczniu 1922.

Ludność prawosławna w Polsce wynosi ok. 2.800.000, przeważnie w województwie wolyńskim, poleskim i nowogródzkim.

Kozicki — Stanisław, publicysta i polityk polski. Ur. 1876 w Pułtuskiem, ukończył Akadcmję Kolnicza w Berlinie, doktorat filozofii w Halli, naczelny redaktor „Gazety Warszawskiej” 1910 15, „Kuriera Poznańskiego” 1921- 22. „Przeglądu Wszechpolskiego” 1922—25, poseł do Sejmu 1922 26 (Zw. Lud. Narod.), poseł polski przy Kwirynalc od 1926. Ogłosił: Sprawa włościan w Polsce porobiorowej. Sprawa wschodnia. Sprawa granic Polski na Konferencji pokojowej w Paryżu etc.

Kramarz — Karol, polityk czeski. Ur. 1860, ekonomista, poseł do parlamentu austriackiego od 1891, przywódzca młodoezcchów, premier republiki czecho-słowaokiej 1918 19, minister oświaty w 1926, przywódzca narodowych demokratów, propaguje przyjaźń z Rosją (nie-sowiecką). Organem Kramarza i jego partji jest dziennik „-Narodni Politika”.

Krapotkin — Piotr, książę, anarchista rosyjski, jeden z najbardziej znanych teoretyków anarchizmu. Ur. 1842, oficer, uwięziony 1874, uciekł zagranicę 1876, powrócił do Rosji 1917,

zm. 1921. Ogłosił: *Parolcs d'un revolté* (1885), *La conduetc du pain* (jest tłum. Dolskie z 1904), *La grande révolution, Mcmoirs of a reyolutionnist* (1899, tłum. polskie z 1904), *Mutual aid* (1902) etc.

Krassln — Leonid, komunista rosyjski Ur. 1870, inżynier, Komisarz dla handlu zagranicznego 1920, reprezentant Rosji Sowieckiej w Londynie (zawarł umowę handlową z Anglią), ambasador w Paryżu 1924—25.

Kroacja — p. Jugosławia.

Kryzys — przesilenie, przełom. Kryzysem gabinetowym nazywamy przesilenie polityczne, wywołane podaniem się rządu do dymisji oraz trudnościami w utworzeniu nowego rządu.

Krzywicki — Ludwik, socjolog i antropolog polski. Ur. 1859, ukończył wydział matematyczny Uniwersytetu Warszawskiego 1882, doktorat filozofii we Lwowie 1906, profesor Wyższych Kursów Naukowych i Wolnej Wszechnicy, zastępca dyrektora Głównego Urzędu Statystycznego 1919—21, profesor historii ustrojów społecznych w Uniwersytecie Warszawskim od 1921. Ogłosił: *Ludy* (1893), *Kurs antropologii* (1897—1902), *Kwestja rolna* (1903) , *Stowarzyszenia spożywcze* (1903),

Ustroje społeczne i gospodarcze w okresie dzikości i barbarzyństwa (1914), Rosja Sowiecka pod względem społecznym i gospodarczym (1922), Studja socjologiczne (1923) etc.

Krzyżanowski — Adam, ekonomista polski. Ur. 1873 w Krakowie, doktorat praw w 1894, sekretarz Krakowskiego Towarzystwa Rolniczego 1896—1904, profesor ekonomii społecznej i skarbowości Uniwersytetu Jagiellońskiego od 1912. Ogłosił: Studja agrarne (1900), Towarzystwa i Stowarzyszenia rolnicze (1911), Pieniądz (1911), Założenia ekonomiki (2 wyd. 1920), Nauka o pieniądzu i kredycie (2 wyd. 1920), Drożyzna (1920), Nauka skarbowości (1923), Pauperyzacja Polski Współczesnej (wyd. 3-cie 1926).

Kuba — mała republika (wyspa) w Ameryce Środkowej, niezależna od Hiszpanji od 1898. Obszar: ok. 115.000 km kw. Ludność (1923): ok. 3.100.000. Religia panująca: katolicka.

Ustrój polityczny: Prezydent wybierany na 4 lata w wyborach pośrednich. Parlament dwuizbowy. Obecny Prezydent: generał Maehado (1925—29).

Eksport: przeważnie cukier. Import: przeważnie wyroby fabryczne. Waluta: peso (1 doi.).

Kucharski — Władysław, polityk polski (Zw. Lud-Narod.). Ur. 1884, inżynier i przemysłowiec w Krakowie, kierownik wydziału apro wizacyjnego Polskiej Komisji Likwidacyjnej w 1918—19, minister b. dzielnicy pruskiej 1920—21, poseł na Sejm od 1922, minister skarbu w gabinecie Witosa w 1923.

Kucharzewski - - Jan, publicysta i polityk polski. Ur. 1876 w Wysokiem Mazowieckiem, wydział prawny Uniwersytetu Warszawskiego 1898, adwokat, wykładał na kursach naukowych, podczas wojny światowej jeden z wpływowych aktywistów, premier 1917—1918. Ogłosił: Socjalizm prawniczy (1906), Narodowość a państwo (1907), Maurycy Moch nacki (1910), Czasopiśmiennictwo polskie wieku XIX (1911), Od białego caratu do czerwonego (2 tomy, 1923—25) etc.

Kulilmann — Ryszard, dyplomata niemiecki. Ur. 1873, sekretarz stanu dla spraw zagr. 1917—18, zawarł pokój w Brześciu Lit. i Bu karcszyc, usunięty w czerwcu 1918, jako człowiek zbyt pojednawczy.

Kulczycki — Ludwik, publicysta i polityk polski. Ur. 1866 w Warszawie, studiował nauki społeczne w Uniwersytecie Genewskim, za organizowanie socjalistycznej partii „Proletariat” uwięziony 1888—1893, potem zesłany

na Syberię, skąd zbiegł i osiadł we Lwowie. Obecnie profesor Szkoły Nauk Politycznych w Warszawie, należy do Nar. Partji Rob. Ogłosił: Zarys podstaw socjologii (1900, 2-gie wyd. 1924), Anarchizm współczesny (1902), Historia polskiego ruchu socjalistycznego w zaborze rosyjskim (1904, pod pseud. Mazowieckiego), Autonomia i federacja (1906), Rewolucja Rosyjska (1909—11).

Kumaniccki — Kazimierz Władysław, prawnik polski. Ur. 1880 w tarnopolskim, Wydział prawny w Krakowie, radca magistratu i naczelnik biura statystycznego w Krakowie, profesor prawa administracyjnego w Uniwersytecie Jagiellońskim od 1917, Minister Oświaty w gabinecie Nowaka 1922. Ogłosił: Prawdopodobieństwo w statystyce (1910), Akt administracyjny (1913), Statystyka Polski (z prof. Krzyżanowskim, 1915), Ustrój państwowych władz administracyjnych (1920), Ustrój władz samorządowych (1921), Strategia wielkiej wojny (1921), Odbudowa państwowości polskiej, najważniejsze dokumenty (1924) etc.

Kun — (dawniej Kohn) Bela, komunista węgierski. Ur. 1885, dziennikarz, główny organizator „dyktatury proletariatu^{4*} na Węgrzech od marca do sierpnia 1919, skazał na śmierć 329 osób, w sierpniu 1919 uciekł do Austrii.

Kurier lwowski — dziennik reprezentujący inteligencję radykalną o tendencjach liberalno-demokratycznych. Był przez dłuższy czas organem piosła iDąbskiego. Założony 1883. Redaktor: T. Stroiński.

Kurjer Łódzki - dziennik narodowy bez wyraźnego zabarwienia partyjnego. Założony w 1902. Redaktor: Czesław Gunikowski.

Kurjer Polski — założony w 1897 dziennik warszawski kierunku konserwatywnego z odzieniem liberalnym, reprezentował głównie koła przemysłowe. Redagowany w ostatnich latach przez Ignacego Rosnera grupował dawnych aktywistów i uważany był za organ ministra Skrzyńskiego i gen. Sikorskiego. W lutym 1926 nastąpił rozłam i t. zw. grupa Skrzyńskiego wystąpiła z Redakcji i założyła „Nowy Kurjer Polski**”. Zawieszony w lipcu 1926 roku.

Kurjer Poranny — dziennik warszawski liberalno-radykalny, popiera zdecydowanie Marszałka Piłsudskiego, stoi blisko obozu „Wyzwolenia**”, założony w 1877. Wydawca obecny; F. L. Fryzę. Jedno z najbogatszych pism w Polsce.

Kurjer Poznański — wychodzi 2 razy dziennie. Organ Związku Lud. Nar. Założony

w 1906. Dyrektor wydawnictwa: Roman Lcitgeber. Redaktor: Marjan Seyda. Jedno z najbogatszych pism w Polsce.

Kurjer Warszawski - wychodzi dwa razy dziennie. Założony w 1821. Charakter bezpartyjny, jednak zbliżony do Związku Lud. Nar. Redaktor polityczny: Bolesław Koskowski. Jedno- z najbogatszych pism w Polsce.

Kurnatowski — Jerzy, publicysta polski. Ur. 1874 w Sieradzkim, ukończył wydział prawny w Warszawie i Szkołę Nauk Politycznych w Paryżu. Ogłosił: Zarys solidarności politycznej (1905, pod pseud. Bytyń), Katolicyzm i polskość (1906), O solidaryzmie (1907), Doktryny ekonomiczne (1909), Kooperatywa i koooperatyzm (1911), Ustrój polityczny Francji (1913), Niemcy w Polsce i Polacy w Niemczech (1925), Zagadnienie Prus Wschodnich (1925) etc. W swej działalności obecnej występuje przeciw ekspansji Polski na wschód i propaguje politykę czcchofilską.

Kurja — klasa wyborców głosujących w jednym kole wyborczym, np. w okresie przedwojennym wyborcy do Sejmu galicyjskiego podzieleni byli na 4 kurje: 1. wielkich posiadłości: 2. miast: 3. izb handlowych i przemysłowych i 4. gmin wiejskich.

Kurs — cena giełdowa pieniędzy, papierów wartościowych (akcyj, listów zastawnych, obligacyj) i towarów. Kursem politycznym nazywamy tendencje polityczna danego rządu.

Kutrzeba — Stanisław, historyk i prawnik polski. Ur. 1870, Wydział prawny w Krakowie 1898, profesor historii ustroju Polski w Uniwersytecie Jagiellońskim od 1908, członek czynny Akademii Umiejętności od 1918. Ogłosił: Historia ustroju Polski w zarysie (1905, wyd. szóste 1925), Dawne polskie prawo sądowe (1920), Polska odrodzona (2 wyd. 1922), Polskie prawo polityczne według traktatów (2 tomy 1923), Polska współczesna (1929) i liczne inoncgraije historyczne.

Kwiatkowski Lucjnusz. Ur. IsaS w Tarnopolszczyziie, studja chemiczne we Lwowa i Monachium, członek czynny „Zarzewia”, dyrektor gazowni lubelskiej, służba w Lcgjionach 1914—18, docent Politechniki Warszawskiej, jeden z kierowników Chorzowa 1923—2t—Minister Przemysłu i Handlu od czerwca 192

Kwiryna! - - rezydencja króla włoskiego. Nazwa jednego z siedmiu pagórków, na którym stoi pałac królewski (dawniejszy pałac letni Papieża).

L.

Labotir Party Partja Pracy tu. Anglja, partie polityczne).

Landrat — tytuł urzędników administracyjnych pruskich, odpowiadający naszym starostom powiatowym.

Lansiug — Robert, polityk amerykański obozu demokratycznego. Ur. 1864, prawnik, sekretarz stanu (spraw zagr.) 1915—20, z początku maż zaufania Wilsona, potem zwolennik łagodniejszych warunków dla Niemiec oraz przeciwnik udziału Stanów Ziedn. w Lidze Narodów. Ogłosił: *The Ppace negotiations* (1920), *The Big Pour and others of tbe Ppace Conference* (1921), *Mómoires* (franc. wyd. z 1925).

Laroche — Juliusz, ambasador francuski w Warszawie. Ur. 1872, rozpoczął służbę dyplomatyczną w Rzymie, dyrektor departamentu spraw politycznych w Ministerstwie spraw zagr. 1924, w styczniu 192C mianowany ambasadorem w Warszawie (w miejsce Panafieu).

Leader — (czytaj lider) przywódca: wyrazem tym oznacza się w Anglji kierowników stronnictw politycznych.

Ledebour — Jerzy, polityk niemiecki (niezależny socjalista). Ur. 1850, dziennikarz, poseł

do parlamentu od 1900, jeden z przywódców niezależnych socjalistów podczas wojny, brat czynny udział w rewolucji berlińskiej w styczniu 1919, obecnie przywódca małej grupy niezależnych socjalistów (od 1923), przy wyborach 1924 nie przeszedł.

Lednicki — Aleksander, polityk porozumienia polsko-rosyjskiego. Ur. ISCG pod Mińskiem, studja prawnicze w Moskwie, adwokat w Moskwie, gdzie założył wiele towarzystw polskich. Poseł do Dumy w 1900, należał do stronnictwa Kadetów i jednocześnie do koła terytorialnego polskich posłów z Litwy i Ziem Ruskich, za podpisanie Manifestu Wyborckiego uwięziony w 1907. W 1915 prezes Rady Zjazdów polskich organizacji pomocy ofiarom wojny, w 1917 prezes Komisji Likwidacyjnej, powołanej przez rosyjski Rząd Tymczasowy, w 1918 przedstawiciel Rady Regencyjnej w Rosji. Przebywa w Warszawie.

Legacja — poselstwo dyplomatyczne.

Legaci — posłowie Stolicy Apostolskiej. Legaci i nuncjusze papiescy należą do pierwszej klasy agentów dyplomatycznych (na równi z ambasadorami).

Legalność — zgodność z prawem, czyli zgodność z ustawami i rozporządzeniami władz.

Legisłatywa — władza ustawodawcza
(w Polsce Sejm i Senat).

Legityniści! - zwolennicy dynastii prawowitej, np. we Francji zwolennicy dynastii Burbonów, w Hiszpanii karliści.

Legia honorowa — Legion d'honneur, order francuski ustanowiony przez Napoleona w 1802 i nadawany zarówno cywilnym, jak wojskowym. Członkowie składają się z kawalerów, oficerów, komandorów, wielkich oficerów, wielkich krzyży i wielkiego mistrza, któryin jest głowa Państwa.

Legiony — polska formacja wojskowa powstała w związku z wojną światową na terenie galicyjskim z dawnego „Strzelca” oraz Drużyn Strzeleckich z inicjatywy i pod kierownictwem Józefa Piłsudskiego, który został dowódcą 6-szej brygady.

Organizacja polityczna, popierająca Legiony, był N. K. N. (Naczelny Komitet Narodowy) powstały w Krakowie w sierpniu 1914.

Legiony walczyły przeciw Rosji, wchodząc w skład armii austriackiej, potem niemieckiej. Kiedy jednak w sierpniu 1917 Borseler zażądał w Warszawie, aby Legiony złożyły przysięgę wedle podanej roty, przeważna część legionistów (z rozkazu Piłsudskiego) odmówiła i zo-

siała internowana, a Piłsudski wraz z Sosnkowskim wywieziony do Magdeburga. Ci, którzy złożyli przysięgę, utworzyli t. zw. „poluisclie Wehrmacht**.

Druga brygada legionów, pozostająca pod rozkazem Austrii, na wieść o pokoju brzeskim jprzebiła się przez front austriacki (pod wodzą Józefa Hallera) i podążyła na wschód. Część z nich przedostała się przez Murman do Francji i weszła w skład tworzącej się tam armji polskiej. Inni przedarli się do Syberii, gdzie utworzyli 5-tą dywizję.

Lenin — właściwie Ułjanow Włodzimierz, komunista rosyjski. Ur. 1870 w Symbirsku, adwokat, zesłany w 1897 na Syberie, skąd uciekł w 1900 za granicę i został przywódcą partii socjalno-demokratycznej, zwłaszcza jej skrzydła bolszewickiego po rozłamie z 1903. W kwietniu 1917 powrócił do Rosji, a no rewolucji bolszewickiej z października 1917 został przewodniczącym Rady Komisarzy Ludowych, rządził Rosją razem z Trockim i Zinowjewem przez kilka lat zm. 1924. Skrajny fanatyk i doktryner, przytem znakomity mówca i organizator. Ogłosił: Państwo i rewolucja (polsk. tłum. z 1919), Wojna i rewolucja, Dyktatura proletariatu i renegat Kautsky, Kwestja agrarna w Rosji etc.

Le Solr — najbardziej poczytne pismo brukselskie kierunku liberalnego. Redaktor: Edmond Patris. Nakład: powyżej 100.000.

Lewica — oznacza grupy poselskie, które zasiadają w parlamencie po lewej stronie fotelu przewodniczącego. Są to zwykle grupy socjalistyczne i radykalne.

Prawicą zwykle nazywają grupy konserwatywne i nacjonalistyczne. Centrum oznacza partje stojące w środku między prawicą i lewicą. Są to zwykle grupy liberalne, demokratyczne i chrześcijan sko-społeczne.

Lewiński — Jan, ekonomista polski. Ur. 1885, studja w Brukseli i Londynie, profesor Wyższej Szkoły Handlowej w Warszawie. Ogłosił: *L'Evolution industrielle de Belgique* (1911), *Origin of Property and the Formation of Village Community* (1913), *Twórcy ekonomii politycznej* (1923) etc.

Leyges — Jerzy, polityk francuski kierunku umiarkowanie prawicowego (t. zw. grupa republikanów lewicy). Ur. 1857, adwokat, poseł do parlamentu od 1885, wielokrotny minister, premier 1920—21, minister marynarki w gabinecie Brianda 1925—26, i Poincaré'go 1926.

Liberalizm — dążenie do wolności indywidualnej, do możliwego zwolnienia jednostki

z wszelkich krępujących ją więzów i ograniczeń. Możemy rozróżnić 3 kierunki liberalizmu:

1. Liberalizm ekonomiczny (Smith, Say) głosi zasadę niemieszania się państwa do życia gospodarczego. Życie społeczno-gospodarcze powinno być rezultatem swobodnej działalności jednostek, kierujących się interesem osobistym, a z tego starcia interesów i egoizmów indywidualnych wypłyne największa korzyść społeczna, największa harmonja ekonomiczna (*laisser faire*). Przeciwnictwem liberalizmu ekonomicznego jest socjalizm i komunizm.

2. Liberalizm polityczny (Locke, Benjamin Constant) rozpatruje różne inne kierunki wolności indywidualnych, które winny być nietykalne dla władzy państwowej. Znajdujemy je w konstytucjach współczesnych w formie t. zw. praw wolnościowych (nietykalność osobista, nietykalność mieszkania, ochrona tajemnicy listowej, wolność sumienia, wolność słowa i prasy, wolność stowarzyszeń i zgromadzeń, wolność narodowa). Liberalizm polityczny jest zwykle popierany nie tylko przez stronnictwa liberalne, ale również przez wszystkie mniejszości narodowe, gdyż zapewnia on im większą swobodę działania. Przeci-

wicństwem liberalizmu politycznego jest absolutyzm państwowy, bądź w formie absolutyzmu monarctucznicgo, bądź w formie dyktatury komunistycznej.

3. Liberalizm umysłowy (Voltaire, Hackcl, Buisson), występuje przeciw jakimkolwiek dogmatom, narzucanym umysłowi ludzkiemu, przeciw tradycjom, wynikłym z historii, domagając się nieograniczonej swobody dla lozważań i decyzyj rozumowych* Zwalcza współczesne dogmaty religijne, a w szczególności dogmaty Kościoła katolickiego, jako naj-silniejszej organizacji religijnej. Liberalizm umysłowy stanowi podstawę ideologiczną masonerii francuskiej.

Liberja — mała republika murzyńska w Afryce zachodniej. Znajduje się pod wpływami Stanów Zjednoczonych. Obszar ok. 95 000 km. kw. Ludność (1923): ok. 1 500 000, przeważnie pogańska. Stolica: Monrovia (ok. 0 000 mieszk.).

Ustrój polityczny: parlament dwu-izbowy, jednak prawo wyborcze przysługuje tyłka negrom amerykańskim i ich potomkom. Prezydent wybierany na 4 lata. Obecny Prezydent: Ch. King (1924—28).

Eksport: oliwa palmowa, orzechy, kawa. Import: wyroby bawełniane, tytoń, al-

kohol. Kolei żelaziiych niema. W a l u t a :
dolar amer.

Lichtenstein — małe księstwo między Austria a Szwajcaria, nie brało udziału w woiuie świa-
towej. Obszar: 159 km. kw. L u d n o ś ć
(1921): ok. U 000, przeważnie katolicka. S t o -
l i c a : Vaduz (ok. 1 500 ni.).

U s t r ó j p o l i t y c z n y : monarcnja kon-
stytucyjna. Panujący: ks. Jan II, z domu Lich-
tenstein, ui. 1840. Parlament jednoizbowy.

U n j a monetarna i pocztowa ze Szwajcarią.

Lichwa — żądanie nadmiernego zysku przez
wyzyskanie czyjegoś trudnego położenia, naj-
częściej przy sposobności sprzedaży lub po-
życzki. Lichwa jest uważana za przestępstwo
karne..

W Polsce ustawa o zwalczaniu lichwy z 1920
r., zmodyfikowana w 1922, przewiduje kary
w wypadku żądania nadmiernego zysku przy
sprzedaży przedmiotów pierwszej potrzeby.

Liebknrecht — Karol, polityk niemiecki obozu
socjalistycznego, później komunistycznego. Ur.
1871, jako syn znanego przywódcy socjali-
stycznego Wilhelma Liebknrechta, adwokat,
poseł do parlamentu od 1912, głosował prze-
ciw kredytom wojennym w 1914 i 1915 (jedy-
ny poseł), w 1918 stanął razem z Różą Luxem-

burg na czele grupy Spartakusa (pscud. Liebknechta) i wywołał w styczniu 1919 druga rewolucję pod hasłem „dyktatury proletariatu”, zastrzelony podczas transportu w 1919.

Liga Narodów¹⁾—organizacja międzynarodowa, a właściwie między państwowa, utworzona w 1919 z inicjatywy Wilsona. Statut Ligi Narodów zawarty jest w pierwszej części Traktatu Wersalskiego.

Celem Ligi Narodów jest poparcie współpracy narodów, zapewnienie pokoju powszechnego i bezpieczeństwa oraz ustalenie porozumienia na podstawie prawa międzynarodowego. Siedzibą Ligi jest Genewa.

Organy Ligi Narodów: 1) Zgromadzenie ogólne złożone z przedstawicieli wszystkich członków Ligi. Obecnie należy do Ligi 55 państw. Nie ualczą do Ligi: Stany Zjed., Rosja, Turcja, Meksyk i Niemcy; to ostatnie państwo ma wkrótce wejść do Ligi, 2) Rada Ligi, złożona z 4 członków stałych (Anglja, Francja, Włochy i Lipoma), oraz z 6 wybranych na trzy lata (obecnie Belgia, Hiszpania, Czechosłowacja, Szwecja, Brazylia i Urugwaj), 3) Stały Sekretariat, złożony z Sekretarza Generalnego (Sir Drum-

¹⁾ P. Uzupełnienia w końcu książki.

mond) i odpowiedniej ilości sił pomocniczych (obecnie około 400 osób); Sekretarza generalnego mianuje Rada za aprobatą Zgromadzenia, inne osoby mianuje Sekretarz generalny za aprobatą Rady, 4) Liczne Komisje stale i czasowe. Pozatem związane są z Ligą:

1. Stały Trybunał Sprawiedliwości Międzynarodowej (w Hadze), złożony z 15 członków, wybranych na 9 lat przez Radę i Zgromadzenie,
2. Międzynarodowa Organizacja Pracy, złożona z 4 reprezentantów każdego państwa (2 reprezentantów Rządu, 1 — pracodawców i 1 — pracobiorców).

Pozatem do organów Ligi zaliczyć należy Komisję Zagłębia Saary, Wysokiego Komisarza w Gdańsku, Generalnego Komisarza dla finansów austriackich, jak również liczne komisje, tworzone dla spraw specjalnych.

Uchwały Zgromadzenia i Rady wymagają jednomyślności członków na posiedzeniu reprezentowanych, o ile odmienna procedura nie została w statucie Ligi wyraźnie przewidziana.

Sesje Zgromadzenia odbywają się zwykle raz na rok, sesje Rady znacznie częściej i nie zawsze w Genewie.

Ligue cTAction française — organizacja centralna rojalistów francuskich w Paryżu. Kandydatem do tronu jest ks. de (Juise (Orleański). Organ prasowy: dziennik Action Française.

Ligue des Droits de l'Homme — organizacja liberalna i pacyfistyczna, utworzona w Paryżu w 1898 podczas afery Dreyfusa. Znajduje się pod wpływem masonów. Prezesem jest Ferdynand Buisson.

Limanowski — Bolesław, historyk, socjolog i polityk polski (P. P. S.). Ur. 1835 koło Ilyna-burga, wydział lekarski w Dorpacie, doktorat filozofii we Lwowie, należał do Powstańczego Komitetu Rewolucyjnego w Wilnie, za co wywieziony w głąb Rosji. W 1868 po amnestii osiadł w Galicji, skąd został wydalony w 1878. W 1892 przewodniczył na zjeździe w Paryżu, na którym założono P. P. S., senator od 1922. Ogłosił: Patriotyzm a socjalizm (1881), Historia powstań narodu polskiego (1882), Historia ruchu społecznego w XIX wieku (1890), Historia demokracji w Polsce (1901). Socjologia (1915) etc.

Linde — Hubert, finansista polski. Ur. 1896 w Sniatynie, studia prawnicze we Lwowie, urzędnik Dyrekcji Pocztowej, mi i lister poczt i telegrafów w 1919, prezes P. K. O. 1923—26,

minister skarbu przez 2 miesiące w rządzie Witosza w 1923, oskarżony karnie za działalność w P. K. O., został przed wydaniem wyroku zamordowany w kwietniu 1926.

Linja Curzona — prowizoryczna wschodnia granica Polski, ustalona przez Radę Najwyższą w Paryżu w końcu 1919, według projektu angielskiego ministra spraw zagr. Curzona. Linja ta biegła wzdłuż granicy Królestwa z włączeniem dawnego obwodu białostockiego.

Lista cywilna — p. Cywilna-lista.

Liszt — Franciszek, prawnik niemiecki. Ur. 1851, profesor Uniwersytetu berlińskiego, zm. 1919. Główny propagator polityki kryminalnej, opartej nie na idei odpłaty, ale społecznej celowości kary. Ogłosił: *Strafrechtliche Aufsätze und Beiträge* (1908), *Lchrbuch des deutschen Strafrechts* (23 wyd. w 1921), *Das Völkerrecht* (12 wyd. w 1925) etc.

Litwa — republika nadbałtycka. Obszar: ok. 55 000 km. kw. L u d n o ś ć (1923): ok. 2 100 000, przeważnie katolicka; żydów ok. 8°/o, Polaków 3,2[^]/n (według źródeł litewskich). S t o l i c a : Kowno (ok. 90 000 m.).

U s t r ó j p o l i t y c z n y : republika z rządami parlamentarnymi. Sejm jednoizbowy, wybierany na 3 lata w głosowaniu powszechnym.

nem i rówriem. Prezydent wybierany na 3 lata przez Sejm. Prezydent obecny: Grinius (1926 do 1929).

Rezultat wyborów do Sejmu w maju 1926: ludowcy 24 m., chrześc. demokraci 20, socjaliści 14, rolnicy 10, Polacy 4, Żydzi 1, inni 5. Najbardziej wrogie stanowisko wobec Polski zajmują chrześc.-demokraci, którzy mieli większość w poprzednim Sejmie. Obecny Prezydent Litwy pochodzi z partji ludowców.

E k s p o r t (1924): ok. 267 milionów litów; z tego wyroby "drzewne 58 mili., len 53 milj., jaja 20 milj. etc. I m p o r t: ok. 207 milionów; z tego tkaniny 45 milj., cukier 14 milj., wyroby metalowe 12 milj. etc. Waluta: lit (olk. 0,1 doi.).

Litwak — nazwa przedwojenna stosowana do Żydów, którzy przesiedlali się z ziem litewskich do Kongresówki, zachowując język potoczny i kulturę rosyjską.

Lloyd George — Dawid, polityk angielski kierunku liberalnego. Ur. 1863, adwokat, poseł do parlamentu od 1890, jako minister skarbu wprowadza w Anglii ubezpieczenia społeczne, premier 1916—22 na czele gabinetu koalicyjnego. Obecnie propaguje w Anglii reformę rolną połączoną z wywłaszczeniem. Zręczny taktyk, zwolennik kompromisów, bez wyraźnej linii politycznej. Zdradza wielką niechęć do Polski.

Locarno — małe miasto w Szwajcarii południowej, w którym zostały zawarte 16 paźdz. 1925 umowy pokojowe i arbitrażowe pomiędzy Niemcami, Francją, Anglią, Belgią, Włochami, Polską i Czechosłowacją. Istota tych umów polega na uznaniu przez Niemcy obecnej granicy zachodniej, na przyjęciu procedury arbitrażowej w wypadkach sporów, oraz na wstąpieniu Niemców do Ligi Narodów w charakterze członka stałego Rady Ligi.

Główną umowę stanowi t. zw. p a k t r e Ń s k i, czyli traktat pomiędzy Niemcami, Belgią, Francją, Anglią i Włochami. Wiąże się z nim konwencje arbitrażowe pomiędzy Niemcami i Belgią, Niemcami i Francją, Niemcami i Polską, Niemcami i Czechosłowacją, wreszcie układy gwarancyjne pomiędzy Francją i Czechosłowacją, Francją i Polską.

Locke — John, filozof angielski, jeden z najwybitniejszych reprezentantów liberalizmu politycznego. Główne dzieło: Dwa Traktaty o Rządzie (1690).

Lokaut — (z ang. lock out), umowa pracodawców w kierunku zamknięcia ich przedsiębiorstw, w celu zmuszenia robotników do ustępstw. Lokaut jest przeważnie odpowiedzią na strajk robotników.

Londyńska deklaracja — uchwalona w 1909 na Konferencji w Londynie, w której brało udział / wielkicim mocarstw, Hiszpania i Holandia. Dotyczy ona prawa wojny morskiej; blokady, kontrabandy etc. Nie weszła w życie z powodu odrzucenia niektórych postanowień przez angielską Izbę Lordów w 1911.

Lord — tytuł angielski osób, które zasiadają w izbie wyższej. Lordami zostają z reguły angielscy parowie (peers) dziedziczni, jednakże od tej reguły są pewne wyjątki, np. 4 lordów prawników zasiada w izbie wyższej, jakkolwiek nie są parami, a z drugiej strony nie wszyscy parowie szkoccy zostają lordami. Także niektóre stanowiska związane są z tytułem lorda, np. Lord Mayor (burmistrz Londonu).

Loucheur — Ludwik, polityk francuski kierownik umiarkowane lewicowe (t. zw. grupa lewicy radykalnej). Ur. 1872, wielki przemysłowiec, poseł do parlamentu od 1919, wielokrotny minister, zwłaszcza w gabinetach Brianda.

Lud — w znaczeniu obszerniejszem oznacza pewną masę ludzi; w znaczeniu ściślejszem oznacza: 1) masę etnograficzną nie zorganizowaną politycznie i nie mającą wyraźnej świadomości narodowej np. lud białoruski w Pol-

sce, lud bretoński we Francji, 2) warstwę włościańską w odróżnieniu od innych warstw.

Ludeudorff — Eryk, generał pruski. Lr. lbo5 w Poznańskim, od lipca 1910 generalny kwartmistrz i doradca Hindcnburgu, ustąpił w październiku 191b, jako zwolennik kontynuowania wojny, przywódca skrajnych nacjonalistów i zwolenników dyktatury, za udział w monachijskim zamachu stanu w list. 1923 postawiony przed sąd, lecz uwolniony. Mieszka w Monachium.

Luksemburg — małe księstwo na granicy Niemiec, Belgii i Francji. O b s z a r : ok. 2 500 km. kw. L u d n o ś ć U922): ok. 2bU Ouu, przeważnie katolicka. S t o l i c a : Luksemburg (ok. 48 000 m.).

- U s t r ó j p o l i t y c z n y : monarchja konstytucyjna. Panująca: Wielka Księżna Karolina z domu Nassau, ur. 1890, objęła tron 1919, w tymże roku poślubiła ks. Feliksa Bourbon-Parine. Następca tronu: Jan, ur. 1921.

Parlament jednoizbowy wybierany na 6 lat, w głosowaniu powszechnym i równym. Rządy parlamentarne.

U n j a monetarna i celna z Belgią.

Luther — Hans, polityk niemiecki kierunku umiarkowanie prawicowego. Ur. 1879, burmistrz Essen 1918—22, minister aprowizacji

\ **922**—23, minister skarbu 1923 -24, premier od stycznia 1925 do maja 1926.

Lutosławski — Kazimierz X., polityk polski (Z w. Lud.-Nar.). Ur. lbbO w Łomżyńskim doktorat meacyny w Ziirichu, studja teologiczne we Fryburgu, podczas wojny kierownik wydziału wojskowego Rady Zjednoczenia Międzypartyjnego w Moskwie, poseł na Sejm od 1919, prezes Komisji konstytucyjnej, zni. w 1924. Ogłosił: O potrzebie filozofji w wykształceniu obywatela (1912), Młodzież a polityka (1914), Hasła rewolucyjne w świetle nauki katolickiej (1919) etc.

Luxemburg — Róża, komunistka polsko-niemiecka. Ur. Ib/1 w Warszawie, doktorat nauk politycznych w Ziirichu w 1898, należała do socjalnej demokracji Królestwa Polskiego, po wyjściu za mąż za Niemca przeniosła się do Niemiec i w 1905 weszła do redakcji „Vorwarfcs‘u“. Należała do najbardziej prawowiernych marksistów i zwalczała rewizjonizm Bernsteina. W styczniu 1919 zorganizowała w Berlinie (razem z Liebkneclitem) rewolucję komunistyczną grupy Spartakusa, przyczem została zabita. Ogłosiła: Kwestia polska a rucli socjalistyczny (1905), Dic Akkurnulation des Kapitals (1913), Dic Krise der Sozialdcmokratic (1919) etc.

Lyautey — Hubert, **general** francuski, organizator wojsk kolonialnych. Ur. 1854, generalny rezydent w Marokku od 1912, minister wojny 1916—17, członek Akademji Francuskiej od 1912, marszałek Francji od 1921, zm. 1925.

Lynch — zachowany dotychczas w Ameryce zwyczaj doraźnego sądu przez tłum, który schwytał przestępcę.

L.

Lotwa — republika nadbałtycka. Obszar: ok. 66000 km. kw. (1924): ok. 2 000 000; z tego protestantów ok. 57 katolików ok. 24% Żydów 5%. Stolica : Ryga (ok. 290 000 m.).

Ustrój polityczny: republika z rządami parlamentarnymi. Parlament jednoizbowy, wybierany w głosowaniu powszechnym i równym. Prezydent wybierany na 3 lata przez parlament. Prezydent może postawić wniosek rozwiązania parlamentu, jednakże wniosek ten powinien być poddany pod referendum ludowe.

Wybory do parlamentu w październ. 1922 dały rezultat następujący: Socjaliści 37 m., Centrum demokratyczne 21. Związek chłopski 17, Mniejszości narodowe 17, prawica 8.

Eksport (1924): ok. 170 milionów latów; z tego drzewo 59 milj., len 44 mili., masło 13 milj. etc. Import : ok. 256 milionów; z tego bawełna i wyroby bawełniane 47 milj., zboże i malca 35 mili., cukier 16 mili., oliwa 14 milj. etc. W a l u t a : lat (ok. 0,2 doi.).

Łunaczarski — komunista rosyjski. Ur. 1866, dziennikarz, po rewolucji bolszewickiej Komisarz Ludowy Oświaty. Uchodzi za znawcę literatury i sztuki współczesnej.

M.

Macdonald — Ramsay, polityk angielski, przywódca „Partii Pracy”⁴⁴. Ur. 1866. nauczyciel, poseł do parlamentu od 1906, podczas wojny światowej i później propaguje pacyfizm, prernjer i minister spraw zagr. w 1924, jeden z głównych twórców t. zw. Protokołu Genewskiego.

Maehjawclizm — polityka przebiegła, nie licząca się ze względami moralnemu Wyraz ten pochodzi od włoskiego pisarza Machia*ve lli⁴ e g o, który w dziele swem „Książę” (1532) daje panującym rady, w jaki sposób pozyskać władzę i utrzymać się przy niej,

stosując wszelkie Środki godziwe i niegodziwe.

Mackensen - Auc., feldmarszałek pruski. Ur. 1849, w 1915 kierował ofensywą wojsk niemieckich w Galicji, zdobył Brześć Lit., dowódca ofensywy w Serbii, potem w Rumunii. internowany w Salonikach wrócił w grudniu 1919 do Niemiec.

Mafia — tajny związek w Svcvlji. wymuszający od ludności różne świadczenia. Stąd „mafią**” nazywała czasem takie związki nielegalne i odznaczające się samowolą.

Maginot — Andrzej, polityk francuski kierunku prawicowego (t. zw. lewica republikańska demokratyczna). Ur. 1877, urzędnik administracyjny, poseł od 1910. minister wojny w gabinecie Poincarégo 1922—24. znawca spraw wojskowych.

Majorat — p- Ordynacja.

Makarewicz — Juljusz, prawnik, socjolog i polityk polski. Ur. 1872 w Samborze, docent prawa karnego w Uniwersytecie Jagiellońskim 1897. równocześnie sędzia w krakowskim sodzie karnym, profesor Uniwersytetu Jagiellońskiego 1904 i Lwowskiego 1907, rektor w 1923—24, senator od 1926 (Chrz.-Dem.).

Ogłosił: Nowożytnie zadania filozofji prawa (1905), Eirifulirung in die Phflosophie des Strafrechts (1906), Polskie prawo karne (1919), Zbrodnia i kara (1922), Przebudowa społeczna (1923), Prawo karne, część ogólna (1914, 2-gie wyd. 1924), Monarchia czy republika (1926) etc.

Makowski — Juljan Dr., prawnik polski. Ur. w Warszawie w 1875, licencjat nauk handlowych i konsularnych w Antwerpii 1898, doktorat prawa w Poznaniu w 1923. Naczelnik wydziału traktatowego w Ministerstwie spraw zagr. od 1919, profesor prawa międzynarodowego w Wyższej Szkole Handlowej i w Szkole Nauk Politycznych. Ogłosił: Ustrój konstytucyjny Stanów Zjedn. (1918), Prawo międzynarodowe (1918, 2-gie wyd. 1922), Prawno-państwowe położenie Wolnego Miasta Gdańska (1923), Nowe konstytucje (1925), Zobowiązania międzynarodowe Polski (w wydawnictwie „Encyklopedia prawa obowiązującego w Polsce” (1925), Współczesne formy sądownictwa międzynarodowego (1926) etc.

Makowski — Waclaw, prawnik polski. Ur. 1880 w Wilnie, skończył Wydział prawny w Warszawie w 1902, członek komisji kodyfikacyjnej od 1919, profesor prawa karnego

Uniwersytetu Warszawskiego od 1921, Minister sprawiedliwości od czerwca 1922 do maja 1923 i od maja 1926. Ogłosił: Podstawy filozofii prawa karnego (1917), Prawo karne w Polsce (2 części 1920—23), Kodeks karny wojskowy, komentarz (1921), Kodeks karny obowiązujący w b. zaborze ros., komentarz (3 tomy, 1922—23), Projekt odrębny projektu karnego polskiego (1922) i wiele innych prac.

Maksymaliści — zwolennicy zasady najskrajniejszej, najbardziej radykalnej, np. komuniści są maksymalistami socjalistycznymi.

Maliniak — Władysław, Drawnik polski. Ur. 1885 w Warszawie, doktorat prawny Uniwersytetu Zurychskiego w 1913, profesor prawa konstytucyjnego i filozofii prawa Wolnej Wszechnicy Polskiej. Obok licznych rozpraw w czasopismach naukowych ogłosił oddzielnie: Andreas Fricius Modrevius, wyd. Wiedeńskiej Akademii Nauk (1913), Przyczynki do teorii zasadniczych zagadnień metodologii i filozofii prawa oraz prawa państwowego (1917). Przyczynek do teorii publicznych praw podmiotowych (1917), Demokracja i parlamentaryzm (1919)

Malinowski — Maksymilian, działacz ludowy obozu radykalnego, jeden z twórców partii

„Wyzwolenie”. Ur. 1860 w Lipnowskiem nauczyciel ludowy, założyciel i redaktor „Zarania” 1907—15, założyciel sklepów kooperatywnych i spółek rolniczych, poseł na Sejm od 1922, wydawca tygodnika „Wyzwolenie” w Warszawie, prezes zarządu głównego „Wyzwolenia”.

Malvy.— Ludwik, polityk francuski oho? J radykałno-socjalistycznego. Ur. 1875, adwokat, poseł do parlamentu 1906—18 i od 1924, minister spraw wewn. 1914—17. oskarżony przed Trybunałem Stanu (Senatem) o tolerowanie propagandy antywojennej i skazany w 1918 na wygnanie, ułaskawiony na podstawie amnestii z 1924. Ponownie poseł do parlamentu od 1924, minister spraw wewn. w gabinecie Ruffanda od marca do kwietnia 1926.

Mała Ententa ■— związek Czechosłowacji, Jugosławji i Rumunii w celu obrony wspólnych interesów, zwłaszcza w stosunku do Węgier i Austrii. Założony został w 1920 przez Benesa, który jest dotychczas właściwą duszą tego trójporozumienia.

Manchester Guardian — niemiecki wpływowy dziennik prowincjonalny w Anglii. zwłaszcza w dziedzinie gospodarczej. Założony w 1821. Kierunek liberalny i pacyfi-

styczny z odcieniem germanofilskim. Redaktor i właściciel: C. P. Scott.

Mandat międzynarodowy — udzielony niektórym państwom w Traktacie Wersalskim mandat do opieki wzgl. zarządu dawnymi Koloniami niemieckimi i terytoriami Turcji dawniejszej — z ramienia Ligi Narodów. W ten sposób Francja otrzymała Syryję i Liban oraz wschodnią część Kamerunu i Togo, Anglja — Palestynę, Mezopotamię i szereg kolonii niemieckich w Afryce i Australii.

Mandat poselski — upoważnienie grona wyborczego, udzielone wybranemu przedstawicielowi, do reprezentowania Narodu w ciałach ustawodawczych. Konstytucja polska powiada wyraźnie (art. 20), że „Posłowie są przedstawicielami całego Narodu i nie mogą być krępowani żadnemi instrukcjami wyborców“. Mandat posłów i senatorów w Polsce trwa 5 lat, o ile Sejm nie będzie wcześniej rozwiązany przez Prezydenta.

Marek — Zygmunt Dr., prawnik i polityk polski (P.P.S.). IJr.1875 w Krakowie, adwokat poseł na Sejm od 1919, członek Komisji Kodyfikacyjnej, przewodniczący sejmowej Komisji prawniczej, prezes klubu parlamentarnego P. P. S.

Mariawici — sekta religijna, odłączona od katolicyzmu i działająca na terenie Kongresówki. Została zorganizowana przez Felicję Kozłowską z Płocka i ks. Jana Kowalskiego który został w 1907 pierwszym ministrem generalnym kościoła mariawickiego. Liczy obecnie kilkadziesiąt tysięcy członków'. Różni się od katolicyzmu głównie tem. że nie uznaje Papieża za głowę Kościoła, że nie uznaje dogmatu nieomyślności papieskiej, że ma szczególną cześć dla Przenajświętszego Sakramentu i dla obrazu N. P. Marji Nieustającej Pomocy.

Papieską encykliką z 1906 F. Kozłowska i ks. Kowalski zostali wyklęci, a ich nauka uznana za heretycką.

Markowski — Bolesław, ekonomista polski. Ur. 1862 w Zawichoście nad Wisłą, skończył wydział prawny Uniwersytetu Warszawskiego, prezes Towarzystwa Wzajemnego Kredytu w Kielcach, potem prezes Izby Skarbowej w Kielcach, od 1921 podsekretarz stanu w Ministerstwie Skarbu. Ogłosił: *Finanse miast Królestwa Polskiego* (1913), *Prace przygotowawcze do ustawodawstwa skarbowego* (1924 — 26), *Z dziedziny skarbowości polskiej* (1925).

Marksizm — teoria społeczna, rozwinięta przez Marxa i Engelsa i stanowiąca naukową

podstawę współczesnego socjalizmu i komunizmu. Opiera się ona na materialistycznym pojmowaniu dziejów, walce klas, pojęciu nadwartości wyzysku pracujących i koncentracji kapitałów, ułatwiającej przejście drogą rewolucji socjalnej do ustroju socjalistycznego,

Marseillaise — hymn narodowy francuski, ułożony w 1792 przez oficera Rouget de Nôle z garnizonu Strasburskiego. Przyjęty przez batalion ochotniczy z Marsylii, który go śpiewał przy wejściu do Paryża, uzyskał miano Marsyljanki.

Marszałek — tytuł historyczny, stosowany obecnie do przewodniczących wielkich zjazdów, a w szczególności do przewodniczących w Sejmie i w Senacie. W wojsku tytuł Marszałka jest najwyższym. Polska ma 2 marszałków wojskowych: Józefa Piłsudskiego i Ferdynanda Focha.

Martow — Juljusz, długoletni przywódca rosyjskich socjalnych demokratów. Ur. 1873, współpracownik Flechanowa i Lenina, po rozłamie z 1903 przywódca mieńszewików, w 1918—19 walczy w Rosji z bolszewikami, w 1920 emigruje za granicę, zm. w 1923.

Marynarka — p. Flota.

Marynarka handlowa polska — składa się: 1. ze statku szkolnego „Lwów”, trzy maszto-
wy, bark z motorami o ładowności 1000 tonn
(własność rządowa), 2. statku „Wawel”, pa-
rowiec towarowy o ładowności 1045 tonu
(własność towarzystwa żeglugi morskiej „Sar-
macja”), 3. statku „Józef English”, motorowiec
towarowy o pojemności brutto 750 tonn (włas-
ność towarzystwa żeglugowego „Biały Orzeł”).
Oprócz tego pływa pod polską banderą kilka
statków rosyjskich armatorów, którzy nie chcą
pływać pod banderą bolszewicką.

Mara — Karol, ekonomista i polityk nie-
miecki, twórca dzisiejszego t. zw. naukowego
socjalizmu i komunizmu. Główne dzieło:
„Kapitał” (18b7).

Mant — Wilhelm, polityk niemiecki, przy-
wódca Centrum katolickiego. Ur. 1803, sędzia,
poseł do parlamentu od 1910, kanclerz Rzeszy
1923—1924, kontrkandydat Mindenbarga przy
wyborach Prezydenta w 1925, minister spra-
wiedliwości w gabinecie Luthra w 1926,
premier od maja 1926.

Masaryk — Tomasz, Prezydent republiki
czecho-słowackiej. Ur. 1850, profesor filozofii
Uniwersytetu Praskiego od 1882, poseł do par-
lamentu wiedeńskiego od 1891 (czeska partja

ludowa), po wybuchu wojny wyjechał z Austrii i utworzył w Paryżu Radę Narodową Czecho-słowacką, działającą po stronie t:uenie'y. W grudniu 191b wybrany na Prezydenta republiki czecho-słowackiej. Ogłosił: Die plii-losopiiisclich und soziolcgisclien Urundlagen des Marxismus (1899), Russlaud und Europa (1908), Nowa Europa (1922) etc.

Masoni — czyli Wolnornularze, organizacje częściowo tajne, propagujące zasady wolności, humanitaryzmu i pacyfizmu i odznaczające się ceremoniałem symbolicznym. Jest to rodzaj neolimiianizinu w dziedzinie społeczno-kulturalnej. Komórką organizacyjną masonerji jest „łoża”, złożona z rozmaitej ilości członków. Wszystkie loże danego państwa są zwykle połączone w lożę uaczelną.

Największe znaczenie w Europie mają 2 loże naczelne: 1. angielska „Wielka Loża” i 2. francuska „Grand Orient de brance”.

Wielka Loża Anglii została założona w 1717. W 1723 uchwalone zostały zasady, czyli „dawne obowiązki” masonerji. Wśród nich na pierwszym planie została umieszczona służba dla dobra ludzkiego i poznania prawdy. W 1813 nastąpiło połączenie z Wielką Lożą irlandzką w Londynie w jedną „Zjednoczoną

Wielką Lożę Anglii". Obecnie Wielka Loża angielska liczy około półtora miliona członków, tworzących około 3.000 łóż. Ideologia Wielkiej Loży nosi pewną cechę deistyczną, członkowie zajmują się przeważnie dobroczynnością, rozważaniami moralnymi, bez większego udziału w życiu politycznym. Masoni angielscy byli i są popierani przez swych panujących, Edward VII był Wielkim Mistrzem angielskim.

Cirand Orient de France został założony w drugiej połowie XVIII wieku i miał wpływ na wywołanie i przebieg rewolucji francuskiej. Zasady rewolucji francuskiej „wolność, równość, braterstwo” stanowią po dziś dzień podstawy ideologiczne masonerii francuskiej. W przeciwieństwie do Anglii masoni francuscy odgrywają wielką rolę polityczną. Skrajny liberalizm umysłowy, republikanizm, pacyfizm, popieranie Ligi Narodów, walka z klerykalizmem i z nacjonalizmem — oto są przewodnie zasady masonerii francuskiej. Znalazły one swój wyraz w stronnictwie radykalno - socialistycznym (Herriot) oraz w organizacji „Ligue des Droits de l'Homme” (F. Buisson). Na ostatnim konwencji masoniskim w Paryżu w 1925 reprezentowanych było 150 łóż. Na Wielkiego Mistrza został

wybrany Maurice Monier, jeden z kie równi-
ków Ministerstwa Oświaty.

W Niemczech loże masońskie nie tworzą
jednej organizacji, niektóre z nich (t. zw. sta-
rop ruskie) nie przyjmują Żydów. Zajmują się
przeważnie zagadnieniami filozoficzno-wy cli o-
wawczemi. Pomieđa# masonami niemieckimi,
a masonami francuskimi, angielskimi i włoski-
mi istnieje pewien rozdzźwięk polityczny na
tle uznania Traktatu Wersalskiego.

W 1923 liczono łóż masońskich lia świecie
ok. 26.000, a członków ok. 3.500.000. Cechą
charakterystyczną masonerii francuskiej i częś-
ciowo niemieckiej jest liczny udział Ży-
dów w tej organizacji. Kościół katolicki wy-
stępował! zawsze przeciw masonom, uważając
liberalizm umysłowy za sprzeczny z dogma-
tami chrześcijańskimi. Również państwo
włoskie wystąpiło w 1925 przeciw masonom
przez ustawę zakazującą tworzenia tajnych
związków.

Z innych powodów odnoszą się niechętnie
do masouów komuniści, którzy zwalczają pro-
pagowaną przez masonów zasadę wolności
indywidualnej, nietykalnej dla władzy pań-
stwowej.

W Polsce masoni nie występują jawnie, stąd
różne przypuszczenia co do ich ilości i wpły-

w ów. Z organizacyj jawnych najbliższej ideologii masonerji stało „Stowarzyszenie Wolnomyślicieli Polskich** w Warszawie, które wydaje miesięcznik „Myśl Wolna**.

Mataja —> Henryk, polityk austriacki obozu chrześcijańsko-społecznego. Ur. 1877, adwokat, poseł * do parlamentu od 1913, minister spraw zagr. 1924—26.

Matin — jeden z najbardziej rozpowszechnionych dzienników paryskich o zabarwieniu sensacyjnym. Kierunek narodowy i bezpartyjny, z pewnym odcieniem lewicowym. Założone w 1884. Redaktor: Senator Jouvenal. Nakład: powyżej miliona.

Max-Muller — William Grenfell, dyplomata angielski. Ur. 1867, studja uniwersyteckie w Oxfordzie, służba dyplomatyczna w Konstantynopolu. Haadze, Washingtonie, Madrycie, Meksyku, Christjanji i Pekinie. Poseł (minister pełnomocny) w Warszawie od 1920.

Mediacja — pośrednictwo w sporze pomiędzy państwami.

Meeting — zgromadzenie publiczne, wiec.

Meferowicz — Zygfryd, polityk łotewski. Ur. 1887, urzędnik bankowy, poseł do parlamentu od 1919 (Związek Chłopski), minister

spraw zagr. 1919—21, premier w 1921. Zwolennik sojuszu z Francją i Polską.

Meksyk — republika federacyjna w Ameryce środkowej. O b s z a r : ok. 2.000.003 km. kw. L u d n o ś ć (19¹¹): ok. 14.200.000, z tego białych 20%, Indian 35^{*}, mieszaińców 45 Rcligja katolicka panująca. S t o l i c a : Meksyk (ok. 000.000 in.).

U s t r ó j p o l i t y c z n y : federacja złożona z 28 państw, jednego okręgu federalnego (Meksyk) i 2 terytorjow. Władza ustawodawcza federacyjna dwuizbowa. Prezydent wybierany na 4 lata bezpośrednio przez całą ludność. Niema rządów parlamentarnych W 1926 przeprowadzony rozdział Kościoła od państwa. Prezydent obecny: generał Calics (1924—28).

E k s p o r t (1924): ok. 614 milionów pesów (głównie nafta, olej i srebro). I m p o r t : ok. 320 milj. (głównie tkaniny bawełniane i maszyny). W a l u t a : peso (ok. 0,5 doi.).

Memorandum — czyli Memoire, skrócony memorjał, notatka dołączona do noty dyplomatycznej.

Memorjał — pismo, w którym pewna sprawa została wyłożona i uzasadniona.

Mener polityczny — człowiek prowadzący pewną akcję polityczną.

Menger — Antoni, prawnik austriacki, reprezentant umiarkowanego socjalizmu. Ur. 1841, profesor Uniwersytetu Wiedeńskiego, zrn. 1906. Ogłosił: Das Recht auf den vollen Arbeitsertrag (1880), Das bürgerliche Recht und die besitzlosen Klassen (1891), Neue Staatslehre (1903, polsk. tłum. z 1907) etc.

Mer — naczelnik gminy we Francji.

Mercier — Dezydery, Kardynał belgijski. Ur. 1851, profesor filozofii w Louvain 1882. Kardynał od 1907, podczas wojny światowej przeciwstawiał się odważnie władzom niemieckim, w 1920 wydał list pasterski zalecający modły za Polskę, odznaczony orderem Orła białego w 1921, zm. w 1926. Ogłosił szereg dzieł w kierunku neo-scholastycznym. Założył „Revue neo-scholastique“.

Meritum — pewnej sprawy oznacza „treść” tej sprawy w odróżnieniu od strony formalnej.

Metropolita — biskup (zwykle arcybiskup), który nie tylko zarządza swoją diecezją, ale sprawuje również nadzór nad innymi diecezjami danej prowincji. W Polsce według Konkordatu z Rzymem jest 5 prowincji obrządku łacińskiego (gnieźnieńsko - poznańska, warszawska, wileńska, lwowska i krakowska) i 1 prowincja obrządku grecko-ruskiego.

Metysi — nazwa stosowana w Ameryce do osób, pochodzących od ojca białego, a matki Indjanki.

Michalski — Jerzy, ekonomista i polityk polski. Ur. 1870 w Jarosławiu, wydział prawny w Krakowie, urzędnik skarbowy, profesor skarbowości Uniwersytetu Jagiellońskiego, Dyrektor (Polskiego) Banku Krajowego 1911 do 1924, minister skarbu od paźdz. 1921 do czerwca 1922, poseł na Sejm od 1922 (Chrz.-Nar.). Ogłosił: Austr. powszechny podatek zarobkowy (1903), Prawo ubogich (1904), Monografia węglowego Zagłębia Krakowskiego (1910), Polskie Kooperatywy Kredytowe i Kasy Oszczędności, Traktat pokojowy w St.-Germain, a obciążenie Polski (1920) etc.

Micha) Aleksandrowicz — wielki książę rosyjski, brat Mikołaja II, który na rzecz jego abdykował jednakże ks. Michał nie przyjął tronu. Zamordowany przez bolszewików w 1918.

Międzynarodówka — związek stronnictw socjalistycznych lub komunistycznych różnych krajów.

Pierwsza Międzynarodówka została założona w 1864 w Londynie przez Marxa w celu zwalczania burżuazji i utworzenia państwa robotniczego. Po pewnym czasie rozpadła się.

D r u g a Międzynarodówka została założona w Paryżu w 1889, jednakże w okresie wojny światowej faktycznie przestała istnieć. Zreorganizowana w Hamburgu w 1923 obejmuje dzisiaj partje socjalistyczne większości państw europejskich (należy tu również angielska Labour Party). Siedzibą drugiej Międzynarodówki zreorganizowanej był zrazu Londyn, obecnie Zurich.- Ostatni Kongres odbył się w sierpniu 1925 w Marsylji. Pozostaje w łączności z międzynarodowym związkiem zawodowym (t. zw. Amsterdamskim).

T r z e c i a Międzynarodówka czyli Komintern została założona przez komunistów rosyjskich w 1919. Najwyższą władzę stanowi Kongres Powszechny, który zbiera się raz do roku, zwykle w Moskwie. Pomędzy Zjazdami władzą najwyższą jest Komitet Wykonawczy, złożony z delegatów 13-tu największych partji komunistycznych (po jednym) i z 5-cin delegatów partji komunistycznej tego kraju, w którym jest siedziba Kominternu (to znaczy Rosji),

Międzypartyjne Kolo — utworzony w 1917 w Warszawie i w Rosji, związek polskich stronnictw narodowych, które stały po stronie Ententy. Kolo Międzypartyjne w Warszawie stało na stanowisku pasywizmu ! nie

brało udziału w organizacjach tworzonych przez Niemców. Koło Międzypartyjne w Rosji urządziło w sierpniu 1917 wielki Zjazd Polski w Moskwie, w którym wzięło udział PT zeszło 100 różnych organizacyj polskich. Zjazd wybrał Komitet Wykonawczy, na którego czele stanął Stanisław Wojciechowski (późniejszy Prezydent Rzplitej).

Mikado — starodawny tytuł cesarza japońskiego.

*

Mikołaj I. — król czarnogórski. Ur. 1841, objął tron 1860, przybrał w 1910 tytuł królewski, w wojnie światowej stanął po stronie Fliitente'y, musiał w 1916 emigrować do Lyonu. W 1918 złożony z tronu przez Skupczynę, która uchwaliła połączenie Czarnogórze z Jugosławią.

Mikołaj II. — cesarz rosyjski. Ur. 1868, objął tron 1894, w tymże roku poślubił ks. Alikę Hcsscn (zwaną cesarzową Aleksandrą), po przegranej wojnie z Japonją nadał w 1905 swemu państwu Konstytucję, podczas wojny światowej objął w 1915 naczelne dowództwo, \v 1917 zmuszony do abdykacji przez rewolucję. **zamordowany** przez bolszewików w Jekatierinburgu w lipcu 1918 z żoną i dziećmi.

Mikołaj Mikołajewicz — wielki książę rosyjski, stryj Mikołaja II. Ur. 1856, naczelny

wódz wojsk rosyjskich 1914—15, wydał manifest do Polaków obiecujący zjednoczenie ziem polskich, dowódca armji kaukaskiej 1915, przebywa na emigracji. Na zjeździe emigracji rosyjskiej w Paryżu w kwietniu 1926 Mikołaj Mikołajewicz został uznany za wodza narodowego emigracji rosyjskiej.

Milewski — Józef, ekonomista polski. Ur. 1859 w Poznaniu, profesor Uniwersytetu Jagiellońskiego, od 1906 Dyrektor Banku Krajowego we Lwowie, zrn. 1915. Ogłosił: *Budżet i kredyt publiczny* (1898). *Polityka ekonomiczna* (1905, z prof. Czerkawskitn), *Zagadnienia narodowej polityki* (1909) etc.

Milicja — wojsko złożone z obywateli, powołanych co pewien czas na ćwiczenia, w przeciwieństwie do wojska stałego. System ten istnieje w Szwajcarji i Stanach Zjedn.

Militaryzm — system rządzenia, przy którym sprawy wojskowe stoją na pierwszym planie, a władze wojskowe mają największy wpływ w życiu państwowem, np. Prusy przedwojenne.

Miliukow — Paweł, polityk rosyjski. Ur. 1859. założyciel partji Kadetów, redaktor dziennika „Riecz“, poseł do Dumy 1907—1917, minister spraw zagr. w 1917, po przewrocie

bolszewickim przebywa na emigracji w Paryżu, jeden z przywódców emigracji rosyjskiej. Ogłosił: Szkice z historii kultury rosyjskiej, Historia drugiej rewolucji rosyjskiej (po ros.) etc.

MHlerand — Aleksander, polityk francuski kierunku prawicowego. Ur. 1859, adwokat, poseł do parlamentu od 1885, zrazu socjalista, potem członek „grupy republikańskiej i socjalistycznej“, wielokrotny minister, w 1920 jako minister spraw zagr. popierał energicznie Polskę w wojnie z bolszewikami, wybrany na Prezydenta Republiki w jesieni 1920, zmuszony do ustąpienia po zwycięstwie kartelu lewicowego przy wyborach w maju 1924, obecnie senator i organizator „Union républicaine nationale“.

Minister — kierownik pewnego działu administracji państwowej. Są oni z reguły mianowani przez Naczelnika Państwa, odpowiedzialni przed parlamentem. Odpowiedzialność ponoszą nie tylko za własne czynności urzędowe, ale również za akty urzędowe Naczelnika Państwa, które muszą być przez nich kontrasygnowane. Przy rządach parlamentarnych bywają także ministrowie bez teki, którzy nie mają żadnego działu administracji

państwowe}, tylko biorą udział w posiedzeniach Rady Ministrów.

Ministrowie w Polsce są odpowiedzialni: 1. konstytucyjnie, za naruszenie Konstytucji lub ustaw zwykłych (oskarża Sejm. a sędzi Trybunał Stanu), 2. parlamentarnie czyli politycznie, za kierunek swojej polityki (na żądanie Sejmu muszą ustąpić), 3. karnie w znaczeniu odpowiedzialności karnej za zwykle przestępstwa, na równi z innymi obywatelami (orzekają sądy zwykle karne), 4. cywilne, na równi z innymi urzędnikami, za wyrządzenie obywatelowi szkody przez działalność urzędową niezgodną z prawem lub obowiązkami służby (orzekają sądy zwykle cywilne). Ministrowie odpowiadają solidarnie, pozatem każdy Minister oddzielnie.

Ministrowie tworzą Radę Ministrów pod zwierzchnictwem Prezesa Rady Ministrów (zwanego premierem).

Każdy urzędnik Rzeczypospolitej musi podlegać Ministrowi, który za jego działania odpowiada przed Sejmem.

Minister Pełnomocny — p. Agenci dyplomatyczni.

Minister Rezydent — p. Agenci dyplomatyczni.

Ministerstwo — urząd' centralny złożony / urzędników powołany cli do pomocy poszczególnemu Ministrowi. Ministerstwo Jest władzą jednoosobową czyli monokratyczną. Minister jest naczelną władzą rządzącą. Zade* podległy Ministrowi urzędnik nie posiada samodzielnej władzy. Nawet Wiceminister (podsekretarz stanu) zastępuje Ministra tylko w zakresie wyznaczonym przez Ministra.

Ministerstwo dzieli się na departamenty (z dyrektorami na czele), departamenty dzielą się na wydziały (z naczelnikami wydziałów na czele).

Obecnie mamy 12 ministerstw: 1. spraw wewnętrznych. **2.** spraw zagranicznych, 3. sprawiedliwości, 4. spraw wojskowych, 5. skarbu, 6. wyznań religijnych i oświecenia publicznego, 7. rolnictwa i dóbr państwowych, 8. przemysłu i handlu. 9. robót publicznych, 10. kolei. 11. reform rolnych, 12. pracy i opieki społecznej.

Pozatem istnieje Prezydium Pady Ministrów podległe Prezesowi Rady Ministrów i złożone z 3 departamentów.

Młoda Polska — 1. przed wojną światową nazwa grupy literatów polskich (Kasproicz. Wyspiański, Przybyszewski etc.), 2. po wojnie Związek polityczny powstały w Poznaniu

w 1918 I grupujący głównie inteligencję pracującą i młodzież akademicką. Nosi charakter radykalno - narodowy, występuje w obronie Piłsudskiego i przeważnie popiera przy wyborach N. P. R. Organ prasowy: „Przegląd Poranny” w Poznaniu wychodzi od 1921. Posłów swoich w Sejmie Młoda Polska nie posiada.

Młodzianowski — Kazimierz. Ur. 1880 w Radomskim, skończył Akademię Sztuk Pięknych w Krakowie, w sierpniu 1914 wstąpił do Legionów, w 1917 internowany w Benjaminowie, w 1919 główny komendant policji komunalnej i milicji ludowej, komendant Szkoły Podchorążych 1919—24, wojewoda poleski 1924—28, tytuł generała brygady w jesieni 1925, Minister spraw wewn. od maja 1926.

Młynarski — Feliks, ekonomista, socjolog I publicysta polski. Ur. 1884 koło Lwowa, doktor filozofii Uniwersytetu Jagiellońskiego, nauczyciel gimnazjalny 1909- 11, współredaktor „Kuriera Lwowskiego” 1911 — 13. urzędnik działu emigracyjnego w Ministerstwie Pracy i Opieki Społecznej 1918 -23, działu pieniężnego w Min. Skarbu 1923- 24, od września 1924 wiceprezes Banku Polskiego. Ogłosił: Socjologia wobec teorii poznania (1910). Zagadnienie polityki niepodległości (1911. nscud. Brzoza), Zasady filozofii społecznej (1919), Kryzys

i reforma walutowa (1925), Powrót Anglii do waluty złotej (1925) etc.

Modus vivendi — takie ułożenie stosunków wzajemnych, ażeby współzycie było znośne, bez walk ustawicznych.

Monaco — małe księstwo nadmorskie. Obszar : 1,5 km kw. Ludność (1922): około 23.000, przeważnie katolicka, język urzędowy francuski. Stolica: Monaco (2.000 m.).

Ustrój polityczny: monarchia konstytucyjna. Panujący: Ludwik 11 z domu Goyen-Matignon Grimaldi, ur. 1870. Następca tronu: ks. Charlotte de Valentinois, ur. 1898, poślubiła w 1920 Piotra Grimaldi ks. de Polignac. Parła inert jednoizbowy, wybierany na 4 lata. Rząd tworzy 1 minister.

Księstwo jest związane z Francją linją celną i monetarną.

Monarchiści polscy — utworzyli w latach ostatnich dwie organizacje, mianowicie: 1) Organizację Monarchistów, założoną w 1925 w Poznaniu; prezesem był Waclaw Niemojowski, sekretarzem Józef Robakowski; 2) Obóz Monarchistów Polskich z Prof. Dzierzgowskim i mec. Obiezierskim na czele, siedziba w Warszawie.

W lutym 1926 nastąpiło zlanie się obozów powyższych we wspólną organizację p. n.

„Zjednoczenie Monarchistów Polskich”. Prezesem Rady Naczelnej został Wacław Niemojowski, wiceprezesami: gen. Raszewski i prol. Dzierzgowski. Prezesem Zarządu Głównego: poseł Steian Dąbrowski, sekretarzem generalnym — Uoguinil Orzechowski. Nieoficjalnym organem jest wychodząca w Warszawie „Pro Patria”.

Niezależnie od organizacji powyższej propagandę monarchistyczną wśród włościan prowadzi b. członek Wyzwolenia poseł Cwiakowski w piśmie wychodzącym w Częstochowie „Głos Monarchy” pod hasłem: Władza dla króla, ziemia dla ludu.

Monarchia — ustrój polityczny, w którym najwyższa władza państwowa znajduje się w reku jednej osoby (cesarza, króla, księcia), korzystającej przytem z wyjątkowych prerogatyw osobistych.

Monarchja absolutna charakteryzuje się tem, że monarcha decyduje sam o wszystkich sprawach państwowych. Monarchja konstytucyjna cechuje się tem, iż monarcha jest w sprawowaniu władzy państwowej w wiciu kierunkach ograniczony (przez parlament, przez ministrów, przez niezawisłe sądy).

Monarchja elekcyjna czyli wybieralna istniała w dawnej Polsce. W czasach dzisiejszych regułą jest monarchja dziedziczna.

Mond — Alfred, polityk angielski. Ur. 1808, poseł do parlamentu od 1906 (liberał), pierwszy komisarz pracy w gabinecie Lloyd George'a 1916—21, minister zdrowia 1921, ustąpił w styczniu 1920 z partii liberalnej z powodu różnicy poglądów z Lloyd George'em w kwestii reformy rolnej i wstąpił do Konserwatystów.

Monitor Polski — dziennik urzędowy Rzeczypospolitej Polskiej, założony w 1918. Zamieszcza materiał urzędowy, jak również ogłoszenia drukowane w nim obowiązkowo. W sprawach organizacyjnych i redakcyjnych Monitor Polski podlega Prezesowi Rady Ministrów. Pod względem finansowym został w 1924 przekształcony na przedsiębiorstwo państwowe, oparte na zasadach kupieckich i stanowiące odrębną jednostkę gospodarczą.

Monopol — zastrzeżona przez państwo w wyłączność produkowania lub sprzedawania pewnego przedmiotu. W Polsce mamy monopol solny, tytoniowy, spirytusowy i zapalczany.

Monroego doktryna — ogłoszona w 1823 przez Prezydenta Stanów Zjedn. Monroego (w orędziu do Kongresu) zasada: 1) że kontynent amerykański jest wolny i nie może być przedmiotem kolonizacji europejskiej, 2) że wszelka ingerencja państwa europejskiego

w sprawy amerykańskie będzie uważana przez Stany Zjedn. za akt nieprzyjazny.

Doktryna Monroego, przyjęta przez Stany Zjedli., jest głównym powodem uiewstąpienia tego mocarstwa do Ligi Narodów.

Montesquieu — Karol, prawnik i socjolog francuski, który w swem klasycznym dziele „Duch praw“ (1748) rozwinął zasadę podziału władz państwowych na ustawodawczą, wykonawczą i sądową. Zasada ta stanowi jeden z fundamentów współczesnego państwa konstytucyjnego.

Monzie — Anatol, polityk francuski kierunku umiarkowanie lewicowego. Ur. 1876, adwokat, poseł do parlamentu 1909—1919, senator od 1920 (grupa radykalna), minister skarbu w gabinecie Herriota (1925), minister marynarki w gabinecie Painleyć (1925), minister robót publicznych w gabinecie Brianda (1925—26).

Moraczewski — Jędrzej .polityk polski (P. P. S.). Ur. 1870 w Poznańskim, inżynier w Galicji, premier Rządu polskiego 1918—19. poseł na Sejm od 1919, wicemarszałek Sejmu, minister robót publicznych od listop. 1925 do lutego 1926.

Moratorium — akt władzy państwowej, pozwalający dłużnikom na przedłużenie terminu

splaty długu. Przy wybuchu wojny światowej państwa wojujące ogłosiły moratorium.

Morgan — John, najwplywowszy finansista amerykański. Ur. 1807, od 1013 naczelný dyrektor firmy Morgana, prezydent trustu stalowego etc. Podczas wojny główny bankier, udzielający pożyczek Anglii i Francji. Po wojnie bierze udział w finansowaniu planu Dawesa.

Morganatyczne małżeństwo — małżeństwo zawarte przez książąt rodzin panujących z kobietami innego urodzenia.

Morning Post — dziennik londyński, założony w 1772. Najbardziej wpływowé pismo konserwatywne z zabarwieniem ugraniem. Broni polityki protekcjonizmu celnego. Przyjaźnie usposobione dla Francji i Polski, niechętnie dla Niemiec i Rosji bolszewickiej. Uchodzi jednocześnie za pismo salonowe, czytane w arystokracji, kołach dworskich i wśród wyższych urzędników. Wydawca: H. A. Gwynne.

Mościcki — Ignacy, Prezydent Rzeczypospolitej. Ur. 1867 w Miczranowie ziemi Płockiej, skończył politechnikę w Rydze w 1891, asystent fizyki w Uniwersytecie fryburskim 1897 do 1901, profesor elektrochemii i chemii fizycznej w politechnice lwowskiej od 1912, kiero-

wnik fabryki związków azotowych w Chorzwie od 1921, wybrany na Prezydenta w maju 1926-

Mościcki dokonał szeregu odkryć naukowych w dziedzinie elektrotechniki i elektrochemii, w szczególności w zakresie utleniania azotu powietrza.

Muller — Hermann, prezes partji socjalistycznej niemieckiej. Ur. 1876, dziennikarz, minister spraw zagr. 1919 (podpisał Traktat Wersalski), premjcr 1919—20.

Municipalny — miejski.

Mussolini — Benito, twórca faszyzmu włoskiego. Ur. 1883 w Dovia (Romania), jako syn kowala, robotnik przygodny, dziennikarz, redaktor organu socjalistycznego „Avanti“ 1912 cło 1914, usunięty w listopadzie 1914 z partji socjalistycznej, zakłada w Mediolanie pismo „Il Popolo d'Italia“, które robi propagandę za wojną, w marcu 1919 zakłada w Mediolanie pierwsze „Fascio“, w maju 1921 wchodzi do parlamentu, w paźdz. 1922 organizuje pochód rui Rzym i zostaje mianowauy przez króla premierem, w list. 1922 uzyskuje od parlamentu pełnomocnictwa prawie dyktatorskie, w 1923 przeprowadza przez parlament nowe prawo wyborcze, w 1924 przy wyborach uzyskuje dla

Ignacy Mościcki

listy faszystowskiej większość głosów i dwie trzecie mandatów, w 1925 przeprowadza ustawę, zakazującą tajnych związków (przeciw masonom), ustawę o kontroli nad prasą oraz reformę parlamentaryzmu w tym kierunku, że premier odpowiada politycznie tylko przed królem, w 1926 przeprowadza ustawę o syndykatach, tworząc przymusowe sądownictwo w razie konfliktów pomiędzy kapitałem a pracą¹⁾.

Myśl Narodowa ■ — dwutygodnik poświęcony kulturze twórczości polskiej. Wychodzi w Warszawie od 1922 i grupuje głównie osoby zbliżone do Zw. Lud.-Nar. Redaktor: Zygmunt Wasilewski.

Myśl Niepodległa — tygodnik założony w 1905 przez Andrzeja Nicmojewskiego, obecnie kierowany przez jego syna Adama. Tygodnik bezpartyjno-narodowy o charakterze krytyczno-opozycyjnym.

Myśl Wolna — miesięcznik warszawski, założony w 1922. Organ Stowarzyszenia Wolnomyślicieli Polskich. Występuje z hasłem walki przeciw „klerykalizmowi i nacjonalizmowi* \ Wydawca: Ogrodowicz.

*) Por. Bernhard „System Mussoliniego”, przełożył i uzupełnił Prof. Peretiatkowicz, Poznań, 1925, Rzepecki.

N.

Nacjonalizacja — lut sio rosyjskiej partji komunistycznej, która przeprowadziła w znacznej mierze nacjonalizację czyli upaństwowienie ziemi, fabryk, domów, sklepów etc., odbierając je z rąk prywatnych. Zasadę nacjonalizacji czyli uspołecznienia środków produkcji przyjmują również programy socjalistyczne.

Nacjonalizm — kierunek polityczny, który uważa „naród” za dobro najwyższe, a „interesy narodowe” za naczelne kryterjuni działań społeczno-politycznych. Przytem nacjonalizm pojmuje naród, jako nieprzerwany łańcuch pokoleń i ma na oku nie interes danego pokolenia, ale interes przyszłości narodowej. Nacjonalizm występuje przeciw walce klas, podkreślając wspólność interesów wszystkich grup społecznych i wyższość interesów ogólnonarodowych ponad różnice klasowe. Pod tym względem nacjonalizm jest przeciwieństwem socjalizmu.

Także od liberalizmu różni się nacjonalizm zasadniczo. Podczas gdy liberalizm jest prądem indywidualistycznym i wysuwa na plan pierwszy wolność i rozwój jednostek, to nacjonalizm jest prądem nadindywidualistycznym i głosi zasadę zupełnego podporządkowania jednostki celom narodowym. Zdaniem nacjona-

lizmu jednostki winny wszystkie swoje sity poświęcić sprawie narodowej i w miarę znaczenia tej służby otrzymują swoją godność i wartość. Państwo może ograniczać wolność jednostek, jeżeli tego wymaga interes narodowy.

Stosunek nacjonalizmu do demokracji nie jest wyraźnie ustalony i przybiera różne formy, zależnie od konkretnej sytuacji politycznej danego narodu.

Ponieważ nacjonalizm wysuwa na plan pierwszy interesy „swego“ narodu, przeto prowadzi z konieczności db walk narodowych, które uważa za zjawisko normalne. Nacjonalizm odnosi się sceptycznie do idei pacyfistycznych i z wielką rezerwą do wszelkich organizacyj międzynarodowych.

Jednym z najsilniejszych przejawów nacjonalizmu jest ideologia faszyzmu włoskiego. Na terenie polskim nacjonalizm reprezentuje t. zw. kierunek wszechpolski (Zw. Lud.-Nar.). Szczególnie silnie występuje nacjonalizm przeciwko żydom i masonom*).

) O nacjonalizmie por. Barres „Sc6ncs et doctrines du nationalifmc” (aiy-Grand „La philosopliie nationaliste” (1911), Valois „L’llommc qui vient” (1925), Mcincock „Weltburgertum und Nationalstaat” (1908), Balicki „Egoizm narodowy wobec etyki” (1903), „Nacjonalizm jako zagadnienie etyczne” (Wyd. „Nowe Życie” 1917).

Naczelny Komitet Narodowy — czyli N. K. N., organizacja polityczna utworzona w Krakowie w sierpniu 1914, która miała być najwyższą instancją w zakresie politycznej, wojskowej i skarbowej organizacji polskich sił zbrojnych (Legionów), walczących w związku z armją austro-węgierską. W skład N. K. N. weszli reprezentanci wszystkich stronnictw polskich z prezesem Koła Polskiego Leo na czele. W początku listopada wystąpili z N. K. N. narodowi demokraci i konserwatyści wschodnio-galicyjscy (Cieński), a w końcu listopada prezesem N. K. N. został L. Jaworski.

Najwyższa Izba kontroli — p. Kontrola.

Naprzód - - dziennik krakowski, organ P. P. S. Założony w 1892. Wydawca: Emil Haecker.

Narodni Listy — dziennik czeski, wychodzący w Pradze od 1865. Główny organ partji narodowo-demokratycznej (rusofilskiej), kierowanej przez Kramarza.

Narodowa Demokracja — dawniejsza nazwa obecnego Związku Ludowo - Narodowego. Stronnictwo to powstało w 1897, jako ekspozytura tajnego stowarzyszenia wszechpolskiego „Liga Narodowa”. Przewodnią ideą N. IX była niepodległość i zjednoczenie ziem poi-

skich. Ideologia N. D. miała charakter nacjonalistyczny. Taktyka N. D. polegała przeważnie na organizowaniu społeczeństwa i na zwalczaniu ugodowości wobec państw zaborczych, co jednak uległo zmianie w stosunku do Rosji od czasu, gdy zabłysła możliwość wojennego zatargu Rosji z Niemcami (ugodowa taktyka Koła Polskiego w Dumie rosyjskiej).

Twórcami N. D. byli: Jan Popławski, Roman Dmowski i Zygmunt Balicki. Program N. D. wyrażał najlepiej „Przegląd Wszechpolski**” wydawany w 1895 -1905 w Lwowie, potem w Krakowie przez Dmowskiego i Popławskiego. Stąd nazywano N. D. obozem wszechpolskim.

Podczas wojny N. D. stanęła zdecydowanie po stronie Entente, a Roman Dmowski został prezesem Komitetu Narodowego Polskiego w Paryżu i podpisał imieniem Polski Traktat Wersalski.

W 1919 N. D. przyjęła nazwę Związku Ludowo-Narodowego, w 1922 został wznowiony „Przegląd Wszechpolski *”, a młodzież akademicka tego kierunku przyjęła nazwę „Młodzieży Wszechpolskiej**”.

Narodowa Partja Robotnicza — powstała w 1920 z połączenia Narodowego Związku

Robotniczego, działającego od 1905 na terenie Kongresówki, oraz Narodowego Stronnictwa Robotników działającego w b. zaborze pruskim.

N. P. R. głosi hasło wyzwolenia i równouprawnienia klasy robotniczej we własnym społeczeństwie, nie odrzucając zasady jedności narodowej. Uznaje za potrzebne porozumiewanie się robotników różnych krajów w sprawach ustawodawstwa społecznego. Nie uznaje jednak, w przeciwieństwie do socjalistów, międzynarodowej solidarności proletariatu. Stoi na stanowisku poszanowania religii katolickiej: W taktyce politycznej idzie często razem z obozem socjalistycznym. Jest odpowiednikiem politycznym Zjednoczenia Zawodowego Polskiego.

N. P. R. ma 17 nosłów w Sejmie i 3 senatorów. Prezesem stronnictwa jest poseł Adam Chądzyński, prezesem klubu parlamentarnego poseł Karol Popici. Organami prasowymi stronnictwa są: „Prawda** (dziennik poznański), „Polak** (dziennik katowicki), „Praca“ (tygodnik łódzki), „Głos Robotnika** (w Toruniu), „Sprawa Robotnicza** (tygodnik warszawski), „Głos Codzienny* (Warszawa).

Naród — grupa społeczna, poczuwająca się do łączności kulturalno-politycznej. Łączność

kulturalna przejawia się przeważnie, aczkolwiek nie zawsze, w wspólności językowej. Łączność polityczna przejawia się przeważnie w świadomości wspólnej przeszłości państwowej i w dążności do utrzymania wzgl. odzyskania tej wspólności państwowej na przyszłość.

Naród jest zjawiskiem społeczno-psychicznym, bo opiera się na poczuciu odrębności narodowej i na woli zachowania tej odrębności. Lud w znaczeniu etnograficznym staje się narodem dopiero z tą chwilą, gdy powstanie w nim wyraźna świadomość odrębności narodowej.

Wyrazu „narodowość**” używa się przeważnie w tym samym znaczeniu, co „naród**”. Jednakże niektórzy pisarze widzą w „narodowości” tylko grupę etniczno-kulturalną (np. bractwo we Francji), a w „narodzie**” związek natury politycznej, odgrywający pewną rolę historyczną.

Konstytucja polska rozumie przez „Naród” ogół obywateli Rzeczypospolitej Polskiej, a przez „Narodowość**” mniejszości językowe i wyznaniowe w państwie polskim.

Narutowicz — Gabriel, polityk polski. Ur. 1805 na Żmudzi, skończył politechnikę

w Zurichu, gdzie później został profesorem. W 1920 powrócił do Polski powołany na ministra robót publicznych. Był również ministrem spraw zagr. w 1922 w gabin. Śliwińskiego i Nowaka. Wybrany w grudniu 1922 na Prezydenta Rzeczypospolitej przez lewicę polską wraz z mniejszościami na rod owe mi, został zastrzelony przez malarza Niewiadomskiego.

Nasz Przegląd —■ dziennik warszawski, organ zbliżony do stronnictwa sjonistycznego Założony w 1923. Redaktor: Daniel Rożen cwaig.

Naturalizacja — nadanie obywatelstwa krajowego cudzoziemcowi. W Polsce nadanie obywatelstwa cudzoziemcowi zależy od następujących warunków: 1. prowadzenie nieposzlakowanego trybu życia, 2. przebywanie przynajmniej od 10 lat w granicach Państwa Polskiego, 3. posiadanie środków utrzymania. 4. znajomość języka polskiego (ustawa o obywatelstwie z 1920).

Naiimanii - Eugeniusz, polityk niemiecki w Polsce. Ur. 1874 w Poznańskim, właściciel ziemski, skończył wydział prawny we Wrocławiu, landrat w kminie, poseł do Sejmu od 1922, prezes Klubu Sejmowego Zjednoczenia Niemieckiego.

Naumann — Fryderyk, polityk niemiecki Ur. 1860, propagował ideę narodowego socjalizmu, czyli socjalnego cesarstwa, poseł do parlamentu od 1907 (partja postępowca), wsławił się w czasie wojny propagowaniem idei „Mittelcuropa“ łączącej gospodarczo Niemcy z Austro-Węgrami, zm. w 1919. Ogłosił: *Demokratie und Kaisertmn* (4 wyd. 1905), *Mittel-europa* (1915) etc.

Negocjacje — rokowania, układy.

Nepal — małe państwo azjatyckie pomiędzy Chinami, a Indjarni. Obszar: ok. 150.000 ktn. kw. Ludność: ok. 5.600.000, przeważnie bramani i buddyści. Stolica: Khatmandu (ok. 80.000 m.).

Ustrój polityczny: monarchja absolutna. Panujący: maharadża Tribhubana Bir Bikram, ur. 1906, objął tron w 1911.

Nepal znajduje się pod wielkim wpływem angielskim i podczas wojny światowej wspierał czynnie Anglję, obejmując służbę garnizonową w Indjach, za co otrzymuje subsydlum roczne.

Nep — rosyjska skrócona nazwa „Nowej Ekonomicznej Polityki“, wprowadzonej w 1921 przez rząd sowiecki. Polega ona na częściowej „denacjonalizacji“, czyli na częściowym powrocie do własności prywatnej i do wol-

nego handlu, co zostało uznane za konieczność gospodarczą. Kwestja zgodności „Nepu” z programem komunistycznym stanowi stały przedmiot sporów na kongresach partji komunistycznej.

Nepotyzm — protegowanie krewnych przez nadawanie im urzędów, posad i różnych korzyści, bez względu na ich zasługi i zdolności.

Netto — p. Brutto.

Netie Freie Presse — najbardziej wpływowo dziennik wiedeński kierunku liberalnego z odzieniem filozoficznym. Wydawca: Dr. Benedikt.

Neuilly-sur-Seine — miasto francuskie obok Paryża. Traktatem w Neuilly nazywa się traktat pokojowy zawarty w 1919 z Bułgaria przez zwycięskie państwa.

Neutralizacja — nałożenie na pewne państwo obowiązku stałej neutralności, np. Szwajcaria.

Neutralność — niemieszanie się do wojny między innymi państwami i zachowanie zupełnej bezstronności. Niektórym państwom została nałożona „stała neutralność” przez umowy międzynarodowe. Nie mogą one prowadzić wojny, ale z drugiej strony są chronione przed atakiem innych, przez państwa

gwarantujące. Przed wojna światowa stale neutralne były: Szwajcaria, Belgia i W. I<s. Luksemburskie. Obecnie stale neutralną jest Szwajcaria (od 1815) i Islandia (od 1918).

New York Times — jeden z najbardziej rozpowszechnionych i wpływowych dzienników amerykańskich. Kierunek demokratyczny. Założony w 1851. Nakład' ok. 350.000 egz.

Nicaragua — mała republika w Ameryce Środkowej. Obszar: ok. 127.000 km kw.
L u d n o ś ć (1920): 638.000, przeważnie katolicka. S t o l i c a : Managua (60.000 m.).

U s t r ó j p o l i t y c z n y : republika bez rządów parlamentarnych. Prezydent wybierany na 4 lata bezpośrednio przez naród. Parlament dwuizbowy na podstawie demokratycznej.

E k s p o r t : głównie kawa i banany. I m - p o r t : głównie wyroby włókniste i mąka. W a l u t a : cordoba (ok. 0,9 doi.).

Niemcy — O b s z a r : ok. 472.000 km. kw., z tego Prusy ok. 293.000, a Bawaria ok. 76.000. L u d n o ś ć (1919): ok. 60 iniljonów, z tego Prusy ok. 36 milj., a Bawarja ok. 7 milj. Ewangelików ok. 38 milj., katolików ok. 20 inilj., Żydów ok. 0,5 milj. S t o l i c a : Berlin (ok. 4 milj. inieszek.).

Ustrój polityczny: republika związkowa z rządami parlamentarnemu Składa się obecnie z 18 krajów (Anhalt, Baden, Bayern, Braunschweig, Bremen, Hamburg, Hessen, Lippe, Liibeck, Meckleuburg-Sehwerin, Mckklenburg - Strelitz, Oldenburg, Preussen. Sachsen, Schaumburg-Lippe, Thuringen, Waldeck, Wurtemberg). Każdy z tych krajów jest uważany za państwo, ma własny parlament, własny rząd i własne ustawodawstwo w granicach zakreślonych przez Konstytucję Rzeszy Niemieckiej.

Według Konstytucji z 1919 władzę ustawodawczą sprawuje parlament dwuizbowy, złożony z Sejmu Rzeszy (Reichstag) i Rady Rzeszy (Reichsrat). Sejm Rzeszy wybierany jest na 4 lata w pc wszech nem, równem i stosu n~ kowem głosowaniu mężczyzn i kobiet powyżej lat 20. Ilość mandatów nie jest przewidziana w Konstytucji. Według ordynacji wyborczej każdych 60.000 głosów oddanych na pewną listę tworzy jeden mandat. Reszty głosów zalicza się na listę pańslwr.wą (obecnie jest 493 posłów). Rada Rzeszy składa się z 66 reprezentantów rządów krajowych, z czego przypada na Prusy 26, a na Bawarję 10.

Ustawy uchwała Sejin Rzeszy, jednakże Radzie Rzeszy służy prawo sprzeciwu. W tym

wypadku Prezydent może /zarządzić referendum ludowe, albo też uważa się, iż ustawa nic doszła do skutku. Tylko w wypadku ponownego przyjęcia ustawy przez Sejm Rzeszy większością $\frac{2}{3}$ głosów, Prezydent winien ogłosić ustawę lub zarządzić referendum ludowe.

Prezydenta Rzeszy wybiera na 7 lat cały naród niemiecki w głosowaniu bezpośrednim. Prezydent reprezentuje państwo w zakresie międzynarodowym, mianuje i zwalnia urzędników Rzeszy oraz oficerów, jest wodzem naczelnym całej siły zbrojnej. Może rozwiązać Sejm Rzeszy, jednak tylko raz jeden z tego samego powodu. Jeżeli którykolwiek kraj nic spełnia obowiązków nałożonych przez Konstytucję lub ustawę związkową. Prezydent może, przy pomocy siły zbrojnej zmusić ten kraj do wypełnienia swych obowiązków. Obecny Prezydent: Paweł Hindenburg (1925—1932).

Rząd Rzeszy składa się z kanclerza i ministrów, mianowanych przez Prezydenta i odpowiedzialnych politycznie przed Sejmem Rzeszy (rządy parlamentarne).

Partje polityczne. Wybory do Sejmu Rzeszy w grudniu r. 1924 dały rezultat następujący: Socjalni demokraci 131 mand., Narodowo-niemiecka partia ludowa 103, Centrum

katolickie 69, Niemiecka partja ludowa 51, Komuniści 45, Demokraci 32, Bawarska partja ludowa 19, Partja gospodarcza 17, Narodowi socjaliści 14, Liga agrarna 8, Hanowerska partja 4.

Socjalni demokraci stanowią najliczniejszą i najlepiej zorganizowaną partję w Niemczech. Po wielu rozłamach podczas wojny światowej i po wojnie (utworzenie partji „Niezależnych socjalnych demokratów” w 1917) wzmocniła się znacznie w^T 1922 przez ponowne złączenie z „Niezależnymi socjalnymi demokratami” z wyjątkiem malej grupy Ledeboura. Najwybitniejszym teoretykiem w partji jest Karol Kautsky. Partja stoi na stanowisku ewolucyjnego realizowania idei socjalistycznej. Broni demokracji i parlamentaryzmu, w szczególności ustroju republikańskiego. Broni 8 godzinnego dnia pracy. Uznaje obowiązek Niemiec wykonania Traktatu Wersalskiego. Popiera pacyfizm i Ligę Narodów. Organ naczelny: dziennik berliński „Vorwärts”\

Narodowo - niemiecka partja ludowa (Deutschnationale Volkspartei) grupuje głównie dawne żywioly konserwatywne, częściowo narodowo - liberalne. Jest to partja skrajnie nacjonalistyczna. Domaga się rewizji Traktatu Wersalskiego, a w szczególności rewizji granic

i zwrotu kolonij. Dąży do restauracji monarchji z dynastją Hohenzollernów. Popiera tendencje federalistyczne, a w szczególności występuje przeciwko kawałkowaniu Prus, które uważa za główną „państwowo-twórczą siłę Rzeszy”. Popiera prądy antysemickie. Reprezentuje głównie żywioł protestancki. Przy wyborach Prezydenta Rzeszy wysunęła kandydaturę Hindenburga. Do przywódców należy hr. Westarp.

Centrum (Deutsche Zentrumspartei) nie zmieniło zasadniczo swego charakteru w stosunku do czasów przedwojennych z tą tylko różnicą, że stoi obecnie na gruncie republikańskim. Dąży do realizacji zasad Chrystusowych w państwie, społeczeństwie, gospodarstwie i kulturze. Domaga się szkoły wyznaniowej. Stoi na stanowisku lojalnego wykonania Traktatu Wersalskiego'. Pod względem tendencyj społeczno-politycznych partja nie jest jednolita; ma swoją prawicę (Spalin) i swoją lewicę (Wirth). Największe wpływy ma w Bawarji (gdzie tworzy Bawarską partję ludową) i w Nadrenji. Do najbardziej wpływowych kierowników partji należał Erzberger (zamordowany w 1921), a obecnie należy Wilhelm Marc. Organem naczelnym partji jest dziennik berliński „Germania”.

Niemiecka partja ludowa (Deutsche Volkspartei) pod kierownictw. Stresemanna reprezentuje dawniejszych narodowych liberałów. Uznaje ustrój polityczny dzisiejszych Niemiec, jakkolwiek uważa za wskazaną restaurację cesarstwa w drodze legalnej, przez swobodną decyzję całego narodu. Domaga się restytucji barw państwowych cesarskich. Broni w wiciu kierunkach postulatów liberalnych. Sprzeciwia się rozkawałkowaniu Prus. W polityce zagranicznej dąży do rewizji Traktatu Wersalskiego i do przyłączenia Austrii do Niemiec.

Komunistyczna partja głosi, podobnie jak w innych krajach, hasło rewolucji socjalno-politycznej i dyktatury proletariatu. Należy do Hl-ciej Międzynarodówki (moskiewskiej).

Demokraci (Deutsche Demokratische Partei) reprezentują dawn. Postępową Partję Ludową. Stoją na stanowisku republikańskim i bronią zasady zwierzchnictwa narodowego. Domagają się rewizji Traktatu Wersalskiego. Popierają tendencje pacyfistyczne, oraz Ligę Narodów. Do najbardziej wpływowych kierowników należy b. minister Koch oraz minister obrony krajowej Gessler. Organem partji jest „Berliner Tageblatt“.

Bawarska partja ludowa reprezentuje politykę Centrum Katolickiego na gruncie bawarskim, z silniejszym podkreśleniem interesów włościańskich. Kierownik: Dr. Heim.

Partja gospodarcza reprezentuje interesy średniego stanu. Broni własności prywatnej i występuje przeciw etatyzmowi.

Narodowi socjaliści przedstawiają mieszaninę haseł nacjonalistycznych i socjalistycznych. Reprezentują odłam bawarski kierunku politycznego zwanego „Deutsch - Volkische Freiheitsbewegung“. Mają silną tendencję antysemicką. Są zwolennikami dyktatury jednoosobowej. Nie uznają Traktatu Wersalskiego. Występują przeciw wielkiemu przemysłowi i handlowi, nie atakują jednak średniego stanu. Przywódca: Adolf Hitler.

Eksport (1925): ok. 8.800 milionów marek, z tego wyroby fabryczne 6.600 milj., surowce i półfabrykaty 1.600 milj., żywność i napoje 500 milj. zwierzęta 15 milj. etc. Import: ok. 12.400 milionów marek; z tego surowce i półfabrykaty 6,300 milj., żywność i napoje 4.000 milj., wyroby fabryczne 2.000 milj., zwierzęta 120 milj. W a l u t a : marka (ok. 0,24 doi.).

Niemieckie Zjednoczenie — klub parlamentarny, liczący w polskim Sejmie 17 posłów, a w Senacie 5 (Deutsche Yereiniguug).

W skład Zjednoczenia Niemieckiego wchodzi; 6 stronnictw politycznych niemieckich: Niemiecki Związek dla obrony praw mniejszości narodowych w Polsce (siedziba w Poznaniu), Niemiecka Partia (siedziba w Katowicach), Niemiecki Związek Ludowy (siedziba w Łodzi), Niemiecka katolicka partja ludowa (dawne Centrum, siedziba w Katowicach), Niemiecka Partja Pracy (siedziba w Łodzi), Niemiecka Socjalno-demokratyczna partja (siedziba w Katowicach). Prezesem Zjednoczenia Niemieckiego w Sejmie jest poseł Nanmami.

Niemojewski — Andrzej, publicysta polski. Ur. 1864 w Płockiem, wydział prawny Uniw. Dorpackiego, współpracuje w „Prawdzie” warszawskiej, w 1904—05 wydaje nielegalny miesięcznik „Kuźnica”, organizuje strajk szkolny, w 1905 zakłada „Myśl Niepodległą” która zrazu propagowała ruch wolnomyślicielski, a po wojnie stała się organem niezależnej opinii krytyczno-opozycyjnej, zm. w 1921. Ogłosił: Legendy (1902), Ludzie Rewolucji (1905), Dusza żydowska w źwirciadle Talmudu (1914), Etyka Talmudu (1917), Tajemnice astrologii chrześcijańskiej (1918) etc.

Niemojewski — Waław, działacz społeczno-polityczny. Ur. 1865, Akadcmja rolnicza w Berlinie, prezes Towarzystwa Rolniczego

w Kaliszu 1900—1910, Marszałek Rady Stanu w 1917, prezes Rady Naczelnej Zjednoczenia monarchistów polskich od 1925.

Nietykalność poselska — przysługujące członkom parlamentu przywileje w dziedzinie odpowiedzialności karnej. Według Konstytucji polskiej posłowie za przemówienia i manifestacje w Sejmie odpowiadają tylko przed Sejmem. Przez cały czas trwania mandatu posłowie nie mogą być pociągani do odpowiedzialności karnej, ani pozbawieni wolności bez zezwolenia Sejmu. Możliwe jest przytrzymanie posła, schwytanego na gorącym uczynku zbrodni pospolitej, jeżeli jego przytrzymanie jest niezbędne dla zabezpieczenia wymiaru sprawiedliwości lub unieszkodliwienia skutków przestępstwa. Jednakże w tym wypadku władza sądowa ma obowiązek bezzwłocznego zawiadomienia Marszałka Sejmu dla uzyskania zezwolenia Sejmu na areszt i dalsze postępowania karne. Przepisy powyższe odnoszą się również do Senatorów.

Niezależna Partja Chłopska — klub sejmowy liczący 7 posłów z Wojewódzkim na czele. Powstał w 1924, jako secesja skrajnej grupy „Wyzwolenia”. Wysuwa hasło „Polskiej Republiki Robotniczo-Chłopskiej”. Zbliży się do komunistów głosząc zasadę „dyktatury prole-

tarjatu" na okres przejściowy. Domaga się „wywłaszczenia obszarników bez odszkodowania“. Dąży do „całkowitego wyzwolenia mniejszości narodowych, które drogą samookreślenia winny zdecydować o własnym ustroju państwowym i formach współżycia z polskim ludem pracującym“. Organem partii jest tygodnik „Niezależny ehłop“ wydawany w Warszawie.

Niezależna Socjalistyczna Partia Pracy — organizacja polityczna ; ałożona we wrześniu 1924 przez Dra "Bolesława Drobnera z Krakowa. Stoi na lewo od P. P. S., zwłaszcza pod względem taktyki, a na prawo od komunistów. Składa się w znacznej części z Żydów. Posłów w Sejmie nie posiada.

Nihilizm — dążenie do obalenia, unicestwienia istniejącego porządku moralnego, społecznego i politycznego, na gruzach którego zakwitnie wolność nieograniczona. Nihilisci uprawiali akcję terrorystyczną w Rosji w 2-giej połowie XIX-go wieku. Nihilizm jest skrajnym odłamem utopji anarchistycznej.

Nitti — Franciszek, ekonomista i polityk włoski o tendencjach filogcrmańskich. Ur. 1868, profesor skarbowości w Uniwersytecie Neapolitańskim, poseł od 1904 (liberał), premier

1919—20. Propaguje idee pacyfistyczne i krytykuje Traktat Wersalski. Ogłosił: Europa bez pokoju (1922), Upadek Europy (1923) etc.

Niwelacja — sprowadzenie do jednego poziomu. Niwelacja polityczna oznacza zrównanie wszystkich ludzi pod względem praw politycznych. Niwelacja ekonomiczna polega na zrównaniu sytuacji gospodarczej wszystkich ludzi.

Niwelacja społeczeństwa jest popierana przez kierunki socjalistyczne, a zwalczana przez kierunki konserwatywne, częściowo liberalne.

Northcliffe — Alfred, Wicehrabia. Ur. 1865, znany wydawca szeregu dzienników i czasopism wpływowych w Anglii i Stanach Zjedn. (Times, Daily Mail, New York Times etc.), kierownik propagandy w krajach nieprzyjacielskich w 1918, zm. w 1922.

Norwegja — o b s z a r: ok. 323.000 km. kw. L u d n o ś ć (1920): ok. 2.650.000, przeważnie ewangelicka. Język literacki i towarzyski jest duński. S t o l i c a: Oslo (zwana Chrystjanją do 1925), mieszkańców ok. 260.000.

U s t r ó j p o l i t y c z n y: monarchia konstytucyjna dziedziczna. Panujący: Król Maakon VII, z dynastii duńskiej Szlcswig-Holstein, ur. 1872, wybrany na króla przez par-

lament norweski w 1905. Władzę ustawodawczą sprawuje parlament dwuizbowy, wybierany na 3 lata w głosowaniu powszechnym i równym bez różnicy płci. Rządy parlamentarne.

Rezultat wyborów w paźdź. 1924: prawica 54 m., liberałowie 34, partja robotnicza 24, agrariusze 22, socjaliści 8. komuniści 6, partja ludowa 2.

Eksport (1924): ok. 1.065 milionów koron: z tego ryby 230 milj., drzewo 222 milj., papier 112 milj., soda 42 milj. etc. Import: ok. 1.337 milionów; z tego zboże 193 milj., produkty żywnościowe 150 milj., tkaniny 140 milj., węgiel i koks 120 milj., wyroby żelazne 62 milj. etc. W a l u t a : korona (ok. 0,2 doi.).

Noske — Oustaw, polityk niemiecki obozu socjalistycznego. Ur. 1868, redaktor, poseł do parlamentu od 1906, minister obrony krajowej 1919—20, stłumił powstanie Spartakusowców, obecnie naczelny prezydent Hanoweru.

Nota dyplomatyczna — pismo urzędowe przesłane przez jedno państwo drugiemu.

Notyfikować — zawiadamiać inne państwa o pewnym fakcie (lub) o pewnym akcie prawnopolitycznym, np. o objęciu tronu, o ogłoszeniu blokady etc.

Nowak — Julian, profesor bakterjologii i dyrektor Instytutu weterynarii w Krakowi**. Ur. 1865 w Oświęcimiu, doktorat medecyny w Krakowie, Komisarz rządzący Krakowa 1914—15, rektor Uniwersytetu Jagiellońskiego 1921—22, premier od sierpnia do grudn'a 1922 senator od 1922 (Piast).

Nowa Reforma — dziennik krakowski bezpartyjny o charakterze nieszczańsko-demokratycznym z odcieniem filozoficznym. Podczas wojny światowej występował w duchu aktywistycznym austrofilskim. Założ., w 1882. Redaktor: Michał Konopiński.

Dziennik ten został przed paru laty nabyty przez M. Dąbrowskiego, wydawcę 11. Kurjera Codziennego.

Nowela — nowa ustawa, uzupełniająca ustawę dotychczasową lub wprowadzająca drobne poprawki.

Nowojc Wremja — dziennik petersburski, założony w 1869 i redagowany przez Suworina w duchu pauslawistycznym i nacjonalistycznym. Wychodzi obecnie w Belgradzie.

Nowy Kurjer Polski — dziennik warszawski założony w lutym 1926 wskutek rozłamu w „Kurjerze Polskim**”, z którego wystąpiła

t. zw. grupa Skrzyńskiego. Redaktor: zrazu Ignacy Rosner, obecnie Stefan Orostem.

N. P. R. — p. Narodowa Partja Robotnicza.

Nuncjusz Apostolski — poset Stolicy Apostolskiej przy rządach zagranicznych. Należy do t-szej klasy agentów dyplomatycznych (na równi z ambasadorami). Po wskrzeszeniu Polski Nuncjuszem Apostolskim był biskup Ratti, wybrany na Papieża w 1922 (jako Pius XI). Obecny Nuncjuszem w Warszawie jest arcybiskup Lauri.

o.

Obieżysasi — nazwa często używana przed wojną światową i oznaczająca robotników polskich, udających się na zarobek do Niemiec, zwłaszcza do Saksonii.

Obligacja — zobowiązanie, papier kredytowy oprocentowany, którego posiadacz (wierzyciel) pobiera procenty roczne zapomocą kuponów. Sam kapitał pożyczony odbiera wtedy, gdy obligacja zostanie wylosowana. Zapomocą obligacyj zaciągają pożyczki miasta (obligacje komunalne), wielkie przedsiębiorstwa (obligacje kolejowe) etc.

Obóz — w znaczu, przctiośnem oznacza pewną partję polityczną (członków i zwolenników), cwcnt. parę partyj pokrewnych, lip. obóz socjalistyczny, obóz lewicowy.

Observer — jeden z najbardziej wpływo-
wych tygodników londyńskich kierunku konserwatywnego. Wychodzi od 1791. Obecny właściciel: wicehr. Astor.

Obstrukcja parlamentarna — przeciąganie rozpraw w parlamencie zapomocą różnych, nieraz hałaśliwych środków w celu niedopuszczenia do pewnej uchwały.

Obwód — część kraju, tworząca pewną jednostkę administracyjną, np. w b. dzielnicy pruskiej powiaty dzielą się na obwody, a na czele takiego obwodu stoi Komisarz Obwodowy. który sprawuje zarząd policyjny.

Obywatelskie prawa — w znaczu, obszerniejszem oznaczają wszystkie prawa jednostki wobec władzy państwowej z tytułu jej obywatelstwa państwowego. Dzielą się na 3 rodzaje: 1. Prawa wolnościowe czyli prawo do tego, by władza państwowa do prywatnej sfery życia obywateli się nie mieszała, 2. Prawa polityczne czyli prawo do udziału we władzy państwowej i 3. Prawa obywatelskie w znaczu, ściślcjszchni czyli

prawo <lo ądania opieki państwowej w razie naruszenia przez kogoś moich uprawnień.

Obywatelstwo —. przynależność państwowa. Przepisy o nabyciu i utracie obywatelstwa polskiego zawiera „ustawa o obywatelstwie Państwa Polskiego” z 1920. Również Traktat Wersalski, Traktat Ryski i t. zw. Traktat o mniejszościach zawierają przepisy dotyczące obywatelstwa polskiego i opcji (wyboru obywatelstwa).

Ochimowski — Feliks, prawnik polski. Ur. 1848 w Skierniewickim, adwokat w Warszawie, od 1918 sędzia Sądu Najwyższego, profesor prawa administracyjnego w Wolnej Wszechnicy Polskiej. Ogłosił: Prawa dzieci nieletnich (1899), Prawa konstytucyjne (1906), Samorząd (1918), Prawo administracyjne (wyd. 2-gie 1923) etc.

Ochlokracja — rządy tłumy, rządy ulicy. Ochlokracja jest zwyrodnieniem demokracji.

L'Oeuvre - - dziennik paryski, reprezentujący umiarkowaną lewicę, zbliżony do Painleve'go. Wychodzi od 1893. Redaktor: Jakób Priot. Nakład: kilkadziesiąt tysięcy.

Okręg wyborczy — część kraju, z której wybierani są przedstawiciele ludności do ciał

ustawodawczych (posłowie) lub do ciał samorządowych.

Oktrojować — udzielić, nadać. Wyraz ten był używany dla oznaczenia konstytucyj oktrojowanych czyli nadanych przez monarchów w XIX wieku.

Okuma — Szigenobu, polityk japoński, przywódca partii konstytucyjno-liberalnej (Kaiszinto). Ur. 1837, wielokrotny minister, premier 1914—16, zm. 1922. Należał do Genro.

Okupacja — zajęcie pewnego kraju przez obcą armję i usunięcie faktycznej władzy państwa dotychczasowego. Według Konwencji Haskiej z 1907 władze okupacyjne nie mają prawa zmuszać ludności do czynów niełojalnych względem swego państwa.

Oligarchia —■ rządy małego grona, kierującego się swoim interesem, nie zaś dobrem ogólnem. Oligarchia jest według Arystotelesa zwyrodnieniem arystokracji (w znaczu rządów najlepszych).

Opcja — prawo wyboru obywatelstwa państwowego. Możliwość opcji została przewidziana w Traktacie Wersalskim i Traktacie Ryskim. Optanci mają z reguły prawo wzgl. obowiązek przenieść swoje zamieszkanie do

państwa, na rzecz którego optowali. Mogą zabrać z sobą swój majątek ruchomy.

Oportunizm — polityka zastosowana do okoliczności, nie kierująca się żadnymi stałymi zasadami.

Opozycja — sprzeciwianie się. W życiu parlamentarnym opozycją nazywają stronnictwa zwalczające Rząd.

Ordery — odznaki honorowe, udzielane przez monarchów, prezydentów republik oraz Papieża za różne zasługi.

.W Polsce mamy następujące ordery i odznaki :

1. Order Orła Białego ustanowiony przez Augusta II. w 1805, przywrócony w 1921, najwyższa odznaka honorowa Rzeczypospolitej. Nadawana ma być osobom, które istotnie i wybitnie przyczyniły się do odzyskania lub utrwalenia niepodległości i zjednoczenia Polski albo do jej rozkwitu. Wielki Mistrz Orderu i przewodniczący Kapituły: Prezydent Rzeczypospolitej. Kandydatów na kawalerów orderu przedstawia Rada Ministrów na podstawie wniosków poszczególnych ministrów.

2. Order Odrodzenia Polski (Polonia Restituta) ma na celu nagrodzenie zasług, położonych w służbie dla Państwa i społeczeń-

stwa. Orderem tym mogą być odznaczeni nie-
skazitelnego charakteru i sumiennej pracy
obywatele, którzy się szczególnie zasłużyli
Ojczyźnie przez dokonanie czynów wybitnych,
niezwykle zalety umysłu i charakteru ujawniających. Wielki Mistrz Orderu i przewodniczący Kapituły: Prezydent Rzeczypospolitej. Kandydatów na kawalerów orderu przedstawia Rada Ministrów na podstawie wniosków poszczególnych ministrów. Order dzieli się na 5 klas: 1. Kawaler Wielkiej Wstęgi, 2. Kawaler Krzyża Komandorskiego z gwiazdą, 3. Kawaler Krzyża Komandorskiego, 4. Kawaler Krzyża Oficerskiego, 5. Kawaler Orderu.

3. Order *Virtuti Militari*, ustanowiony przez Stanisława Augusta w 1792, przywrócony w 1919, nadawany za zasługi wojskowe. Dzieli się na 5 klas. Przewodniczący Kapituły: Marszałek Piłsudski.

4. Krzyż *Walecznych*, odznaka wojskowa celem nagradzania Czynów męstwa i odwagi wykazanych w boju.

5. Krzyż *Zasługi*, odznaka dla wojskowych i cywilnych za wybitne zasługi. Dzieli się na 3 klasy.

Orderów cudzoziemskich nie wolno przyjmować obywatelowi Rzeczypospolitej bez zezwolenia Prezydenta.

Ordynacja — w znaczeniu prawilem oznacza porządek ustanowiony dla pewnego majątku nieruchomego i przepisujący z góry, kto ma być jego właścicielem, nie tylko w najbliższym pokoleniu, ale i w pokoleniach dalszych. Każdoczesny właściciel ordynacji (ordynat) nie może tego majątku sprzedać, ani dzielić, ani przekazać komu innemu, jak tylko temu, komu według przepisów danej ordynacji majątek ma z kolei przyspaść (zwykle najstarszemu synowi, stąd nazwa „majorat“). Jedną z największych ordynacyj w Polsce jest ordynacja Zamoyskich w Lubelskiem (obecny ordynat: b. poseł w Paryżu Maurycy Zamoyski).

Ordynacja wyborcza — ustawa regulująca sposób przeprowadzenia wyborów do ciał ustawodawczych lub samorządowych. Polska ordynacja wyborcza do Sejmu i Senatu opiera się, według Konstytucji, na zasadzie powszechnego, równego, bezpośredniego, tajnego i stosunkowego głosowania bez różnicy płci ¹⁾.

Organizacja Zachowawcza Pracy Państwowej — stronnictwo konserwatywno-monarchistyczne, utworzone w Wilnie w lipcu 1926.

¹⁾ p. uzupełnienia w końcu książki.

Stosunek stronnictwa do marsz. Piłsudskiego jest życzliwy. Prezesem Rady Naczelnej jest Aleksander Meyszowicz, wiceprezesem — rektor Zdziechowski, prezesem Zarządu Głównego ks. Eustachy Sapieha.

Orientacja — kierunek myśli politycznej.

Orlando — Wiktor, polityk włoski kierunku liberalnego. Ur. 1860, profesor prawa konstytucyjnego Uniwersytetu w Palermo, poseł od 1898, wielokrotny minister i premier 1917—19, reprezentant Włoch na Konferencji Pokojowej, w 1923—24 zachował życzliwą neutralność wobec faszyzmu, w 1925 przeszedł do opozycji, wreszcie złożył mandat.

Orleanowle — boczna linia burbonów francuskich. Panowała we Francji 1830—1848 (Ludwik Filip 1-szy). Wnuk Ludwika Filipa, Filip-ks. Orleański, ur. 1869, był ostatnio głową rodu i pretendentem do tronu francuskiego, popieranym przez rojalistów, zm. w 1926. Obecnie pretendentem jest brat stryjeczny poprzedniego Jan Orleański ks. de Guise, ur. 1874.

Orzeczenie — w prawie administracyjnym oznacza akt administracyjny, zawierający rozstrzygnięcie pewnej kwestji spornej (np. jaka gmina ma obowiązek utrzymywać danego ubogiego, poprawiać daną drogę etc.).

Podczas gdy „zarządzenie”¹ władzy administracyjnej ma charakter konstytutywny czyli prawotwórczy, gdyż wywołuje nowy stan jirawny, to „orzeczenie”² ma charakter dcklacyjny, gdyż stwierdza tylko stan prawny istniejący (p. Akt administracyjny).

Osservatore Romano — dziennik rzymski kierunku katolickiego. Założony w 1861. Półurzędowy organ Watykanu. Redaktor: lir. della Torre.

Ostmarkenverein — p. Hakata.

P.

Pacyfizm — kierunek polityki międzynarodowej zmierzający do pokojowego załatwiania zatargów między państwami i do zażegnania wojen. Wyrazem pacyfizmu jest utworzona z inicjatywy Wilsona Liga Narodów. Wyłazem pacyfizmu był t. zw. Protokół Genewski z 2. października 1924 tnie ratyfikowany w Anglji) i Traktat w Locaruo z 10. października 1925.

Pacyfizm jest popierany przez kierunki socjalistyczne i liberalne. Natomiast kierunki konserwatywne odnoszą się do tej idei z pewną rezerwą, kierunki zaś nacjonalistyczne wręcz krytycznie.

Paderewski - Ignacy, kompozytor i fortepianista i stał się politykiem polski. Urodził się w 1860 na Podolu, kształcił się w konserwatorium warszawskim, potem w Berlinie, został najznakomitszym w nowszych czasach pianistą.

W 1910 ofiarował Krakowowi wystawiony własnym kosztem pomnik grunwaldzki. Podczas wojny światowej był członkiem Polskiego Komitetu Narodowego, rozwinął wielką propagandę na rzecz Polski w Stanach Zjednoczonych i miał znaczny wpływ na Prezydenta Wilsona. Był premierem od stycznia do grudnia 1919 oraz delegatem Polski na Konferencję Pokojową, przyczem podpisał (wraz z Dmowskim) Traktat Wersalski*

Painlevé — Paweł, matematyk i polityk francuski. Urodził się w 1863, profesor Sorbony, poseł do parlamentu od roku 1910 (grupa republikanów socjalistów), minister oświaty 1915 do 1916, minister wojny 1916—17, założył w 1921 Ligę Republikańską, przewodniczący Izby poselskiej 1924—25, premier od kwietnia do listopada 1925, potem minister wojny w gabinecie Brianda i Poincarégo w 1926.

Pajdokracja — dosłownie władza dzieci, nienormalnie duży wpływ młodzieży na sprawy polityczne.

Ignacy Paderewski

Paléologue — Maurycy, dyplomata francuski. Ur. 1859, ambasador w Petersburgu 1914 do 1917, generalny sekretarz Ministerstwa spraw zagr. 1917—20, zbliżony politycznie do Poincarégo. Wydał po wojnie „Wspomnienia” i pobytu w Rosji.

Palestra — adwokatura.

Palestyna — kraj. należący przed wojną Światową do Turcji Azjatyckiej, a obecnie zarządzany przez Angiję na podstawie mandatu udzielonego przez Ligę Narodów w 1922 w celu utworzenia narodowego ogniska dla żydów. Obszar: ok. 23.000 km kw. Ludność (1922): ok. 750.000: z tego Mahometanie ok. 591.000. Żydzi ok. 84.000. Chrześcijanie ok. 73.000. Stolica: Jerozolim (ok. 63.000 m.).

Ustrój polityczny: Palestyną zarządza Wysoki Komisarz, mianowany przez rząd brytyjski (obecnie Lord Plumer). Rada Ustawodawcza, przewidziana przez Konstytucję z 1922, nie może wejść w życie z powodu bojkotu jej przez Arabów, występujących przeciw faworyzowaniu ludności żydowskiej w ordynacji wyborczej. Urzędowymi językami są: angielski, arabski i hebrajski.

Eksport: pomarańcze, melony, wino etc.
Import: wyroby bawełniane, żelazne, cukier etc. **Waluta:** funt egipski (ok. 4,5 doi.).

Pamflet polityczny — broszura napisana w sposób złośliwy i obelżywy przeciw pewnym politykom lub stronnictwom.

Panama — małe państwo w Ameryce Środkowej. **Obszar:** ok. 84.000 km. kw. **Ludność** (1920): ok. 435.000; przeważnie katolicka. **Stolica:** Panama (ok. 07.000).

Ustrój polityczny: republika bez rządów parlamentarnych. Parlament jednoizbowy wybierany na 4 lata w głosowaniu powszechnym. Prezydent wybierany na 4 lata w głosowaniu bezpośrednim całego narodu. Obecny Prezydent: Rodolfo Chiari (1924—28).

Eksport: banany, orzechy kokosowe etc.
Import: ryż, bawełna, żelazo etc. **Waluta:** Balboa (1 doi.).

Wyrazu „Panama” używa się dla oznaczenia nadużyć zarządów towarzystw akcyjnych, co nastąpiło przy budowie kanału panamskiego w 1881-89.

Panamerykanizm — tendencja polityczna zmierzająca do większej łączności państw ładu amerykańskiego i do wspólnego uregulowania

wiciu spraw. Wyrazem tej tendencji były konferencje panamerykańskie odbyte w 1889 w Washingtonie, 1901 w Meksyku, 1906 w Rio de Janeiro, 1910 w Buenos Aires, 1926 w Panamie.

Pangalos - Teodor, generał i polityk grecki. Ur. 1878, poseł do parlamentu, minister wojny, minister spraw ^{wcwił.}, dowódca wojskowy w Tracji, dokonał zamachu stanu w styczniu 1926, a w kwietniu 1920 został wybrany na Prezydenta republiki.

Panslawizm — kierunek polityczno-kulturalny, zmierzający do pewnej łączności wszystkich słowian pod względem politycznym i kulturalnym i przeciwstawiający się w ten sposób rasie germańskiej. Dążność ta była popierana przed wojną przez Rosję, która rozumiała ją w znaczeniu połączenia wszystkich narodów słowiańskich pod kierownictwem Rosji. Po wojnie światowej panslawizm ma najwięcej zwolenników w Czechosłowacji, tute odgrywa jednak większej roli politycznej.

Państwo — jest to trwały związek ludzi na pewnej przestrzeni ziemi stale osiedlonych pod władzą najwyższą. W każdym państwie widzimy 3 zasadnicze składniki: terytorium, ludność i władzę najwyższą (w znaczeniu siły rzeczywistej).

Według dominującej obecnie teorii prawnej państwo jest uważane za „osobę prawną”, za podmiot praw i obowiązków¹⁾.

Papież — czyli Ojciec Święty, biskup rzymski, następca św. Piotra, jest głową Kościoła katolickiego. Jest on najwyższym ustawodawcą, najwyższym sędzią i najwyższym kierownikiem zarządu kościelnego.

Określenie stanowiska prawnego Papieża z punktu widzenia prawa międzynarodowego nastrocza wiele trudności. Państwo kościelne (wraz z Rzymem), zostało w 1870 włączone do państwa włoskiego. Niemniej jednak, na podstawie włoskiej ustawy gwarancyjnej z 1871 przysługują Papieżowi różne przywileje, analogiczne do przywilejów udzielanych głowic państwa zagranicznego (nietykalność osobista, nietykalność Watykanu, uznanie cksterytorjalności posłów przy Watykanie etc.). Papież jest podmiotem prawa międzynarodowego, jednak spornem jest, czy może być uważany za snwe- i cna. skoro suwerenność wiąże się z władza państwową terytorialną.

*) Obszerniejsze wiadomości o państwie znajdzie czytelnik w r mcii i książeczce „Pań- iwo współcześni ” (5 wyd. z 1914) oraz o trakłalacli klasycznych Jcllin- ka „Ogólna nauka o państy ii” fpolsk. tłum. z 1921) i Ksnieina „Zasady prawa konstytucyjnego” Ipolsk. tłum. z 1921).

Kościół nic uznał dotychczas skasowania państwa włoskiego, ani ustawy gwarancyjnej. Papieże nic opuszczają nigdy Watykanu od 1870.

Papież obecny: Pius XI, wybrany w 1922.

Parafować — podpisywać (w formie skróconej). Przy układaniu umów międzynarodowych poszczególne uzgodnione artykuły są narazie „parafowane” czyli podpisane przez pełnomocników. Nie usuwa to konieczności podpisania potem całej umowy przez władze odpowiednie.

Paragwaj — republika w Ameryce Południowej. **O b s z a r:** ok. 450.000 km. kw.
L u d n o ś ć (1924): ok. 1 miliona, przeważnie katolicka pochodzenia indyjskiego, język hiszpański. **S t o l i c a:** Asuncion (ok. 100.000 m.).

U s t r ó j polityczny: republika bez rządów parlamentarnych. Parlament dwuizbowy wybierany w głosowaniu powszechnem. Prezydent wybierany na 4 lata w wyborach pośrednich. Obecny Prezydent: Dr. Eligio Ayala (1924—28).

E k s p o r t: drzewo, produkty rolne, skóry etc. **I m p o r t:** wyroby włókniste, maszyny etc. **W a l u t a:** peso (ok. 1 dok).

Pareto — Vilfredo. ekonomista i socjolog włosko-francuski. Ur. 1848 w Paryżu, studja inżynierii w Turynie, dyrektor fabryki we Florencji, profesor ekonomii społecznej w Lozannie od 1893. zm. w 1923. Ogłosił: *Les socialistes* (1902). *Manuel d'économie politique générale* (1917). *Fatti e teorie* (1920), *Transformazione della democrazia* (1921) etc. Jeden z najwybitniejszych reprezentantów metody matematycznej w ekonomii politycznej.

Parias — warstwa najniższa w Indjach Wschodnich. W znaczu, przemożnym pariasami nazywają warstwę społeczną upośledzoną i pozbawioną praw.

Parlament — reprezentacja narodu, sprawująca władzę ustawodawczą i kontrolę nad rządem.

Główne zasady, rozwinięte przez parlamentarizm angielski i przyjęte we współczesnych państwach konstytucyjnych są następujące: 1) posłowie otrzymują swą władzę od narodu, który sam jej wykonywać nie może, 2) posłowie, aczkolwiek wybrani w poszczególnych okręgach, reprezentują cały naród i mogą obradować i decydować o sprawach interesu ogólnego. 3) posłowie mają zupełną niezależność wobec względu na wykonywanie swoich funkcji i nie mogą być krepowani instrukcjami.

4) posłowie są wybierani na pewien czas, bo tylko w ten sposób naród może kontrolować ich działalność i ewentualnie odmówić dalszego zaufania.

Parlament zwykle składa się z 2 izb, które w Polsce noszą nazwę Seimu i Senatu.

Parlamentaryzmem nazywamy system rządów parlamentarnych, polega na tym, że parlament nie tylko sprawuje władzę ustawodawczą, ale także decyduje o składzie rządu. Gabinet ministrów bowiem utrzymuje się przy władzy tylko tak długo, dopóki ma zaufanie większości parlamentarnej, zwykle większości izby poselskiej¹⁾.

Parlamentarz — wysłaniec, który udaje się do obozu nieprzyjacielskiego podczas wojny w celu rozpoczęcia rokowań.

Parlamentarne rządy — p. Gabinet.

Partje — partie polityczne w Polsce p. pod jednoimiennymi nazwami (np. Piast. Wyzwolenie), obce partie polityczne pod nazwami jednoimiennych państw obcych (np. Niemcy, Stany Zjedn.).

Partyjność — traktowanie spraw publicznych ze stanowiska interesów swojej* partii, nie

¹⁾ Obszerniejsze wiadomości o parlamencie znajdzie czytelnik w mojej książeczce „Państwo w społeczeństwie”, 5 wyd. z 1924.

zaś w sposób bezstronny, uwzględniający tylko interes ogólny.

Partykularyzm — przenoszenie części nad całość, dążenie do utrzymania lub zwiększenia odrębności pewnych części państwa. Objawem partykularyzmu w Polsce jest dzielnicowość.

Partyzant — uczestnik wojny podjazdowej, np. w powstaniu 1863 roku.

Paryska konferencja — p. Konferencja Pokojowa Paryska.

Parytet — równość, równoważnik.

Pasicz — Mikołaj, polityk serbski, przywódca rusofilskiego stronnictwa radykałów. Ur. 1846, kierował rewolucją przeciw królowi Milanowi (Obrenowiczowi) i musiał uciekać za granicę, później ułaskawiony, wielokrotny premjcr, zwolennik centralizmu Jugosławii, pod kierownictwem Serbów.

Pasywizm — bierność. Podczas wojny światowej p a s y w i s t a m i nazywano w Polsce tych polityków, którzy odnosili się nieufnie do organizowania państwa polskiego przez władze nicmiccko-austrjackie i propagowali bojkot tych organizacji przez społeczeństwo polskie. Pasywistami kierowali głównie narodowi demokraci, podczas gdy na czele aktywistów stali konserwatyści krakowscy.

Pasza - tytuł wysokich **dygnitarzy** w Turcji, analogiczny do tytułu „ekscelencji* w innych krajach.

Paszkwil — artykuł lub broszura krytykująca przeciwnika w sposób oszczerczy.

Pat — Polska Agencja Telegraficzna, powstała w 1916. Posługuje się połączeniami telegraficznymi, telefonicznymi i radiowymi, tudzież dostarcza swych biuletynów pismom (kilka razy dziennie), za opłatą abonamentu. Obok centrali w Warszawie działają oddziały w Bydgoszczy, Gdańsku, Katowicach, Krakowie, Lwowie, Łodzi, Poznaniu, Toruniu i Wilnie.

Według statutu z 1924 Pat stanowi, jako przedsiębiorstwo państwowe, odrębną jednostką gospodarczą. Jest osobą prawną, która powinna mieć wystarczalność gospodarczą. Nad gospodarką Patu czuwa Rada Nadzorcza, ustanowiona przez Prezesa Rady Ministrów w składzie 3 członków. W sprawach administracyjnych Pat zależy od Prezesa Rady Ministrów, który jest za nią politycznie odpowiedzialny. W sprawach polityki zagranicznej Pat otrzymuje wskazówki bezpośrednio od Ministra spraw zagr.

Patriarcha — tytuł nadawany od V wieku biskupom większych okręgów administracyj-

nych, sprawującym nadzór nad metropolitami i biskupami diecezjalnymi. Obecnie ma większe znaczenie w kościołach wschodnich, n. p. na czele kościoła greckiego stoi patriarcha konstantynopolitański U. zw. ekumeniczny), na czele kościoła prawosławnego — patriarcha moskiewski (godność skasowana w 1821 » wznowiona w 1918).

Paul - Ltoncour — Jan, polityk francuski obozu socjalistycznego. Ur. 1873, adwokat, poseł do parlamentu od 1909, minister pracy w 1911, delegat Francji przy Lidze Narodów od 1924.

Perl — Feliks, polityk polski obozu socjalistycznego. Ur. 1871, wydział prawny Uniwersytetu Warszawskiego i doktorat filozofii w Bernie, poseł do Sejmu od 1919, prezes centralnego komitetu wykonawczego P. P. S., redaktor „Robotnika”.

Peret — Raoul, polityk francuski kierunku umiarkowanego lewicowego (t. zw. lewica radykalna). Ur. 1870, adwokat, poseł do parlamentu od 1902, minister handlu w 1914, sprawiedliwości w 1917 i skarbu w gabinecie Brianda w 1926, przewodniczący Izby poselskiej. Ogłosił: *Le Budget, La Population, Les Dcttes et la Fortune publique des divers Etats etc.*

Persja — państwo w Azji Zachodniej. Obszar: ok. 1 600 000 km. kw. Ludność ok. 9 000 000, przeważnie wyznawcy sziizmu. Stolica: Teheran (ok. 220 000 m.).

Ustrój polityczny: monarchja dziedziczna. W październiku 1925 parlament perski uchwalił detronizację dynastii Kadżarów, a w grudniu 1925 Konstytuanta proklamowała dotychczasowego preinjera Riza Khana dziedzicznym szachem perskim.

Eksport (1923—24): ok. 768 milionów kranów; głównie nafta, dywany, opium, bawełna i owoce. Import: ok. 694 milionów; głównie tkaniny bawełniane, cukier i herbata. Waluta: kran (ok. 0,08 doi.).

Peru — republika w Ameryce Południowej. Obszar: ok. 1 380 000 km. kw. Ludność (1924): ok. 5 700 000, przeważnie katolicka. Stolica: Lima (ok. 176 000 m.).

Ustrój polityczny: republika bez rządów parlamentarnych. Parlament dwuizbowy, przyczem umiejętność czytania i pisania jest warunkiem prawa wyborczego. Prezydent wybierany na 5 lat w głosowaniu powszechnem. Obecny Prezydent: Augusto Leguia (1924—29).

Eksport (1924): ok. 25 milionów funtów peruwiańskich; z tego bawełna 6,6 mili., nafta

t smary o milj., cukier 5 mili, metale 5 mili. etc. Import: ok. 18 milionów; z tego produkty żywnościowe 3,6 milj., maszyny i pojazdy 2,6 milj., tkaniny bawełniane 1,8 mili., żelazo, stal i cynk 1.4 milj. etc. W a l u t a : funt peruwiański (ok. 4 doi.).

Pester Lloyd — wydawany w języku niemieckim dziennik węgierski kierunku liberalnego. Założony w 1854» reprezentuje interesy wielkiego kapitału. Wychodzi w Budapeszcie.

Petit Parisien — jeden z najpoczytniejszych dzienników w świecie. Założony w 1876, ma charakter informacyjny z zabarwieniem sensacyjnym. Nakład: ok. 2 milionów egz. Kierownicy: senator Paul Dupuy i poseł Pierre Dupuy.

Petlura — Szymon, polityk ukraiński obozu radykalnego. Ur. 1879 w Poltawie, dziennikarz, po rewolucji 1917 pierwszy ukraiński minister spraw wojsk., aresztowany przez Niemców i Skoropadskiego w 1918, **DO** usunięciu Niemców w jesieni 1918 stanął na czele rewolucji narodowej w Kijowie i walczył z bolszewikami. W 1920 zawarł układ polityczno-wojskowy z marsz. Piłsudskim i brał udział w pochodzie na Kijów. W 1921 emigrował do Paryża, gdzie został w 1926 zamordowany (inor-

derca żyd poda! jako motyw swego czynu pogromy żydowskie na Ukrainie za rządów Petlury).

Petycja — prośba, podanie wnoszone do monarchy, prezydenta, ciał reprezentacyjnych lub władz rządowych. Konstytucja polska głosi, że „obywatele mają prawo wnosić pojedynczo lub zbiorowo petycje do wszelkich ciał reprezentacyjnych i władz publicznych państwowych i samorządowych" (art. 107).

Piast — Polskie Stronnictwo Ludowe „Piast" jest organizacją polityczną zamożniejszych włościan. Powstało w 1912 w Galicji po rozłamie w P. S. L., jako opozycja przeciw polityce Stapińskiego. Wysuwa na plan pierwszy postulat przeprowadzenia reformy rolnej i wywłaszczenia obszarów dworskich za odszkodowaniem. W pierwszym Sejmie (Konstytucyjnym) popierało przeważnie t. zw. lewicę oraz Józefa Piłsudskiego, natomiast w drugim Sejmie przeważnie idzie razem z t. zw. prawicą, co spowodowało opuszczenie stronnictwa przez grupę radykalną (Dąbskiego). Przywódcą stronnictwa i prezesem klubu parlamentarnego jest Wincenty Witos.

Piast ma 53 posłów w Sejmie i 12 w Senacie. Głównym organem stronnictwa jest tygodnik „Piast", wychodzący w Krakowie. Główne

wpływy stronnictwa przejawiają się oddawna na terenie wsi małopolskiej.

Piast — tygodnik krakowski, założony w 1913. Centralny organ stronnictwa „Piastowców“. Redaktor: Jan Brodacki.

Pichon — Stefan, polityk francuski. Ur. 1857, dziennikarz, poseł do parlamentu 1885, senator 1906, minister spraw zagr. 1909—20 z przerwami, wykonawca planów Clemenceau*a.

Piechocki — Stefan Dr., prawnik i polityk polski (Chrz. Dem.). Ur. 1883, adwokat w Wągrowcu, po powstaniu w grudniu 1918 Szeff wydziału sądownictwa i administracji Komisarjatu N. R. L., poseł na Seim od 1922, minister sprawiedliwości w listopadzie 1925 do maja 1926.

Pierwsze czytanie — p. Drugie czytanie.

Pięcioprzymiotnikowe prawo wyborcze — oznacza prawo wyborcze powszechne, równe, tajne* bezpośrednie i stosunkowe.

Piłsudski — Józef, marszałek i polityk polski. Ur. 1867 w Zułowie pod Wilnem, skończył gimnazjum w Wilnie i był pewien czas na w ydziale medycznym Uniwersytetu charkowskiego. W 1887 zesłany administracyjnie na Syberję, jako politycznie podejrzany. W 1892 powrócił na Litwę i wstąpił do P. P. S.

W 1899 aresztowany w Łodzi wskutek wykrycia w jego mieszkaniu tajnej drukarni „Robotnika”, przewieziony do Petersburga, skąd uciekł i przebywał dłuższy czas w Krakowie. W 1904—1905 kierował akcją terrorystyczną na terenie Kongresówki. W 1905 spowodował rozłam w P. P. S. i powstanie „frakcji rewolucyjnej P. P. S.”, wysuwającej hasło niepodległości Polski oraz akcji bojowej w przeciwieństwie do „lewicy P. P. S.”, wysuwającej hasło autonomii i występującej przeciw terrorowi. Na terenie Galicji tworzył organizacje strzeleckie, po wybuchu wojny został komendantem 1-szej brygady Legionów, aresztowany w 1917 przez Niemców w Warszawie i wywieziony do Magdeburga. Po powrocie w 1918 został Naczelnikiem Państwa i Wodzem Naczelnym, ustąpił w 1922. Uchodził za męża sztandarowego lewicy polskiej, popierany najsilniej przez „Wyzwolenie” a częściowo przez P. P. S. i N. P. R. W maju 1926 stanął na czele rewolucji wojskowej i spowodował rezygnację Prezydenta Wojciechowskiego i rządu Witosy. Minister wojny od maja 1926.

Ogłosił: Walka rewolucyjna (1904), O wartości żołnierza Legionów (1923). Wspomnienia o Gabrielu Narutowiczu (1923), Rok 1920

Józef Piłsudski

(1924), Naczelní Wodzowie (1924), Rok 1863 (1924), Moje pierwsze boje (1925).

Piotr 1 — Karageorgewicz. Ur. 1844, proklamowany królem serbskim w 1903 (po zamordowaniu króla Aleksandra Obrenowicza), zainauguował politykę sojuszu z Rosją, po wojnie światowej został królem Jugosławii, zm. 1921.

Pirat — rozbójnik morski (**D.** Korsarstwo).

Pius XI — Papież obecny, przedtem Aclille Ratti. Ur. 1857, dyrektor biblioteki watykańskiej, nuncjusz w Polsce 1918—21, arcybiskup Mediolanu i kardynał 1921—22, wybrany na Papieża w lutym 1922-

Platforma polityczna — program polityczny, z którym partia przystępuje do wyborów,

Platon — filozof grecki kierunku idealistycznego. W zakresie nauki o państwie najważniejsze są dzieła: „Republika” i „Prawa” (JV wiek przed Clir.).

Plebiscyt — głosowanie całego ludu w pewnej sprawie. Stosowane przez Napoleona 1-go ; Iii-go, także przewidziane w niektórych traktatach pokojowych, np. Traktat Wersalski przewidywał plebiscyt na Śląsku, w okręgu Olsztyńskim, na Warmii i w północnym Szlezewigu.

Plechanow — Jerzy, publicysta i polityk rosyjski, Jeden z twórców rosyjskiego ruchu socjalno-demokratycznego. Ur. 1857, studjował w instytucie górniczym w Petersburgu, potem przebywał przeważnie za granicą, gdzie organizował różne pisma i książki socjalistyczne. Po rozłamie rosyjskiej socjalnej demokracji w 1903 stanął po stronie „mieńszewików”. W 1917 powrócił do Rosji i zwalczał bolszewików, zm. w 1918 w Finlandii. Z prac Jego na polski przełożono: Czw socjalizm jest nauką (1904) i „Anarchizm I socjalizm” (1905).

Plein pouvoir — pełna władza.

Plenarne zebranie — pełne zebranie, np. zebranie całego Sejmu, w odróżnieniu od zebrań komisyjnych. P l e n u m Sejmu oznacza plenarne zebranie Sejmu.

Pluralne głosowanie — system prawa wyborczego, który polega na tem, że niektórzy obywatele otrzymują więcej, niż jeden głos, a to ze względu na to, iż uważa się ich za bardziej interesowanych lub bardziej kompetentnych w zakresie spraw publicznych. N. p. w Belgji przed wojna światowa otrzymywali obywatele dodatkowe głosy wyborcze z tytułu ojca rodziny, z tytułu własności (oznaczona wysokość majątku) i z tytułu wykształcenia (posiadanie oznaczonych dyplomów).

PI utok racja — panowanie ludzi bogatych, np. bardzo wysoki cenzus majątkowy przy wyborach do parlamentu.

P. K. O. — Poczta Kasa Oszczędności w Polsce, instytucja państwowa uposażona w osobowość prawną i posiadająca własny majątek. Zadaniem P. K. O. jest przyjmowanie wkładów oszczędnościowych na oprocentowanie, przekazowy obrót czekowy, udzielanie pożyczek krótkoterminowych, współdziałanie przy emisji pożyczek państwowych i komunalnych etc.

Prezes P. K. O. mianuje Prezydent Rzeczypospolitej na wniosek Ministra Skarbu, wobec którego Prezes ponosi odpowiedzialność za działalność P. K. O.

Rada Zawiadowcza składa się: a) z Prezesa, jako przewodniczącego, b) z 2 członków z wyboru Sejmu, c) z 4 delegatów rządowych, mianowanych przez Ministra Skarbu.

Komisja Rewizyjna jest rządowym organem kontroli dla P. K. O. Składa się z 5 członków i z 2 zastępców, mianowanych przez Ministra Skarbu.

Personel P. K. O., z wyjątkiem Prezesa i Wiceprezesa, którzy są urzędnikami państwowymi, stanowi osobny etat pracowników

wynagradzanych z funduszków F. K. v). (Rozp. Prezydenta Rzecz, z 27. czerwca 1924).

Podatki — przymusowe świadczenia nałożone na obywateli przez państwo lub związki samorządowe.

Podatnikami nazywamy osoby powołane do ponoszenia podatków.

Odróżniamy podatki: 1) bezpośrednie i pośrednie, cz. konsumpcyjne, zależnie od tego, czy nałożone są bezpośrednio na podatników, na ich majątek i dochody (np. podatek gruntowy, majątkowy, dochodowy), czy też nałożone są na cenę towarów nabywanych i pozbywanych, nie zaś na podatnika bezpośrednio (np. podatek od piwa, cukru, zapalek), 2) państwa i ciał samorządowych, te ostatnie występują jako podatki samoistne nie oparte na podatkach państwowych, albo też jako dodatki do podatków państwowych, albo wreszcie jako udział samorządu w podatkach państwowych.

Progresją podatkową nazywamy stopę podatkową, wzrastającą nieproporcjonalnie do dochodów t. zn. dotykającą dochody wyższe coraz silniej, w coraz wyższym stopniu. Degresją podatkową nazywamy stopę obniżającą się ku niższym dochodom.

W Polsce mamy progresie przy podatku dochodowym, gruntowym i majątkowym. Przy tym ostatnim progresja sięga od 1,2* do 13* przy majątkach ponad 16 milionów złotych. Natomiast przy podatku gruntowym dla rolników średnich mamy regresję normalnej stop. \ podatku do 80°/,», a dla drobnych rolników do połowy normalnej należności *).

Poincaré — Raymond, polityk francuski kierunku prawicowego (grupa unji republikańskiej). Ur. 1860, adwokat, poseł do parlamentu od 1887, senator od 1920, wielokrotny minister, Prezydent Republiki 1913—20, premier 1922 do 1924 i 1926. zwolennik zdecydowanej polityki wobec Niemców, przeprowadził okupację Rury.

Policja Państwowa — ma za zadanie ochronę bezpieczeństwa, spokoju i porządku publicznego oraz spełnianie czynności wykonawczych administracji publicznej.

Policja w Polsce zorganizowana jest na wzór wojskowy. Na czele policji stoi

*) Kwestie podatkowe są obszernie i jasno przedstawione w pracach Prof. Stanisława Ołębiskiego „Nauka Skarbowości” (wyd. 3-cie, 1925, str. 584) i „Ustrój skarbowości Rzeczypospolitej Polskiej” w wydawnictwie „Encyklopedia prawa obowiązującego w Polsce” (1926, str. 80).

Główny Komendant, podlegający Ministrowi Spraw Wewnętrznych. Głównemu komendantowi podlegają okręgowi komendanci, którzy stoją na czele policji w województwie, na czele policji w powiecie stoją komendanci' powiatowi, a na czele komisariatu (w większych miastach lub dzielnicach większych miast) komisarze policji. W mniejszych miastach, gminach oraz miejscach większego skupienia ludności są stałe „posterunki policji”.

Władza Komendanta Głównego i Okręgowego rozciąga się na sprawy organizacji, administracji, zaopatrzenia, uzupełnienia i wyszkolenia policji. W zakresie służby bezpieczeństwa i czynności wykonawczych władz państwowych policja podlega starostom, wojewodom wzgl. Komisarzom Rządu.

Policja śledcza jest częścią Policji Państwowej. Zadaniem policji śledczej jest ttpwnienie przestępstw i zanohieganie tymże. Urzędy rolicii śledczej znajdują się przv każdej Komendzie Okręgowej.

Polityka — działalność mająca na celu korzyść państwa wzgl. narodu.

Polityka teoretyczna czyli politv. ka. jako nauka, bada te środki i sposoby, które najskuteczniej prowadzą do realizacji celów państwowych uznanych za pożądane. Polity-

ka ekonomiczna bada środki prowadzące do dobrobytu społecznego, polityka skarbowa bada sposoby polepszenia finansów państwowych, polityka administracyjna zajmuje się śi*odkami niezbędnymi dla osiągnięcia pewnych celów administracyjnych w dziedzinie bezpieczeństwa publicznego, zdrowia publicznego, szkolnictwa etc.

Polityka praktyczna polega na umiejętności stosowania zasad powyższych, na praktycznej sztuce osiągnięcia największych korzyści dla państwa wzgl. narodu, a w szczególności na sztuce dobrego przewidywania¹⁾.

Polonia — dziennik wychodzący w Katowicach założony przez posła Korfantego w 1924. Nieoficjalny organ Chrześcijańskiej Demokracji, z pewnym zabarwieniem kapitalistycznym Redaktor: W. Zabawski.

Polska²⁾ — O b s z a r : 388.279 km. kw. L u d - n o ś ć (1925): ok. 29.000.000; z tego wyznanie rzymsko-katolickie ok. 64%, grecko-katolickie ok. 11[^], prawosławne ok. 10,5%, mojżeszowe ok. 10,5%, ewangel'ckie ok. 4°; narodowości:

*) Fur. Czerka wski-M ilewski „Polityka ekonomiczna (2 tomy, 1905) i Milewski „Zagadnienia narodowej polityki (1909).

^{s)} P. Uzupełnienia w końcu książki.

polska ok. 69 %, rusińska ok. 4%, żydowska ok. 870, białoruska ok. 4°/«, niemiecka ok. 4%^x).
Stolica: Warszawa (ok. 936.000 mieszkańców, w tem 3370 wyznania mojżeszowego).

Ustrój polityczny*): republika z rządami parlamentarnemu

Władza ustawodawcza jest dwuizbowa, sprawowana przez Sejm i Senat. Sejm składa się z posłów, wybieranych na 5 lat w głosowaniu powszechnem. równem, tajnem, bezpośredniem i stosunkowem wszystkich obywateli (lek), którzy ukończyli 21 lat. Senat składa się z senatorów wybieranych na 5 lat w głosowaniu pięcioprzymiotnikowem. Wyborcy do Senatu muszą mieć conajmniej lat 30, senatorowie conajmniej lat 40, przytem warunkiem prawa wyborczego jest zamieszkanie w okręgu wyborczym (województwa) przynajmniej od roku. W zakresie toku ustawodawstwa uwidoczni się wyraźnie decydujące znaczenie Sejmu i podporządkowane stanowisko Senatu. Inicjatywa ustawodawcza należy do Sejmu

) Procenty wyznaniowe i narodowościowe odnoszą się do 1921 roku, w którym przeprowadzany był spis ludności w Polsce z pewnienii modyfikacjami odnośnie do Ziemi Wileńskiej i śląska.

*) P, obszerniej w mojej książeczce „Państwo współczesne (5 wyd. 1924)

i Rządu (niema jej ani Senat, ani Prezydent Rzeczypospolitej). Jeżeli Sejm zmiany proponowane przez Senat odrzuci większością „/su głosujących, Prezydent Rzeczypospolitej zarządzi ogłoszenie ustawy w brzmieniu ustalonym ponowną uchwałą Sejmu. Kadencja s c j m o w a trwa 5 lat i jest zawsze równoczesną z kadencją Senatu. Prezydent Rzeczypospolitej może rozwiązać Sejm i Senat (na wniosek Rządu) umotywowauem orędziem, jednakże tylko raz jeden z tego samego powodu.

Władzę wykonawczą sprawuje Prezydent Rzeczypospolitej wraz z Ministrami i podległymi im urzędnikami. Prezydent Rzeczypospolitej jest wybierany na lat 7 bezwzględną większością głosów Zgromadzenia Narodowego, złożonego z Sejmu i Senatu. Prezydent mianuje i odwołuje Prezesa Rady Ministrów, a na jego wniosek mianuje i odwołuje ministrów. Mianuje również urzędników cywilnych i wojskowych, na wniosek Rady Ministrów. Prezydent nie jest odppowiedzialny za czynności urzędowe ani parlamentarnie, (politycznie), ani cywilnie. Natomiast jest odpowiedzialny w znaczeniu konstytucyjnym i kar-nem, a mianowicie odpowiada za zdradę kraju, za pogwałcenie Konstytucji i za zwykłe

przestępstwa karne. Oskarża bejm (większością **au** głosów), rozpatruje sprawę Trybunał Stanu. Ministrowie są odpowiedzialni przed Sejmem zarówno w znaczeniu konstytucyjnym, jak też w znaczeniu politycznym (parlamentarnym). Odpowiadają ministrowie solidarnie, jak również oddzielnie, każdy w swoim zakresie.

Obecny Prezydent: Ignacy Mościcki (1926 do 1933).

Partje polityczne¹⁾: Podczas wyborów do Sejmu w listopadzie 1922 uzyskały: Chrześcijański Związek Jedności Narodowej (8-ka) około 2.500.000 głosów i 163 mandaty, Blok Mniejszości (16-ka) ok. 1.400.000 głosów i 66 mandatów, Piastowcy (1-ka) ok. 1.100.000 głosów i 70 mandatów, Wyzwolenie (3-ka) ok.

1.000.000 głosów i 49 mandatów, P. P. S. (2-ka) ok. 900.000 głosów i 41 mandatów, Nar. Partja Robotn. (7-ka) ok. 500.000 głosów i 18 mandatów, Polskie Centrum (klub Skulskiego i katolicko-ludowi 12-ka) ok. 250.000 głosów i 6 mandatów, sjuoiŝei (17-ka) ok. 150.000 głosów i 13 mandatów etc.

0 Charakterystyki par tyj poszczególnych w Polsce znajdują się pod nazwami odnośnymi, np. Chrześcijańska Demokracja, Chrześc.-Narodowi etc.

W połowie 1920 układ sił partyjnych w Sejmie był następujący (ogółem 444 posłów): 1. Związek Lud.-Nar. 100 posłów, 2. Piastowcy 54 posłów, 3. Chrześcijańska Demokracja 41 posłów, 4. Polska Partja Socjalistyczna 41 posłów, 5. Koło Żydowskie 34, 6. Stronnictwo Chłopskie 33, 7. Wyzwolenie 24, 8. Chrz.-Narodowi 19, 9. Narodowa Partja Robotnicza 17, 10. Zjednoczenie Niemieckie 17, 11. Ukraiński Klub 15, 12. Niezależna Partja Chłopska 7, 13. Klub Pracy 6, 14. Komuniści 6, 15. Katolicko-Ludowi 6, 16. Białoruski Klub 5, 17. Chliboroby 5, 18. Białoruska Robotnicza Gromada 5, 19. Chłopskie Stronnictwo Radykalne 2, 20. Żydowskie Stronnictwo Ludowe 1. Kilku posłów nie zgłosiło przynależności klubowej.

Eksport (w pierwszym kwartale 1926): ok. 423 milionów złotych; z tego płody rolnicze i produkty przemysłu rolniczego 192 milj., surowce i półfabrykaty kopalniane 101 milj., płody leśne i przetwory przemysłu drzewnego 67 milj., wyroby przemysłowe 54 milj., inne surowce i półfabrykaty 8 milj., kolonialne i inne spożywcze 1 milj., złoto i srebro 0,3 milj.

Import: ok. 249 milionów złotych; z tego wyroby przemysłowe 90 milj., inne surowce i półfabrykaty 81 milj., kolonialne i inne

spożywcze 34 milj., płody rolnicze i produkty przemysłu rolniczego 30 milj., surowce i półfabrykaty kopalniane 13 milj., płody leśne i przetwory przemysłu drzewnego 0,8 milj., złoto i srebro 0,t milj.

Ze stanowiska handlu Polski z poszczególnymi krajami (styczeń — kwiecień 1926) wynosił eksport Polski do Niemiec ok. 23[^] ogólnego eksportu, do Anglii ok. 167«, do Austrii ok. 13%, do Czechosłowacji ok. 11⁹⁵, do Holandii ok. 5% etc.; import do Polski z Niemiec ok. 21% ogólnego importu, z Stanów Zjedn. ok. 18%, z Anglii ok. 11[^], z Francji ok. 7*7,, z Włoch ok. 77.., z Austrii ok. 67- etc. *)

W a l u t a : złoty, zawierający */*» części grama czystego złota. Na razie w obiegu są złote papierowe, których kurs nie jest ustalony.

Polska Partia Socjalistyczna — stronnictwo utworzone w 1892 i wysuwające postulat niepodległej Polski obok społecznego programu socjalistycznego. W 1904—1905 w Kongresówce partja prowadziła energiczną akcję rewolucyjną z Józefem Piłsudskim na czele. W 1905 nastąpił w partii rozłam, na „frakcję rewolucyjną P. P. S.⁴⁴, wysuwającą hasło niepodległości Polski i akcji bojowej i „lewicę

*) P. Uzupełnienia w końcu książki.

P. P. S. „, wysuwającą hasło autonomji Polski i występującą przeciw akcji terrorystycznej. Ta ostatnia złąła się później z komunistami. W partii są do dnia dzisiejszego dwa odcienia, z których jeden wysuwa na plan pierwszy postulaty bardziej narodowe, drugi — postulaty bardziej socjalistyczne. Od komunistów różni się P. P. S. tem, że zmierza do zrealizowania ustroju socjalistycznego drogą reform stopniowych w drodze legalnej. Popiera reformę rolną. Domaga się oddzielenia Kościoła od Państwa. Broni 8-godziinnego dnia pracy.

Partja ma 41 posłów w Sejmie i 7 w Senacie. Prezesem Rady Naczelnej jest poseł Daszyński. Prezesem Centralnego Komitetu Wykon. — poseł Perl. Prezesem Klubu Parlamentarnego — poseł Barlicki. Głównym organem stronnictwa jest dziennik „Robotnik¹⁴ w Warszawie.

Polski Komitet Narodowy — utworzony w sierpniu 1917 w Paryżu, jako reprezentacja narodu polskiego podczas wojny światowej, uznany oficjalnie tegoż roku przez Francję, Anglję, Włochy i Stany Zjedn. Prezesem Komitetu został Roman Dmowski, wiceprezesem Maurycy hr. Zamoyski. Komitet dążył do uznania Polski za stronę wojującą z Niemcami i w tym celu stworzył po stronic koalicyi anty-ujemieckiej armję polską z gen. Hallerem na

czele. Po osiągnięciu swych celów i ustaleniu się polskiego rządu w Warszawie Komitet postanowił rozwiązać się (w kwietniu 1919).

Polska Zbrojna - dziennik warszawski, wydawany przez grono wojskowych zbliżonych do marsz. Piłsudskiego. Wychodzi od 1921. Redaktor: Jerzy Krygier.

Polskie Stronnictwo Ludowe — p. Piast.

Ponikowski — Antoni, inżynier i polityk polski, Narodowy Demokrat 1903—09, później bezpartyjny. Ur. 1878 w Siedlcach, skończył wydział inżynierii na Politechnice Warszawskiej, profesor zwyczajny miernictwa, dwukrotnie rektor tejże Politechniki, Minister wyznań relig. i oświecenia publ. w 6-ciu gabinetach, premier od września 1921 do czerwca 1922.

Popiel — Karol, polityk polski, jeden z przywódców N. P. R. Ur. 1887, studiował w Uniwersytecie Lwowskim, gdzie był prezesem „Kuźnicy”, redaktor „Głosu Robotnika” w Toruniu, poseł na Sejm od 1920, prezes klubu parlamentarnego N. P. R.

Popławski — Jan, publicysta i polityk polski, jeden z twórców ruchu wszechpolskiego. Ur. 1854 w Lubelskiem, studjował prawo w Uniwersytecie Warszawskim, jednakże w 1878 został zesłany do gub. Wiackiej. Po

powrocie pisywał w „Prawdzie”, potem w „Głosie**”, w 1894 został uwięziony, poczem wyjechał do Lwowa, gdzie redagował pismo ludowe „Polak”, a także „Przegląd Wszechpolski**” wspólnie z Dmowskim. Potem objął kierownictwo „Słowa Polskiego”, w 1905 wrócił do Warszawy i kierował redakcją „Gazety Warszawskiej”, zm. w 1908* Ogłosił oddzielnie: „Życie i czyny pułkownika Zygmunta Miłkowskiego” (1902), Galicja w liczbach (1906), Stanisław Żółkiewski (1906), Szkice literackie i naukowe (1909) etc.

Popofo d'Italia — dziennik założony w 1917 w Mediolanie przez Mussoliniego. Główny organ faszystów. Redaktor: Arnaldo Mussolini, brat premiera.

Populaire — centralny organ socjalistów francuskich. Wychodzi w Paryżu od 1918, obecnie dwutygodnik.

Portugalja — O b s z a r: ok. 88.000 km. kw. L u d n o ś ć (1920): ok. 5.600.000, przeważnie katolicka. S t o l i c a: Lizbona (ok. 490.000 mieszkańców).

U s t r ó j p o l i t y c z n y: republika z rządami parlamentarnymi. Parlament dwuizbowy; izba poselska wybierana na 3 lata w głosowaniu powszechnym; Senat wybierany na 6 lat

przez ciała samorządowe. Prezydent wybierany na 4 lata przez Kongres.

Rewolucja wojskowa w maju 1926 powołała do steru rządów czynniki wojskowe.

Eksport (1924:) ok. 924 mil jonów escudo; głównie sardynki, wina i korki. Import: ok. 2.832 milionów; głównie bawełna, węgiel i zboże. Waluta: escudo (ok. 0,28 dok).

Porządek dzienny — kolejność spraw, którymi ma zajmować się pewne zgromadzenie na danem posiedzeniu. Według regulaminu naszego Sejmu porządek dzienny każdego posiedzenia ustala Marszałek i przedstawia Sejmowi do zatwierdzenia na plenum. Sprawy, nie objęte porządkiem dziennym, wtedy tylko mogą być wzięte pod obrady, o ile żaden z posłów się nie sprzeciwi.

Posel — 1. członek reprezentacji narodowej np. Sejmu, 2. agent dyplomatyczny II-giej Idasy t. zw. poseł nadzwyczajny i minister pełnomocny.

Posner — ■ Stanisław, prawnik i polityk polski. Ur. 1870 w Płońskim, adwokat w Warszawie, redaktor „Ogniwa”¹⁴ 1902 1905, musiał opuścić Polskę i przebywał w Paryżu do 1919. Należał do P. P. S. od chwili powstania tego stronnictwa, senator od 1922. Ogłosił.

Nauki społeczne w szkole wyższej (1905), Japonja, państwo i prawo (1905), Demokratyzacja Finlandii (1906), Ludwik Gumpłowicz (1911), Liga Narodów (1925), tudzież znaczna ilość rozpraw i artykułów w Gazecie Sadowej, Themis Polskiej, Poradniku dla samouków, Encyklopedii Orgelbranda, Ruchu Prawniczym etc.

Postęp - dziennik poznański, organ Chrześcijańskiej Demokracji. Założony w 1890. Redaktor: Bolesław Koreywo.

Ponrparler — konferencja, zwłaszcza w sprawach dyplomatycznych.

P. P, S, — p. Polska Partja Socjalistyczna.

Prager Pressc — wydawany od 1921 w Pradze w języku niemieckim organ rządu czechosłowackiego. Właścicielem formalnym jest towarzystwo wydawnicze „Orbis”.

Prawda — dziennik poznański, organ Narod. Partji Robotn. Wychodzi od 1916. Redaktor: St. Grabowski.

Prawda — wychodzący w Moskwie organ centralny rosyjskiej partji komunistycznej. Redaktor: Buchana. Nakład: około pół miliona egz.

Prawica — oznacza stronnictwa konserwatywne, które według zwyczaju angielskiego

adają po prawej stronie parlamentu. Nalomiast „lewica** nazywają stronnictwa radykalne i socjalistyczne.

W Sejmie polskim do prawicy zaliczała zwykle dawną 8-kę (tym numerem oznaczony blok stronnictw idącycli razem przy wyborach w 1922).

Prawica Narodowa — Stronnictwo Prawicy Narodowej jest organizacją polityczną konserwatystów Galicji Zachodniej. Łączy zasady konserwatywne z taktyką kompromisową, popierając nieraz żywioły lewicowe. Stronnictwo grupuje dawne elementy „aktywistycznych“, stąd szczególne zwalczanie się ze Związkiem Lud.-Narod. Prezesem stronnictwa jest Zdzisław Tarnowski. Nieoficjalnym organem: dziennik „Czas**”. Mandatów do Sejmu nie posiada.

Prawo — oznacza normy społeczne, uznane przez państwo za obowiązujące lub też w formie prawa zwyczajowego milcząco dopuszczone i stosowane przez społeczeństwo i władze państwowe.

„Prawo publiczne** reguluje te stosunki prawne, których treść nie zależy od woli (interesu) osób prywatnych, lecz jest z góry określony przez władzę państwową. Stosunki prawno-publiczne uważa się za zbyt ważne dla

ogółu, dla całości społecznej, by mogły być pozostawione uregulowaniu prywatnemu. Należy tu „prawo konstytucyjne¹⁴, które zajmuje się składem i kompetencją najwyższych organów państwowych, dalej „prawo administracyjne“, które zajmuje się zarządem państwowym czyli działalnością organów władzy wykonawczej, dalej „prawo karne“, które zajmuje się przestępstwami i ich karaniem, dalej „procedura sądowa“, która określa organy wymiaru sprawiedliwości i ich działalność, wreszcie „prawo międzynarodowe“, określające reguły prawne w stosunkach pomiędzy państwami.

„Prawo prywatne“ reguluje te stosunki prawne, których treść zależy w przeważnej mierze od woli (interesu) osób prywatnych, wyrażonej w należytej formie. Chodzi tu przede wszystkim o spory majątkowe między obywatelami. Prawo prywatne dzielimy zwykle na prawo cywilne, handlowe i wekslowe.

Prawodawstwo — czyli ustawodawstwo oznacza ogół ustaw w danym państwie obowiązujących.

Prawo łaski — przysługujące monarchom i wiciu prezydentom republik prawo ulaskawiania t. zn. darowania lub złagodzenia kary sądowej. Konstytucja polska głosi: „Prawo darowania i złagodzenia kary oraz darowania

skutków zarządzenia karno-sądowego w poszczególnych wypadkach przysługuje Prezydentowi Rzeczypospolitej, Amnestia może być udzielona tylko w drodze ustawodawczej*¹ (art. 47).

Praworządność — ustrój polityczny, w którym wszelka władza państwowa działa tylko w granicach swej kompetencji. W państwie praworządnym każdy urzędnik postępuje legalnie czyli zgodnie z prawem.

Konstytucja polska powiada: „Rozporządzenia władzy, z których wynikają prawa lub obowiązki obywateli, mają moc obowiązującą tylko wtedy, gdy zostały wydane z upoważnienia ustawy i z powołaniem się na nią¹¹ (art. 3). Jeżeli urzędnik narusza przepisy prawne, obywatel może zaskarżyć go przed sądem.

Każde państwo konstytucyjne stara się być państwem praworządnym.

Prawosławny kościół — p. Kościół prawosławny.

Prąd — miesięcznik warszawski, wydawany dla inteligencji katolickiej. Wychodzi od 1912. Redaktor i wydawca: Antoni Chacitiskl.

Preliminarja — tymczasowe układy, które stanowią podstawę ostatecznego sformułowania traktatu.

Preliminarz budżetowy — projekt budżetu, opracowany zwykle przez ministra skarbu i przedłożony parlamentowi do uchwalenia w formie ustawy budżetowej. v

Premjer — Pierwszy minister (Prime Minister w Anglii). Prezes Rady Ministrów.

Prerogatywa — pierwszeństwo przed innymi, przywilej, np. prerogatywy monarchy (nieetykalność i nieodpowiedzialność).

Preuss — Hugo, prawnik i polityk niemieckiego kierunku demokratycznego, główny autor Konstytucji niemieckiej. Ur. 1860, profesor Wyższej Szkoły Handlowej w Berlinie od 1918—19, poseł do Sejmu pruskiego 1919—25, 7m. w 1925. Ogłosił: Reich, Staat und Gemeinde als Gebietskörperschaften, Das städtische Amtsrecht in Preussen, Deutschlands republikanische Reichsverfassung etc.

Prezydent Rzeczypospolitej — p. Polska (ustrój polityczny).

Primo de Rivera — generał i polityk hiszpański. Ur. 1871, walczył w Marokku, na Kubie i Filipinach, senator 1917—21, we wrześniu 1923 dokonał wojskowego zamachu stanu i rozwiązał parlament, w grudniu 1925 dyktatura wojskowa została zamieniona na rząd cywilny z tym samym premierem.

Primogenitura — pierworodztwo czyli porządek dziedziczenia, według którego najstarszy syn obejmuje dziedzictwo i tronu, ordynacji).

Progresja podatkowa — p. Podatki.

Prohibicja — zakaz; w Stanach Zjedli, oznacza zakaz sprzedaży alkoholu.

Pro i contra — za i przeciw (pewnej opinji).

Prokurator — oskarżyciel publiczny czyli urzędnik sądowy, który ma obowiązek oskarżać przed sądem osoby podejrzane u popełnienie pewnego przestępstwa. Prokuratorzy podlegają Ministrowi sprawiedliwości.

Prokuratoria generalna — urząd powołany do wykonywania obrony prawnej i zastępstwa prawnego prawnoprywatnych i publicznych interesów państwa polskiego. Podlega Ministrowi skarbu.

Pronunciamento — wyraz hiszpański, oznaczający ogłoszenie rewolucji przeciw rządowi.

Pro Patria — tygodnik warszawski, organ monarchistów polskich. Wychodzi od 1924. Redaktor: Henryk Olszewski. Propaguje ideę powołania króla polskiego z dynastii zagranicznej.

Protekcjonizm — w życiu gospodarczym oznacza przeciwieństwo liberalizmu handlo-

w ego. Polega na ochronie celnej własnych wyrobów przed konkurencją zagraniczną oraz na popieraniu eksportu przez pretnjc wywozowe.

Protektorat — w prawie raiędzynarodowem oznacza stosunek o c h r o n y jednego państwa przez drugie. Państwo chronione uważane jest za państwo półzwierzchnicze (mi-souvcrain), gdyż nic ma własnej reprezentacji dyplomatycznej, ani nrawa samodzielnego zawierania umów międzynarodowych, np. Francja ma protektorat nad Marokkiem i Tunisem.

Stosunek Polski do Gdańska ma pewne cechy protektoratu (prowadzenie polityki zagranicznej Gdańska oraz ochrona jego obywateli za granicą przez Rząd Polski).

Proudhon — Piotr, jeden z najsłynniejszych teoretyków anarchizmu. Główne dzieła: Co to jest własność? (1840) i System sprzeczności ekonomicznych (1846).

Prowizorium budżetowe — tymczasowa ustawa budżetowa na okres krótki, zanim zostanie uchwalona normalna ustawa budżetowa na cały rok.

Próbny balon — ballon d'essai, oznacza w życiu politycznem puszczenie w obieg jakiejś pogłoski w celu zbadania nastroju społeczeństwa w danej sprawie.

Próchnicki — Zdzisław Dr., prawnik i polityk lwowski (Zw. Lud.-Nar.). Ur. 1875 we Lwowie, studja prawne we Lwowie, urzędnik lwowskiej Prokuratorii Skarbu 1898—1918, członek Rady Miejskiej od 1908, wykładał w Uniwersytecie i Politechnice lwowskiej 1919—22, dyrektor oddziału hipotecznego Ziemińskiego Banku Kredytowego od 1918. Ogłosił: Konstytucja austriacka (1902), Dwudziestopięciolletnie Towarzystwo Szkoły Ludowej (1916), Wiadomości z ogólnej nauki o państwie (z Dr. Janowskim, 1920), Polska Współczesna (z Prof. Bujakiem, Pazdro i Sobhiskiim 2 wyd. 1926) etc.

Prusy — największy z krajów, wchodzących w skład Rzeszy Niemieckiej. Obszar : ok. 295.000 km. kw. Ludność (1924): ok. 37.000.000, z tego ewangelików ok. 65%, katobków ok. 32%. Żydów ok. 1%. Stolica : Berlin (ok. 4 milionów).

Ustrój polityczny: na podstawie konstytucji z 1920 władzę ustawodawczą krajową sprawuje Sejm, wybrany w głosowaniu pięcioprzymiotnikowym, i Rada Państwa, złożona z reprezentantów samorządów prowincjonalnych. Pozatem konstytucja przewiduje w pewnych wypadkach referendum ludowe. Na czele władzy wykonawczej stoi Ministc-

rum państwowe (Staatsministerium), złożone z 7 prezesa ministrów, wybieranego przez Sejm, tudzież z 8 ministrów, mianowanych przez prezesa. Ministrowie są odpowiedzialni przed Sejmem nie tylko konstytucyjnie, ale również politycznie (rządy gabinetowe).

P a r t j e p o l i t y c z n e¹⁾. Ostatnie wybory w grudniu 1924 dały rezultat następujący: Socjaliści 114 m., Narodowo-niemiecka partja 109, Centrum 81, Niemiecka partja ludowa 45, Komuniści 44, Demokraci 27, Narodowi socjaliści 11-

Prymas — tytuł „Prymasa Polski“ przysługuje arcybiskupowi gnieźnieńskiemu z dawnych czasów (od XV w.), natomiast arcybiskupowi warszawskiemu przysługuje tytuł „Prymasa Królestwa Polskiego“⁴ (nadany za czasów cesarza rosyjskiego i króla polskiego Aleksandra I-go).

Przegląd Gospodarczy — dwutygodnik warszawski wydawany przez koła przemysłowe. Wychodzi od 1919. Kierownik: Dr. Edward Kosę. Nakł.: 2 000 egz.

Przegląd Polityczny — miesięcznik warszawski, poświęcony zagadnieniom polityki zagranicznej. Wychodzi od 1924 przy współ-

¹⁾ P. Niemcy, partje polityczne.

udziale prof. Dąbrowskiego, Ilyboskiego. Ilandelsmana, Kulczyckiego, Kutrzeby, Makowskiego, Mościckiego etc. Redaktor i wydawca: Tadeusz Brzozowski.

Przegląd Poranny — dziennik poznański, organ „Młodej Polski”, zbliżony do N. P. R., popiera marsz. Piłsudskiego. Wychodzi od 1921. Redaktor: Edmund Straucli.

Przegląd Powszechny — miesięcznik krakowski, wydawany przez ks. Jezuitów. Wychodzi od 1884. Redaktor: Ks. Urban.

Przegląd prawa i administracji — czasopismo naukowe wychodzące we Lwowie od 1876 pod redakcją Prof. Tilla (zm. w 1926) i Prof. Loiigchamps de Bericr. Nakład: 800 egz.

Przegląd Wieczorny — dziennik warszawski tego samego kierunku, co „Kurier Poranny”. Wychodzi od 1915. Redaktor: M. P. Magnuski.

Przegląd Współczesny ■ - miesięcznik krakowski publicystyczno - naukowy. Charakter bezpartyjny, raczej informacyjny. Wychodzi od 1922. Redaktor: Prof. Wędkiewicz.

Przegląd Wszechpolski — miesięcznik warszawski, organ Związku Lud.-Nar. Wychodzi

od 1922. Redaktor: Prot Wasiutyński. Nakład: 2 (XX) cgz. W czerwcu 1926 połączył się w jedno wydawnictwo z dwutygodnikiem. „Myśl Narodowa”.

Przemyśl i Handel — tygodnik warszawski, wydawany przez Ministerstwo Przemysłu i Handlu. Wychodzi od 1919. Redaktor: Wł. Gieysztor. Nakład: 1 500 cgz.

Przyjaciel Ludu — tygodnik ludowy, założony w Krakowie w 1889 przez obecnego redaktora Jana Stapińskiego. Organ Stronnictwa Chłopskiego.

Punktacja — tymczasowy projekt umowy, ustalający punkty najważniejsze.

Puzynianka — Irena, polityk polski obozu prawicowego (Związek Lud.-Nar.). Ur. 1881 w pow. Brzeskim, zagraniczne kursa naukowe, posłanka na Sejm od 1922, przewodnicząca „Narodowej Organizacji Kobiet”.

a

Oual d'Orsay — nazwa używana dla oznaczenia francuskiego Ministerstwa Spraw Zagr., które się tam mieści.

Ouldde — Ludwik Dr., pacyfista niemiecki. Ur. 1858, organizator wielu związków pacyfistycznych. podczas wojny światowej prześladowany przez rząd niemiecki, członek Zgromadzenia Narodowego w 1918—19. Ogłosił: Zur Organisation der interparlamentarischen Union (1911), Die Schuldfrage (1922) etc.

R.

Rabski — Władysław, literat i publicysta polski. Ur. 1865 w Poznańskim, skończył wydział filozoficzny Uniwersytetu Berlińskiego, długoletni redaktor „Kurjera Warszawskiego”¹¹, więziony przez Niemców w 1918, poseł na Sejm od 1922 (Zw. Lud. Nar.), zm. w 1925.

Racja stanu — z franc. *raison d'Etat*, racja państwowa, czyli interes państwa.

Raczkiewicz — Władysław. Ur. 1885 na Kaukazie, studia prawne w Dorpacie, adwokat w Mińsku, założyciel Związku Polaków wojskowych w 1917, Delegat Rządu w Wilnie 1920—21, wojewoda nowogródzki 1921—24, Minister spraw wewn. w 1921 i w 1925—26, wojewoda wileński w 1926.

Raczyński — Aleksander, prawnik polski. Ur. 1872, doktorat praw w Wiedniu, adwokat we Lwowie, prezes krajowego urzędu odbudowy minister rolnictwa od czerwca 1926. Ogłosił: Prace o odbudowie Prus Wschodnich, o traktatach pokojowych i prawach majątkowych oraz o wywłaszczeniu.

Rada Regencyjna — utworzona we wrześniu 1917 w Warszawie patentami cesarza niemieckiego i austriackiego, jako „najwyższa władza państwowa w Królestwie Polskiem“, złożona z arcyb. Aleksandra Kakowskiego, Józefa Ostrowskiego i ks. Zdzisława Lubomirskiego. W rzeczywistości Rada Regencyjna była zupełnie zależna od władz okupacyjnych. Rozwiązała się sama w listopadzie 1918, składając swą władzę w ręce Józefa Piłsudskiego.

Rada Stanu — instytucja utworzona we Francji przez Napoleona I-go (Conseil d'Etat) i mająca na celu współdziałanie z rządem i parlamentem w rozwiązywaniu najważniejszych problemów administracji ogólnej. Sprawuje również sądownictwo administracyjne. Składa się z reguły z prawników, mianowanych przez Prezydenta,

W Warszawie w styczniu 1917 r. na podstawie porozumienia Niemiec i Austrii utwo-

rzona została tymczasowa Rada Stanu, która składała się z 25 członków, mianowanych przez okupantów. Marszałkiem Rady był Wacław Niemojowski. Rada miała współdziałać przy tworzeniu dalszych urzędów państwowych, tworzeniu wojska polskiego, oraz w sprawach gospodarczego ożywienia kraju. Uchwały Rady podlegały zatwierdzeniu władz okupacyjnych. Z powodu zatargów z okupantami, Rada Stanu podała się gremjalnie do dymisji w sierpniu 1917.

Druga Rada Stanu została utworzona w Warszawie w lutym 1918 na podstawie ustawy ogłoszonej przez Radę Regencyjną. Składała się ze 110 członków, w tym 12 wirylistów, 43 członków mianowanych przez Radę Regencyjną i 55 członków wybieranych przez rady miejskie Warszawy, Łodzi i Lublina oraz sejmiki powiatowe. Do kompetencji Rady należało współdziałanie w ustawodawstwie i przygotowanie projektu Konstytucji Królestwa Polskiego. Marszałkiem Rady był Franciszek Pułaski. Rada zebrała się w czerwcu 1918, a już w paźdz. 1918 została rozwiązana dekretem Rady Regencyjnej¹⁾,

⁴⁾ Bardziej szczegółowe dane znajdzie czytelnik w książce Prot. Kumanieckiego „Odbudowa państwowości polskiej, najważniejsze dokumenty” (1912—1924).

Radek — Karol (dawniej Sobelsohn), komunistą oolsko-rosyjski. Ur. 1885 w Galicji, dziennikarz, od 1908 w Niemczech, jeden z założycieli grupy Spartakusa, odgrywał wielką rolę w rewolucji bolszewickiej w Rosji i w agitacji komunistycznej w Niemczech. Ogłosił: i)je Fntwicklung der Weltrevolution (1920) etc.

Radical —> dziennik paryski kierunku umiarkowanie lewicowego. Założony w 1869. Kierownik: Senator Perchot.

Radko-Dmitrjew — ks., general bulgarski, przeszedł potem do służby rosyjskiej i brał czynny udział w wojnie światowej, w 1914 zdobył Przemyśl, rozstrzelany przez bolszewików w 1919.

Radykalizm — kierunek zmierzający do zasadniczej i gruntownej przemiany istniejącego stanu rzeczy. Przeciwnieństwem radykalizmu jest konserwatyzm.

We Francji „radykałami** nazywają grupę polityczną liberalną z odcieniem socjalistycznym, zwalczającą „klerykalizm i nacjonalizm** (Herriot).

Radziwiłł — Ferdynand ks., działacz społeczno-polityczny. Ur. 1834, ordynat na Ołyce i Przygodzicach, poseł do parlamentu w Berlinie 1879—1918, długoletni prezes Koła Polskie-

go, pierwszy marszałek (z tytułu wieku) pierwszego posiedzenia Sejmu polskiego w 1919, zm. w 1926.

Rakowski — Chrystjan, komunista rumuńskorosyjski. Ur. 1873 w Rumunji, lekarz, przewodniczący Rady Komisarzy Ludowych na Ukrainie w 1919, delegat rosyjski w Londynie 1923—25, ambasador w Paryżu od 1925.

Ramek—Rudolf Dr., polityk austriacki obozu chrześcijańsko-społecznoego. Ur. 1881 w Cieszynie, adwokat, członek Zgromadzenia Narodowego w 1919, minister spraw wewn., 1921, kanclerz związkowy od 1924.

Rapallo — małe miasto we Włoszech Półn., gdzie został zawarty w kwietniu 1922 pierwszy traktat pomiędzy Niemcami (Rathcnau), a Rosją Sowiecką (Cziczerin). Dotyczył on załatwienia spraw z okresu wojny i otwarcia nowych stosunków handlowych i gospodarczych.

Rasputin — Grzegorz, syn chłopski z gub. Tobolskiej. Ur. 1872, należał do sekty „chłystów“, pojawił się w 1910 w Petersburgu, gdzie z powodu swych właściwości „cudotwórczych“ uzyskał wielki wpływ przy dworze cesarskim, w szczególności na cesarżową Aleksandrę; zabity przez Puryszkicwicza w 1916.

Rataj — Maciej, polityk polski obozu ludowego (Piast). Ur. 1884 koto Lwowa, wydział filozoficzny we Lwowie, nauczyciel gimnazjalny, poseł na Sejm od 1919, minister oświecenia w 1920, marszałek Sejmu 1922—26, zastępca Prezydenta Rzplitej w 1922 i w 1926.

Ratlienau — Walter, ekonomista i polityk niemiecki kierunku demokratycznego. Ur. 1867, inżynier, prezes Allg. Elektrizitätsgesellschaft, minister odbudowy 1921, minister spraw zagr. 1922, zamordowany w 1922 przez nacjonalistów. Ogłosił: Von kommenden Dingen (1917), Die ucuc Gcsellschaft (1919), Kritik der dreifachen Rcvolution (1919) etc.

Ratyfikacja — zatwierdzenie umów międzynarodowych, zawartych przez pełnomocników państw. W Polsce ratyfikacji zawartych umów z innymi państwami dokonuje Prezydent Rzeczypospolitej, przyczem niektóre umowy wymagają zgody Sejmu. Są to umowy handlowe i celne oraz umowy, które stale obciążają Państwo pod względem finansowym, albo zawierają przepisy prawne obowiązujące obywateli, albo też wprowadzają zmianę granic państwa, a także przymierza. Inne umowy międzynarodowe Prezydent podaje tylko do wiadomości Sejmu.

Rauscher — Ulrich, polityk i dyplomata niemiecki. Ur. 1884 w Wirtembergii, prawnik, potem dziennikarz, podczas wojny socjalista, po wojnie kierownik prasowy przy Rządzie, poseł w Warszawie od 1922.

Reading — Daniel, polityk i administrator angielski, pochodzenia żydowskiego. Ur. 186(1, prawnik, poseł do parlamentu 19(14- 13 (liberał), członek Izby Lordów od 1914, wicekról Indyj 1921—25.

Reakcja — w polityce oznacza zwrot ku stosunkom dawniejszym, ku dawnemu systemowi rządów. Przeciwieństwem „reakcyjności“ jest „postępowość“.

Reasekuracja polityczna — zachodzi wówczas, gdy pewne państwo zawierając sojusz z innymi państwami, reasekuruje się czyli zabezpiecza się również przeciw nim przez zawarcie przymierza z trzecim państwem.

Rcasinncja — wznowienie, ponowne zbadanie, np. uchwały dawniejszej.

Referendum — głosowanie całego ludu w sprawie przyjęcia lub odrzucenia pewnego projektu ustawodawczego. Stosowane na terenie szwajcarskim i przewidziane w Konstytucji niemieckiej z 1919.

Referent — sprawozdawca, np. referent pewnej Komisji Sejmowej zdaje w Sejmie sprawę z uchwał i wniosków tej komisji.

Reforma rolna — hasło stronnictw włościańskich w Sejmie polskim. Uchwalona po raz pierwszy w 1920 (w praktyce niewykonana), po raz drugi w formie zmienionej w ustawie o wykonaniu reformy rolnej z 28 grudnia 1925.

Nowa ustawa przewiduje w zasadzie parcelację dobrowolną z tym jednak zastrzeżeniem, że corocznie ma być rozparcelowane 200.000 ha (w ciągu najbliższych 10 lat), w przeciwnym razie następuje wykup przymusowy.

Nie ulegają obowiązkowi parcelacyjnemu nieruchomości ziemskie do 180 ha (wyjątki dla Ziemi Wschodnich oraz okręgów przemysłowych i podmiejskich).

Wynagrodzenie za nieruchomości ziemskie, przymusowo wykupione, będzie uiszczane częściowo w gotówce (do 1000 ha połowa w gotówce), częściowo w listach 5ⁱ% Państwowej renty Ziemskiej¹⁾.

¹⁾ Bardziej szczegółowe dane w książce Prof. Ohanowicza „Ustawa o wykonaniu reformy rolnej i inne ustawy rolne” Poznań. 1926, Krajowy Instytut Wydawniczy.

Regencja — zastępstwo panującego (w czasie jego małoletności, dłuższej choroby, nieobecności etc.), np. na Węgrzech obecnie, do czasu wyboru nowego króla, regentem jest admirał Horthy (od 1920).

Regulamin — zbiór przepisów, według których pewne zgromadzenie ma obradować lub też pewna instytucja swoje czynności sprawować. Mówimy np. o regulaminie Sejmu i Senatu, albo też o regulaminie biblioteki etc.

Rehabilitacja — oczyszczenie się od zarzutów.

Reich — Leon Dr., polityk żydowski obozu sjonistycznego. Ur. 1879 w Drohobyczu, adwokat, członek zarządu wykonawczego światowej organizacji sjonistycznej, poseł na Sejm od 1922, b. prezes Koła Żydowskiego. Ogłosił: *La Ouestion des minoritcs nationalcs en Europe Orientale*.

Rekonstrukcja — przebudowa, przemiana. Rekonstrukcja gabinetu oznacza częściową zmianę rządu parlamentarnego, z zachowaniem niektórych ministrów.

Rckurs — czyli odwołanie polega na tern, że Jednostka, która, się czuje pokrzywdzona w swych prawach lub interesach bezpośrednich przez decyzję władzy administracyjnej,

zwraca się do władzy wyższej, czyli przełożonej o zmianę lub zniesienie tego aktu.

Według ustawy z sierpnia 1923 od orzeczeń i zarządzeń wydanych przez władze administracyjne I instancji (starostów) służy odwołanie do władzy administracyjnej II instancji (województw), która rozstrzyga ostatecznie. Od orzeczeń zaś i zarządzeń, wydanych w 'pierwszej instancji przez władze administracyjnej II instancji oraz przez Komisarza Rządu m. Warszawy, służy odwołanie do właściwego Ministra.

Renegat — odstępca, czyli ten który wyparł się swego narodu lub swojej dotychczasowej wiary.

Rennenkampf — Paweł, generał rosyjski Ur. 1854 w Estonji, w 1914 rozbity przez Hindenburga w Prusach Wschodnich. W 1917 Rząd rosyjski Tymczasowy wszczął proces przeciw niemu, w 1918 zastrzelony przez bolszewików.

Renner — Karol, polityk austriacki, przywódca socjalistów austriackich. Ur. 1870, bibliotekarz, pierwszy kanclerz republiki austr. 1918—20, propagował ideę przyłączenia Austrii do Niemiec. Ogłosił: *Marxismus, Krieg und Internationale* (1917), *Das Selbstbestimmungsrecht der Nationen* (1918) etc.

Repartycja — rozdział, np. repartycja pewnych podatków nałożonych ryczałtowo na dany okręg.

Repatriacja — powrót do ojczyzny, np. Traktat Ryski przewiduje możliwość repatriacji Polaków, przebywających w Rosji.

Represalja — w prawie międzynarodowym oznacza zastosowanie jakiegoś środka bezprawnego w odpowiedzi państwu, które popełniło bezprawie. Celem represalji jest spowodowanie tego państwa do usunięcia bezprawia.

Republika — czyli rzeczpospolita, ustrój polityczny, w którym najwyższa władza państwowa (ustawodawcza) znajduje się w ręku pewnego Kolegium, a więc jest władzą kolegią, nie zaś monokratyczną. To Kolegium może być małe (republika arystokratyczna) lub wielkie (republika demokratyczna), ale w każdym razie w ustroju tym najwyższą władzę państwową sprawuje pewne grono, którego uchwały decydują o prawie obowiązującym i zasadniczym kierunku polityki państwowej.

Retorsja — czyli odplata, oznacza w prawie międzynarodowym wydanie przez pewne państwo zarządzenia krzywdzącego, jako odpowiedź na takież zarządzenie innego państwa.

Revue Universelle — dwutygodnik paryski kierunku nacjonalistycznego. Założony 1920. Redaktor: Jacoucs Banmlc.

Rewindykacja — domaganie się od kogoś zwrotu swej własności, np. Polska rewindykuje od Rosji Sowieckiej wywiezione z Polski dawniej biblioteki, dzieła sztuki, trofea wojenne etc. (na podstawie Traktatu Ryskiego).

Ribot — Aleksander, polityk francuski obozu umiarkowanie lewicowego. Ur. 1842, adwokat, poseł do parlamentu 1878—1909, senator 1909—23, prcmjcr 1892 93, 1905 i 1917 członek Akademii Francuskiej od 1906, zm. 1923.

Robotnik — dziennik warszawski, organ centralny P. P. S. Założony w 1895. Redaktor naczelny: poseł Perl.

Rodzianko — Michał, polityk rosyjski. Ur. 1859, marszałek szlachty, poseł do III i IV Dumy, jeden z przywódców partji październikowców, prezes IV Dumy oraz rewolucyjnego Komitetu Dumy w 1917, zw. w 1924.

Rojaliści — p. Monarchiści.

Rokosz — bunt wojskowy.

Rolna reforma — p. Reforma rolna.

Romanow — dynastia panująca w Rosji od 1613 (Michał Fiedorowicz) do 1917 (rezygnacja Mikołaja II).

Rosja — O b s z a r : ok. 21000 000 km. kw.
L u d n o ś ć (1920): ok. 136.0UU.oCU; z tego w Rosji właściwej wraz z Syberją ok.

96.000.000, na Ukrainie ok. 27.000.000, na Białorusi ok. 2.000.000, na Kaukazie ok. 7.000.000, w Chiwic i Blicharze ok. 4.000.000. S t o l i c a : Moskwa (ok. 1.500.000).

U s t r ó j p o l i t y c z n y : Związek Socjalistycznych Republik, złożony z czterech republik związkowych: 1. Rosyjskiej, 2. Ukraińskiej, 3. Białoruskiej i 4. Zakaukaskiej (złożonej z Armenji, Gruzji i Azerbejdżanu) *). Pozatein związane są z Rosją republiki Chiwy i Buchary.

Konstytucja z 1923 wymienia te sprawy, które należą do kompetencji związku i zakreśla je tak szeroko, że poszczególnym republikom związkowym pozostaje faktycznie tylko pewna autonomia.

Najwyższą władzę Związku stanowi formalnie Z j a z d S o w i e t ó w czyli delegatów rad

*) W 1925 utworzone zostały jeszcze republiki: turkmeńska i uzbecka (w Turkiestanie).

robotniczych i włościańskich. Zwoływany jest bardzo rzadko i obraduje bardzo krótko.

Właściwą władzę najwyższą Związku stanowi Centralny Komitet Wykonawczy czyli Gik (pewna analogia do parlamentu), który składa się z 2 izb: 1. Rady Związkowej i 2. Rady Narodowości. Rada Związkowa jest wybierana przez Zjazd Sowietów z pomiędzy przedstawicieli republik sowieckich, proporcjonalnie do liczby każdej z nich, ogółem około 400 członków. Rada Narodowości tworzy się z przedstawicieli związkowych i autonomicznych republik sowieckich po 5 przedstawicieli od każdej z nich i z przedstawicieli prowincyj autonomicznych, po jednym od każdej. Skład Rady Narodowości jest zatwierdzany w całości przez Zjazd Sowietów. Projekty ustaw, wpływających do rozpatrzenia przez Cik, otrzymują moc prawną jedynie pod warunkiem przyjęcia ich zarówno przez Radę Związkową, jak przez Radę Narodowości. W razie różnicy zdań decyduje najbliższy Zjazd Sowietów.

Cik wybiera Radę Komisarzy Ludowych czyli S o w n a r k o m (analogia do Rady Ministrów). Prezydium Cika ma prawo wstrzymać i uchylać uchwały Sownarkornu i poszczególnych Komisarzy Ludowych, co odpo-

wiada zasadzie ustroju sowieckiego, by ni 2 odróżniać władzy ustawodawczej i wykonawczej.

Prezydenta republiki niema w ustroju sowieckim.

Partja komunistyczna. Właściwą sprężynę rosyjskiego życia politycznego stanowi partja bolszewików, która przyjęła w 1918 nazwę partji komunistycznej i rządzi wszechwładnie Rosją dzisiejszą. Wszelkie uchwały Zjazdów Sowietów, Gików i Sow-narkoinów, zarówno w Związku, jak w republikach związkowych, są tylko formalnym przyjęciem lub szczegółowan wykonaniem decyzyj powziętych przez partię komunistyczną. Partja ta jest zcentralizowaną jedną organizacją na całym terytorium Rosji związkowej. Wszelkie inne partje są zakazane, jak również wzbronione jest wydawanie pism kierunku innego, niż rządowy.

Najwyższą władzą w partji komunistycznej jest formalnie **Kongres**, zwoływany parę razy do roku. Wybiera on partyjny **Komitet Centralny** (Ispełkom) w ilości około 50 osób, który zbiera się zwykle raz na dwa miesiące. Komitet Centralny wybiera **Biuro Polityczne** dla kierowania sprawami politycznymi i **Biuro Organizacyjne** dla kier o-

wania sprawami organizacyjnymu To Biuro Polityczne (Politbiuro), złożone z 9 osób, stauowi właściwy motor polityczny, kierujący Rosją dzisiejszą.

W 1925 członków czynnych partji komunistycznej było około 400.000. Organem oficjalnym partji jest „Prawda”, wychodząca w Moskwie¹⁾.

Eksport (1924—25): ok. 507 mil jonów rubli złotych; głównie zboże, nafta i drzewo. Import: ok. 718 milionów; głównie bawełna, papier i wyroby chemiczne. Waluta: czerwonec (ok. 5 doi.).

Rosner — Ignacy, publicysta polski. Ur. 1865 w Krakowie, radca liiiiisterjalny w Wiedniu, poseł do parlamentu w 1911, współredaktor „Czasu” krakowskiego, Komisarz rządu austriackiego w Warszawie w 1915, naczelny redaktor „Kurjera Polskiego” od 1919, w końcu „Nowego Kurjera Polskiego” zm. w 1926.

Rostworowski — Michał, prawnik polski. Ur. 1864, skończył wydział prawny Uniwersytetu Petersburskiego i **paryską „Ecole des Sciences politiaues”, profesor prawa narodów**

¹⁾ U ustroju politycznym Rosji Sowieckiej p. moja książeczkę „Państwo współczesne” (5 wyd. 1924).

i prawa politycznego w Uniwersytecie Jagiellońskim od 1903, założył „Szkołę nauk politycznych** w Krakowie w 1911. Ogłosił: Rada ministrów i Rada Stanu Księstwa Warszawskiego (1912), Djarjusz Sejmu z 1830—31 r. (1911), Wojna i traktat pokoju (1916), Jak powstaje państwo w naszych czasach (1916), Nasza Konstytucja (prata zbiorowa, 1922) etc.

Rothe Fahne — dzennik berliński, organ partji komunistycznej, założony w 1918 przez Karola Liebknechta i Różę Luxeniburg. Nakład: kilkadziesiąt tysięcy egz.

Rousseau — pisarz polityczny, reprezentant doktryny skrajnej demokracji i zwierzchnictwa ludowego. Jego dzieło „Umowa społeczna“ (1762) miało ogromny wpływ na rewolucje XVIII. i XIX. wieku 4).

Rozporządzenie — przepisy ogólne wydane przez władzę wykonawczą (Prezydenta Rzeczypospolitej, Ministra, Wojewodę, Starostę etc.).

„Rozporządzenie** różni się od „ustawy^{4*} tem, że pochodzi od władzy wykonawczej, nie zaś od władzy ustawodawczej (Sejm i Senat).

*) Polskie tłumaczenie z objaśnieniami Profr. Periatkowicza wyszło w drugim wydaniu w. 1920 (Gebethner).

Rozporządzenie nie tylko musi być zgodne z ustawami obowiązującymi, ale przytem może być wydane tylko z upoważnienia ustawy i z powołaniem się r.a nią.

„Rozporządzenie” różni się od „zarządzenia” tem, że zawiera przepisy ogólne, podczas gdy „zarządzenie” nosi zawsze charakter indywidualny, konkretny.

Rozwój — tygodnik warszawski kierunku antysemitycznego, organ Towarzystwa „Rozwój”, założonego w celu unarodowienia polskiego życia gospodarczego. Założony w 1919. Redaktor: Stanisław Pieńkowski.

Równowaga budżetu —j w odniesieniu do państwa oznacza taki układ' budżetu państwowego, ażeby dochody pokrywały wydatki, bez potrzeby liczenia na pożyczki lub drukowania banknotów w nadmiernej ilości (inflacja).

Ruch prawniczy i ekonomiczny — najbardziej rozpowszechniony w Polsce kwartalnik naukowy, poświęcony nauce i życiu prawnemu i gospodarczemu. Wychodzi regularnie od 1921 w Poznaniu pod naczelną redakcją Prof. Perctiatkowicza. Nakład: 2500 egz. Od 1925 wprowadzony został również dział socjologiczny¹⁾. *)

*) P. ogłoszenie na okładce.

Rumunia — O b s z a r: ok. 294.000 km² kw. Ludność (1922): ok. 10.500 000, przewa > nie wyznania grecko-wschodniego; Unitóv ok. 1.400.000, Katolików ok. 1.200.000, Żydów ok. 800.000. Narodowości: Rumuni ok. 75°/o, Węgrzy ok. 10°/o, Niemcy ok. 5°/o, Rusini ok. 3%, inni ok. 7%. S t o l i c a : Bukaresi (ok 700.000).

U s t r ó j p o l i t y c z n y: monarchia konstytucyjna, dziedziczna w linii Hohenzollern Sigmaringen. Panujący: Ferdynand 1., ur. 1865, objął tron 1914. Następca tronu: jego wnuk ks. Michał, ur. 1922 (ks. Karol zrezygnował z następstwa tranu w 1926).

Według konstytucji z 1923 wszystkie władze w państwie pochodzą od narodu. Parlament dwuizbowy. Izba poselska wybierana w głosowaniu pięcioprzymiotnikowein. Senat częściowo wybierany, częściowo złożom z wirylistów.

P a r t j e p o l i t y c z n e: Rezultat wyborów do parlamentu w maju 1926: partja ludowa gen. Avarescu ok. 280 m. (partja rządowa), narodowa i chłopska ok. 69 m., liberałowie (Bratianu) ok. 16 m., chrześcijańsko-narodowa ok. 10 m.

E k s p o r t (1924): ok. 27 miliardów lejów; z tego¹ zboże 20 miliardów, zwierzęta 4 tniłj..

produkty podziemne **4** milj. etc. Import: ok. **26** miliardów: z tego tkaniny 7.6 milj., metale i wyroby metalowe 5 milj., wełna i wyroby wełniane **2,5** milj. maszyny 1,7 milj. etc. W a l u t a : lej (ok. 0,004 doi.)

Rura — okręg przemysłowy w Nadrenji, okupowany przez Francję (Poincare) w styczniu 1923, a opuszczony w czerwcu 1923, zgodnie z ugodą londyńską z 1924 (lierriot i Macdonald) i w związku z planem IJawesa.

Rybarski — Roman, ekonomista i publicysta polski (Zw. Lud.-Nar.). Ur. w 1877 w Galicji, docent ekonomii społecznej, później profesor skarbowości Uniwers. Jagiellońskiego 1913-19, podsekretarz stanu Ministerstwa b. dz. pruskiej 1919 i Ministerstwa skarbu, profesor ekonomii i skarbowości w Politechnice Warszawskiej 1921—24, profesor skarbowości w Uniwersytecie Warszawskim od 1924. Ogłosił: -Nauka o podmiocie gospodarstwa społecznego (1912), Wartość wymienna jako miara bogactwa (1914), Bojkoty ekonomiczne w krajach obcych (1916), Prawno-skarbowe podstawy ustroju państw związkowych (1916), Idea gospodarstwa narodowego (1918), Marka polska i złoty polski (1922), Wartość, kapitał, dochód (1922), System ekonomii politycznej (tom I, 1924), Naród, jednostka i klasa (1926) etc.

Ryków — komunista rosyjski. Ur. 1880, ro botnik, po śmierci Lenina przewodniczący Rady Komisarzy Ludowych.

Rząd — organ rządzący państwem, a więc w Polsce Rada Ministrów pod zwierzchnictwem Prezesa Rady Ministrów. Rząd w Polsce jest mianowany przez Prezydenta, ale jest odpowiedzialny przed Sejmem nie tylko konstytucyjnie (za naruszenie ustawy konstytucyjnej lub zwykłej przez jakąś czynność urzędową), ale także parlamentarnie czyli politycznie (za kierunek swej polityki). W wypadku odpowiedzialności konstytucyjnej oskarża ministrów Sejm większością $\frac{3}{s}$ głosów, a sędzi specjalny Trybunał Stanu. Do odpowiedzialności parlamentarnej pociąga ministrów Sejm zwyczajną większością; Rada Ministrów i każdy Minister osobno ustępują na żądanie Sejmu.

Rządy parlamentarne — p. Gabinet.

Rzeczpospolita — p. Republika.

Rzeczpospolita — dziennik warszawski, nieoficjalny organ Clirz. Dem. Założony w 1920 przez Paderewskiego i redagowany przez Strońskiego, przeszedł w 1924 na własność posła Korfantego.

S.

Sahin — Dr. Ur. 1877, prawnik, burmistrz w Boclmin, od 1920 Prezydent Senatu Gdańskiego, działa w kierunku niezależności Gdańska i jego charakteru niemieckiego.

Saint-Germain-en-Laye — miasto niedaleko Paryża w którym zawarty został w 1919 Traktat Pokojowy pomiędzy Entente'ą, a Austrią (wzorowany na Traktacie Wersalskim).

Salandra — Antoni, polityk-wioski b. przywódca konserwatystów i przyjaciel Ententy. Ur. 1852, profesor prawa administracyjnego w Uniwersytecie Rzymskim, premier 1914-16, po zwycięstwie faszystów popiera! Mussolini'ego, jednakże w 1925 przeszedł do opozycji (razem z Giolittim i Orlando).

Salvador — mata republika w Ameryce Środkowej. Obszar: ok. 34.000 km. kw. Ludność (1922): ok. 1.500.000, przeważnie katolicka, złożona z metysów (ok. 85°/o) i Indian (ok. 15°/«). Stolica: San Salvador (ok. 50.000 in.).

Ustrój polityczny: republika bez rządów parlamentarnych. Parlament jednoizbowy. Prezydent wybierany na 4 lata bezpośrednio przez naród. Prezydent obecny: Dr. Alfonso Quinonez Molina (1923—27).

Eksport: głównie kawa. Import: wyroby bawełniane. Waluta: kolon lok. 0,5 doi.).

Samorząd — samodzielne sprawowanie przez związki lokalne pewnej władzy administracyjnej. Podczas gdy przy „autonomii” pewne terytorium otrzymuje samodzielną władzę ustawodawczą w pewnym zakresie (np. Śląsk), to przy „samorządzie” chodzi tylko o samodzielną władzę administracyjną w granicach ustaw istniejących (np. samorząd miast).

Samorząd może być osobowy lub terytorialny. Samorząd osobowy posiadają niektóre korporacje, uniwersytety, cechy, izby handlowo-przemysłowe. Samorząd terytorialny mają w Polsce gminy miejskie i wiejskie ^{*)}, powiaty i województwa (te ostatnie jeszcze nie wszędzie).

Władza samorządowa powiatowa i wojewódzka ma być, według konstytucji, „zespolona” z władzą państwową (rządową).

Samorząd — tygodnik warszawski, organ Zrzeszenia samorządów powiatowych. Założony w 1919. Kierownik: Wł. Wakar.

^{*)} P. Omińa.

Samorząd Miejski — miesięcznik warszawski, organ Związku miast. Założony w 1921. Redaktor: Henryk Grotowski.

Sankcja — zatwierdzenie, w ustroju monarchijnym oznacza podpisanie przez panującego projektu ustawodawczego, uchwalonego przez parlament i nadanie mu mocy obowiązującej ustawy (t. zw. sankcja ustaw).

„Sankcją prawną” nazywamy środki przymusu, przewidziane przez prawo, na wypadek niezastosowania się do przepisów obowiązujących.

San Marino — mała republika we Włoszech Północnych. Obszar: ok. 60 kni. kw. Ludność (1920): ok. 12.000. Stolica: San Marino (ok. 1.600 m.).

Ustrój polityczny: Republika pod protektoratem Włoch. Rządzona jest przez 2 capitani reggenti, wybieranych przez Wielką Radę, pochodzącą z wyborów powszechnych.

Sarrail —■ Maurycy, generał francuski, (j. r. 1856, dowódca armji wschodniej w 1915—17 (w Grecji), dowódca okupacji wojskowej w Syrii 1924—25. Uchodzi za wpływowego masona i zwolennika radykałów francuskich. Krytykował publicznie politykę niemiecką Poincaré'go.

Sa winko w — Borys, polityk rosyjski. Ur. 1877, bierze udział w aktach terrorystycznych z ramienia socjalistów rewolucjonistów. Skazany na śmierć, ucieka zagranicę, skąd wraca dopiero w 1917 i zostaje wiceministrem wojny. Walczy z bolszewikami w Rosji, potem w Polsce (wydawał w Warszawie dzieńnik „Za Swoboda”), potem przebywa w Paryżu. W 1924 godzi się z bolszewikami i wraca do Rosji, gdzie jednak zostaje uwięziony, zm. w 1925.

Sazonow — Sergjusz, dyplomata rosyjski. Ur. 1861, minister spraw zagr. 1910—16, ambasador w Londynie w 1917, reprezentant De-lllkina w Paryżu w 1918, mieszka w Pradze.

Sad Najwyższy — najwyższa instancja w sądownictwie polskim. Ustrój jego reguluje dekret Naczelnika Państwa z 8 lutego 1919. Na czele Sądu Najwyższego stoi Pierwszy Prezes (obecnie Dr. Władysław Seyda). Pozatctn Sąd Najwyższy stanowią prezesi i sędziowie. Dzieli sic ona na izby, na których Czele stoi prezes. Zakres działania i skład poszczególnych izb oznacza Ogólne Zgromadzenie.

Sądy administracyjne — sądy, które badają legalność aktów administracyjnych, czyli za-

rządzeń i orzeczeń, wydanych przez władze administracyjną, np. w Polsce Najwyższy Trybunał Administracyjny (p. Trybunał Administracyjny).

Sądy przysięgłych — składają się z Trybunału (sędziów zawodowych), oraz z ławy przysięgłych (z pośród obywateli). Ława przysięgłych orzeka, czy oskarżony jest winien lub niewinien zarzucanego mu czynu. Na podstawie tego orzeczenia Trybunał wydaje wyrok.

Sądy przysięgłych przewidziane są przez Konstytucję polską, jednakże narazić istnieją tylko w Małopolsce. ,

Scheidemann — ■ Filip, polityk niemiecki obozu socjalistycznego. • Ur. 1865, zeccr, poseł do parlamentu od 1903, domagał się szybkiego zawarcia pokoju podczas wojny światowej, proklamował republikę w listop. 1918, premier w 1919, nie chciał podpisać Traktatu Wersalskiego i ustąpił, burmistrz w Kassel od 1919. Ogłosił: *Der Zusammenbruch* (1921).

Schlicking — Walter, prawnik i pacyfista niemiecki. Ur. 1875, profesor wyższej szkoły handlowej w Berlinie, sędzia Stałego Trybunału Rozjemczego w Haad-ze. Ogłosił: *Das Werk von Haag* (1914—17), *Der Bund der*

Yólker (1918) etc. Był głównym delegatem Niemiec na Konferencji Pokojowej w Warsalu.

Secesja — odłączenie się, lip. pewna część stronnictwa występuje z niego, by utworzyć nową partię lub połączyć się z inna-

Selgnobos — Karol, historyk francuski. Ur. 1854. profesor Sorbony. Ogłosił: *Histoirc politique de l'Europe contcporainc* etc.

Seipel — Ignacy Pr., polityk austriacki, przywódca partji chrześcijańsko-społecznej. Ur. 1876, ksiądz, profesor Uniwersytetu Wiedeńskiego, kanclerz związkowy 1922—24, przeprowadził sanację skarbu austriackiego przy pomocy Ligi Narodów.

Sejm — p. Polska (ustrój polityczny i partje polityczne).

Senat — p. Polska (ustrój polityczny i partje polityczne).¹

Serbja — P. Jugosławia.

SerwUizm — służalczość, sposób mówienia i działania, mający na celu ujęcie sobie jakiejś osoby wpływowej, np. monarchy, ministra etc

Sesja — posiedzenie albo serja posiedzeń pewnego dala obradującego (p. Kadencja).

Sévres — miasteczko obok Paryża, w którym zawarty został traktat pokojowy pomiędzy Entente¹a a Turcja w 1920. Traktat ten nie został uznany przez rewolucyjny rząd turecki w Angorze i dopiero traktat zawarty z Turcją w Lozannie w 1923, uwzględniający w znacznej mierze postulaty tureckie, położył kres stanowi wojennemu.

Seyda — Majjan, polityk polski (Zw. Lud.-Narod.). Ur. 1879 w Poznaniu, doktorat filozofii w Monachjum, redaktor „Kuriera Poznańskiego“ 1906—15, członek Nar. Kom. Polskiego w Paryżu, poseł na Sejm od 1919, minister spraw zagr. w 1923.

Siam — królestwo w Azji Południowej. Obszar: ok. 500.000. Ludność (1923): ok. 9.500.000; przeważnie wyznawcy buddyzmu, wiele chińczyków. Stolica : Bangkok (ok. 1.000.000 m.).

Ustrój polityczny: monarchja absolutna, dziedziczna w dynastji Ramadibadi. Panujący: Prajadipok, ur. 1893, objął tron w 1925. Istnieje Rada Ustawodawcza, mianowana przez monarchę, z głosem doradczym.

Eksport (1924- 25): ok. 203 milionów tikałów; głównie ryż i drzewo. Import: ok. 169 milionów; głównie bawełna, żywność i maszyny. W a l u t a : tikał (ok. 0,5 doi.).

Sikorski — Władysław, generał i polityk polski. Ur. 1881 w Tuszowie Narodowym (Małopolska), inżynier we Lwowie, prezes „Związku Strzeleckiego” w 1909—10, członek N. K. N. w Krakowie 1914—16, jako szef departamentu wojskowego, współdziałał z rządami Beselera 1916—17, z powodu protestu przeciw Traktatowi Brzeskiemu w 1918 internowany na Węgrzech, szef sztabu generalnego 1921—22, po zabójstwie Narutowicza premjcr i minister spraw wewn. 1921—22, minister spraw wojsk. 1924—25, dowódca D. O. K. we Lwowie w 1926. Ogłosił: O polską politykę państwową, Polesie jako węzeł strategiczny. Organizacja naczelných władz wojskowych.

Sinnfelniści — grupa Irlandzka, domagająca się zupełnej niepodległości Irlandji. Przywódca: dc Vatera.

Sjonizm — ruch nacjonalistyczny żydowski, zmierzający do utworzenia własnej ojczyzny, własnego państwa. Popierany przed wojną światową przez Teodora Herzla, Marxa Nordau'a, barona Rotszylda z Paryża, uzyskał częściową realizację w 1917, kiedy angielski minister spraw zagr. Lord Balfour złożył oświadczenie o utworzeniu siedziby narodowej (national home) dla Żydów w Palestynie').

’) Pór. Zionistisches liandbuch (Holdheim, 1923).

W Sejmie polskim większość postów Kola Żydowskiego należy do sionistów. Domagają się oni uznania Żydów za odrębną narodowość i nadania im takich samych praw językowych, jak innym narodowościom, powołując się przytem na Traktat o mniejszościach z tym.

Skarb — w odniesieniu do państwa oznacza majątek państwa, czyli gospodarkę finansową państwa.

Nauka skarbowości jest to nauka o gospodarstwie państwa, uważanem jako całość, łącznie z gospodarstwem innych związków prawno-publicznych, tak państwowych, jak samorządowych¹⁾.

Skirmunt — Konstancy, dyplomata polski. Ur. 1866 na Polesiu, prawnik, członek Rady Państwa 1909—1917, członek Komitetu Narodowego w Paryżu 1917—19. poseł polski w Rzymie przy Kwirynale 1919—21, minister spraw zagr. 1921—22, poseł w Londynie od 1922.

Skotropadski — Paweł, generał rosyjski i polityk ukraiński Ur. 1873, podczas wojny

¹⁾ P. w literaturze polskiej książki Prof. Oląbinskiego „Nauka Skarbowości” (3 wyd. 1925) I „Ustrój skarbowy Rzeczypospolitej Polskiej” (1926).

światowej], Jako generał, dowodził dywizją jazdy gwardji w Prusach Wschodnich. W czasie rewolucji 1917 został dowódcą Korpusu ukraińskiego, w maju 1918 został przez t. zw. chliborobów proklamowany Hetmanem Ukrainy, poczem restaurował własność prywatną. W list. 1918, po wycofaniu wojsk niemieckich, został obalony przez Pctlurę i emigrował do Berlina.

Skrutynium — obliczanie głosów oddanych przy wyborach lub iinieni glosowaniu.

Skrzyński - - Aleksander lir, dyplomata i polityk polski, Ur. 1882 w Zagórzanach (Małopolska), doktorat prawa w Wiedniu, służba w austr. ministerstwie spraw zagr., sekretarz ambasady austr. przy Watykanie 1910—12, potem w Berlinie i Paryżu. Poseł polski w Rumunii 1919—22, minister spraw zagr. 1922—23 i 1924—26, premier w 1925 -20.

Słowo —■ dziennik wileński, organ monarchistów polskich i stronnictwa Chrz.-Narodowego. Założony w 1922. Redaktor: Stan. Mackiewicz.

Słowa Polskie — dziennik lwowski, organ Zw. Lud.-Nar. Założony w 1897. Wydawca: inż. Władysław Kucharski.

Sobieski — Wacław, historyk i polityk polski (Zw. LmL-Nar.). Ur. 1872 w Lwowie. doktorat filozofii w Krakowie, profesor historii na Uniwersytecie Jagiell. od 1910. Ogłosił: Trybun ludu szlacheckiego (1905), Pamiętny Sejm (1913), Żółkiewski na Kremlu (1920), Dzieje Polski (1923) etc.

Socjalizm — kierunek społeczno-polityczny, zmierzający do zmiany istniejącego ustroju w kierunku uspołecznienia (upaństwowienia) środków produkcji: ziemi, domów, fabryk etc. Socjalizm obecny jest bardziej umiarkowany od komunizmu, ponieważ 1. dąży do zmiany ustroju społeczno-politycznego w drodze stopniowej ewolucji, nie zaś natychmiastowej rewolucji. 2. dąży do uspołecznienia tylko środków produkcji nie zaś również przedmiotów użytkowych (ubranie, żywność etc.), 3. uznaje demokrację i parlamentaryzm, nie zaś dyktaturę proletariatu. Do klasyków socjalizmu zalicza się zwykle Marsa, Engelsa. Lassalle'a, Kautsky'ego, Bernsteina etc.).

Socjalna demokracja — często stosowana nazwa stronnictw socjalistycznych zagranicą.

*) Dokładniejsze przedstawienie zasad socjalizmu i komunizmu znajdzie czytelnik w dziele G i d e - R i s t „lhistoire des doctrines économiques” (8 wyd. w 1926, jest polskie tłum. z 1920).

W Polsce ideologię socjalnej demokracji reprezentuje P. P. S. Dawna bowiem „Socjalna Demokracja Królestwa Polskiego i Litwy” złąła się z partią komunistyczną.

Socjalna polityka polityka zmierzająca do reform społecznych w interesie klas niezamit żnych. w szczególności klasy robotniczej.

Socjologia — nauka o społeczeństwie, nauka **o** rozwoju i formach życia społecznego. Do najlepszych podręczników' socjologii zaliczają zwykle Parka i Burgessa „Wprowadzenie do nauki socjologii” (polskie tłum. z 1920).

Sokal — Franciszek. Ur. 1881 we Lwowie, inżynier technolog, delegat Rządu Polskiego na Międzynarodowe Konferencje Pracy od 1919, Minister pracy i opieki społ. 1924—25 Minister Pełnomocny i Delegat Polski do Ligi Narodów w 1926. Ogłosił: Ubezpieczenia społeczne w Niemczech, Les assurances sociales en Pologne etc.

Solidaryzm — doktryna moralno-społeczna, zmierzająca do uzasadnienia obowiązków prawnych i moralnych człowieka przez współ zależność, czyli solidarność społeczną. Teorja ta, propagowana we Francji przez Durkheitna, Bourgeois, Bougle i Duguita, stała się poniekąd

oficjalną doktryną radykałów francuskich. W Polsce ideę tę propagował J. Kurnatowski (*O solidaryzmie*, 1907).

Sołtys — organ samorządu gminnego, naczelnik gminy w b. dzielnicy pruskiej, naczelnik gromady w b. dzielnicy rosyjskiej (p. Gmina). Natomiast naczelnik gminy w b. dzielnicy rosyjskiej i austriackiej nazywa się „wójtem”⁴.

Sombart — Werner, ekonomista niemiecki. Ur. 1803, prof. w Berlinie. Ogłosił: *Sozialismus und soziale Bewegung* (1896), *Die Juden und das Wirtschaftsleben* (1911), *Der moderne Kapitalismus* (5 wyd. 1923), *Grundlagen und Kritik des Sozialismus* (**1922**) etc.

Sonnino — Sidney, polityk włoski obozu konserwatywnego. Ur. 1847, preinjer 1909—10, minister spraw zagr. 1914—19, zni. w 1922.

Sorel — Jerzy, publicysta i polityk francuski, główny teoretyk syndykalizmu rewolucyjnego i akcji bezpośredniej. Ur. 1847, inżynier, współpracownik pism socjalistycznych, zm. 1922. Ogłosił: *Les Reflexions sur la violence* (1909), *Materiaux d'une théorie du proletariat* (1919) etc.

Sosnkowski — Kazimierz, generał polski. Ur. 1885 w Warszawie, studja politechniczne

we Lwowie i Szwajcarii. W 1914 szef sztabu I-szej brygady Legionów, w 1918 dowódca Okręg. Oen. w Warszawie, minister spraw wojsk. 1920—24, dowódca O. K. w Poznaniu 1925. Podczas wypadków majowych 1926 usiłował popełnić samobójstwo.

Sowiety — Rady (wyraz rosyjski).

Spa — miasteczko belgijskie, w którem odbyła się w 1920 Konferencja Entente'y z Niemcami w sprawach rozbrojenia i reparacyj.

Spartakusowcy — odcień radykalny socjalistów niemieckich (Karol Liebknecht, piszący pod pseud. Spartakusa i Róża Luxemburg), który w 1917 zaczął opozycję przeciw wojnie i utworzył Niezależną Partję Socjalno-Demokratyczną.

Speaker — (czytaj: spiker) przewodniczący angielskiej Izby gmin.

Stalin — Józef, jeden z najwplywowszych komunistów rosyjskich. Ur. 1879 w Gruzji, naczelny redaktor „Prawdy“ w 1917, Komisarz ludowy dla mniejszości narodowych 1921—23, członek Cika i Politbiuro.

Stambuliński — Aleksander, polityk bułgarski obozu radykalnego chłopskiego. Ur. 1879

przywódca rewolucji w 1918, premier i faktyczny dyktator 1920—23, zabity podczas zamachu stanu z czerwca 1923.

Stany Zjednoczone — Ameryki Północnej.
 Obszar (bez Alaski, wysp filipińskich i hawajskich): ok. 7.800.000 km kw. L u d n o ś ć (1920): ok. 105.800.000; z tego ludność biała ok. 95.000.000, ludność kolorowa ok. 10.000.000, Polaków ok. 2.000.000. S t o l i c a : Washington (ok. 400.000 nu).

Ustrój polityczny: republika federacyjna (złożona z 48 stanów) bez rządów parlamentarnych. Władza ustawodawcza znajduje się w ręku Kongresu, złożonego z Senatu i Izby poselskiej. W Senacie zasiada po 2 reprezentantów każdego stanu, wybieranych przez ludność danego stanu bezpośrednio na okres 6 lat, przyczem co 2 lata ustępuje trzecia część senatorów. Izba poselska jest wybierana co 2 lata przez głosowanie powszechne i bezpośrednie. Senat ma władzę ustawodawczą, równorzędną z Izbą poselską, przytem zatwierdza traktaty oraz nominacje wyższych urzędników.

Prezydent jest wybierany przez cały naród (w formie pośredniej) na okres 4 lat. Decyduje on o powołaniu ministrów i o kierunku polityki rządowej. Posiada prawo

„veta“ w stosunku do projektów ustawodawczych, uchwalonych przez Kongres. Obecny Prezydent: Calvin Coolidge (1924—28).

P a r t j e p o l i t y c z n e . Decydującą rolę w życiu politycznym Stanów odgrywają tylko 2 partje: republikańców i demokratów. Zasadniczych różnic ideologicznych pomiędzy obu partjami niema. Obydwie stoją na gruncie demokratycznym i liberalnym i są przeciwne socjalizmowi. Możliwy tylko stwierdzić w partji demokratycznej pewne tendencje pacyfistyczne (Wilson), bardziej liberalne (przeciw wysokim cłom) i decentralistyczne. Natomiast partja republikańska (Roosevelt, Harding, Coolidge) nie chce udziału Stanów w Lidze Narodów, popiera system celny protekcyjny, zdradza lekki imperializm i jest raczej centralistyczna. Partja demokratyczna dominuje w stanach południowych, partja republikańska w stanach północnych.

Rezultat wyborów do Izby poselskiej w listopadzie 1924 był następujący: republikanie 243 m., demokraci 183 m., inni 6 m.

E k s p o r t (1924—25): ok. 4,867 milionów dolarów; z tego bawełna surowa 1.060 milionów, zboże i mąka 404 milj., oliwa 397 milj., automobile 243 milj., maszyny i narzędzia 209 milj., miedź 163 milj. etc. **I m p o r t**: około

3,824 milionów; z tego jedwab surowy 353 tnilj, cukier 278 milj., kawa 267 mili., kauczuk 234 mili., wełna i wyroby wełniane 134 milj.. papier 118 milj. etc.. W a l u t a : dolar (zawiera 1,67 gramów złota).

Stapiński — Jan, polityk polski obozu radykalno-ludowego'. Ur. 1867 w Polskiej Jabłouicy (Małopolska), należał do założycieli Banku Parcelacyjnego we Lwowie, redaguje w Krakowie od 1889 tygodnik ludowy „Przyjaciół ludu**”, poseł do parlamentu austriackiego 1898—1918. był prezesem Polskiego Stronnictwa Ludowego, jednakże z powodu polityki oportunistycznej i sojuszu z konserwatystami wywołał w 1912 rozłam w stronnictwie i powstanie grupy „Piasta**” z Witosem na czele. Poseł na Sejm polski 1919'—**22**. Popierał Związek Chłopski, obecnie Stronnictwo Chłopskie.

Starosta — organ rządowy, przedstawiciel władzy państwowej w powiecie. Mianowany jest przez Ministra spraw wewn., a podlega bezpośrednio Wojewodzie.

Starzyński — prawnik i polityk polski obozu konserwatywnego. Ur. 1853 w Snowiczu (Galicja), profesor Uniwersytetu Lwowskiego od 1889, rektor w 1913—14, poseł do parla-

mentu austr. 1884—88 i 1901—11, poseł na Sejm galicyjski 1907—20, prezes Wschodnio - Małopolskiego Stronnictwa Zachowawczego 1919—**25**. Ogłosił: Historia Uniwersytetu Lwowskiego (1894), Kodeks prawa polityczn. austr. (1903), Studja konstytucyjne (1907—09), Obywatelstwo Państwa Polskiego (1921), Powojenny ustroj państw europejskich (2 wyd. 1926) i wiele innych prac.

Statut — przepisy dotyczące ustroju i działalności pewnej organizacji lub pewnej dziedziny życia, np. statut autonomiczny Śląska, statut pewnego stowarzyszenia, statut urzędników samorządowych etc.

Stecki — Jan, ekonomista i polityk polski obozu Nar. Dem., a obecnie stronnictwa Chr.-Nar. Ur. 1871 w Lubartowskiem, poseł do I i II Dumy, sena'tor od 1922, prezes Związku Ziemian. Ogłosił: Zasady ogólne ekonomii społecznej (1898), Stosunki rolne w Królestwie Polskiein (1906) etc.

Steczkowski — Jan Kanty Dr., ekonomista polski. Ur. 1862 w Dąbrowie, adwokat we Lwowie, Dyrektor Banku Krajowego 1913—20, minister skarbu w gabinecie Kucharzewskiego w 1917, premier od kwietnia do września 1918, Dyrektor P. K. K. P. w 1920, minister skarbu

w gabinecie Witosa 1920—21, prezes Banku Gospodarstwa Krajowego od 1924. Długoletni członek stronnictwa Prawicy Narodowej w Krakowie.

Stinnes — Hugo, przemysłowiec niemiecki. Ur. 1870, stał na czele wielkiego koncernu ciężkiego przemysłu, poseł do parlamentu od 1920 (Niemiecka Partia Ludowa), zm. 1924. Odegrał wielką rolę w życiu gospodarczym Niemiec powojennych i w różnych układach gospodarczych z Francją i Anglią.

Stolica Apostolska — Watykan, siedziba Papieża, czyli biskupa rzymskiego, następcy św. Piotra (p. Papież).

Polska ma swego ambasadora przy Watykanie, a w Warszawie jest akredytowany Nuncjusz Apostolski.

Strasburger — Edward, ekonomista polski. Ur. 1882 w Warszawie, profesor skarbowości Uniwersytetu Warszawskiego od 1916, zm. w 1923. Ogłosił: Kooperacja spożywcza (1909), Gospodarka naszych wielkich miast (1914), Nauka skarbowości (1923) etc.

Stresemann — Gustaw, polityk niemiecki. Ur. 1878, poseł do> parlamentu od 1907, przywódca narodowych liberałów, zwolennik akcji łodziami podwodnemi podczas wojny, za-

Gustaw btrsematui

(Ber. III. 7eil.)

łoży ciel obecnej Niemieckiej Partji Ludowej, minister spraw zagr. od 1923, popierał silnie plan Dawcsa.

Stronnictwa — stronnictwa w Polsce p. pod odnośnej ni nazwami (np. Piast, Wyzwolenie), obce stronnictwa **p.** pod nazwami odnośnych państw obcych (np. Niemcy, Stany Zjedn.).

Stronnictwo Chłopskie — utworzone w 1926 z secesji z „Wyzwolenia*'. Secesja ta złączyła się ze „Związkiem Chłopskim** w jedno Stronnictwo Chłopskie. Klub sejmowy liczy 30 posłów. Prezesem klubu jest Jan Dąbski, wiceprezesami Bryl i Walerom Stronnictwo nosi charakter chłopski i domaga się wywłaszczenia wielkiej własności bez odszkodowania. Głosi hasło międzynarodowej organizacji chłopów. Organem Stronnictwa Chłopskiego jest „Gazeta Chłopska” wydawana w Warszawie. Stronnictwo popiera Jan Stapiński w swem piśmie „Przyjaciel ludu” w Krakowie.

Stroński — Stanisław, publicysta i polityk polski (Chrz. Nar.). Ur. 1882 w Galicji, doktorat Uniwersytetu Paryskiego w 1907, profesor romanistyki Uniwersytetu Jagiellońskiego 1910 do 1919, redaktor tygodnika „Rzeczpospolita** (Lwów-Kraków) w 1909—14, od 1920 redaktor naczelny dziennika „Rzeczypospolitej**

w Warszawie, obecnie „Warszawianki^{1*}, poseł na Sejm od 1922.

Strupp — Karol, prawnik niemiecki. Ur. 1886, docent Uniwersytetu Frankfurckiego. Ogłosił: * *Völkerrechtliche Falle* (1911), *Urkuiiden zur Geschichtc des Vólkerrechts* (1911), *Grundriss des Versailler Friedens* (1921), *Grundzuge des positiven V6tkcrrechts* (1921), *Wórterbuch des Volkerrechts* (1924—25), *Theotie und Praxis des Vólkcrrchts* (1925), *Werk von Locarno* (1926) etc.

Studnicki — Władysław, publicysta i polityk polski. Ur. 1867 w Dynaburgu, studjował nauki handlowe i prawne w Warszawie i za granicą, należał do P. P. S., do Stronnictwa Ludowego w Galicji, do Narodowej Demokracji, podczas wojny światowej aktywista i założyciel Klubu Państwowców Polskich w Warszawie, członek Rady Stanu 1917—18, konsultent Ministerstwa Przem. i Handlu od 1922. Ogłosił: *Ekonomja polityczna* (1900), *Historja ustroju Rosii* (1905), *Współczesne państwo litewskie* (1921), *Zarys stat.-ekon. ziem półn.-wschodnich* (1922), *Zarys państw bałtyckich* (1923), *Stosunki gospodarcze polsko-niemieckie* (1925) etc.

Sturzo — Ludwik, ksiądz i polityk włoski, przywódca partji katolickiej „Popolarów**”. Za-

czął w 1923 walkę z Mussolinim, co spowodowało rezygnację z kierownictwa partii i wyjazd zagranicę.

Subskrypcja —■ zobowiązanie się swym podpisem do nabycia jakiegoś wydawnictwa, jakiejś pożyczki, wypuszczonej przez państwo etc.

Sufrażystki — zwolenniczki prawa wyborczego dla kobiet. Sufrażetkami nazywano w Anglii kobiety, walczące o prawo wyborcze środkami gwałtownymi i nielegalnymi.

Sun-Yat-Sen — polityk chiński kierunku radykalnego. Ur. 1863 w Kantonie, zorganizował rewolucję w południowych prowincjach Chin i został Prezydentem 1911—12, potem w 1921—22, usunięty od władzy podczas wojny generałów w 1924, zrn. w 1925.

Suwerenność — zwierzchnictwo, właściwość władzy państwowej, polegająca na tem, że jest to władza najwyższa i nieograniczona nawewnątrz oraz niezależna nazewnątrz. Państwa wchodzące w skład federacji (w Niemczech, Szwajcarji, Stanach Zjedn.) są niesuwerenne, ponieważ mają wprawdzie władzę najwyższą, lecz ograniczoną do pewnego zakresu kompetencji. Niesuwerenne również są państwa, znajdujące się pod protektoratem.

Syndykalizm — kierunek rewolucyjny w socjalizmie francuskim, opierający całą działalność i przyszłość klasy robotniczej na „syndykatach“, czyli związkach zawodowych. Zmierza on do zmiany ustroju społecznego i do oddania przedsiębiorstw w ręce syndykatów robotniczych nie drogą legalnej akcji parlamentarnej, ale drogą „akcji bezpośredniej“, w szczególności zapałką strajku powszechnego. Głównym teoretykiem syndykalizmu był Jerzy Sorel (1847 do 1922).

Szebeko —* Ignacy, polityk polski (Zw. Lud. Nar.). Ur. 1859 w Chersońszczyźnie, adwokat w Warszawie, poseł do Rady Państwa, podczas wojny członek Polsk. Kom. Narodowego w Paryżu, poseł w Berlinie (1919—21), poseł na Sejm od 1922.

Szląsk — p. Śląsk.

Szowinizm — patriotyzm ślepy, bezkrytyczny, upatrujący w swym urodzaju same zalety. Wyraz ten pochodzi od sztuki francuskiej Scribe'a „Soldat labourcur“, w której występuje śmieszna karykatura patriotycznego, lecz naiwnego żołnierza francuskiego (Nicolas Chauvin).

Szułdrzyński Tadeusz, działacz społeczno-polityczny. Ur. 1864 w Poznaniu, doktorat

prawa w Jenie, długoletni prezes Centralnego Towarzystwa Gospodarczego w Poznaniu, senator od **1922**, prezes Stronnictwa Chrześcijańsko-Narodowego.

Szwajcaria — Obszar: ok. 41.000 km. kw. Ludność (1924): ok. 4.000.000; z tego Niemców ok. 71%, Francuzów ok. 21%, Włochów ok. 6%, Romanów ok. 1%; wyznania: protestantów ok. 57%, katolików ok. 41%. Stolica: Bern (ok. 100.000 m.).

Ustrój polityczny: republika federalcyjna złożona z 25 kantonów wzgl. półkantonów. Władza ustawodawcza dwuizbowa, złożona z Rady Narodowej (wybieranej przez całą ludność) i Rady Stanów, wybieranej przez poszczególne kantony (po 2 z każdego kantonu, po 1 z półkantonu). Władzę wykonawczą sprawuje Rada Związkowa, złożona z 7 członków, wybieranych przez Zgromadzenie Związkowe (obie Izby) na 3 lata. Prezydent Federacji jest tylko przewodniczącym Rady Związkowej i wybierany jest również przez Zgromadzenie Związkowe na 1 rok. Niema rządów parlamentarnych, ani zwyczaju obalania Rządu czyli Rady Związkowej.

Partje polityczne. Rezultat wyborów do Rady Narodowej na okres 1925 -28 był następujący: radykali 59 m., socjaliści 49, kato-

licy 42, agrarjusze 30, liberałowie 8, komuniści 3.

Eksport (1924): ok. 2.070 milionów franków; z tego zegarki 273 miliony, jedwabne tkaniny 214 milj., maszyny 172 mili., hafty bawełniane 153 milj., tkaniny bawełniane 148 milj. etc. **Import**: jedwab surowy 215 milj., zboże 214 milj., żelazo i wyroby żelazne 160 milj., kolonialne towary 156 milj. etc. **Walu**ta : frank (ok. 0,18 dok).

Szwecja — Obszar: ok. 448.000 km. kw. **Ludność** (1924): ok. 6.000.000; przeważnie luteranie. **Stolica**: Stockholm (ok. 440.000 mieszk.).

Ustrój polityczny: monarchia konstytucyjna, dziedziczna w dynastii Bernadotte. **Panujący**: Król Gustaw V, ur. 1858, objął tron w 1907. **Następca tronu**: Gustaw Adolf, ur. 1882. **Władza ustawodawcza** dwuizbowa. **Pierwsza izba** składa się z reprezentantów ciał samorządowych, druga oparta jest na głosowaniu pięcioprzymiotnikowcm. **Rządy parlamentarne**.

Partie polityczne: **Rezultat wyborów do izby drugiej** we wrześniu 1924: Socjalni demokraci 104 m., konserwatyści 64, liberałi i partja wolnościowa 33, Związek hłopski 24, komuniści 5.

Lik s p o r t (1924): ok. 1.260 milionów koron szwedzkich; z tego masa drzewna i papier 350 mlj., drzewo surowe i wyroby drzewne 286 mili., produkty metalowe 206 rnilj., minerały 108 milj. etc. I m p o r t: ok. 1.424 milionów; z tego produkty metalurgiczne 191 milj, węgiel i minerały 189 milj., surowce włókniste 148 milj., kolonialne produkt¹⁾ 136 milj., tkaniny fabryczne 117 milj. etc. W a l u t a: korona szwedzka (ok. 0,26 doi.).

Ś.

Śląsk — województwo autonomiczne, stanowiące część składową Rzeczypospolitej Polskiej. Obszar: 4.230 km. kw. Lud* ność¹⁾: ok. 1.100.000; z tego katolików ok. 90°/o, Polaków ok. 70%. Siedziba województwa: Katowice (ok. 45.000 m.).

Ustrój polityczny. Według statutu organicznego z 15. lipca 1920 Województwo Śląskie posiada szeroką autonomię z własnym Sejmem, własnym ustawodawstwem, własną władzą administracyjną (samorządową).

1) Według „Rocznika Statystyki” z 1925 (dane statystyczne przeważnie oparte na obliczeniach 1910 r.).

Sejm Śląski jest wybierany w głosowaniu powszechnym, równym, tajnym i stosunkowym. Składa się z 47 posłów. W wyborach z 1922 uzyskały: 1. Blok Narodowy 18 mandat., 2. Polska Partja Socjalistyczna 18, 3. Narodowa Partja Robotnicza 7, 4. Niemiecka Partja 7, 5. Katolicka Partja Ludowa (niemiecka) 5, 6. Polskie Stronnictwo Ludowe 1, 7. Niemiecka Partja Socjalistyczna 1. Władza autonomiczna (ustawodawcza) Sejmu Śląskiego jest bardzo obszerna.

Władzę wykonawczą sprawują: Wojewoda i Rada Wojewódzka. Wojewodę mianuje Prezydent Rzeczypospolitej na wniosek Rady Ministrów. Rada Wojewódzka składa się z Wojewody, jego zastępcy oraz z 5 członków, wybranych przez Sejm* Śląski w głosowaniu stosunkowym.

Wszelka ustawa państwowa, ograniczająca prawa ustawodawstwa iub samorządu śląskiego, będzie wymagała zgody Sejmu Śląskiego. Ludność Śląska bierze również udział w wyborach do państwowego Sejmu i Senatu.

Ślub cywilny — ślub zawarty przed władzą państwową, nie zaś kościelną. W b. dzielnicy pruskiej śluby cywilne są obowiązkowe (co nie wyklucza zawarcia również ślubu kościelnego). W b. dzielnicy austriackiej są dopusz-

czalne tylko w wyjątkowych wypadkach. W b. dzielnicy rosyjskiej niema ślubów cywilnych.

Stronnictwa socjalistyczne i radykalne domagają się wprowadzenia w całej Polsce ślubów cywilnych. Stronnictwa konserwatywne nacjonalistyczne i katolickie są przeważnie przeciwne ślubom cywilnym.

T.

Taft — William, prawnik i polityk amerykański (partja republikańska). Ur. 1857, profesor Uniwersytetu, Prezydent Stanów Zjednoczonych 1909—13, podczas wojny występował w duchu pacyfistycznym, sędzia Sadu Najwyższego od 1921.

Tagliche Rundschau — dziennik berliński niezależny z odcieniem ewangelickim i nacjonalistyczny ni, zbliżony do Stresemanna. Redaktor li. Riopler.

Taktyka polityczna — działalność według pewnego planu politycznego, np. pewne stronnictwo dla osiągnięcia swoich celów może stosować taktykę opozycyjną lub taktykę popierania rządu.

Tantiema — udział w zyskach przedsiębiorstwa ze strony dyrektorów, członków rad nadzorczych etc. Nadmierne tantiemy dyrekcji i rady nadzorczej towarzystw akcyjnych podczas inflacji wywoływały niejednokrotnie publiczną krytykę.

Tardieu — Andrzej, polityk francuski. Ur. 1876, dziennikarz (redaktor „Teinps“_t potem „Revue des dcux mondes**), poseł do parlamentu od 1914, delegat kran cii na konferencji pokojowej w 1918 19, prawa ręka Clemenceau[^], Minister robót publicznych w 1926.

Taryba — Rada litewska, utworzona we wrześniu 1917 w Wilnie z delegatów stronnictw litewskich i mająca na celu utworzenie niepodległego państwa litewskiego w oparciu o Rzeszę Niemiecka.

Taylor — Edward, ekonomista polski. Ur. 1884 w Kielcach, doktorat praw Uniwersytetu Jagiellońskiego w 1909, profesor ekonomiki i skarbowości Uniwersytetu Poznańskiego od 1919. Ogłosił: Pojęcie spółdzielczości (1916), Statyka i dynamika w teorii ekonomii (1919), Reforma podatku gruntowego w Polsce (1919), Prawo skarbowe Rzeczypospolitej Polskiej (1920), Inflacja polska (1926) i wicie innych prac. Od 1922 r. wydaje „Poznańskie prace ekonomiczne**.

Taylorizm — czyli system Taylora, inżyniera amerykańskiego (1850 -1915). Polega on na naukowej organizacji produkcji i pracy (scientific management), ażeby każdy wysiłek pracowników był jak najprodukcyjniej wykorzystany.

Temps — jeden z najpoważniejszych i najwpływowo wszycli dzienników francuskich, kierunku umiarkowanie republikańskiego, z odcieniem liberalnym; przeciwnik socjalistów i radykałów. W **Polityce** zagranicznej przeważnie jest echem Ouy d'Orsay. Założony w 1801. Redaktor obecny: Andrien Liebrard. Nakład: kilkadziesiąt tysięcy egz.

Teodorowicz — Józef, arcybiskup ormiański we Lwowie. Ur. 1864 w Żydaczowie, poseł do Sejmu galicyjskiego, członek Izby Panów w Wiedniu, poseł na Sejm polski (1919—22. grupa Dubanowicza), senator 1922 -23. Ogłosił: *Katolicyzm a cywilizacja* (1907), *O modernizmie* (1907) etc.

Thcunis — Jerzy, polityk belgijski. Ur. 1873, bankowiec, minister skarbu 1920 -21. premier 1921- 25. Bezpartyjny, aczkolwiek zbliżony do kierunku katolickiego.

Thomas — Albert, polityk francuski kierunku socjalistycznego. Ur. 1878, zorganizował

produkcję amunicji wojennej w 1914, minister uzbrojenia 1915- 17, od 1920 dyrektor Międzynarodowego biura pracy przy Lidze Narodów.

Thuguti — Stanisław, polityk polski kierunku lewicowego. Ur. 1873 w Łęczycy, skończył gimnazjum w Warszawie, literat i przemysłowiec, redaktor tygodnika „Ziemia” 1910—14, służył w Legionach, minister spraw wewn. 1918—19, b. prezes Wyzwolenia, należy obecnie do Klubu Pracy, wicepremier bez leki 1924 25.

Tirpitz — Alfred, admirał i polityk niemiecki obozu nacjonalistycznego. Ur. 1840, sekretarz stanu urzędu marynarki 1897—1916, twórca niemieckiej floty wojennej, przeciwnik Anglii, poseł do parlamentu od 1924.

Tiines - dziennik londyński, jeden z najbardziej wpływowych dzienników świata. Kierunek niezależny z odcieniem konserwatywnym. Założony w 1785 przez Johna Waltera, zreorganizowany w 1908 przez nowonabywcę lorda Nortlicliffa. Nakład: paręset tysięcy egz.

Tisza — Stefan, polityk węgierski kierunku prawicowego. Ur. 1861, premier 1903—05 : 1913—17, zamordowany w 1918. Był przeciwnikiem wywołania wojny światowej.

Trade-Union — związki zawodowe robotników angielskich.

Traktat — umowa między dwoma lub więcej państwami, mająca charakter bardziej uroczysty i odnosząca się do kwestyj o poważniejszym znaczeniu, np. Traktat Wersalski, Traktat Ryski. Natomiast *k o n w e n c j ą* nazywamy umowę międzynarodową, zawartą w formie innej uroczystej i odnoszącą się do kwestyj o mniejszym znaczeniu, np. konwencja pocztowa, konwencja konsularna etc.

Według Konstytucji polskiej Prezydent Rzeczypospolitej ziiwiera umowy z innemi państwami i podaje je do wiadomości Sejmu. Przytem niektóre umowy (handlowe, finansowe etc.) wymagają zgody Sejmu.

Traktat Berliński—zawarty pomiędzy Niemcami a Rosją Sowiecka 24. kwietnia 1926 na okres 5 lat. Traktat ten ponownie zatwierdza postanowienia traktatu w Rapallo i zobowiązuje każdą ze stron do neutralności na wypadek zaatakowania drugiej strony przez obce państwo.

Traktat o mniejszościach — zawarty pomiędzy Polską a głównemi mocarstwami sprzymierzonemu i stowarzyszonymi (Anglią, Francją, Wiochami, Stanami Zjcdn. i Japonią) 28. czerwca 1919, zgodnie z wymaganiem art.

93-go Traktatu Wersalskiego. Traktat o mniejszościach wyraża zasadę, że wszyscy obywatele polscy, bez różnicy rasy, iczyka lub rcligji, będą równi wobec prawa i korzystać będą z tych samych praw cywilnych i politycznych. Zasadę tę stara się Traktat bliżej określić w różnych dziedzinach, w szczególności w zakresie szkolnictwa, sądownictwa i niektórych kwestyj wyznaniowych.

Analogiczny Traktat podpisała również Rumunia, Czecho-Słowacia i Jugosławia.

Traktat Ryski — traktat pokojowy, zawarty pomiędzy Polska z jednej, a Rosją i Ukrainą z drugiej strony w Rydze 18. marca 1921. W Traktacie tym oznaczona została obecna granica wschodnia. Obie strony zapewniły sobie nawzajem całkowite poszanowanie suwerenności państwowej i powstrzymanie się od jakiegokolwiek mieszania się do wewnętrznych spraw strony drugiej. Pozatem Traktat zawiera cały szereg artykułów dotyczących obywatelstwa, opcji i repatriacji Polaków, przebywających w Rosji, oraz reewaknacji polskiego majątku państwowego, wywiezionego do Rosji.

Traktat Wersalski — pierwsza umowa międzynarodowa Polski niepodległej, podpisana 28 czerwca 1919 przez mocarstwa sprzymierzo-

ne i stowarzyszone z jednej strony, a Niemcy z drugiej. Traktat ten stanowi podstawę położenia międzynarodowego Państwa Polskiego. Stawia on Polskę na równi z innymi państwami suwereniami. Określa zachodnią granicę Polski. Przewiduje sposób rozstrzygnięcia spornych kwestyj terytorjalnych (plebiscyt na Śląsku i w Prusach Wschodnich). Normuje stosunek Gdańska do Polski. Reguluje cały szereg spraw związanych z nabyciem obywatelstwa polskiego i likwidacją majątków niemieckich. Zajmuje się unormowaniem różnych spraw gospodarczych i finansowych. Wreszcie zobowiązuje Polskę do podpisania Traktatu o mniejszościach.

Tranzyt — przewóz towarów (wzgl. przejazd osób) obcych przez granice Pewnego państwa do kraju innego, bez przerywania ciągłości podróży. Kwestie z tern związane reguluje międzynarodowa konwencja tranzytowa, podpisana w Barcelonie w 1921.

— Trąpczyóski — Wojciech, polityk polski zbliżony do stronnictwa Chrz.-Nar. Ur. 1860 w Poznańskim, adwokat, poseł do parlamentu niemieckiego 1912—18, Marszałek Sejmu 1919—22, Marszałek Senatu od 1922.

Triatlon — rałacyk w Wersalu, gdzie zawarty został 4. czerwca 1920 traktat pokojowy między Węgrami a Ententą.

Tribuna - dziennik rzymski, jeden z najbardziej rozpowszechnionych i wpływowych dzienników faszystowskich. Założony w 1882, popierał dawniej Giolitti'ego.

Trocki — Leon, dawniej Lejba Bronsteln, jeden z przywódców komunistów rosyjskich. Ur. 1877. za działalność socjalistyczną zesłany na Sybir w 1905, skąd uciekł za granicę. Należał przeważnie do „mieiiszowików” i dopiero w 1917 przeszedł do „bolszewików”, szef delegacji rosyjskiej w Brześciu Litewskim w 1918, komisarz ludowy dla spraw wojskowych 1918 do 1925, członek Cika i Politbina.

Trójporozmienie ' p. Ententa.

Trust - - połączenie przedsiębiorstw pewnej gałęzi przemysłowej w jedno wielkie przedsiębiorstwo, mające faktyczny monopol w swojej gałęzi. Trusty rozwinęły się szczególnie w Stanach Zjedli, (np. Standard-Oil-Trust) i wywołały silną akcję polityczną przeciwko nim wymierzoną.

Trybunał Administracyjny — utworzony w Polsce w 1922 sąd administracyjny, który rozpoznaje skargi na zarządzenia i orzeczenia,

wydane w ostatniej instancji przez administracyjne władze rządowe i samorządowe. Składa się z prezesów i sędziów mianowanych przez Prezydenta Rzeczypospolitej. Ustawa nie wprowadziła na razie sądów administracyjnych niższych stopni, z udziałem czynnika obywatelskiego. Zachowała je jedynie tam, gdzie dotychczas były, to znaczy w b. dzielnicy pruskiej.

Trybunał Kompetencyjny — utworzony w 1925 sad, który ma zadanie rozstrzygnięcia sporów o właściwość między władzami i sądami administracyjnymi z jednej, a innymi sądami z drugiej strony.

Trybunał Rozjemczy — Sądem rozjemczym, czyli arbitrażem nazywamy załatwianie sporów pomiędzy państwami przez sędziów pochodzących z ich wyboru, na podstawie norm prawnych. Wyrok sądu rozjemczego jest obowiązujący dla obu stron. Należy odróżniać: 1. Stały Trybunał Rozjemczy i 2. Stały Trybunał Sprawiedliwości Międzynarodowej. Obydwa mają swą siedzibę w Hadze.

Stały Trybunał Rozjemczy (Cour permanente d'arbitrage) został zorganizowany na konferencjach pokojowych w Haadze w 1899 i 1907. Nie jest to stale funkcjonujący

Trybunał o stałym składzie, a raczej lista osób wyznaczonych przez poszczególne państwa (po 4 osoby przez każde państwo). Z pośród tych osób wybierani są sędziowie przez państwa spór wiodące. W razie takiego sporu każde państwo wybiera 2 sędziów, a ci ostatni wybierają przewodniczącego.

Stały Trybunał Sprawiedliwości Międzynarodowej (Cour permanente de justice internationale) utworzony został w 1922, jako organ Ligi Narodów. Składa się z 15 członków wybranych przez Radę i Zgromadzenie ogólne Ligi na 9 lat. Oddanie sprawy spornej do decyzji Trybunału jest obowiązkiem tylko wówczas, gdy ten obowiązek wynika z zawartych traktatów. Trybunał ten występuje często w charakterze „opiniodawczym” na wezwanie Rady lub Zgromadzenia Ligi¹⁾.

Trybunał Stanu — sąd utworzony w Polsce w 1923. Zadaniem jego jest sadzenie Prezydenta i Ministrów w razie oskarżenia ich przez Sejm (p. Konstytucyjna odpowiedzialność). Składa się z pierwszego prezesa Sadu Najwyższego oraz 12 członków wybieranych przez Sejm i Senat.

¹⁾ Por. Makowski „Współczesne formy sądownictwa międzynarodowego”, 1926.

Trzecia Międzynarodówka — p. Międzynarodówka.

Trzecie czytanie — p. Drugie czytanie.

Turecja — Obszar: ok. 900000 km. kw. L u d - n o ś ć: ok. 10 000 000; z tego 80"/.. Turków, a 20°/. Greków, Armeńczyków, Arabów etc Religią państwową jest islam. S t o l i c a: An-gora (ok. 35 000 m.).

U s t r ó j p o l i t y c z n y: republika z rzą-dami parlamentarnemu Parlament jednoizbo-wy wybierany na 4 lata. Prezydent republiki wybierany przez parlament (czyli Wielkie Zgromadzenie Narodowe) na okres kadencji parlamentarnej. Prezydent obecny: Kemal-Pasza (od 1923).

Rezultat wyborów do parlamentu w 1923. partja ludowa (rządowa) ok! 200 m., partja re-publikańska postępową ok. 50 m., partja kon-serwatywna ok. 30 m.

E k s p o r t (1923): ok. 145 milionów funtów tureckich: z tego owoce i jarzyny 21 mili., ty-toń 20 milj., tkaniny wełniane 8 milj., perfumy i farby 7 milj. etc. i m p o r t: bawełna 53 milj., cukier i kolonialne produkty 15 milj., zbo-że 15 mili. etc. W a l u t a: funt turecki (ok. 0,5 doL).

U.

Udzielność — p. Suwerenność.

Ukraina — jedna z czterech republik, wchodzących w skład Związku republik sowieckich. Obszar: ok. 450 000 km. kw. Ludność: (1923): ok. 28 milj. Stolica: Charków (ok. 300 000 m.).

Ukraiński Klub — w Sejmie polskim obejmuje 3 grupy polityczne, a mianowicie: 1) Autouoniistów-federalistów, 2) Ukraińskie Narodowo-Demokratyczne Zjednoczenie i 3) Ukraińskie Zjednoczenie Socjalistyczne. Składa się z 15 posłów i 6 senatorów. Jest przeważnie w opozycji do R/.adu. Prezesem klubu parlamentarnego jest poseł Sergiusz Kozicki.

Nie należy do Klubu Ukraińskiego 5 posłów ukraińskich z Galicji Wschodniej (chliboroby), którzy utworzyli odrębny Klub Ukraińsko-Włocziański. Klub ten stoi na stanowisku uznania państwowości polskiej w Galicji Wschodniej i opiera się głównie na zamożnych włościanach.

Ultimatum — ostateczny warunek podany przy układach politycznych. W razie nieprzyjęcia tego warunku następuje zwykle w stosunkach międzynarodowych wypowiedzenie wojny.

Uuici — p. Kościół grecko-katolicki.

Unja — między państwami przybiera formę unii personalnej lub unji realnej.

Unja personalna państw polega na przypadkowej wspólności monarchy, np. Belgja i państwo Kongo 1885—1908, Holandja i Luxemburg 1815—1890 etc. Pozatem wszystkie urządzenia państwowe mogą być odrębne.

Unja realna jest połączeniem państw przez zamierzoną prawnie i ustaloną wspólność monarchy, z czem zwykle łączy się wspólność niektórych najważniejszych spraw państwowych i pewnych zarządzających organów. Przykładem była unja austro-węgierska (1867—1918).

Unja — dziennik warszawski, bezpartyjny z odcieniem liberalnym. Założony w 1925. Redaktor: Tadeusz Konczyński.

Unja międzyparlamentarna — założona 1888 w Paryżu, reprezentuje parlamenty, nie rządy, dąży do rozjemstwa w sporach międzynarodowych i do ograniczenia zbrojeń. Prezesem polskiej grupy jest b. poseł Prof. Bronisław Dembiński.

Unja narodowo-paustwowa — grupa polityczna, powstała w czerwcu 1922 i reprezentująca ideologię liberalno-demokratyczną, zbli-

żoną do dawnej „postępowej demokracji**”. Na czele tej grupy stali: Wacław Sieroszewski, Artur Śliwiński i Tadeusz Szpotański. W wyborach do Sejmu w 1922 występowała jako Nr. 10 i uzyskała ok. 38.000 głosów (przeważnie w Kongresówce), jednak nic otrzymała żadnego mandatu.

Urugwaj — najmniejsza republika w Anie*
ryce Południowej. Obszar : ok. 1 8 0 0 0 0 k m .
k w . L u d n o ś ć (1923): ok. 1 6 0 0 0 0 0 . S t o -
l i c a : Montcvideo (ok. 400 000 in.).

Ustrój polityczny: republika bez rządów parlamentarnych. Parlament dwuizbowy sprawuje władzę ustawodawczą. Prezydent wybierany przez cały naród na 4 lata. Obecny Prezydent: Jose Serrato (1923—27).

Eksport (1924): ok. 107 milionów peso; głównie bydło i produkty rolne. Import: ok. 81 milj.; głównie żywność, tkaniny i paliwo. W a l u t a : peso (ok. 0,77 doi.).

U. S. A. — United States of America czyli Stany Zjednoczone.

Ustawa — przepisy prawne, wydane przez najwyższą władzę państwową czyli władzę ustawodawczą (w Polsce przez Sejm i Senat).

Od „ustaw** odróżnić należy „rozporządzenia”, które wydaje władza wykonawcza (prezydent, minister, wojewoda, starosta etc.).

Ustawą konstytucyjną (czyli konstytucją) nazywamy ustawę, która określa zasadnicze podstawy ustroju politycznego. Zmiana „ustawy konstytucyjnej” jest zwykle trudniejsza, aniżeli zmiana ustawy zwykłej. Ustawa zwykła nie powinna być sprzeczna z ustawą konstytucyjną.

Uzurpacja — bezprawne przywłaszczenie sobie władzy.

V.

Vacai — brakuje, wolne miejsce.

Valera — Eamon, polityk irlandzki, przywódca partii niepodległościowej (Sinn Fein) Ur. 1883 w Nowym Yorku, profesor matematyki w Dublinie, przywódca ruchu rewolucyjnego w 1910 i 1919—21, prezydent republiki irlandzkiej (nielegalnej) 1919—21, nie uznaje irlandzkiego rządu autonomicznego.

Valois — Jerzy, francuski pisarz i działacz polityczny. Należał do rojalistów zgrupowanych w „Ligue d'Action Francaise”. W 1925 wystąpił z niej, tworząc bardziej radykalną w taktyce organizację faszystów francuskich oraz pismo „Le Nouveau Siecle”. Jest on inicjatorem związków zawodowych opartych na współdziałaniu wszystkich czynników biorą-

cych udział w produkcji oraz propagatorem idei zwołania Stanów Generalnych Francji. Ogłosił: *L'Homme qui vient* (1906), *La Monarchie et la classe ouvrière* (1910), *La réforme économique et sociale* (1910), *L'Economie nouvelle* (1919), *Intelligence et Production* (1920), *La reconstruction économique de l'Europe* (1922) etc.

Vandervelde — Emil, polityk belgijski kierunku socjalistycznego. Ur. 1866, adwokat, poseł do parlamentu od 1894, wielokrotny minister, ostatnio spraw zagr. od 1925. Ogłosił: *Le collectivisme et l'évolution industrielle* (1900), *Le socialisme et l'agriculture* (1906), *Problèmes d'après guerre* (1918) etc.

Venezuela — republika w Ameryce Południowej. Obszar: ok. 1 000 000 km. kw. Ludność (1924): ok. 2 500 000; przeważnie katolicka. Stolica: Caracas (92 000 m.).

Ustrój polityczny: republika federalcyjna, złożona z 20 stanów, okręgu federalnego Caracas i 2 terytoriów. Parlament dwuizbowy, wybierany na 3 lata. Prezydent wybierany na 7 lat przez parlament. Obecny Prezydent: generał Gómez (1922 -1929).

Eksport: głównie kawa i kakao. Import: głównie bawełna i mąka. Waluta: bolivar (ok. 0,2 doL).

Venizelos — Eleuterios, Dólitýk grecki kierunku anglofilskiego. Ur. 1864 na Krecie, adwokat, prcmjer 1910—15, propagował podczas wojny światowej poparcie Eitente*y» PO rezygnacji króla Konstantyna premier 1917—20, ódtąd przebywa we Francji. Wezwany w 1922 do utworzenia rządu, nie mógł się utrzymać i wrócił za granicę.

Veto — prawo przysługujące niektórym Prezydentom republik. Polega ono na tern, że Prezydent może wstrzymać ogłoszenie projektu ustawodawczego, uchwalonego przez parlament, żądając ponownego rozpatrzenia tego projektu przez parlament.

W Polsce Prezydentowi Rzeczypospolitej nie przysługuje prawo „veta^h».

Vice — w zastępstwie, np. wicemarszałek oznacza zastępcę marszałka.

Victoire — dziennik paryski, założony przez Gustawa Hervé w 1916. Ma charakter nacjonalistyczny i głósi hasło dyktatury.

Viviani — Renć, polityk francuski, jeden z przywódców obozu socjalistycznego. Ur. 1863, adwokat, poseł do parlamentu od 1893, wielokrotny minister, prcmjer w 1914—15, zm. w 1925.

Vorwärts — dziennik berliński, organ centralny partji socjalistycznej, założony w 1890. Redaktor: Fryderyk Stampfer.

Vossische Zeitung — dziennik berliński kierunku demokratycznego. Założony w 1725. Redaktor: G. Bernhard.

Votni - głos oddany przy głosowaniu.

V o t u ni z a u f a n i a oznacza uchwałę większości zgromadzenia, wyrażającą zaufanie kierownikowi rządu lub też pewnej organizacji.

V o t u ni s e p a r a t u m oznacza zapisaną w protokóle opinie odmienną od uchwały większości.

W.

Waloryzacja — przerachowanie istniejący cli zobowiązań pieniężnych według nowej waluty wzgl. według pewnej określonej 'jednostki monetarnej, np. w Polsce w 1924 uregulowana została rozporządzeniem Prezydenta waloryzacja zobowiązań przed wojennych.

Warszawianka — dziennik warszawski, nieoficjalny organ stronnictwa Chrz.-Narodowego. Założony w 1924 przez dotychczasowych

kierowników redakcyjnych „Rzeczypospolitej⁴⁴, sprzedanej posłowi Korfantemu przez I. Paderewskiego. Redaktor: St. Stroński.

Wasilewski - - Leon, publicysta polski. Ur. 1870 w Petersburgu, wydział filozoficzny Uniwersytetu we Lwowie i w Pradze, redaktor „Przedświt⁴¹ 1898—1902 i „Robotnika⁴⁴ 1908 do 1914, poseł w Lstonji w 1920, przewodniczący komisji granicznej na Wschodzie 1921 do 1924. Ogłosił: Stronnictwa polityczne w Królestwie Polskim (1904, pseud. Informator), Współczesne państwo konstytucyjne (1905), Luropa po wojnie (1924), Dzieje P. P. S. (1925), Litwa i Białoruś (1925), Ukraińska sprawa narodowa w jej rozwoju historycznym (1925), Finlandia (1925) i wiele innych prac.

Wasilewski — Zygmunt, publicysta, literat i polityk polski. Ur. 1805 w Świętokrzyskiem, skończył Wydział prawny w Kijowie, redaktor „Głosu" w Warszawie 1895—99, „Słowa Polskiego" we Lwowie 1902—15, tygodnika „Sprawa Polska⁴⁴ w Petersburgu 1915—17, „Gazety Warszawskiej“ 1918—25, „Myśli Narodowej⁴⁴ od 1925, członek Związku Lud.-Nar. Ogłosił: Warszawa współczesna (1902), Myśl przebudowy (1912), Na wschodnim posterunku (1919), O życiu i katastrofach cywilizacji

narodowej (1920), Proces Lednickiego 092 0, Dyskusje (1926) i szereg prac literackich.

Wasiutyński Bohdan, prawnik i publicysta polski (Zw. Lud.-Nar.). Ur. 1882 w Pskowie, wydział prawa Uniwersytetu Warszawskiego, redaktor „Ekonomisty”. redaktor „Przeglądu Narodowego”, współredaktor „Gazety Warszawskiej”, profesor prawa administracyjnego Uniwersytetu Poznańskiego 1921 do 1925, Uniwersytetu Warszawskiego od 1925, redaktor „Przeglądu Wszechpolskiego” (1925 do 1926). Ogłosił: Ubezpieczenie robotników w Europie Zachodniej (Ekonom i sta 1903), Administracja lokalna Królestwa Polskiego 1807 do 1905 (1906), Ruch wychodźczy z Królestwa Polskiego (1906), Ludność żydowska w Królestwie Polskiem (1911), Nasza Ojczyzna (1925), Ustrój władz rządowych i samorządowych w Polsce (w wyd. Eucyklopedja prawa, 1925).

Watykan - p. Stolica Apostolska.

Webb — Sidney, ekonomista angielski i polityk obozu socjalistycznego (Fabian Society). Ur. 1859, adwokat, profesor ekonomji społecznej, poseł do parlamentu (partia pracy) 1922, minister handlu w gabinecie Mac Donalda w 1924. Ogłosił: The History of Trade Unions (1894), Fabian Essays (1920), A Constitu-

tutiou for the Socialist Commonwealth of Great Britain (1920), Consumers Cooperative Movement (1921), Decay of Capitalist Civilisation (1923) etc.

Weimar — miasto w Niemczech, stolica Turynii, przed wojną światową rezydencja książąt sasko-weimarskich. Zwołane do tego miasta Zgromadzenie Narodowe niemieckie uchwaliło konstytucję w 1919. Stąd nazwa „Konstytucji Weimarskiej”^{4*}.

Wcinfcl d - Ignacy, statystyk i ekonomista polski. Ur. 1877 w Łamowie, doktorat praw w Krakowie, radca Prokuraturii Generalnej, wiceminister skarbu 1920—21, wicedyrektor Głównego Urzędu Statystycznego 1922—23, prezes lwowskiej Izby Skarbowej 1924—26. Ogłosił: *Opodatkowanie spirytusu* (1916), *Rocznik Polski* (z Romerem, 1917), *Atlas Polski* (z E. Szturmem i J. Piekalkiewiczem, 1924—25).

Wclsskirchner — Ryszard, polityk austriacki obozu chrześcijańsko-społecznego (stworzonego przez burmistrza Lucycra). Ur. 1861, długoletni burmistrz Wiednia, obecnie Przewodniczący Rady Narodowej.

Werbunek — przyjmowanie do wojska ludzi na podstawie dobrowolnego zgłoszenia się, np. w Anglii i Stanach Zjednoczonych.

Werdykt — orzeczenie sędziów przysięgłych, dotyczące winy podsądnego.

Wersalski Traktat — p. Traktat Wersalski.

Weryfikacja wyborów — sprawdzanie ważności wyborów. W Polsce przy wyborach do Sejmu i Senatu ważność wyborów niezaprotestowanych sprawdza Sejm. O ważności wyborów zaprotestowanych rozstrzyga Sąd Najwyższy.

Westarp — Kuno hr., przywódca konserwatystów niemieckich (Deutsch-Nationaleii). Ur. 1804, sędzia Trybunału Administracyjnego w Berlinie, poseł do parlamentu od 1908, jeden z kierowników berlińskiej „Krcuzzeitung”.

Westminster Gazette — dziennik londyński obozu liberalnego z odcieniem prawicowym (Asquith). Założony w 1893. Redaktor: Spender.

Węgry — O b s z a r : ok. 93.000 kin. kw.
L u d n o ś ć (1924): ok. 8.200.000; z tego katolików ok. 63°/c, kalwinów ok. 2°**Vj**_{ot} luteran ok. 6°/... Stolica: Budapcst (ok. 1.200.000 m.).

U s t r ó j p o l i t y c z n y : monarchia konstytucyjna, tron wakujący, regentem jest admirał Mikołaj Hortliy, ur. 1808, objął regencję w 1920. Parlament jednoizbowy (Zgromadzenie Narodowe), wybierany na 5 lat w gło-

waniu powszechnem i równem (we wsiach jawncm).

Rezultat wyborów do Zgromadzenia Narodowego w maju 1922: partia narodowa (mali rolnicy i mieszczaństwo) 139 in., socjaliści 24, chrześcijańsko-narodowi 22, różne inne partie 60.

Eksport (1924): ok. 575 milionów koron złotych; z tego mąka pszena 101 mil jonów, bydło i mięso 55 milionów, zboże 48 milj., cukier 44 milj. etc. Import: ok. 703 milionów; z tego tkaniny bawełniane 99 milj., drzewo 71 milj., tkaniny wełniane 03 milj., węgiel 49 milj. etc). Waluta : korona węgierska (około 0,00001 doi.).

Wiadomości statystyczne — dwutygodnik wydawany w Warszawie przez Główny Urząd Statystyczny od 1923. Zawiera najnowsze rezultaty badań statystycznych tego urzędu. Redaktor: Stefan Szulc.

Wiek Nowy — dziennik popularny lwowski, założony w 1901 i redagowany przez Bronisława Laskownickiego. Charakter bezpartyjny z odcieniem lewicowym.

Wielka Brytania — p. Anglja.

Wierzbicki — Andrzej, ekonomista i polityk polski. Ur. 1877, Instytut Technologiczny w Petersburgu, naczelny dyrektor Centralnego

Związku Polskiego Przemysłu, Górnictwa, Handlu i Finansów, poseł na Sejm od 1919 (Zw. Lud.-Nar.), przewodniczący sejmowej Komisji przemysłowo-handlowej, autor wielu artykułów w sprawach społeczno-gospodarczych.

Wiktor **Emanuel** III. ■— król włoski. Ur. 1869, objął tron w 1900. Najstarszy syn: Humbert, ks. Piemontski, ur. 1904.

Wilhelm II — b. król pruski i cesarz niemiecki. Ur. 1859, objął tron w 1888, po rewolucji 1918 schronił się w listopadzie do Amerongen w Holandji, w 1920 nabył dobra Doorn i tam poślubił w 1922 wdowę po księciu Janie Jerzym von Sehmaich-Corolath. Najstarszy syn: Wilhelm, ur. 1882.

Wilson — Woodrow, prawnik i polityk amerykański. Ur. 1856, profesor nauk politycznych na Uniwersytecie Princeton, gubernator stanu New Jersey, Prezydent republiki 1912 do 1920 (partja demokratyczna), zwolennik pacyfizmu i główny Inicjator Ligi Narodów, laureat Nobla 1919. Miał wielki wpływ na wynik wojny światowej (p. Czternaście punktów), zm. w 1924. Ogłosił: *The State* (1889), *History of the American People* (1902), *A new Freedom* (1916) etc.¹⁾.

*) Por. Pretiatkowicz, *Idea polityczna Wilsona* (Przegląd Współczesny 1924).

Winiarski — Bohdan, prawnik polski. Ur. 1884 w Łomżyńskiein, doktorat praw Uniwersytetu Jagiellońskiego w 1910, radca prawny Delegacji Kongresowej 1919 21, profesor prawa międzynarodowego Uniwersytetu Poznańskiego od 1922, przedstawiciel Polski w Międzynarodowej Komisji Komunikacyjnej i Tranzytowej oraz w Komisji Odry. Przewodniczący Komitetu Likwidacyjnego na b. zabór pruski 1924—26. Ogłosił: Przedstawicielstwo ustosunkowane i reforma wyborcza we Francji (1913), Rzeki "polskie ze stanowiska prawa międzynarodowego (1922), Ustrój polityczny ziem polskich w XIX wieku (1923) etc.

Wirth — Józef, polityk niemiecki, jeden z przywódców Centrum katolickiego (odcień lewicowy, republikański). Ur. 1879, profesor gimnazjalny, poseł do parlamentu od 1914, minister skarbu 1920—22, premier 1921—22, występował za wypełnieniem zobowiązań traktatowych Niemiec.

Wirylista — członek parlamentu lub innego zgromadzenia, nie na podstawie wyboru, lecz z tytułu swego stanowiska.

Witos — Wincenty, polityk polski, przywódca stronnictwa „Piast¹". Ur. 1874 w Wierzchosławicach, skończył tamże szkołę ludową dwuklasową, naczelnik tejże gminy od 1908, poseł

do parlamentu austriackiego 1911 -18 i Sejmu galicyjskiego 1908—14, poseł na Sejm polski od 1919, premier 1920—21 i od maja do grudnia 1922. Kilkudniowy premjer w maju 1926, obalony przez zamach stanu marsz. Piłsudskiego.

Włochy — O b s z a r (bez kolonij): około 310.000 km. kw. L u d n o ś ć (1924): około 39.000.000; przeważnie katolicka. S t o l i c a : Rzym (092.000 m.).

U s t r ó j p o l i t y c z n y : monarchia konstytucyjna, panujący Wiktor Emanuel III z domu Sabaudzkiego, ur. 1869; następca tronu Huinbert, ur. 1904.

Parlament dwuizbowy. Izba poselska wybierana na 5 lat w głosowaniu powszechnem. Senat złożony z członków mianowanych dożywotnio przez króla. Niema rządów parlamentarnych. Premjer od 1922: Benito Mussolini.

Rezultat wyborów do Izby poselskiej w kwietniu 1924: faszyci 374 m., socjaliści 47 m., popolari (Don Sturzo) 39 m., komuniści 19, partie liberalne i demokratyczne 56 m. (p. Faszyszizm).

E k s p o r t (1924): ok. 14 miliardów lirów; z tego jedwab surowy 2.000 milionów, tkaniny bawełniane 1.600 milj., owoce 520 milj., konopie surowe i przerobione 516 milj., wyroby

jedwabne 497 mili-, sery 409 mili. etc. 1 ni - port: ok. 19 miliardów; z tego bawełna surowa 2.800 milionów, zboże 2.482 milj., węgiel 1.563 mili., wciną 672 milj., skóry 652 mili., drzewo 529 milj. etc. W a l u t a : lir (ok. 0,04 doi.).

Wojciechowski — Stanisław, b. Prezydent Rzeczypospolitej. Ur. 1869 w Kaliszu, studiował matematykę w Uniwersytecie Warszawskim, z powodów politycznych musiał emigrować za granicę w 1892. Należał do P. P. S. W 1906 wrócił do Polski i zajął się propagandą ruchu spółdzielczego. Prezes Polskiego Zjednoczenia Międzypartyjnego w Moskwie w 1917, Profesor Wyższej Szkoły Handlowej w Warszawie 1918—22, Minister Spraw Wcwn. 1919—20, wybrany na Prezydenta w grudniu 1922, zrezygnował w maju 1926 na skutek rewolucji wojskowej. Ogłosił: Kooperacja w rozwoju historycznym (1923) etc.

Wojewoda — jest na terenie swego województwa przedstawicielem Rządu, sprawującym z jego ramienia władzę państwową. Mianowany jest przez Prezydenta na wniosek Ministra Spraw Wcwu, wykonuje zlecenia poszczególnych ministrów, właściwych dla danego sprawowanego przezeń działu admini-

Stanisław Wojciechowski

stracji państwowej. Sprawuje władzę nadzorczą nad samorządem.

Polska została podzielona na 10 województw, a mianowicie: 1. Białostockie, 2. Kieleckie, 3. Lubelskie, 4. Łódzkie, 5. Warszawskie, 6. Nowogródzkie, 7. Poleskie, 8. Wileńskie, 9. Wołyńskie, 10. Krakowskie, 11. Lwowskie, 12. Stanisławowskie, 13. Tarnopolskie, 14. Pomorskie, 15. Poznańskie i 16. Śląskie. Warszawa nie wchodzi w skład województwa i tworzy odrębną jednostkę administracyjną z Komisarzem Rządu na czele.

Wojewódzki Sylwester, polityk polski obozu skrajnie lewicowego (p. Niezależna Partja Chłopska). Ur. 1892 w Pskowie, Instytut psychoneurologiczny w Petersburgu, służba w I Brygadzie Legjonów Polskich, kierownik „Wyzwolenia” w ziemi wileńskiej, poseł na Sejm od 1922. W 1924 wystąpił z „Wyzwolenia” i utworzył „Niezależną Partję Chłopską”, przyczem został prezesem tego Klubu.

Wojsko polskie - - p. Armja polska.

Wolff — Teodor, publicysta niemiecki. Ur. 1868, redaktor naczelny „Berliner Tagblattu”. jeden z założycieli niemieckiej Partii Demokratycznej. Zawzięty wróg Poineare’go.

Wolffa Biuro Telegraficzne — założone w 1849 w Berlinie przez Bernharda Wolffa, od 1874 spółka akcyjna.

Wolnoinularze — p. Masoni.

Worins Rćne, socjolog francuski. Ur. 1809, referent w Radzie Stanu, założył w Paryżu Instytut międzynarodowy socjologii i miesięcznik „Revue internationale de sociologie“ zni. w 1926. Ogłosił: Orgauisme et societe (1896), Philosophie des scieuccs sociales (1903), La socjologie, sa nature, son contenu, ses attaches (2 wyd. 1926) etc.

Wójt — organ samorządu guinnngo, naczelnik gminy w b. dzielnicy rosyjskiej i austriackiej.

Wóycicki — Aleksander X., ekonomista i działacz społeczno - polityczny. Ur. 1878 w Warszawskim, doktorat nauk politycznych w Lowanjum i stopień kandydata św. teologii w Petersburgu, profesor Akademii Duchownej w Petersburgu, po wojnie profesor Uniwersytetu Lubelskiego i Wileńskiego, poseł na Sejm od 1922 (Chr. Dem.), prezes sejmowej Komisji Pracy. Ogłosił: I Izieje klasy robotniczej w Polsce (1918), Sociologia (1920), Chrześcijański ruch robotniczy w Polsce (1921) etc.

Wrangel — Piotr, baron. Ur. 1878, oficer gwardji, stał na czele artcji antybołszewickiej na Kaukazie w 1919, na Krymie w 1920, w jesieni 1920 rozbity przez bolszewików emigrował do Konstantynopola, potem do Belgradu.

Wybory - p. Ordynacja wyborcza.

Wysłouch - - Bolesław, działacz polityczny obozu radykaluo-ludowego. Ur. 1874 na Polesiu, studja w Instytucie Technologicznym w Petersburgu, redaktor „Przyjaciela Ludu** w Krakowie, potem „Przeglądu Społecznego*¹, wreszcie „Kurjera Lwowskiego**”. Senator od 1922, zrazu Piastowiec, potem członek Klubu Pracy.

Wywłaszczenie — przewidziane jest według Konstytucji Polskiej (art. 99) tylko „w wypadkach ustawą przewidzianych, ze względów wyższej użyteczności, za odszkodowaniem** (p. Reforma rolna).

Wyzwolenie — partja powstała podczas wojny światowej z ruchu ludowego „Zaraniarzy“ (p. Malinowski). Jest organizacją polityczną chłopów bezrolnych i małorolnych. Domaga się wywłaszczenia bez odszkodowania tia rzecz państwa, które nada ziemię chłopom na własność prywatną. W przeciwieństwie do socjalistów broni wolnego handlu i występuje przeciw obniżaniu cen na produkty rolne.

Żąda oddzielenia Kościoła od Państwa. W sprawach zewnętrznych podkreśla interes państwowy i głosi za budżetem wojskowym. Popiera najsilniej marsz. Piłsudskiego.

Partja ma 24 posłów i 8 senatorów. Prezesem klubu sejmowego jest poseł Stolarski. Organem stronnictwa jest tygodnik „Wyzwolenie“.

Wyzwolenie — tygodnik ludowy, wydawany w Warszawie od 1914. Naczelny organ stronnictwa „Wyzwolenie**”. Redaktor: Michał Róg.

Z.

Zagluf Pasza — Saad, przywódca nacjonalistów egipskich, premier w 1924, **PO** zamordowaniu angielskiego gubernatora Lee Stacksa musiał ustąpić (na rzecz Zirwara Paszy), przy wyborach w maju 1926 otrzymał ogromną przewagę mandatów.

Zaleski — August, polityk polski. Ur. 1883. skończył wydział ekonomiczny Uniwersytetu Londyńskiego, profesor literatury i historii polskiej przy tym Uniwersytecie 1015—18, Charge d'affaires w Berlinie 1918, poseł w Atenach 1920, poseł w Rzymie przy Kwirynale 1922 do 1926, Minister Spraw Zagr. od czerwca 1926.

Zaleski - - Stefan, ekonomista polski. L.Jr. *888 w Radomskim, licencjat nauk społecznych w Genewie, doktorat nauk ekonomiczno-politycznych w Poznaniu, redaktor działu ekonomicznego i demograficznego w „Encyclopédie Polonaise“ (Lozanna, 1915—19). profesor ekonomii politycznej Uniwersytetu Poznańskiego od 1925, członek Komitetu Rzecznawców do spraw podwójnego opodatkowania i ucieczki kapitałów przy Lidze Narodów. Ogłosił: *Vie économique et sociale de la Pologne* (1916). *Démographie générale de la Pologne* (1920), *Idea słusznej płacy* (1925) etc.

Załuska — Jan, polityk polski (Zw. Lud.-Nar.). Ur. 1873 w Ostrowskiem, lekarz, prezes tajnego Towarzystwa Oświaty Ludowej 1895 do 1898, więziony i zesłany w głąb Rosji, skąd zbiegł do Krakowa, w 1905 jeden z głównych organizatorów Narodowego Związku Robotniczego, redaktor „Zorzy” od 1914, poseł na Sejm od 1919, prezes Zarządu Głównego Związku Lud.-Nar.

Zamach **stanu** — czyli zdrada stanu, Coup d'Etat. Hochverrat, zamach na istniejący ustrój państwa lub na całość obszaru państwa. Zamierzonym lub użytym środkiem działania jest przemoc. Kodeks karny, obowiązujący w b. dzielnicy rosyjskiej nazywa zamach stanu

„buntem^{*1} i odróżnia KO od „zdrady państwa^{**}, polegającej na współdziałaniu z nieprzyjacielem.

Zamoyski — Maurycy lir. ordynat, polityk polski-. Pracował zrazu w organizacjach rolniczych, był prezesem Towarzystwa Rolniczego w Warszawie, potem posłem do pierwszej Dumy. Podczas wojny światowej przyczynił się do powstania Polskiego Komitetu Narodowego (w Paryżu), którego został wiceprezesem. Poseł Polski we Francji 1919—24. minister spraw zagr. w 1924, obecnie prezes Rady Naczelnej Organizacji Ziemiańskich.

Zarządzenie — czynność władzy administracyjnej, w charakterze władzy publicznej, wywołująca skutki prawne w wypadku konkretnym, np. udzielenie komuś koncesji przemysłowej (p. Akt administracyjny).

Podczas gdy „rozporządzenie^{**} władzy administracyjnej nosi charakter ogólny, abstrakcyjny (np. rozporządzenie Ministra skarbu, określające wymiar podatku dla całej kategorii osób), to „zarządzenie^{**} nosi zawsze charakter indywidualny, konkretny (np. wymierzenie podatku danemu obywatelowi).

Zdziechowski — Jerzy, ekonomista i polityk polski (Zw. Lud.-Nar.). Ur. 1880 na Podolu, skończył Akademię wyższych nauk handlo-

wych w Antwerpii, prezes wydziału wojskowego polskiej Rady Zjednoczenia Międzypartyjnego w Petrogradzie 1917—18, prezes Rady Naczelnej związków drzewnych w Polsce 1920—22, Dosł na Sejm od 1922, prezes komisji budżetowej, minister skarbu 1925—26. Ogłosił: *Finanse Polski w latach 1924 i 1925* (1925).

Zdziechowski — Marjan, historyk literatury i publicysta polski. Ur. 1861 w Mińszczyźnie, doktorat filozofii Uniwersytetu Jagiellońskiego, profesor tegoż Uniwersytetu 1894—1918, profesor Uniwersytetu Wileńskiego od 1919, rektor w 1925—27. Ogłosił: *Mesjaniści i słowianofile* (1888), *Odrodzenie Chorwacji* (1902), *Pesymizm, romantyzm i podstawy chrześcijańskie* (1914), *Wpływy rosyjskie na duszę polską* (1920), *Europa, Rosja, Azja* (1922) etc. W polityce reprezentuje kierunek konserwatywno-monarchiczny.

Ziemięcki — Bronisław, polityk polski (P. P. S.). Ur. 1886 w Wileńszczyźnie, studia politechniczne, poseł na Sejm od 1919, minister pracy i opieki społecznej w gabinecie Moraczewskiego w 1919 i w gabinecie Skrzyńskiego 1925—26.

Zitnertmann — Kazimierz X., ekonomista polski. Ur. 1874 w Poznaniu, studia teolo-

giczne i ekonomiczne, redaktor „Kurjera Poznańskiego” w 1903, profesor chrześcijańskich nauk społecznych w Uniwersytecie Jagiellońskim od 1910, rektor w 1924 25, zmarł 1925. Ogłosił: Uregulowanie prawne umów taryfowych (1909), Ks. Patron Wawrzyniak (1911), Fryderyk Wielki i jego kolonizacja na ziemiach polskich (1915) etc.

Zinowjew — Grzegorz, komunista rosyjski. Ur. 1883, jeden z najbliższych współpracowników Lenina, przewodniczący petrogradzkiej Rady Delegatów, przewodniczący Komitetu Wykonawczego Kominternu, w 1926 wpadł w konflikt z partją (przeciwnik Nepu) i jest stopniowo usuwany ze swych stanowisk.

Zjednoczenie Niemieckie — p. Niemieckie Zjednoczenie.

Zjednoczone Stany — p. Stany Zjednoczone.

Złoty — p. Bank Polski i Polska (waluta).

Znaniński — Florian, socjolog polski. Ur. 1882 we Włocławsku, doktorat filozofii w Krakowie, dyrektor Towarzystwa Opieki nad Wychodźcami w Warszawie 1911 14, Lecturer of Sociology Uniwersytetu w Chicago, profesor socjologii i filozofii kultury Uniwersytetu Poznańskiego od 1920. Ogłosił: Humanizm i poznanie (1912), The Polish Pea-

bant (1918—20), Cultural Keality (1919), Upadek cywilizacji zachodniej (1920), Wstęp do socjologii (1922), The Laws of Social Psychology (1925) etc.

Zorza — tygodnik ludowy, organ Zw. Lud. Nar., wydawany przez posła Załuskę. Wychodzi od 1800.

Związek Ludowo-Narodowy — powstał w 1919 z Narodowej Demokracji i mniejszych ugrupowań do niej zbliżonych. Jest to stronnictwo nacjonalistyczne i antysemityczne. Występuje przeciw polityce klasowej i grupuje reprezentantów niemal wszystkich klas społecznych, najwięcej z kół inteligencji, przemysłowców, kupców i rzemieślników, najmniej ziemian i robotników. W polityce zagranicznej popiera sojusz z Francją i odnosi się krytycznie do Anglii. Występuje przeciw decentralizacji państwa, zwłaszcza na wschodzie. Zwalcza silnie politykę imperialistyczną i federacyjną Józefa Piłsudskiego. W dziedzinie gospodarczej jest przeciwny etatyzmowi.

Partia ma 100 posłów w Sejmie i 30 senatorów. Prezesem klubu parlamentarnego jest poseł Głąbiński. Prezesem Zarządu Głównego w stronnictwie jest poseł Załuska. Głównymi organami stronnictwa w Warszawie są: Gazeta Poranna, Myśl Narodowa i Zorza.

Współdziałają ze Związkiem organizacje: Rozwój, Straż Narodowa. Narodowa Organizacja Kobiet, Młodzież Wszechpolska etc.

Związek naprawy Rzeczypospolitej — organizacja utworzona w 1926 i popierająca politykę marszałka Piłsudskiego. Grupuje przeważnie inteligencje radykalna. Organ: tygodnik „Przełom” w Warszawie.

Zwłazek państw — p. Federacja.

Zwierzchnictwo — p. Suwerenność.

Żeligowski — Lucjan, generał polski. Ur. 1865 w Nieświeżu, szkoła wojskowa w Rydze, dowódca wojsk polskich w południowej Rosji w 1917—18, zajmuje Wilcńszczyznę w paźdz. 1920, minister spraw wojsk. 1925—26.

Życie Wołynia — tygodnik wydawany w Łucku pod redakcją J. Podoskiego. Wychodzi od 1924. Charakter bezpartyjny z odcieniem pravicowym.

Żydowskie Koło — klub parlamentarny złożony z 34 posłów i 12 senatorów. Prezesem klubu był przez dłuższy czas poseł Reich, potem poseł Hartglas. W skład Koła Żydowskiego wchodzi następujące grupy: 1. posłowie i senatorowie Żydowskiej Rady Narodowej fdo które: najeża: stronnictwo sjonistyczne w Polsce, sionistyczna partja or-

todoksyjna Mizrachi, sionistyczna partja pracy Hitachdmh, grupa bezpartyjnych), 2. posłowie i senatorowie Wschodniej Małopolski, 3. posłowie i senatorowie organizacji Żydów ortodoksów, 4. posłowie i senatorowie Centrali Związku Kupców.

Nic należy do Koła Żydowskiego t. zv „Żydowska Partja Ludowa”, reprezentowana przez jednego posła (Pryłucki). Domaga się ona dla Żydów autonomji kulturalnej i uznaje żargon za narodowy język żydowski.

Żydzi - Ilość ogólna Żydów (wyznania inożeszowego) na świecie wynosi ok. 12—13 milionów. Z tego najwięcej w Polsce (ok. 3 milj.), w Rosji ok. 2.500.000, w Rumunii ok. 800.000, w Niemczech ok. 500.000, w Stanach Zjcdn. ok. 400.000, w Wielkiej Brytanii ok. 300.000 etc.

W Polsce na terenie b. dzielnic rosyjskie mieszka ok. 2.100.000 Żydów, w b. dzielnic; austriackiej ok. 500.000, w b. dzielnic pruskie, ok. 30.000.

UZUPEŁNIENIA.

Albania (uzupełnienie) — Ustroj polityczny : na podstawie konstytucji z 1925 Albania jest republika z rządami parlamentarnemu Władza ustawodawcza dwuizbowa. Prezydent republiki jest wybierany przez Zgromadzenie Narodowe. Prezydent obecny: Ali iriet Zogu (1925 -32).

Amendola — Jan, przywódca liberałów włoskich. Ur. 18S3, profesor filozofii, poseł do parlamentu od 1919, przeciwnik faszyzmu i przywódca opozycji Aveutyiiskicj, pobity przez faszystów w 1925 wyjechał do Francji, zmarł w 1926.

Anglia (uzupełnienie). — E k s p o r t Wielkiej Brytanii (1925): ok. 927 mil jonów funtów sztcrł.; z tego wyroby bawełniane 201 milj.. wyroby żelazne i stałow\ e Ob iriilj., wyroby wełniane 61 milj., żywność i napoje 57 milj., węgiel 50 milj., maszyny 49 milj. etc. 1 t u p o r t : ok. 1 323 milionów; z tego żywność i napoje 293 milj., bawełna 12r milj., mięso 122 milj., zboże⁵ mąka 112 inifi., wełna 76 milj. etc.

K o l o n j e a n g i e l s k i e. Konferencja imperjalna, zebrana w Londynie w listop. 1926 określiła stosunek prawnopolityczny pomiędzy Wielką Brytanią a Dominiami (koloniami autonomicznymi) w sposób następujący: They are autonomous Communities within the British Empire; equal in status, in no way subordinate one to another in any respect of their domestic or external affairs, though united by a common allegiance to the British Commonwealth of Nations. Formuła ta stwierdza niezależność prawnopolityczną każdej z kolonii, połączonych osobą króla i tworzących dohrouohiy związek państw.

Anschütz - Gerhard, prawnik niemiecki. Ur. 1876, profesor Uniwersytetu w Tubindze, Berlinie i Heidelbergu. Ogłosił: *Hic gegenwertigen Theorien iiber den Begriff der gesetzgebenden Gewalt* (2 wyd. 1901), *Hic V erfassung des Deutschen Reichs*, *Fiu Kommentar fur Wissenschaft und Praxis* (3 wyd. 1926) etc.

Bank Polski (uzupełnienie). — Ustawa z 28 list. 1925 oraz Rozporządzenie Prezydenta z 22 paźdz. 1926 upoważniły Rząd do podniesienia granicy obiegu monet metalowych, z wyjątkiem złotych, do kwoty 12 zł. na każdego mieszkańca Rzpltej Polskiej. Ogólna suma

ibiegu monet powyższych oraz biletów państwowych nie inoże przekraczać kwoty 40U miljnów złotych.

W końcu 1920 roku było w obiegu: banknotów Ok. 550 milionów zł, biletów zdawkowych ok. 280 milj, monet srebrnych ok. 88 mili, bilonu ok. 48 milj.

Bernhard — 1) Jerzy, publicysta niemiecki. Ur. 1875, urzędnik bankowy i dziennikarz, zrazu umiarkowany socjalista, obecnie demokrata, redaktor „Vossische Zeitung” od 1913, prezes Związku dziennikarzy niemieckich. — 2) Ludwik, ekonomista niemiecki. Ur. 1875, proiesor Uniwersytetu Berlińskiego. Ogłosił: Das poluisclie Gemeinwesen im prucussischen Staut (1907), Bas System Mussolini (1924) etc.

Bethlen — Stefan hr, polityk węgierski. Ur. 1873, poseł do parlamentu od 1901, przywódca Węgrów siedmiogrodzkich, prcuijer ud 1921. Reprezentuje politykę t. zw. liberalizmu chrześcijańskiego.

Bezrobocie (uzupełnienie) — największa ilość bezrobotnych w Polsce była w lutym 1920 (ok. 364.000); w lisL 1926 było zarejestrowanych ok. 198.000 bezrobotnych.

Białoruski klub — Klub parlamentarny polskiego Sejmu i Senatu, liczy 5 posłów i 2 senatorów. Prezesem klubu jest pos. Taraszkiewicz. W skład klubu wchodzi Chrześcijańsko-Demokratyczny Związek Białorusinów i Białoruska Socjalno-Demokratyczna partja.

Bardziej radykalny charakter nosi Klub Białoruskiej Robotniczo-Włościańskiej Hromady, liczący 5 posłów w Sejmie. Dąży on do stworzenia Białoruskiej Republiki Socjalistycznej drogą rewolucji socjalnej. Prezesem klubu jest poseł Rogula.

Żywą działalność na terenie Białorusi w ostatnich czasach rozwiniął zalegalizowany przez Rząd Polski w jesieni 1926 „Białoruski Związek Włościański” (Hurtków) ¹⁾, który w pierwszym punkcie swego programu umieścił cel następujący:

§ 1. Stojąc na gruncie samostanowienia narodu Białoruski Związek Włościański upatruje swój ideał w niezależności złączonych ziem narodu białoruskiego oraz w dobrych sąsiedzkich stosunkach z iunymi granicznymi narodami, w dążeniu do federacji z nimi.

1) H nitki oznaczają w języku białoruskim kółka.

Biegeleisen — Lenn Władysław, ekonomista polski. Ur. 1885, doktorat praw we Lwowie, sędzia we Lwowie, sekretarz generalny Centrali Odbudowy w Krakowie, profesor ekonomji w Szkole Sztabu generalnego, wykłada w Wolnej Wszechnicy Polskiej. Ogłosił: *Rozwój gospodarczy nowoczesnej wsi polskiej* (1916), *Teoria małej i wielkiej własności* (1918), *Reforma rolna głównych państw europejskich* (1924) etc.

Bekanowski Maurycy, polityk francuski obozu prawicowego (t. zw. lewica republikańska demokratyczna). Lir. 1879, adwokat, poseł do parlamentu od 1914, referent generalny budżetu 1920 24, minister marynarki w gabinecie Poincaró'go w 1924 i handlu w 1926.

Bonapartyści (uzupełnienie) — no śmierci Wiktora Napoleona w maju 1926 pretendentem do tronu został syn jego Napoleon Ludwik, ur. 1914.

Bouffał — Bronisław, prawnik polski. Ur. 1877 w Białostockim, studja prawne w Petersburgu i Heidelbergu przed wojną adwokat i publicysta w Warszawie. Charge d' Affaires w' Rydze 1919 20. major W. P., profesor Uniwersytetu Lubelskiego od 1924. Ogłosił: *Auto-uomja kolonii angielskich* (1907). Wykład ekonomii politycznej (1908), *Teoria odpowiedzial-*

ności organów władzy administracyjnej (1911), Organizacja stronnictw politycznych w Anglii i Stanach Zjedn. (1926), O wzmocnieniu władzy Prezydenta Rzplitej (1926), Układy w Locarno a bezpieczeństwo Polski (1926) etc.

Bucharin — Mikołaj, jeden z najbardziej wpływowych teoretyków komunizmu rosyjskiego. Ur. 1888, publicysta, docent Uniwersytetu Moskiewskiego, przystąpił do bolszewików w 1917, przewodniczący Komitetu Wykonawczego Kominternu. redaktor „Prawdy”. Ogłosił: Walka klasowa i rewolucja rosyjska, Ekonomia okresu przejściowego, Materializm historyczny, ABC komunizmu etc.

Bukowiecki — Stanisław, prawnik polski. Ur. 1867 w Opatowie, doktorat Uniwersytetu Heidelberskiego, adwokat w Warszawie, Minister Sprawiedliwości w 1917, prezes Prokuraturii generalnej od 1919. Ogłosił: Naród jako podmiot gospodarstwa społecznego (1911), Szkoła wobec prawa politycznego (1912). Polityka Polski Niepodległej (1922) etc.

Byrka - Władysław, ekonomista i polityk polski (Piast). Ur. 1878 w Samborze, studja prawne we Lwowie, urzędnik Ministerstwa Skarbu 1918 19, dyrektor P-. K K. P. 19X9 do

1920, poseł na Sejm od 1922, przewodniczący komisji skarbowej.

Car — Stanisław, prawnik polski. Ur. 1882 w Warszawie, adwokat, sędzia pokoju w 1915, pracował w Departamencie sprawiedliwości Tymczasowej Rady Stanu, szef Kancelarii Cywilnej Naczelnika Państwa 1918—22 i Prezydenta Mościckiego w 1926, redaktor „Palestry” 1924—25, Wiceminister sprawiedliwości od listopada 1926. Ogłosił: Rys urzędzeń municypalnych w Polsce (1910), Z zagadnień konstytucyjnych Polski (1924), Zarys historii adwokatury w Polsce (1925).

Chliboroby — klub sejmowy Ukraińsko-Włościańskiej partji ze wschodniej Małopolski. Zajmuje stanowisko lojalne wobec państwowości polskiej i jest bardzo zwalczany przez inne partje ukraińskie. Prezesem klubu jest ks. Mikołaj Ukw.

W paźdz. 1926 partja Ukraińsko-Włościańska połączyła się ze Zjednoczeniem Monarchistów Polskich.

Chwila — dziennik lwowski kierunku slonistycznego. Założony w 1919.

Cole — Jerzy, główny teoretyk socjalizmu gildejnego w Anglii. Ur. 1889, profesor Unlwer-

sytetu Londyńskiego. Ogłosił: *The World of Labour* (1913), *Selfgovernment in liindustry* (1917), *The Meaning of Industrial Erecdom* (191s), *Social Tlieory* (192U), *Ouild iłkicialisin Restatcd* (1920) etc.

Corradini Enrico, nacjonalista wioski. Ur. lhfis, długoletni wydawca tygodnika „Idea Nazionale”, obecnie senator i członek Wielkiej Rady faszystowskiej.

Corriere della Sera (uzupełnienie) — w list. 1925 zmienione zostało kierownictwo pisma, obecnie życzliwe dla faszyzmu.

Coudenhve-Kalergi — Henryk lir. Ur. 1894, propaguje idee gospodarczego zjednoczenia europejskich krajów. Ogłosił: *Pan-Europa* (1923).

Czcheidze — Mikołaj, polityk gruziński obozu socjalistycznego. Ur. 1804, poseł do III i IV Dumy, przewodniczący frakcji socjalno-demokratycznej, przewodniczący konstytuandy gruzińskiej w 1918, zmuszony do ucieczki zagranicę w 1921, popełnił samobójstwo w Paryżu w 1926.

Czechosłowacja (uzupełnienie) — Rezultat wyborów do Sejmu w list. 1925 był następujący: agrariusze (Syelila) 45 m., komuniści 41, ludowcy katoliccy (Śramek) 31, socjalni demo-

kraci 29, socjaliści narodowi (Klofacz) 28, słowackie stronnictwo ludowe (ks. Hlinka) 23, narodowi demokraci (Kramarz) 13, partja rzeźmieśnicza 13, partje niemieckie 77, Polak 1*

Czutna — Ignacy. Ur. 1891 w Niepołomicach, doktorat praw w Krakowie, profesor skarbowości i prawa skarbowego w Uniwersytecie Lubelskim od 1924, członek Rady Naczelnej Polskiego Stronnictwa Katolicko-Ludowego.

V Ogłosił: Kwestja agrarna w Rosji (1920), Konstytucja Rosji Sowieckiej (1923), Równowaga budżetu na tle prawa budżetowego różnych państw (1924).

Danja (uzupełnienie) — Rezultat wyborów do Izby poselskiej w grudniu 1926 był następujący: socjaliści 53 m., liberałowie 47, konserwatyści 30, radykali 16, Niemcy z Szlezwigu 1.

Dawesa plan (uzupełnienie) — W 1925—26 Niemcy zapłaciły: Francji 566 milionów marek złotych, Anglii 227 milj., Belgii 116 milj., Włochom 77 milj., Jugosławii 38 milj., Stanom Zjednoczonym 14 milj., Rumunii 9 milj., Portugalii 6 milj., Grecji 3 milj., Japonji 3 milj., Polsce 153 tysiące.

Dąbski (uzupełnienie) — Jan, wystąpił w 1926 z „Wyzwolenia** i założył „Stronnictwo Chłopskie”, którego został prezesem.

Uzupełnienia

Dembiński — Bronisław, historyk i polityk polski. Ur. 1858 na Pomorzu, doktorat filozofii we Wrocławiu, profesur Uniwersytetu Lwowskiego od 1802, rektor w 1907—08, wiceminister oświaty 1918 20, poseł na Sejm 1919 -22 (Klub Pracy Konstytucyjnej), profesor Uniwersytetu Poznańskiego od 1923, prezes polskiej grupy Unii Międzyparlamentarnej. Ogłosił: Rzym i Europa (1890), Rosja a rewolucja francuska (1896), Polska na przełomie (1913), Dante (1922) etc.

Dębski - Jan, polityk' polski (Piast). Ur. 1889 w Kongresówce, wydział chemiczny w Liege, dyrektor seminarium nauczycielskiego w Chełmie, poseł na Sejm od 1919. wicemarszałek Sejmu, przewodniczący sejmowej komisji spraw zagranicznych!

Dionizy — Waledyński, Metropolita prawosławny. Ur. 1876, Akadeinja Duchowna w Kazaniu, rektor Seminarium Duchownego w Chełmie, biskup krzemieniecki, arcybiskup wołyński i'krzemieniecki od 1923. Metropolita kościoła prawosławnego w Polsce od 1925, profesor i kurator Studium teologii prawosławnej Uniwersytetu Warszawskiego, przewodniczący św. Synodu.

Długi Polski — Długi zagraniczne Polski wynoszą ok. 2 miliardów złotych w złocie. Z tego dług wobec Rządu Stanów Zjednoczonych ok. 916 milionów, Francji ok. 144 mili, Anglii ok. 123 milj. Pożyczka dolarowa (emisyjna) z 1920 wynosi ok. 101 milj., pożyczka dolarowa z 1925 ok. 170 mili., pożyczka włoska z 1924 ok. 72 milionów, u Baldwina Fabryka lokomotyw ok. 21 milj.

Dmowski (uzupełnienie) — Roman, założył w grudniu 1926 Obóz Wielkiej Polski czyli organizację narodową, opartą na zasadzie autorytetu i hierarchii.

Drogi Polski - dwutygodnik warszawski, uciodzi za organ Wł. Grabskiego. Wychodzi od maja 1926. Redaktor: Tadeusz Kobylański.

Ehrlich — Ludwik, prawnik polski. Ur. 1889 w Tarnopolu, doktorat prawa we Lwowie, bachelor of letters w Osfordzie, leeturer w Uniwersytecie kalifornijskim w Berkley 1917—2(1. profesor prawa politycznego Uniwersytetu Lwowskiego od 1924. Ogłosił: Starostwa w Halickiem w stosunku do lwowskiego w wiekach średnich (1914), Proceeding against the Crown (1921), Gdmtsk, zagadnienia publiczno-prawne (1926) i wiele artykułów w czasopismach.

Ekonomiczeskaja **Żiźń** — dziennik moskiewski, wydawany od. 1918 i poświęcony życiu gospodarczemu Rosji Sowieckiej. Organ Rady Pracy i Obrony Związku Republik Sowieckich.

Epoka — dawny „Nowy Kurjer Polski**”, nieoficjalny organ Ministerstwa spraw zagr., wychodzi codziennie od paźdz. 1926. Redaktor: Tadeusz Zagórski.

Estonia (uzupełnienie) — Rezultat wyborów do parlamentu w maju 1926 był następujący: socjaliści 24 m., agrariusze 22, centrum-koloniści 14, partja pracy 13. ludowcy 7, partja robotnicza 6, chrześcijańska demokracja 5, Rosjanie 4, Niemcy 2.

Europe Nouvelle — tygodnik paryski, poświęcony zagadnieniom politycznym, w szczególności polityce międzynarodowej. Zabarwienie lewicowe. Wychodzi od 1918. Redaktor: L. Weiss.

Earinacci — Robert, polityk wioski, jeden z przywódców faszyzmu. Ur. 1870, urzędnik kolejowy, wydawca dziennika „Cremona Nuova“ poseł do parlamentu od 1921, sekretarz generalny partji faszystowskiej 1924—**26**, reprezentant odłamu skrajnego i nieprzejednanego wśród faszystów.

Faszyzm (uzupełnienie) — W 1925 uchwalono ustawę zakazującą tajnych związków (przeciw masonom), ustawę o kontroli nad prasą oraz reformę parlamentaryzmu w tym kierunku, że premier odpowiada politycznie tylko przed królem. W kwietniu 1926 uchwalono ustawę o syndykatach, tworząc przymusowe sądownictwo w razie konfliktów pomiędzy kapitałem a pracą, w list. 1926 ustawę o ochronie ustroju państwowego, wprowadzającą karę śmierci za zamach na życie króla lub premiera.

W 1926 nastąpiła zmiana statutu partji faszystowskiej w kierunku usunięcia wszelkich w yborów. Władze faszystowskie są desygnowane przez II Duce, który mianuje Sekretarza Generalnego, ten ostatni — sekretarzy federacyjnych i lokalnych. II Duce obejmuje bezpośrednio dowództwo nad milicją narodową.

W końcu 1926 zapisanych było do właściwej partji faszystowskiej ok. 900.000 członków. Poza tem związki zaw odowe faszystowskie liczą około 2 milionów.

Fauchille — Paweł, prawnik francuski. Ur. 1858, adwokat, założyciel i redaktor „Revue generale de droit International public”, członek Instytutu prawa międzynarodowego. Ogłosił: *La guerre de 1914, recueil des documents in-*

tcressants le droit International (3 tomy, 1916 do 1930), Traite de droit International public (4 tomy, 1921—26) i wiele innych prac.

Fayol — Henryk (1841—1925), technik, autor wielu prac o dobrej organizacji administracji przedsiębiorstw. Jego dzieło „Administracja przemysłowa i ogólna**” zostało wydane w 1926 w tłum. polskiein Dr. Teslara.

Federzoni — Ludwik, polityk włoski. Ur. 1878, jeden z twórców obozu nacjonalistycznego we Włoszech, poseł do parlamentu od 1913, faszystowski minister spraw wewnętrznych, po zamachu na Mussoliuiego w list. 1926 ustąpił i został ministrem kolonij.

Filipowicz — Tytus, publicysta i polityk polski. Ur. 1873 w Warszawie, skończył The London School of Lconomics, brał czynny udział w P. P. S. od 1892, służył w Legjonach 1915 do 1917, wiceminister spraw zagr. w 1918, Charge d'affaires w Moskwie w 1921, poseł w Helsingforsie od 1922. Ogłosił: Marzenia polityczne (1908), Zagadnienia postępu (1910), The confidential Correspondence of the British Government respecting the lusurrection 1863 (1914) etc.

Fleiner —. Fritz, prawnik niemiecko-szwajcarski. Ur. 1867 w Szwajcarii, profesur Uniwersytetu w Bazylei, Tubingie, Heidelbergu i Zürichu. Ogłosił: *Die Entwicklung des katholischen Kirchenrechts im XIX Jahrl.* (1901), *Institutionen des deutschen Verwaltungsrechts* (7 wyd. 1922), *Beamtenstaat und Volksstaat* (1916), *Schweizerisches Bundesstaatsrecht* (1923) etc.

Flota handlowa polska — składa się: 1) ze statku szkolnego „Lwów”, wielkiego żaglowca o ładowności 1600 tonu (własność rządowa), 2) 2 transportowców „Wisła” i „Warta” o ładowności ok. 4.000 tonn każdy (własność rządowa), 3) 5 okrętów towarowych, nabytych w 1920 we Francji przez państwowe przedsiębiorstwo Żegluga Morskiej (pojemność 2800 tonn każdy), 4) 6 holowników i 14 lichtug o wspólnej pojemności 11.000 tonn, zakupionych w Hamburgu w 1926 przez towarzystwo „Żegluga Wisła-Bałtyk”. Poza tein w stoczni gdańskiej zostały zamówione 2 statki pasażerskie dla żegluga przybrzeżnej Gdańsk—Gdynia—Hel

Francja (uzupełnienie) — E k s p o r t (1924): ok. 41 miliardów franków; z tego ubrania i bie-

lizną 3,3 miliardy, tkaniny jedwabne 3 milj., tkaniny bawełniane 2,5 milj., tkaniny wełniane 2,4 milj., automobile 1,5 milj., żelazo i stal 1,4 milj., wełna 1,3 milj., maszyny 1,1 milj. etc. Import: ok. 40 miliardów; z tego bawełna 3,9 milj., węgiel 3,7 milj., wełna 3 milj., zboże 1,9 milj., jedwab 1,8 milj., ziarna i owoce oliwne 1,7 milj., kawa 1,3 milj. etc.

François-Marsal • - Fryderyk, polityk francuski kierunku prawicowego. Ur. 1874, Attaché wojskowy w Niemczech, dyrektor banku i współpracownik „Echo de Paris“, minister skarbu 1920 i 1924, parodiowy premier w 1924 podczas kryzysu z Millerandem, senator od 1924 (groupe de union républicaine).

Frunze — Michał, generał bolszewicki. Ur. 1885, dowódca armji czerwonej przeciw Wranglowi w 1920, po dymisji Trockiego został przewodniczącym rewolucyjnej Rady Wojennej, zm. 1925.

Gabinety w Polsce — Za czasów Rady Regencyjnej (1917—18) byli premierami: Jan Kucharzewski, Antoni Ponikowski, Jan Steczkowski i Józef Świerzyński. Po usunięciu okupantów były gabinety następujące: 1. Ignacego

I Olszyńskiego (od list. do (trudnią 1918), 2. Jędrzeja Moraczewskiego (od (trudnią do stycznia 1919), 3. Iłkowskiego (od stycznia do grudnia 1919), 4. Leopolda Skulskiego (od grudnia 1919 do czerwca 1920), 5. Władysława Grabskiego (od czerwca do lipca 1920), 6. Wincentego Witosa (od lipca 1920 do września 1921), 7. Antoniego Ponikowskiego (od września 1921 do czerwca 1922), 8. Artura Śliwińskiego (od czerwca do lipca 1922), 9. Juliana Nowaka (od lipca do grudnia 1922), 10. Władysława Sikorskiego (od grudnia 1922 do maja 1923), 11. Wincentego Witosa (od maja do grudnia 1923), 12. Władysława Grabskiego (od grudnia 1923 do list. 1925), 13. Aleksandra Skrzyńskiego (od list. 1925 do maja 1926), 14. Wincentego Witosa (od 10 do 15 maja 1926), 15. Kazimierza Bartla (od maja do paźdz. 1926), 16. Józefa Piłsudskiego (od paźdz. 1926).

Gazeta Gdańska — dziennik polski wydawany w Gdańsku. Odcień prawicowy, zbliżony do Clirz. Demokracji. Założony w 1891. Redaktor: K. Purwin.

Gazeta Narodowa — tygodnik wychodzący w Łodzi od paźdz. 1926, nieofic. organ Związku Lud.-Nar. Wydawca: poseł Karol Chądzyński.

Gentile — Giovanni, filozof i polityk włoski (faszysta). Ur. 1875, profesor filozofii w Rzymie, reprezentant filozofii idealistycznej, pod wpływem Hegla. Minister oświaty w rządzie Mussoliniego. Główne dzieła: *Sotnmario di pedagogia come scienza filosofica* (3 wyd. 1920), *Sistema di logica come teoria del conoscere* (2 wyd. 1922).

Gildyzm — Kierunek socjalistyczny na terenie angielskim, zbliżony do syndykalizmu francuskiego, jednakże nie negujący władzy państwowej. Dąży do oddania kierownictwa przedsiębiorstw w ręce syndykatów robotniczych, przyczem państwu, jako reprezentantowi całości, przysługiwałaby kontroli i krytyka. Głównymi teoretykami gildyzinu są: G. Cole i S. G. Hobson.

Głos Codzienny — dziennik warszawski, organ N. P. R. Wychodzi od 1920. Redaktor: Fr. Kwieciński.

Głos Monarchy — tygodnik warszawski, organ Monarchistycznej Organizacji Włościańskiej, założonej przez pośła Ćwiakowskiego pod hasłem: „Władza dla króla, ziemia dla ludu”. Wychodzi od 1926.

Głos Prawa — miesięcznik prawniczy, wychodzi we Lwowie od 1924. Redaktor: Dr. Lutwak.

Głos Prawdy — dziennik warszawski obozu radykalnego, popierający politykę marsz. Piłsudskiego. Wychodzi od lipca 1920 (poprzednie wychodził tylko jako tygodnik). Redaktor: Wojciech Stpiczyński.

Głos Zachowawczy — dwutygodnik lwowski. Propaguje ideę poparcia marsz. Piłsudskiego przez żywioły konserwatywne. Ma ton wojowniczy w stosunku do Rosji i Litwy. Wychodzi od 1920. Redaktor: Aleks. Bocheński.

Grecja (uzupełnienie) — W styczniu 1926 gen. Pangalos dokonał zamachu stanu i zmienił konstytucję w kierunku wyboru Prezydenta przez cały naród, przyczem Prezydent miałby prawo rozwiązywania parlamentu. W kwietniu 1920 gen. Pangalos został wybrany Prezydentem republiki znaczną większością głosów.

W sierpniu 1926 gen. Kondylis dokonał zamachu stanu i uwięził gen. Pangalosa. Stanowisko Prezydenta objął ponownie adin. Konduriotis, a gen. Kondylis stanowisku premjera. W paźdz. 1926 ogłoszona została restytucja konstytucji z 1925 i nowe wybory do parla-

mentii. Rezultat wyborów w list. 1926 dał większość republikańską.

Hatschek — luljusz, prawnik niemiecki. Ur. 1872, profesor w Akademii Królewskiej w Poznaniu, potem w Uniwersytecie w Getyndze, zm. 1926. Ogłosił: JEiiglischesStaatsrcclit(19(14), I-iiglishe Ycriassungsgescluclitc (1913), Uas Staatsrccht des ccrcing. Konigrcciclis Grossbri-taiiicii-Irlaud (1914), Dcutsches tmd preussi-sclies Ycrwaltungsrecht (4 wyd. 1924), Ilcut-sclies und preussisches Staatsrecht (1922), Vol-kerrccht (1924), Einteilung in das óffentliclie Redli (1925).

Jankowski Czesław, literat i publicysta polski. Ur. 1857 w Oszmiańskim, współpracownik „Kraju” petersburskiego, redaktor „Kurjera Litewskiego” od 1905, poseł do Dumy 1906 -07 (Stronnictwo Polityki Realnej), naczelnik wydziału prasowego Zarządu Cywilnego Ziem Wschodnich 1919—20, potem naczelnik biura prasowego w Litwie Środkowej, obecnie współpracownik „Słowa” wileńskiego. Ogłosił: Powiat Oszmiański, materiały do dziejów ziemi i ludzi, (2 tomy, 1896—1900) i szereg utworów literackich.

Jastrzębski — Zygmunt, ekonomista polski. Ur. 1875 w Siedlcach, wydział prawny Uni-

wersytetu Warszawskiego, Dyrektor Russo-Asiatic Bank w Shanghaju, prezes Komitetu Polskiego na Dalekim Wschodzie 1918—19, minister skarbu 1922 23, zni. w 1925.

.Inze — Gaston, prawnik francuski. Ur. 1869, profesor prawa administracyjnego i skarbowego Uniwersytetu Paryskiego od 1909, redaktor „Revue de droit public” oraz „Revue de science et de Législation financitres”. Ogłosił: Les principes généraux du droit administratif (3 wyd.), Cours de science des finances (6 wydanie), Verwaltungsrecht der französischen Republik (1913), Les dépenses de guerre de la France (w wyd. Histoire économique et sociale de la guerre mondiale) etc.

Konserwatyzm (uzupełnienie) — W list. 1926 utworzone zostały oddziały Prawicy Narodowej w Warszawie (prezes: ks. Janusz Radziwiłł) i w Łodzi (prezes: Maurycy Poznański).

W list. 1926 powstał w Poznaniu „Klub Zachowawczy Pracy Państwowej” (prezes: Zygmunt Czarnecki).

W grudniu 1926 utworzyła się w Warszawie „Polska Organizacja Zachowawcza” z Wł. Glinką i ks. Zdz. Lubomirskim na czele).¹

¹) Por. artykuł Pn. f. Estreichera „Istota konserwatyzmu” (Ruch prawniczy i ekon., zesz. 2 z 1927 r.).

Kościół Narodowy — W paźdz. 1926 Ministerstwo W. R. i O. P. zalegalizowało pewien odłam Polskiego Kościoła Narodowego (ks. Hiiszna, ks. Za cl lar Jasiewicz etc.) pod firmą Polskiego Autokefalicznego Kościoła Prawosławnego. Nabożeństwa prawosławne odprawiane są w języku polskim.

Ku-Klux-Klan — związek tajny, utworzony w 1867 w Karolinie Północnej (Stany Zjedn.) i stosujący środki gwałtowne przeciw równoprawnieniu rasy murzyńskiej.

Lauri — X., nuncjusz apostolski w Warszawie. Ur. 1864 w Rzymie, wykładał w Uniwersytecie św. Apolinarego w Rzymie i pracował w kongregacjach rzymskich, nuncjusz apost. w Peru w 1917, w Polsce od 1921, mianowany kardynałem w grudniu 1926.

Liga Narodów (uzupełnienie). — W czerwcu 1926 zgłosiła swe wystąpienie z Ligi Brazylja, a we wrześniu 1926 — Hiszpanja.

We wrześniu 1926 Niemcy zostały przyjęte do Ligi Narodów i do Rady Ligi, jako członek stały. W związku z tein zmieniono system wyborów członków niestałych Rady Ligi i wybrano: 1) na 3 lata Polskę, Ciuli i Rumunję, 2) na 2 lata Holandję, Kolumbię i Chiny, 3) na

NOWA RADA LIGI NARODÓW.

Siedzą przy stole (od lewej strony do prawej): Guccrero (Salvador), Zaleski (Polska), Urmia (Kolumbja). Villegas (Ciliii), Stresemann (Niemcy), Scialoja (Wiochy), Briand , (Francja), Benesz (Czechosłowacja), Drummond (Sekretarz gen.), Chamberlain | (Anglja), Ishii (Japonja), Brouckere (Belgja), Chao-Sin-Chu (Chiny), London (Hollandja), Mitileanu (Rumunja). *(IHustrtion)* \

1 rok Czechosłowację, Belużę i San Salvador. Polska pozatem uzyskała prawo reclekcji (36 głosami na 48).

Litwa (uzupełnienie). * W grudniu 1926 nastąpił wojskowy zamach stanu obozu chrześc.-demokracji ze Smetoną na czele. Dotychczasowy Prezydent Urinius zrezygnował, a Sejm wybrał na Prezydenta A. Smetonę.

Ludkiewicz — Zdzisław, ekonomista polski. Ur. 1883 w Poniewiczu, Politechnika w Rydze, Akademia Rolnicza w Dublauracii i Uniwersytet w Lipsku, profesor polityki agrarnej Szkoły Głównej Gospodarstwa Wiejskiego, rektor w 1925—26, Minister reform rolnych w gabinecie Wł. Grabskiego w 1924—25. Ogłosił: *Polityka agrarna* (4 wyd. w 1920), *Komasaacja gruntów wiejskich* (1918) etc. Wydaje „Bibliotekę zakładu polityki agrarnej Szkoły Głównej Gospodarstwa Wiejskiego”^{4*}.

Malczewski — Juljusz, generał polski. Ur. 1872 w Małopolsce wschodniej, skończył Akademię Techniczną wojskową i Wyższą Szkołę wojskową w Wiedniu, główny kwatermistrz wojsk polskich 1918 -20, szef sztabu Ministerstwa Spr. Wojsk, w 192L dowódca korpusu w Warszawie w 1926, Minister spraw wojsk.

w maju 1926, po wypadkach majowych aresztowany i więziony na Antokolu w Wilnie do października 1926.

Marin — Ludwik, polityk francuski kierunku pravicowego. Ur. 1871, adwokat, poseł do parlamentu od 1905, prezes klubu parlamentarnego „Uuji republikańskiej demokratycznej”, Minister prowincyj oswobodzonych w 1924 i Minister emerytur od lipca 1926 (w gabinetach Poincarégo).

Marshall — Alfred, ekonomista angielski. Ur. 1842, profesor ekonomji politycznej w Cambridge od 1885, wiceprezydent Królewskiego Towarzystwa Ekonomicznego. Ogłosił: *Economics of Industry* (1879), *Principles of Economics* (1890, polskie tłum. z 1925), *Industry and Trade* (1919) etc.

Meysztowicz — Aleksander, działacz społeczno-polityczny. Ur. 1864 w Kowieńszczyżnic, wiceprezes Towarz. Rolniczego w Kownie, potem poseł do Rady Państwa, po wojnie bierząc udział w rządzie Litwy Środkowej, Minister sprawiedliwości od paźdz. 1926.

Monarchiści polscy (uzupełnienie). — W jesieni 1926 dokonano wyboru władz w Zjednoczeniu Monarchistów Polskich. Prezesem Za-

rządu został W. Niemojowski, sekretarzem — Robakowski, Prezesem Rady Naczelnej — gen. Raszewski.

W paźdz. 1926 zaczął wychodzić w Warszawie miesięcznik „Pro Fide, Rege et Legē” pod redakcją K. Morawskiego. W list. 1926 ukazał się tygodnik „Polak-Monarchista” (oficjalny organ Zjednoczenia Monarchii Polskich).

We wrześniu 1926 odbył się w Częstochowie pierwszy Kongres Monarchistycznej Organizacji Włościańskiej (poseł Ćwiakowski).

W paźdz. 1926 złączyła się ze Zjednoczeniem Monarchistów Polskich partja Ukraińsko-Włościańska (Chliboroby z Małopolski Wschodniej).

Narodni Politika — najbardziej rozpowszechniony dziennik czeski, zwłaszcza w kołach mieszczańskich. Charakter bezpartyjny z odzieniem nacjonalistycznym. Wychodzi w Pradze od 1882.

Narodowa Partja Robotnicza (uzupełnienie). Po wypadkach majowych 1926 utworzyła się Lewica N. P. R. (pod wodzą posłów Ciszaka i Waszkiewicza), która popiera marsz. Piłsudskiego. W końcu 1926 było w Sejmie 14 posłów N. P. R. (Prawicy).

Niezabytowski — Karol. Ur. 1865 w Grodzieńszczyźnic, skończył wydział matematyczny Uniwersytetu Petersburskiego, założył szereg przedsiębiorstw gospodarczych, poseł do Rady Państwa w 1911, Minister rolnictwa od paźdz. 1926.

Nobla nagrody — fundacja utworzona przez znanego chemika Alfreda Nobla w 1900 w Sztokholmie. Procenty od złożonego kapitału (44 miliony franków złotych) mają być corocznie rozdzielane pomiędzy osoby, które wykazały największe zasługi w dziedzinie fizyki, chemii, medycyny, literatury i ruchu pacyfistycznego. Nagroda pokojowa została przyznana za 1925 Chamberlainowi i Dawcowski, za 1926 Briandowi i Streseinannowi. Wysokość nagrody wynosi obecnie ok. 120 000 koron szwedzkich.

Obóz Wielkiej Polski — utworzona w grudniu 1926 przez Romana Dmowskiego organizacja nacjonalistyczna, oparta na zasadzie autorytetu i hierarchii. Władze Obozu będą mianowane, nie zaś wybierane.

Na czele Obozu stoi Wielka Rada złożona z 19 członków z Romanem Dmowskim na czele. Rada mianuje oboźnych dzielnicowych i wojewódzkich. Oboźnym dzielnicy zachód-

niej jest Zygmunt Pluciński, dzielnicy warszawskiej — Aleksander Dębski, dzielnicy lwowskiej — Adam Głazewski, dzielnicy krakowskiej — Stanisław Haller, dzielnicy lubelsko-wołyńskiej — Adam Majewski.

Obóz nie zamierza zajmować się polityką bieżącą, a raczej zorganizować żywoły narodowe na zasadach hierarchii, dyscypliny i odpowiedzialności osobistej kierowników za każdy dział pracy.

Ordynacja wyborcza — projektowana jest przez stronnictwa prawicowe polskiego Sejmu i Senatu zmiana ordynacji wyborczej (w granicach Konstytucji).

Pancuropa. — Idea gospodarczego zjednoczenia europejskich krajów, propagowana przez hr. Henryka Coudciihove - Kalergi. W paźdz. 1926 odbył się w Wiedniu pierwszy Kongres paneuropejski. W Warszawie „Towarzystwo Paneuropejskie”^{*1} założył Aleksander Lednicki.

Pax Romana — międzynarodowa organizacja studentów-katolików, założona we Fryburgu w 1919. W 1926 odbył się w Amsterdamie kongres, na którym wybrano prezesem organizacji Stanisława Orlikowskiego. W 1927 kongres odbędzie się w Warszawie.

JÓZEF PIŁSUDSKI
podczas rewji w dniu 11. listopada 1926 r.

(światowid)

Uzupełnienia

Piłsudski (uzupełnienie) — Józef, mianowany premierem w paźdz. 1926. Wicepremierem i Ministrem oświaty został K. Bartel.

Politica — dwumiesięcznik polityczny, wydawany w Rzymie od 1919. Organ nacjonalistów włoskich, popierających Mussoliniego. Redaktor: Fr. Coppola.

Polska (uzupełnienie) — Eksport (styczeń—listopad 1926): ok. 1 187 milionów' złotych w złocie. Z tego paliwa 303 mili. (węgiel 228 milj.), produkty spożywcze 343 milj. (jaja 71 milj., żyto 39 milj., mięso 31 milj., cukier kryształ 29 milj., pasza 25 milj., jęczmień 23 milj., cukier surowy 23 milj. etc.), materiały i wyroby drzewne 190 milj., metale i wyroby z metali 127 milj. (cynk 81 tnilj., ołów 12 milj.), materiały i wyroby włókniste 73 milj., zwierzęta 63 mili. etc.

Import: ok. 805 milionów złotych w złocie. Z tego materiały i wyroby włókniste 27C milj., produkty spożywcze 137 milj. (tytuń 21 milj., kawa 16 milj., śledzie 15 milj. etc.), produkty zwierzęce 56 milj. (skóry 42 milj.), materiały i przetwory chemiczne organiczne (oleje roślinne, kalafonja, gumy etc.) 54 milj., maszyny i aparaty 46 milj. etc.

Polskie Koleje Państwowe — są obecnie uznane za przedsiębiorstwo państwowe, prowadzone wedle zasad handlowych z uwzględnieniem potrzeb Państwa i interesów gospodarstwa społecznego (Rozp. Prezydenta Rzeczypospolitej z 24 września 1926).

Przedsiębiorstwo „Polskie Koleje Państwowe” stanowi samoistną osobę prawną.

Organami tego przedsiębiorstwa są: Generalna Dyrekcja, Dyrekcje Okręgowe, tudzież podległe im urzędy i jednostki administracyjne. Na czele Generalnej Dyrekcji stoi Generalny Dyrektor, powołany na wniosek Ministra Komunikacji przez Prezydenta Rzpltej.

Prawda — tygodnik łódzki o charakterze bezpartyjnym, raczej informacyjnym. Uwzględnia głównie zagadnienia gospodarcze. Wychodzi od 1925. Redaktor: Paweł Ziclina.

Prawica Narodowa (uzupełnienie). — W list. 1926 utworzone zostały oddziały w Warszawie (prezes ks. Janusz Radziwiłł) i w Łodzi (prezes Maurycy Poznański).

Quotldien — dziennik paryski obozu radykalnego. Nieoficjalny organ Herriota. Założony w 1923. Redaktor: Pierre Bertrand.

Rada Prawnicza — dało doradcze przy Ministrze Sprawiedliwości, utworzone w sierpniu 1926 (Rozp. Prezyd. z 12 sierpnia 1920).

Zadaniem Rady jest udzielanie opinii o projektach ustaw i rozporządzeń, na żądanie Rządu. Prezesem Rady jest Minister Sprawiedliwości. Radców zwyczajnych mianuje Prezydent na wniosek Rady Ministrów.

Radziwiłł — Janusz ks., polityk polski obozu konserwatywnego. Uł. 1880 w Berlinie, studja prawne u Berlinie i Akadctnja leśna w Eberswalde, członek Ziemstwa gubernjalnego na Wołyniu 1907 17, dyrektor departamentu stanu Rady Regencyjnej w 1918, wiceprezes zarządu głównego i prezes oddziału warszawskiego stronnictwa Prawicy Narodowej.

Rocco - Alfred, prawnik i polityk włoski obozu faszystowskiego. Ur. 1875, profesor prawa handlowego w Uniwersytecie Padewskim, poseł do parlamentu od 1921, współpracownik Pism nacjonalistycznych „Idea Nazionale” i „Politica”, przewodniczący Izby poselskiej 1924—25, Minister sprawiedliwości od lutego 1925.

Rozwadowski — Tadeusz, generał broni. Ur. 1866 w Małopolsce wschodniej, skończył Akadcmję Techniczną artylerji i Szkołę Sztabu Ge-

ncralncgo w Wiedniu, Ataclic wojskowy |X>selstwa austriackiego w Rumunii 1896—1907, później dowódca brygady artylerii w Krakowie, od list. 1918 do marca 1919 dowódca arniji polskiej w Małopolsce wschodniej, od lipca 1920 do kwietnia 1921 Szeł sztabu generalnego, później Generalny Inspektor kawalcrji polskiej, dowódca wojsk rządowych w inaju 1926, potem więziony na Antokolu w Wilnie.

Sarraut — Maurycy, polityk francuski obozu radykalnego. Ur. 1869, redaktor „Dópóclie de Toulousc”, senator od 1913 (grupa lewicy demokratycznej), Minister spraw wewnętrzn. od lipca 1926 (w gabinecie Poincarégo).

Sclaloja — Wiktor, prawnik i dyplomata wioski. Ur. 1856, profesor Uniwersytetu Rzymskiego, delegat Wioch przy Lidze Narodów oraz na konferencji w Locarno.

Seeckt — Hans, generał niemiecki. Ur. 1866. dowódca armji przeciwtureckiej w 1917, szeł kierownictwa wojskowego w Niemczech 1920 do 1926. Podejrzewany o sympatie nacjonalistyczne, przyczyni! się znacznie do restauracji i jednolitości armji niemieckiej po wojnie.

Skulski — Leopold, polityk polski. Ur. 1877 w Zamościu, skończy! politechnikę w Karls-

rulic, prezes Łódzkiego Sokolstwa 1908—18, prezydent m. Łodzi 1917—19, poseł na Sejm 1919—22, prenijer od grudnia 1919 do czerwca 1921, Minister spraw wewn. od czerwca 1921 do lipca 1921. Założyciel stronnictwa „Narodowe Zjednoczenie Ludowe” (1915), które w 1923 weszło w skład Stronnictwa Ludowego „Piast”.

Sławoj-Składkowski — Felicjan. Ur. 1885 w Warszawskim, skończył wydział medyczny Uniwersytetu Jagiellońskiego, służba w Legionach 1914—17, internowany w Benjaminsku przez Niemców, od 1918 w wojsku polskim, skończył Kurs Wyższy Szkoły Wojennej w Paryżu w 1923—24, generał brygady od 1924, komisarz Rządu m. Warszawy od maja do paźdz. 1926, potem Minister spraw wewn.

Smetona — Antoni, polityk litewski. Ur. 1874, adwokat w Wilnie, prezes Taryby w 1917, Prezydent Litwy 1919—20 i po zamachu stanu w grudniu 1926. Reprezentuje nacjonalistyczny odłam chrześcijańskiej demokracji z tendencją germarofilską.

Staniewicz — Witold. Ur. 1888 w Wilnie, doktorat filozofii Uniwersytetu Jagiellońskiego i wydział rolniczy Politechniki w Monachjum,

odbył kampanię wojenną w 1820, poczem został szefem kancelarii i adiutantem generalnym przy gen. Żeligowskim, poseł na Sejm Litwy Środkowej, wykładał ekonomję rolną w Uniwersytecie Wileńskim 1824—26, w maju 1826 powołany na profesora w Politechnice Lwowskiej, Minister reform rolnych od połowy 1826.

Stany Zjednoczone (uzupełnienie). — Rezultat wyborów do Kongresu w list. 1826 był następujący: W Izbie poselskiej republikanie 232 m., demokraci i inni 200 m. W Senacie republikanie 48 m., demokraci 47 m., farmerzy 1 m.

Steed — Henri Wickham, publicysta angielski. Ur. 1871, prawnik, długoletni korespondent „Times’a”, szef misji politycznej do Włoch na wiosnę 1878, wydawca „Review of Reviews” od 1873. Ogłosił: *The Habsburg Monarchie* (4 wyd. 1878), *La Démocratie britannique* (1878), *Through Thirty Years* (1874) etc.

Ster — tygodnik warszawski, uchodzi za organ Auioniego Ponikowskiego. Wychodzi od 1826. Redaktor: Witold Gicłyński.

Svehla — Antoni, polityk czeski. Ur. 1873, poseł do Sejmu czeskiego od 1908. przywódca partji agrarnej, premjer od 1922.

Szeptycki — Andrzej, lir., arcybiskup lwowski obrządku grecko-katolickiego. Ur. 1865 w Galicji, doktorat praw Uniwersytetu Jagiellońskiego, potem doktorat rzymski filozofii i teologii, przełożony klasztoru Bazylianów 1895- -98, biskup stanisławowski w' 1899, arcybiskup lwowski i metropolita halicki od 1900, wicemarszałek Sejmu galicyjskiego 1902—18, członek austriackiej Izby Panów 1901—18. Ogłosił szereg listów pasterskich do wiernych i duchowieństwa oraz tłumaczył z greckiego na ukraiński ascetyczne twory św. Bazylego.

Szymański — Antoni X., ekonomista polski. Ur. 1881 w Kongresówce, doktorat w Lowanium, profesor Seminarium Duchownego we Włocławku, redaktor „Ateneum Kapłańskiego”¹¹, od 1920 profesor polityki społecznej Uniwersytetu Lubelskiego. Ogłosił: *Katolicyzm socjalny we Francji* (1911), *Studja i szkice społeczne* (1912), *Zagadnienia społeczne* (1910). *Polityka społeczna* (1925) etc.

Śliwiński — Artur, publicysta i polityk polski. Ur. 1877 w Kutnowskicin, Akademia Handlowa w Lipsku, członek czynny P. P. S. od 1901, redaktor „Trybuny”¹¹ w Krakowie w 1900

do 1907, przewodniczący Centralnego Komitetu Narodowego w 1915/16, członek Tymczasowej Rady Stanu w 1917, wiceprezydent miasta Warszawy 1919—22, prezes Stronnictwa Demokratycznego w 1920, ośmiodniowy premier w czerwcu 1922. Ogłosił: Mickiewicz jako polityk (1908), Maurycy Mochnacki (1910), Powstanie Listopadowe (1918), Powstanie Kościuszkowskie (1918), Joachim Lelewel (1919), Hetman Żółkiewski (1920), Stefan Batory (1921), Jan Karol Chodkiewicz (1922), Władysław IV (1924).

Thoiry —* mała miejscowość w Szwajcarii, w której nastąpiło w jesieni 1926 nieoficjalne spotkanie Brianda ze Stresemannem, komentowane w prasie, jako początek ugody francusko-niemieckiej.

Undo — Ukraińskie Narodowo-Demokratyczne Zjednoczenie, główna partja ukraińska o tendencji nacjonalistycznej i niepodległościowej. Prezes: Dr. Dymitr Lewicki. Główny organ: „Diło“, wychodzi w e Lwowie.

Volpi — Józef hr., finansista włoski. Ur. 1875, bankowiec, delegat Włoch na konferencję Pokojową w 1919, gubernator Tripolisu, senator od 1924, Minister skarbu od 1925.

Walka — miesięcznik socjalistyczny, nieoficjalny organ „Bundu“ żydowskiego. Wychodzi w Krakowie od 1924. Redaktor: E. Scherer.

Węgry (uzupełnienie): Rezultat wyborów do parlamentu w grudniu 1926: partja rządowa jedności narodowej (hr. Bethlen) 171 m, nar.-chrz. (hr. Zichy) 35 m., socjaliści 14 m., opozycja prawicowa 10 m., opozycja lewicowa 9 m., bezpartyjni 8 m.

Związek Naprawy Rzeczypospolita (uzupełnienie) — w końcu 1926 w skład Egzekutywy Naczelnej wchodziłi: Maj. Kieszkowski, Zdz. Lcchnicki i inż. Przedpełski.

P o t r z e b n y
dla wszystkich

Kalendarz-Informator

j Administracyjno-Polityczny i

zawiera szczegółowe
wiadomości o składzie
osobowym oraz adresy
(wraz z telefon.) władz
i urzędów państwo-
wych, instytucyj kultu-
ralnych, społecznych,
gospodf i handlowych

Do nabycia we wszyst-
kich księgarniach

Cena w kart. 2, - zł

1 SKŁAD GŁÓWNY
I W POZNANIU, UL. NIEGOLEWSKICH 7, I.
a

JEDYNE I NAJSTARSZE PISMO
NAU KOWO-BIBL JO GRAFICZNE

PRZEWODNIK BIBLIOGHBHGIHY

Miesięcznik dla wydawców, księgarzy, antykweryjów, jako też czytających i kupujących książki, założony w 1678 r., wydawany przez Bihljotckę Zakładu Narodowego imienia Ossolińskich we Lwowie podaje pełną bibliografję bieżącej produkcji wydawniczej potskiej w kraju i zagranicą, oraz obcej odnoszącej się do Polski.

Wychodzi pierwszego każdego miesiąca
w rozmiarach 2 — 3 arkuszy druku

Prenumerata wynosi rocznie 36 zł, kwartalnie 0 zł — Cena poszczególnego zeszytu 3 zł. — Ceny ogłoszeń: 1 str. 50 zł
1/2s 30 zł, — 1/4 17 zł, — V* 9 zł, za
:: wiersz w kronice 3 zł. t:

Adres Redakcji:

Lwów, ulica Ossolińskich I. 2 — Tel. 85

'Adres Administracji:

Lwów, ulice Kalcza 1. 5 — Tel. 12-22

Pomorskie Stowarzyszenie! Dzielnica H. Tonkowskiego

(Instytucja Publiczno - Prawna
Województwa Pomorskiego)

DYREKCJA W TORUNIU

przy ulicy Żeglarskiej Nr. 26 (Dom własny)

REPREZENTACJA W T C Z E W I E

Rynek 7

(Dom własny)

Ubezpieczenia od Ognia

budynków, ruchomości przedsiębiorstw
fabrycznych, przemysłowych i rolnych po
najniższych taryfach i dogodnych warunkach

Ubezpieczenia od Gradobicia

wprowadzone zostaną od roku 1927-go

Komisarze i Agenci

we wszystkich większych miejscowościach
Pomorza pośredniczą w zawieraniu ubez-
pieczeń i udzielają wszelkich wyjaśnień

Adres telegr. „Postow Toruń”

N*ra telefonów: 174 i 267

Konto P. K. O. Nr. 201.43®

Świat Młtcki

| Najpoczytniejszy Tygodnik Gospodarczy |
| Polski Zachodniej oraz Zach. Małopolski |
| ----- Biuletyn oficjalny ¹ |
| Międzynarodowych Targów Poznańskich |
| Oficjalny organ z górlOO zrzeseń kupieckich f
| Wychodzi w nakładzie 8000 egz. tygodniowo f
| Abonament wynosi 6 złotych kwartalnie §

1 | [Taryfa ogłoszeń umiarkowano | _____ |]

ABONENT

| znajdzie w „Świecie Kupieckim“ ⁴ źródłowe =
| informacje o wszelkich sprawach dotyczących
| handlu w zakresie ustawodawstwa podatkowego,
| socjalnego, handlowego itp., pozatem artykuły
= pierwszorzędných publicystów na temat polityki
| handlowej i skarbowej, szczegółowej analizy
| objawów życia gospodarczego, racjonalnej organi-
i zacji, nowoczesnej reklamy, propagandy itp.

INSERENT

| znajdzie przez „ŚWIAT KUPIECKI“ nabywców f I
| na towar, gdyż pismo czyta każdy piąty kupiec
| PolskiZach. to znaczy terenu, zamieszkałego przez
| ludność, najwięcej w naszym kraju konsumująca

Prosimy jeszcze dziś zażądać

| **numerów okazowych!**

| ADRES: Poznań, ul. Pocztowa 31, I. p.

I

I

' Krajowe Ubezpieczenie Ognowe w Poznaniu

j Instytucja Publ.-Pracowa Samorządu Poznańskiego

Poznań, Plac No.womiejski Nr, 8

Założone w r. 1804 :: Telefony 2381,5372,4112 i 3717

Adres telegr. OGNIOWE-Poznań

Ze K. U. O* w Poznaniu, jako instytucja publicznoprawna, samorządowa niejObliczona na zyski, spełnia swe zadanie należycie, świadczą: uznania wszystk. sfer społeczeństwa, niebawala wprost rozwój i ciągly przyplyw nowych członków Zbiór składek za rok 1925. . . 7 272.164,33 zł Fundusz rezerwowy K. U. O. . 4.106.891,97 zł

Sumienna i natychmiastowa likwidacja szkód

K. U. O. posiada w Poznaniu pięć własnych gmachów Krajowe Ubezpieczenie Ognowe w Poznaniu posiada prócz tego jeszcze DZIAŁ GRADOWY

Krajowe Ubezpieczenie na Życie w Poznaniu

Instytucja samorządowa o charakterze publicznoprawnym nie obliczona na zysk a dla dobra ogółu Zawiera ubezpieczenia życiowe wszelk. rodzaju, z rewizją lekarską i bez rewizji lekarskiej na złote, złote w złocie, franki i dolary.

Gez badania lekarskiego od 100 do 3000 złotych Zbadaniem lekarskiem od 3000 złotych począwszy

Poznańskie prace

. prawnicze

POD REDAKCJĄ

PROF. PERETIATKOWICZA i PROF.
WINIARSKIEGO

Nr. 1 *DEMBIŃSKI Stefan, Zarządzenia Wojenne niemieckie a Mieszany Trybunał Rozjemczy polsko-niemiecki, 7926. str. 273
cena 72,— zł,*

Nr. 2 *PIASECKI Adam, Parlamentaryzm we Francji (w druku)*

**KSIĘGARNIA FISZER I MAJEWSKI
W POZNANIU**

ENCYKLOPEDJA PRAWA OBOWIĄZUJĄCEGO W POLSCE

pod redakcją *Prof. Dr. Peretiatkoviaca*.

- CZEŚĆ I. Zeszyt pierwszy: Ustrój konstytucyjny (Prof. Peretiatkowicz). Ustrój administracyjny (Prof. Ktimaniecki). Ustrój skarbowy (Prof. Taylor). Zobowiązania międzynarodowe Polski (Sobcflowski), Poznań, 1923, Fiszer i Majewski, str. 219. Cena 6 zł
- CZEŚĆ I. Zeszyt drugi: Ustrój władz administracyjnych, państwowych i samorządowych (Prof. Waalutyński), 1925, str. 149. Cena 6 zł
- CZEŚĆ I. Zeszyt trzeci: Zobowiązania międzynarodowe Polski (Dr. Juljan Makowski), 1925. Cena 3 zł
- CZEŚĆ I. Zeszyt czwarty: Ustrój skarbowy Rzeczypospolitej Polskiej (ProŁ. Poseł Głabiński), 1926, str. 126. Cena 5 zł
- CZEŚĆ II. Prawo karne i proces karny wszystkich państw Polski (Prof. J. J. Bossowski), wydanie nowe, uzupełnione, 1925, str. 175. Cena 7 zł
- CZEŚĆ III. Prawo cywilne b. dzielnicy austriackiej, rosyjskiej i pruskiej (ProŁ Longchamps, ProŁ Ohanowicz i Prof. Fr. Bossowski), 1925, str. 223. Cena 10 zł.
- CZEŚĆ IV. Prawo handlowe wszystkich państw Polski. Nowe prawo wekslowe i czekowe. (J. Namitkiewicz), 1925, str. 138. Cena 5 zł
- CZEŚĆ V. Organizacja sądów i zasady procesu cywilnego w b. dzielnicy austriackiej, rosyjskiej i pruskiej (Prof. Fr. Bossowski, Dr. Sołtyś, W. Modrzewski, Prof. Stelmachowski), 1926, str. 134. Cena 5 zł

RUCH PRAWNICZY, EKONOMICZNY I SOCJOLOGICZNY

organ wydziału prawno-ekon. Uniw. Poznańskiego
poświęcony

nauce i życiu prawnemu i gospodarczemu Rzplitej Polskiej
wychodzi regularnie od 1921 r.

pod redakcją *Prof. Dr. Peretiukowicza.*

Czasopismo to zawiera w każdym zeszycie (około 300 stron) oprócz (Iziału *artykułów* z dziedziny prawa i bieżących zagadnień gospodarczych bogaty materiał *bibliografji i sprawozdań* krytycznych z literatury prawniczej i ekonomicznej polskiej, francuskiej, angielskiej i niemieckiej; zamieszcza regularnie *przegląd prawodawstwa* w Polsce oraz *przegląd orzecznictwa* Sądu Najwyższego dla wszystkich dzielnic wraz z orzecznictwem Trybunału Administracyjnego; daje w stałym dziale *kromki ekonomicznej* przegląd rozwoju poszczególnych gałęzi gospodarstwa narpdowego na całym obszarze Rzeczypospolitej (rolnictwo, przemysł i górnictwo, handel i komunikacje, stosunki robotnicze, stosunki kredytowe, walutowe i bankowe, spółdzielczość, gospodarka komunalna, ubezpieczenia, gospodarka światowa); Wreszcie w *dziale socjologicznym* przedstawia literaturę socjologiczną, dotyczącą zagadnień aktualnych.

Wszyscy abonenci otrzymują bezpłatnie album portretów najwybitniejszych współczesnych prawników i ekonomistów polskich.

Prenumerata tylko roczna wynosi z przesyłką 20 zł. we wszystkich księgarniach.

Abonenci, którzy prenumerują pismo wprost w Administracji (Poznań, Księgarnia św. Wojciecha, P. K. O. 200032) mogą wpłacać prenumeratę w dwóch ratach (po 10 zł.); pierwszą przy zamówieniu pisma, drugą przed 1. czerwca.

Prenumeratę zniżkową (dla FF. sędowników, urzędników państwowych, otrzymujących stałe pobory i studentów) w wysokości 12 złotych, ewentualnie w dwóch ratach, przysyłać należy wprost do Redakcji (Poznań, Zamek, P. K. O. 291346).

TEC.OŻ AUTORA:

1. *Rousseau „Umowa społeczna”*, tłumaczenie z objaśnieniami, wydanie drugie, str. 120. Poznań, 1920, Gebethner i Wolff. Cena 3 zł.
2. *Wojna o idea prawo*, wydanie drugie, Poznań, 1920, Gebethner i Wolff. Cena 1 zł.
3. *Prąd nowy w prawoznaurslwie* (ustawa a sędzia), wydanie trzecie, str. 38, Poznań, 1921, Fiszer i Majewski. Ceną i zł.
4. *Filozofja społeczna J. J. Rousseau’a*. wydanie drugie rozszerzone, Poznań, 1921, str. 216, Fiszer i Majewski. Cena 5 zł.
5. *Zarys encyklopedji prawa* jako wstęp do nauk prawnych, Poznań, 1922, str. ho, Fiszer i Majewski. Cena 1 zł.
6. *Doktryny polityczne XIX i XX wieku*, uzupełnienie tłumaczenia Jąneta „Historja doktryn politycznych”, 2 tomy, Poznań, 1923, Fiszer i Majewski. Cena 12 zł.
7. *Encyklopedja prawa obowiązującego w Polsce*, praca zbiorowa, 5 części, Poznań, 1923—1926. Fiszer i Majewski
8. *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej i ważniejsze ustawy polityczne i administracyjne* uzupełnione statutem Ligi Narodów oraz wyciągami z traktatu wersalskiego i traktatu ryskiego, wydanie trzecie. Poznań, 1924, str. 391, Fiszer i Majewski, cena 3 zł. *Uzupełnienie 1925*, cena 2 zł.
9. *Państwo współczesne* (1. Wiadomości ogólne. 2. Ustrój polityczny Anglji. 3. Ustrój polityczny Francji. 4. Ustrój polityczny Rosji Sowieckiej. 6. Konstytucja polska). Wydanie piąte rozszerzone, Poznań, 1924, str. 130, Fiszer i Majewski. Cena 4 zł.
10. *Polska Współczesna*, praca zbiorowa (geografja, kultura, ustrój), wydanie trzecie, Lwów, 1926, JKsiążnica-Atlas.
11. „*System Mussoliniego*”, tłumaczenie i uzupełnienie książki Prof. Bernharda, Poznań, 1925, str. 144, Księgarnia Rzepeckiego. Cena 4 zł-
{?. *Nowy tekst Konstytucji Polskiej i ustawa o pełnomocnictwach*, Poznań, 1926, Fiszer i Majewski. Cena I 2}.